

Dragostea in vremea holerei

El amor en los tiempos del cólera 1985

Pentru Mercedes, fireste.

Au izbandit aceste plaiuri, iata:

Isi au de-acum zeita incoronata.

Leandro Díaz

Nici nu se putea altfel: mirosul de migdale amare ii amintea de fiecare data de soarta iubirilor neimplinite. Doctorul Juvenal Urbino l-a simtit de cum a pasit in casa cufundata in penumbra, unde fusese chemat de urgenta, sa se ocupe de un caz care pentru el incetase de multi ani sa mai fie urgent. Jeremiah de Saint- Amour, refugiat din Antile, invalid de razboi, fotograf de copii si cel mai marinimos adversar al sau la sah, reusise sa se descatusese de chinurile amintirilor invaluit in fumul aromitor al cianurii de aur.

A gasit cadavrul, acoperit cu o patura, in patul de campanie unde dormise totdeauna, iar alaturi, pe un taburet, se afla tavita in care fusese pregatita otrava. Pe podea, legat de piciorul patului, zacea lesul unui dog danez, mare, negru, cu pieptul alb ca neaua, langa care erau aruncate carjele. In odaia inabusitoare si pestrta, care servea deopotriiva drept dormitor si laborator, razbateau printr-o fereastră deschisa cele dintai licariri ale zorilor, dar era destula lumina pentru a putea recunoaste autoritatea mortii. Celelalte ferestre, precum si cele mai mici crapaturi erau fie acoperite cu cartoane negre, fie indesate cu carpe, sporind astfel densitatea opresiva a incaperii. Pe o masa mare, sub un bec obisnuit, acoperit cu hartie rosie, se ingramadeau de-a valma flacoane, sticlute fara eticheta si doua tavite din cositor ciobit. Cea de-a treia, folosita de obicei pentru fixator, se afla langa cadavru. Peste tot zaceau aruncate la intamplare reviste si ziare vechi, vrafuri de negative pe placi de sticla, mobile rupte, dar toate erau sterse de praf de o mana grijulie. In ciuda aerului proaspat ce navalise prin fereastră, in odaie mai staruia inca, pentru cei obisnuiti sa-l recunoasca, izul caldut, ca de migdale amare, al iubirilor fara de noroc. Doctorul Juvenal Urbino se gandise nu o data, fara nici o intentie premonitoare, ca locul acela nu era cel mai potrivit pentru a muri cu sufletul impacat. Cu timpul insa, a ajuns sa-si spuna ca toata neoranduiala aceea tinea, poate, de o vrere tainica a Proniei Ceresti.

Sositi mai devreme, un comisar de politie si un tanar student care-si facea practica de medicina legala la policlinica municipala aerisiseră camera si acoperiseră cadavrul pana la venirea doctorului Urbino. Amandoi l-au salutat cu o gravitate care, de data aceasta, trada mai degraba compasiune decat veneratie, fiind prea bine cunoscuta in oras stransa prietenie care-l lega de Jeremiah de Saint- Amour. Eminentul magistru le-a strans mana pe rand, asa cum facea dintotdeauna cu studentii lui inainte de a-si incepe cursul zilnic de medicina generala, apoi, apucand marginea pledului intre degetul aratator si cel mare, ca pe o floare, a dezvelit palma cu palma, cu solemnitatea unui gest ritualic, cadavrul. Asa cum era, dezbracat, teapan si chircit, cu ochii deschisi si pielea albastruie, arata cu aproape cincizeci de ani mai batran decat in ajun. Avea pupilele limpezi, barba si parul galbui, iar pantecele ii era brazdat de cicatricea unei rani vechi, cusuta candva cu sfoara de impachetat. Era lat in umeri, cu brate lungi si vanjoase, ca de condamnat la galere, din pricina carjelor, dar picioarele lui fara vlaga aratau ca ale unui copil de pripas. Doctorul Juvenal Urbino il privi o clipa cu inima stransa de durere, asa cum rareori i se intamplase in anii fara numar de cand ducea o batalie zadarnica impotriva mortii.

- Natarale, ii spuse. Ce-a fost mai rau a trecut de mult.

Il acoperi din nou cu patura si-si redobandi prestanta academica. Cu un an in urma, cand implinise optzeci de ani, fusese sarbatorit timp de trei zile in cadrul unor festivitati omagiale, iar in discursul de multumire, impotrivindu-se inca o data tentatiei de a se retrage, tinuse sa adauge: "O sa ma odihnesc destul cand o sa mor, atata doar ca atare eventualitate nu intra deocamdata in vederile mele." Desi auzea din ce in ce mai greu cu urechea dreapta si se sprijinea intr-un baston cu maciulie de argint pentru a-si disimula pasii nesiguri, continua sa poarte cu aceeasi eleganta din tinerețe costumul de in si jiletca pe care ii atarna lantul de aur al ceasului. Barba sidefie, care-l facea sa semene cu Pasteur, si parul de aceeasi culoare, pieptanat lins, cu carare dreapta pe mijloc, erau expresia fidela a caracterului sau. Pierderea treptata si mereu mai ingrijoratoare a memoriei o compensa, pe cat ii statea in putere, cu insemnari facute la repezeala pe bucatele de hartie care, pana la urma, se amestecau prin buzunare, asa cum se intampla cu instrumentele, flacoanele de medicamente si atatea alte obiecte aruncate de-a valma in trusa burdusita. Nu era numai cel mai batran si cel mai renumit medic din oras, ci si barbatul cel mai spilcuit. Cu toate acestea, din pricina eruditiei etalate cu prea multa ostentatie, ca si a modului deloc ingenuu in care se folosea de propriul sau nume, trecea mai putina simpatie decat ar fi meritat.

Indicatiile date comisarului si medicinistului au fost precise si scurte. Nu era nevoie de autopsie. Mirosul staruitor din casa era suficient pentru a stabili ca moartea se datorase emanatiilor provocate de cianura de aur activata in tavita cu un acid oarecare, dintre cele folosite de fotografi, or, Jeremiah de Saint-Amour se pricepea prea bine la toate astea ca sa poata fi vorba de un accident. A parat reticentele comisarului cu un raspuns taios, caracteristic felului sau de a fi: "Nu uitati ca eu semnez certificatul de deces." Tanarul medic era deceptionat: niciodata nu avusese sansa sa studieze pe un cadavru efectele cianurii de aur. Doctorul Juvenal Urbino se tot intreba nedumerit cum de nu-l vazuse pana atunci la Scoala de Medicina, dar imbujorarea din obraji tanarului si accentul lui andin i-au risipit numaidecat nedumerirea: probabil ca sosise de curand in oras. Ii spuse: "In privinta asta, nici o teama. O sa dati cat de curand peste vreun indragostit nebun care sa va ofere o asemenea ocazie." Si abia rostind aceste cuvinte isi dadu seama ca printre nenumaratele sinucideri cu cianura de aur de care-si aducea aminte, aceasta era cea dintai care nu se datora unei nefericiri in dragoste. In vocea lui se petrecu atunci o schimbare:

- Cand o sa-l gasiti, sa fiti foarte atent, ii spuse el medicinistului. De obicei au nisip in inima.

Apoi se intoarse spre comisar, vorbindu-i ca unui subaltern. Ii ceru sa grabeasca toate formalitatile, pentru ca inmormantarea sa aiba loc chiar in dupa- amiaza aceea si cu cea mai mare discretie. Spuse: "O sa vorbesc si eu mai tarziu cu primarul." Stia ca Jeremiah de Saint-Amour, care era de o austeritate primitiva, castiga cu arta lui mult mai mult decat avea nevoie pentru a-si duce traiul zilnic, asa incat intr-unul din sertare se aflau probabil suficienti bani pentru cheltuielile de inmormantare.

- Dar daca nu-i gasiti, n-are nici o importanta, a continuat el. O sa am eu grija de toate.

A mai hotarat ca ziaristilor sa li se spuna ca fotografia murise de moarte buna, desi era incredintat ca stirea nu prezenta prea mare interes pentru ei. Si adauga: "Daca e nevoie, o sa vorbesc chiar eu cu guvernatorul." Comisarul, un functionar constiincios si servil, stia ca rigurozitatea maestrului in problemele civile ii exaspera chiar si pe prietenii lui cei mai apropiati, si tocmai de aceea era nedumerit de usurinta cu care, de data aceasta, trecea peste toate formalitatile legale pentru a grabi inmormantarea. Singurul lucru cu care nu putea fi de acord era

sa intervina pe langa arhiepiscop pentru ca Jeremiah de Saint-Amour sa fie ingropat in pamant sfintit. Parca jenat de propria-i impertinenta, comisarul incerca sa se scuze.

- Dupa cate am inteles eu, omul asta era un adevarat sfant.

- Mai mult decat atat, spuse doctorul Urbino. Un sfant ateu. Dar ciudateniile astea numai Dumnezeu singur le poate judeca.

Departa, in celalalt capat al orasului colonial, rasunara clopotele catedralei, care bateau de liturgie. Doctorul Urbino isi puse ochelarii cu lentile inguste si rame de aur si-si consulta micul ceas prins cu un lant de jiletca, un ceas patrat si fin, al carui capac se deschidea cu un resort: inca putin si pierdea slujba de Rusalii.

In incapere se afla un aparat mare de fotografiat, pe rotile, asa cum mai pot fi vazute adesea prin parcurile publice, si o draperie cu un peisaj reprezentand un asfintit pe mare, pictat cu vopsele artizanale, iar pe pereti se insiruiau fotografiile unor copii surprinsi in clipele lor cele mai fericite: prima comuniune, costumul de iepuras pentru carnaval, aniversarea plina de veselie a zilei de nastere. Doctorul Urbino vazuse cum se adunau an de an tot mai multe, in dupa-amiezile cand medita la urmatoarea mutare in fata tablei de sah, si se gandise deseori, infiorat de o presimtire dureroasa, ca in aceasta galerie de portrete ocazionale se aflau germenii din care va rasari orasul viitorului, oras in care nu va mai ramane nici macar cenusa faimei lui.

Pe birou, langa un borcan plin cu pipe de marinar, se afla tabla de sah, cu o partida neterminata. Desi grabit si fara chef, doctorul Urbino nu rezista tentatiei de a o studia. Avea toate motivele sa creada ca era vorba chiar de partida din ajun, pentru ca Jeremiah de Saint-Amour juca sah in fiecare dupa-amiaza, cu cel putin trei adversari diferiti, dar intotdeauna ajungea pana la capat, dupa care pune cutia cu tabla de sah si piesele intr-un sertar al biroului. Mai stia, de asemenea, ca juca totdeauna cu piesele albe, or, era limpede ca de data aceasta urma sa fie invins fara scapare in doar patru mutari. "Daca la mijloc ar fi fost o crima, asta ar fi putut reprezenta o pista sigura, isi spuse. Cunosce un singur om in stare sa imagineze o ambuscada de o asemenea perfectiune." Simtea ca n-ar mai fi avut liniste daca n-ar fi cercetat mai tarziu de ce acel soldat neinfriat, obisnuit sa se bata pana la ultima picatura de sange, lasase neterminat cel de pe urma razboi al vietii sale.

La ora sase dimineata, pe cand isi facea ultimul rond, paznicul de noapte vazuse biletul prins pe usa dinspre strada: *Intrati fara sa mai bateti si anuntati politia.* La scurta vreme a sosit comisarul insotit de medicinist si, impreuna, au rascolit toata casa in cautarea vreunei dovezi impotriva mirosului inconfundabil de migdale amare. Pana la urma, in rastimpul cat a durat analiza partidei de sah, comisarul a descoperit printre hartiile de pe birou un plic adresat doctorului Juvenal Urbino si pecetluit cu atatea sigilii de ceara rosie, incat scrisoarea n-a putut fi scoasa decat rupandu-l in bucati. Doctorul a dat la o parte perdeaua neagra de la fereastra, ca sa patrunda mai multa lumina, si-a aruncat ochii grabit peste cele unsprezece foi scrise pe ambele fete cu o caligrafie ingrijita si, chiar de la primul paragraf, a inteles ca pierduse impartasania de Rusalii. A citit-o pe nerasuflete, revenind de cateva ori asupra unor pagini pentru a regasi firul pierdut, iar cand a terminat, arata de parca s-ar fi intors de la capatul lumii si din alte vremuri. Amara ciuda i se putea citi pe fata, in ciuda efortului de a si-o ascunde: avea buzele albastrui ca si cadavrul, iar cand a impaturit din nou scrisoarea si a bagat-o in buzunarul jiletcii, nu si-a putut stapani tremurul degetelor. Atunci, amintindu-si de comisar si de tanarul medic, le-a zambit dintre negurile durerii.

- Nimic deosebit, le-a spus. Sunt ultimele lui dorinte. Era doar o jumătate de adevăr, dar ei l-au luat drept

Intreg, pentru că doctorul le-a cerut să ridice o dală prost prinsă în pardoseală și sub ea au dat peste un carnetel ferfenit, în care era notat cifra de la casa de fier. N-au găsit chiar atât de mulți bani cum se așteptau, dar erau suficienți pentru înmormântare și pentru a acoperi alte cheltuieli mai marunte. Doctorul Urbino știa că n-o să mai poată ajunge la catedrală înainte de Evanghelie.

- E a treia oară, de când mă știu, că pierd slujba de duminică, spuse. Dar Dumnezeu e milostiv și iartă.

Așa că a preferat să mai întârzie câteva minute pentru a pune la punct toate detaliile, deși ardea de nerăbdare să-i împartăsească și soției sale confidențele cuprinse în scrisoare. A promis să-i anunțe chiar el pe numeroșii refugiați din regiunea Caraibilor care locuiau în oraș, gândindu-se că poate voiau să aducă un ultim omagiu celui ce se dovedise mai vrednic de stimă, mai activ și mai radical decât toți, chiar și atunci când devenise limpede că se lasase cuprins de deznădejde. Avea de gând să-i anunțe și pe partenerii lui de saș, printre care se numărau oameni de toate categoriile, de la profesioniști de renume până la meseriași anonimi, dar și pe alți prieteni mai puțin statornici care ar fi dorit să ia parte la înmormântare. Înainte de a afla ce cuprindea scrisoarea postumă, intenționase să fie primul dintre ei, dar după ce a citit-o, n-a mai fost sigur de nimic. În orice caz, avea să trimită o coroană de gardenii, gândindu-se că, cine știe, poate că în ultima clipă, Jeremiah de Saint-Amour fusese cuprins de remuscări. Înmormântarea urma să aibă loc la cinci, ora cea mai potrivită în lunile caniculare. Dacă era nevoie de el, putea fi găsit după prânz în împrejurimile orașului, la conacul doctorului Lácides Olivella, iubitul sau discipol, care dădea un banchet pentru a sărbători împlinirea a douăzeci și cinci de ani de când terminase facultatea, un fel de nunta de argint profesională.

De când fuseseră dați uitării anii tumultuoși ai primelor sale campanii, care îi aduseseră o pretuire și un prestigiu fără seamăn în întreg ținutul, doctorul Juvenal Urbino avea un program zilnic mai puțin încărcat. Se scula o dată cu primul cântat al cocosilor și imediat începea să-și ia medicamentele tainice: bromura de potasiu pentru a prinde curaj, salicilat pentru durerile din oase pe timp de ploaie, picături de corn de secară împotriva ametelilor, beladona pentru somn. Lua din ora în ora câte ceva, dar totdeauna pe ascuns, pentru că în lungă sa carieră de medic și profesor refuzase să prescrie paliative pentru bătrânețe: îi era mai ușor să suporte durerile altora decât pe ale sale. În buzunar avea totdeauna o punguliță cu camfor din care, când nu-l vedea nimeni, inhala adânc, pentru a-și alunga din suflet teama de atâtea medicamente amestecate.

Rămânea o oră în birou, unde își pregătea cursul pe care l-a ținut la Școala de Medicină cu regularitate, de luni până sâmbătă, la ora opt fix, chiar și în ajunul morții. Era totodată și un cititor statornic al noutăților literare trimise prin poșta de librăria sau din Paris sau comandate la Barcelona de cel din oraș, deși literatura în limba spaniolă îl interesa mai puțin decât cea franceză. Niciodată însă nu le citea dimineata, ci după ce-și făcea siesta, timp de o oră, și seara, înainte de culcare. După ce termina de pregătit cursul, făcea în baie cincisprezece minute de gimnastică respiratorie, totdeauna cu fața spre locul unde cântau cocosii, fiindcă de acolo venea aerul proaspăt. Apoi se imbaia, își potrivea barba, își pomada mustata în atmosfera saturată de mirosul de colonie Farina Gegenüber veritabilă și-și puneă costumul alb de în cu jiletca, palăria moale și ghetele de marochin. La optzeci și unu de ani își păstra aerul nonsalant și jovial din vremea când se întorsese de la Paris, nu mult după marea epidemie de holera asiatică, iar parul, pieptanat cu carare pe mijloc, ca în tinerețe, nu i se schimbă prea mult, capătând doar o nuanță metalică. Isi

lua micul dejun in familie, dar cu un regim special: o infuzie din flori de pelin, pentru stomac, si o capatana de usturoi, pe care il curata tacticos, mestecandu-l apoi constiincios impreuna cu o coaja de paine, pentru a preveni crizele de inima. Rareori se intampla sa nu aiba dupa cursuri o intalnire legata de initiativele sale civice, de actiunile promovate de el in sprijinul cauzei catolicismului sau de inventiile sale artistice si sociale.

La pranz, manca aproape totdeauna acasa, dupa care se odihnea zece minute pe terasa dinspre curtea interioara, deslusind ca prin vis cantecele servitoarelor adunate la umbra arborelui *mango*, strigatele vanzatorilor ambulanti de pe strada, vuietul de uleiuri si motoare din golf, ale caror efluvii falfaiau prin casa in zilele toride ca un inger osandit sa putrezeasca de viu. Citea apoi timp de o ora cartile cele mai recente, indeosebi romane si studii istorice, si ii dadea lectii de franceza si de canto papagalului care de cativa ani buni reprezenta o adevarata atractie locala. La ora patru pleca sa-si vada bolnavii, nu mai inainte de a bea o cana mare de limonada cu gheata. In ciuda varstei, refuza sa-si consulte pacientii la cabinet si continua sa-i viziteze la domiciliu, asa cum facuse inca de pe vremea cand viata orasului era atat de domestica incat puteai ajunge in orice parte pe jos.

Dupa ce s-a intors prima data din Europa, obisnuia sa se deplaseze cu landoul familiei, la care erau inhamati doi roibi aurii, dar cand acesta s-a stricat, l-a inlocuit cu un cupeu tras de un singur cal, folosindu-l in continuare cu un soi de dispret pentru tot ce insemna moda, chiar si atunci cand trasurile incepusera sa dispara de pe fata pamantului, iar cele cateva care mai existau in oras erau scoase doar pentru a-i plimba pe turisti sau pentru a duce coroanele la inmormantari. Desi refuza sa se pensioneze, isi dadea prea bine seama ca nu mai era chemat decat la capataiul unor bolnavi fara speranta, dar el considera ca si aceasta constituia tot o forma de specializare. Era in stare sa-si dea seama de ce anume suferea un bolnav numai privindu-l, iar cu trecerea timpului, avea tot mai putina incredere in medicamentele brevetate si urmarea cu ingrijorare extinderea pe care o capatase chirurgia. Obisnuia sa spuna: "Bisturiul este dovada cea mai evidenta a esecului suferit de medicina." Era convins ca, intr-un sens foarte strict, orice medicament e o otrava si ca saptezeci si cinci la suta din alimente nu fac altceva decat sa grabeasca sfarsitul. "In orice caz, spunea el la cursuri, medicina, multa, putina cata se stie, stiu doar cativa medici." De la entuziasmul din tinerele, alunecase treptat spre o atitudine pe care el insusi o definea drept un umanism fatalist: "Fiecare e stapan pe propria-i moarte, iar singurul lucru pe care-l putem face, odata sosit ceasul, este sa-i ajutam pe oameni sa moara fara teama si dureri." In pofida acestor idei extravagante, care faceau de-acum parte din folclorul medical local, fostii lui studenti, unii din ei profesioniști de renume, il consultau in continuare, recunoscandu-i acea calitate care pe atunci se numea ochi clinic. Era, oricum, un medic scump si greu accesibil, a carui clientela provenea mai ales din randul vechilor familii ce locuiau in cartierul Viceregilor.

Avea un program zilnic atat de riguros, incat sotia lui stia unde anume sa-i trimita un mesaj daca intervenea ceva urgent in timp ce el isi facea, dupa-amiaza, vizitele obisnuite. In tinerele, inainte de a se intoarce acasa, se abatea pe la Cafeneaua Parohiei, unde, cu timpul, reusise sa-si perfectioneze tehnica de sah jucand cu amicii socrului sau si cu cativa refugiati din regiunea Caraibilor. Insa o data cu primii ani ai noului veac, a renuntat sa mai treaca pragul cafenelei, incercand sa organizeze turnee nationale sub patronajul Clubului Social. Cam tot atunci a sosit in oras, cu genunchii lui vlaguiti, dar fara meseria de fotograf de copii, Jeremiah de Saint-Amour, care dupa nici trei luni, a ajuns bine cunoscut printre toti cei ce stiau sa mute un nebun pe o tabla de sah, pentru ca nimeni nu reusise sa-l invinga nici macar o singura data. In ce-l priveste pe doctorul Juvenal Urbino, a fost o intalnire miraculoasa, exact in momentul in care saahul devenise pentru el o adevarata pasiune, iar in oras nu mai avea prea multi adversari ca sa si-o satisfaca.

Numai multumita lui, Jeremiah de Saint-Amour si-a putut face un rost printre noi. Doctorul Urbino a devenit protectorul neprecupetit, chezasul lui in orice imprejurare, fara a-si mai bate capul sa afle cine era, ce facea sau din ce razboaie lipsite de glorie scapase in halul acela de neputinta fizica si de descumpanire. In cele din urma, l-a ajutat sa-si instaleze atelierul fotografic imprumutandu-I bani pe care Jeremiah de Saint-Amour i-a inapoiat cu scrupulozitate pana la ultima centima, din clipa in care a pozat primul copil speriat de fulgerul de magneziu.

Totul a pornit de la sah. La inceput jucau dupa cina, la ora sapte seara, cu indreptatite avantaje pentru doctor, datorita evidentei superioritati a adversarului, dar treptat au renuntat la ele, pana ce au ajuns amandoi egali. Mai tarziu, cand don Galileo Daconte a deschis prima gradina de cinema, Jeremiah de Saint-Amour s-a numarat printre spectatorii cei mai statornici, iar pentru partidele de sah, s-au multumii cu serile in care nu rulau filme in premiera. Prietenia lor ajunsese in acea perioada atat de stransa, incat doctorul il insotea la cinema, niciodata insoita cu sotia, pe de o parte, pentru ca ea nu avea rabdare sa urmareasca firul intamplarilor incalcite, iar pe de alta, fiindca simtea instinctiv ca Jeremiah de Saint-Amour nu reprezenta o companie placuta pentru nimeni.

Duminica era insoita o zi cu totul diferita de celelalte. Asista la slujba de la catedrala, dupa care se intorcea acasa, unde se odihnea si citea pe terasa din curtea interioara. Rareori, si numai in cazuri foarte grave, se ducea sa consulte un bolnav intr-o zi de sarbatoare, iar de cativa ani buni, nu mai accepta nici o invitatie decat daca era vorba de o obligatie sociala. In duminica aceea de Rusalii, printr-o exceptionala coincidenta, se petrecusera doua evenimente rare: moartea unui prieten drag si nunta de argint a unui discipol eminent. Si totusi, in loc sa se intoarca de-a dreptul acasa, asa cum avea intentia s-o faca dupa ce confirmase decesul lui Jeremiah de Saint-Amour, s-a lasat tarat de curiozitate.

Indata ce s-a urcat in trasura, a recitit in graba scrisoarea postuma si i-a cerut vizitiului sa-l duca la o adresa greu de gasit, din cartierul sclavilor. Era o hotarare atat de neobisnuita pentru tabieturile lui, incat vizitiul a tinut sa se asigure ca nu era vorba de o greseala. Nu era: adresa nu putea fi mai clara decat atat, iar cel care o scrisese avea toate motivele s-o stie foarte bine. Doctorul Urbino a revenit atunci la prima pagina si s-a cufundat in acel suvoi de dezvaluiri nedorite, in stare sa-i schimbe, chiar si la varsta lui, viata, daca ar fi fost cu adevarat incredintat ca nu era vorba de elucubratiile unui om care-si pierduse orice speranta.

Vremea incepuse sa se strice inca din zori, cerul se innorase si se lasase racoarea, dar nu erau semne ca o sa ploua inainte de pranz. Incercand sa gaseasca un drum mai scurt, vizitiul a cotit pe stradutele pietruite si intortocheate ale orasului colonial, iar de cateva ori a trebuit sa opreasca, de teama sa nu i se sperie calul in invalmaseala aceea de scolari si congregatii religioase care se intorceau de la slujba de Rusalii. Strazile erau pline de flori si ghirlande de hartie, peste tot rasunau cantece, iar din balcoane, tinere cu umbrelute de soare colorate si volane de muselina priveau multimea in sarbatoare. In Piata Catedralei, unde statuia Eliberatorului abia se mai zarea printre palmierii africani si noile felinare electrice, circulatia era blocata de automobilele celor care ieseau de la slujba, iar in venerabila si zgomotoasa Cafenea a Parohiei nu mai era nici un loc liber. La ora aceea, pe strada nu se mai zarea alta trasura decat cea a doctorului Urbino, usor de recunoscut dintre putinele existente in oras dupa capota lacuita, stralucind de curatenie, cu ferecaturi din bronz, mai rezistente la aerul sarat, si dupa rotile si spitele vopsite in rosu, cu chenare aurite pe margini, asa cum aveau la Viena cupeurile din fata operei in serile spectacolelor de gala. Mai mult decat atat, in timp ce familiile mai simandicoase se multumeau ca vizitii lor sa aiba camasa curata, el il obliga pe al lui sa poarte livrea de

catifea ponosita si jobenul ca de dresor de circ, socotite nu numai anacronice, dar si neomenoase in caldura torida din regiunea Caraibilor.

In pofida afectiunii aproape maniace pentru orasul unde se nascuse si pe care il cunostea mai bine ca oricine, doctorul Juvenal Urbino nu avusese prea des prilejul sa se aventureze fara reticente in forfota vechiului cartier al sclavilor. Vizitiul s-a tot invartit pe strazi, intrebând in dreapta si-n stanga pana sa gaseasca adresa. Si astfel, doctorul Urbino a putut cunoaste indeaproape tristetea mlastinilor, fatidica tacere care le impresura, basinile ca de inecat pe care in atatea nopti de nesomn le simtise urcând pana in dormitorul lui, ingemanate cu mireasma iasomiei din gradina, trecând ca o boare de ieri, care n-avea nimic de-a face cu viata lui. Dar miasmele in atatea randuri idealizate de nostalgie au devenit dintr-o data o realitate insuportabila când trasura a inceput sa se hurduce prin glodul ulitelor unde vulturii plesuvi *gallinazos* isi disputau resturile de la abator aruncate pe tarm de talazurile infuriate. Spre deosebire de cladirile din cartierul viceregilor, durate din piatra trainica, aici casele erau injghebate din barne decolorate de vreme, cu acoperisuri din tinichea, mare parte din ele fiind înaltate pe piloni pentru a le feri de puhoai când santurile de scurgere mostenite de la spanioli isi ieseau din matca. Totul avea un aer jalnic si paraginit, dar din carciunile sordide razbateau pana in strada cantecele si chiotele chefliilor care sarbatoreau in legea lor Rusaliile saracilor. Când au gasit intr-un tarziu adresa, pe urmele trasurii se atinea un card de copii goi pusca si galagiosi, care-si bateau joc de costumatia vizitiului, obligat la tot pasul sa-i alunge cu biciusca. Doctorul Urbino, pregatit pentru o vizita confidentiala, a inteles prea tarziu ca nu exista pe lume candoare mai periculoasa decât aceea a varstei lui.

Pe dinafara, casa fara numar, cu perdele de dantela la fereastră si o usa mare, luata de la vreo biserică veche, nu se deosebea prin nimic de celelalte mai puțin rasarite. Vizitiul a batut si numai după ce s-a asigurat ca aceea era adresa cautata, l-a ajutat pe doctor sa coboare din trasura. Usa se deschisese fara zgomot, iar in penumbra dinauntru se ivise silueta unei femei între două varste, imbracata toata in negru si cu un trandafir la ureche. In ciuda anilor - nu mai putini de patruzeci -, se tinea inca bine: era o mulatra semeata, cu ochii aurii si aprigi, cu parul tuns scurt, după forma craniului, ca o casca de bumbac sarmos. Doctorul Urbino n-a recunoscut-o, desi o zarise vag de cateva ori in timpul partidelor de sah din atelierul fotografului, iar o data, ii prescrisese niste pliculete de chinina pentru febra recurenta de care suferea. I-a intins mana, iar ea i-a cuprins-o intr-ale sale, nu atat in chip de salut, cat ca sa-l ajute sa intre. Salonul, care pastra aroma de racoare si murmurul nevazut al unui crang, era ticsit cu mobile si obiecte de valoare, asezate fara ostentatie, la locul lor firesc.

Doctorul Urbino isi aminti fara amaraciune de pravalioara unui negustor de antichitati din Paris, la numărul 26, de pe strada Montmartre, intr-o luni de toamna din secolul precedent. Femeia lua loc in fata lui si-i vorbi intr-o spaniola greoaie:

- Va rog sa va simtiti ca la dumneavoastra acasa, domnule doctor. Nu va asteptam asa de curând.

Doctorul Urbino se simti parca deconspirat. O cerceta atent, isi opri privirea asupra vesmintelor indoliate, descoperi demnitatea cu care isi purta durerea si abia atunci intelese ca vizita lui nu avea nici un rost, pentru ca ea cunostea mai bine decât el toate destainuirile si justificările cuprinse in scrisoarea postuma a lui Jeremiah de Saint-Amour. Nu se insela. Ea ii tinuse tovarasie pana in preajma mortii, asa cum il insotise timp de aproape douazeci de ani, cu o devotiune si o tandrete umila care semanau indeajuns cu dragostea, desi nimeni din aceasta capitala adormita de provincie, unde pana si secretele de stat erau de domeniul public, nu banuise

nimic. Se cunoscusera într-un spital pentru drumeti din Port- au-Prince, orasul ei de bastina, unde el isi incepuse viata de pribeag, si l-a urmat pana aici un an mai tarziu, pentru o vizita scurta, desi amandoi stiau, fara a se fi inteles mai dinainte, ca venea ca sa ramana pentru totdeauna. Ea era cea care facea curatenie si ordine in atelier o data pe saptamana, dar nici chiar vecinii cei mai banuitori n-au confundat aparentele cu adevarul, presupunand, ca toti ceilalti, ca invaliditatea lui Jeremiah de Saint-Amour nu se rezuma doar la mers. Chiar si doctorul Urbino credea acelasi lucru, din motive de ordin medical bine intemeiate, si niciodata nu si-ar fi inchipuit ca in viata lui exista o femeie, daca el insusi nu i-ar fi marturisit-o in scrisoare. Oricum, ii venea foarte greu sa inteleaga motivele pentru care doua persoane mature, libere si fara trecut, straine de prejudecatile unei societati preocupate numai de ea insasi, preferaseră riscurile iubirilor interzise. Ea se grabi sa-i explice: "Asta era placerea lui." In plus, clandestinitatea, chiar daca impartasita cu un barbat ce nu-i apartinuse niciodata pe deplin, dar in care amandoi cunoscusera nu o data explozia instantanee a fericirii, nu i se paruse o conditie inacceptabila. Dimpotriva: viata ii demonstrase ca era, poate, exemplara.

In seara precedenta fusesera la cinema, fiecare pe contul sau si pe locuri departate, asa cum faceau de cel putin doua ori pe luna, de cand imigrantul italian Galileo Daconte amenajase un cinematograf in aer liber printre ruinele unei manastiri din secolul al XVII-lea. Au vazut un film ecranizat dupa un roman la moda cu un an in urma, pe care doctorul Urbino il citise cu inima indurerata de cruzimea razboiului: *Nimic nou pe frontul de vest*. S-au intalnit apoi in atelier, iar ei i s-a parut ca nu era in apele lui, dar si-a spus ca starea aceea se datora scenelor brutale, cu raniti agonizand prin noroi. A incercat sa-i alunge gandurile negre propunandu-i sa joace sah, iar el, ca sa-i faca placere, a acceptat, dar juca neatent, cu piesele albe, bineinteles, pana cand, descoperind inaintea ei ca urma sa fie invins in doar patru mutari, a capitulat fara glorie. Abia atunci a inteles doctorul ca ea fusese adversarul din partida finala, si nu generalul Jerónimo Argote, cum isi inchipuise el. Murmura preocupat:

- Era o partida magistrala!

Ea tinu sa precizeze ca nu-i revenea nici un merit, pentru ca Jeremiah de Saint-Amour, ratacit deja in negurile mortii, muta piesele fara iubire. Cand au intrerupt partida, cam pe la unsprezece si un sfert, fiindca pe strazi ecourile petrecerii se stinsesera de mult, el a rugat-o sa-l lase singur. Voia sa-i scrie doctorului Juvenal Urbino, pe care-l considera barbatul cel mai vrednic de stima din cati cunoscuse si chiar mai mult decat atat, un prieten de suflet, cum ii placea sa spuna, desi singura afinitate dintre ei era pasiunea pentru jocul de sah, inteles ca un dialog al ratiunii, si nu ca o stiinta. Atunci a fost sigura ca Jeremiah de Saint- Amour ajunsese la capatul agoniei si ca nu-i mai ramanea de trait decat rastimpul necesar pentru a scrie scrisoarea. Doctorului nu-i venea sa creada:

- Asadar, dumneata stiai!

Nu numai ca stia, a incuviintat ea, dar il ajutase sa-si suporte agonia cu aceeasi dragoste cu care il ajutase sa descopere fericirea. Fiindca asta insemnaseră pentru el ultimele unsprezece luni: o cumplita agonie.

- Era de datoria dumitale sa-l opresti, sa povestesti si altora ce avea de gand, spuse doctorul.

- Nu-i puteam face una ca asta tocmai eu, raspunse ea indignata. Il iubeam prea mult.

Doctorul Urbino era convins ca auzise tot ce se putea auzi pe lumea asta, dar niciodata pana atunci nu-i fusese dat sa auda ceva asemanator, si inca rostit cu atata simplitate. A privit-o indelung, pentru a si-o intipari bine in minte: asa cum statea in fata lui, neclintita in rochia ei neagra, cu ochii aceia de soparla si trandafirul la ureche, parea o divinitate fluviala. Cu mult timp in urma, pe un tarm stingher din Haiti, unde amandoi zaceau goi pe nisip dupa ce facusera dragoste, Jeremiah de Saint-Amour oftase pe neasteptate: "Niciodata n-am sa fiu batran." Ea i-a talmacit spusele ca pe o dorinta eroica de a lupta fara preget impotriva urmelor necrutatoare lasate de trecerea vremii, dar el a fost mai explicit: era ferm hotarat sa-si ia viata la saizeci de ani.

Ii implinise chiar in acel an, la douazeci si trei ianuarie, si in aceeasi zi stabilise ca ultim termen ajunul Rusaliilor, sarbatoarea cea mai importanta a orasului, consacrat cultului Sfantului Duh. Nu exista nici un detaliu din seara precedenta pe care ea sa nu-l fi cunoscut si nu o data vorbisera despre asta, infruntand torentul navalnic al zilelor pe care nici el, nici ea nu-l mai puteau stavili. Jeremiah de Saint-Amour iubea viata cu o patima lipsita de sens, indragea marea si dragostea, isi iubea cainele si o iubea pe ea, iar pe masura ce ziua stabilita se apropia, se lasa tot mai mult coplezit de disperare, ca si cum moartea lui n-ar fi fost o hotarare proprie, ci un destin necrutator.

- Aseara, cand l-am lasat singur, era dus de pe lumea asta, a mai spus ea.

Intentionase sa ia cainele acasa, dar el l-a privit cum motaia, tolanit langa carje, si mangaindu-l cu varful degetelor, a spus: "Imi pare rau, dar Mister Woodrow Wilson merge cu mine." I-a cerut sa-l lege de piciorul patului in timp ce el scria, iar ea i-a respectat intocmai rugamintea, dar a facut un nod fals, pentru ca animalul sa se poata desprinde mai usor. Acela fusese singurul ei act de infidelitate, nascut din dorinta de a si-l putea aminti pe mai departe pe stapan privind in ochii hibernali ai cainelui. Dar doctorul Urbino a intrerupt-o pentru a-i povesti adevarul: cainele nu fugise. "Inseamna ca n-a vrut", a spus ea. Si s-a bucurat, pentru ca prefera sa-l evoce in continuare pe iubitul mort intocmai cum ii ceruse chiar el in ajun, cand, lasand deoparte scrisoarea inceputa, a privit-o pentru ultima data si i-a spus:

- Aminteste-ti de mine cu un trandafir.

A ajuns acasa nu mult dupa miezul noptii. S-a trantit imbracata in pat si a inceput sa fumeze, aprinzandu-si tigara de la tigara, pentru a-i lasa ragazul sa termine scrisoarea, care, stia si ea prea bine, era lunga si anevoioasa, iar cand au inceput sa urle cainii, putin inainte de ora trei, a pus pe foc apa pentru cafea, s-a imbracat in doliu strict si a taiat din gradina cel dintai trandafir al zilei. Doctorul Urbino isi imagina deja cat de mult avea sa deteste amintirea acelei femei pe care nimeni si nimic nu o mai putea izbavi, convins fiind ca stie chiar si motivul: numai o persoana fara principii putea arata atata condescendentia fata de durere.

Pana la sfarsitul vizitei, ea i-a mai oferit si alte argumente in favoarea acestei presupuneri. Asa cum ii fagaduise iubitului sau, nu va asista la inmormantare, desi doctorul Urbino era sigur ca intelesese cu totul altceva dintr-un paragraf al scrisorii. Nu avea sa verse nici o lacrima, nu-si va irosi restul zilelor fierband inabusit in zeama de larve a memoriei, nu se va ingropa de vie intre patru pereti, ca sa-si teasa lintoliul, dupa obiceiul vaduvelor din partea locului. Avea de gand sa vanda casa lui Jeremiah de Saint-Amour, care, incepand din acea clipa, ii apartinea cu tot ce se afla inaintea, dupa cum era stipulat in scrisoare, si va continua sa duca viata dintotdeauna, fara sa se planga de nimic, in bolesnita asta de sarantoci unde fusese atat de fericita.

Cuvintele ei l-au urmarit pe doctorul Juvenal Urbino tot drumul spre casa: "Bolesnita asta de sarantoci". Nu era un calificativ lipsit de temeii. Caci orasul, orasul lui, ramasese neschimbat, parca in afara timpului: acelasi oras rascopt de soare si arid din vremea terurilor nocturne si a placerilor solitare ce-i bantuusera pubertatea, unde florile se cocleau, iar sarea se topea, si caruia nu i se intamplase nimic deosebit vreme de patru veacuri, in afara faptului ca imbatranea pe nesimtite, printre dafini vestejiti si smarcuri statuate. Iarna, ploile repezi si pustiitoare faceau sa se reverse latrinele, transformand strazile in mocirle puturoase. Vara, o pulbere invizibila si zgrunturoasa ca praful de creta incins la rosu se furisa chiar si prin fisurile cele mai tainice ale imaginatiei, starnita de vanturile naprasnice care smulgeau acoperisurile de pe case si inaltau copiii prin vazduh. Sambata, mulatrii din mahalalele sarace isi paraseau ca intr-un vartej cosmeliile din carton si tabla, luandu-si cu ei animalele din ograda, mancare si bautura, si nava-leau, intr-o revarsare de veselie, pe tarmurile stancoase din sectorul colonial. Pana nu de mult, unii dintre cei mai batrani purtau pe piept, intiparit cu fierul rosu, insemnul regal al sclavilor. La sfarsit de saptamana, dansau ca niste apucati, se imbatau pana cadeau lati cu rachiu facut in casa, se iubeau in vazul tuturor prin tufe de *icaco*, iar la miezul noptii de duminica spre luni, intaritati toti contra tuturor, sareau la bataie, iar chiolhanul se sfarsea cu incaierari sangeroase. Era aceeasi multime dezlantuata care, in celelalte zile ale saptamanii, se strecura prin pietele si pe stradutele cartierelor vechi, vanzand tot ce se putea vinde, insufland orasului amortit o frenezie de balci omenesc ce duhnea a peste prajit: o viata noua.

Eliberarea de sub stapanirea spaniolilor, iar mai apoi, abolirea sclaviei, au accentuat starea de decadenta inca onorabila in care se nascuse si crescuse doctorul Juvenal Urbino. Marile familii aristocratice de odinioara se cufundau in tacerea asternuta peste castelele lor vaduvite de podoabe. Pe stradutele intortocheate, acoperite cu caldaram, care-si dovedisera utilitatea la vreme de razboi sau cand orasul era atacat de pirati, balariile cresteau in voie, atarnau prin balcoane, se strecurau prin crapaturi, napadind pana si zidurile de piatra ale celor mai bine intretinute palate, iar singurul semn de viata la ceasurile amiezii erau exercitiile languroase de pian ce rasunau in penumbra siestei. Inauntru, in iatacurile racoroase, mirosind a tamaie, femeile se fereau de soare ca de o boala rusinoasa, iar cand ieseau din casa, fie si numai ca sa se duca la biserica, pentru slujba din zori, isi ascundeau obrazul sub mantila. Iubirile lor erau domoale si anevoioase, tulburate de presimtiri apasatoare, iar viata li se parea fara sfarsit. Spre seara, in clipa opresiva a trecerii, se starnea dinspre mlastini o vijelie de tantari setosi de sange, iar un abur dulceag de scarna umana, cald si trist, rascolea in strafundurile sufletelor certitudinea mortii.

Caci din viata proprie orasului colonial, pe care tanarul Juvenal Urbino il idealiza in melancoliile lui de la Paris, nu mai ramasese altceva decat naluca amintirii. In secolul al XVIII-lea, avusese cel mai infloritor comert din zona Caraibilor, indeosebi datorita privilegiului ingrat de a fi cea mai mare piata de sclavi africani din cele doua Americi. Tot aici isi aveau resedinta obisnuita viceregii Noului Regat al Grenadei, care preferau sa guverneze dintr-un loc deschis spre oceanul lumii decat din capitala indepartata si geroasa, invaluita intr-o burnita de veacuri, care le altera simtul realitatii. De cateva ori pe an, in golf se adunau galioanele incarcate cu avutiile din Potosí, din Quito sau Veracruz, iar orasul isi traia atunci ceea ce a fost adevarata sa epoca de glorie. Vineri 8 iunie 1708, la ceasurile patru dupa-amiaza, galionul San José, cu o incarcatura de pietre si metale pretioase, valorand la vremea respectiva o jumatate de miliard de *pesos*, a fost scufundat de o escadila engleza in dreptul intrarii in port si, desi trecusera doua veacuri bune de atunci, inca nu fusese scos la suprafata. Comoara aceea care zacea in adancuri de coral, dimpreuna cu cadavrul comandantului plutind pe-o rana la postul de comanda erau adesea evocate de istorici ca o emblema a orasului inecat in amintiri.

De cealalta parte a golfului, in cartierul rezidential La Manga, casa doctorului Juvenal Urbino parea ca apartine altor vremuri. Era mare si racoroasa, cu un singur nivel si un portic cu coloane dorice, de unde puteai cuprinde cu privirea apele statute ale golfului, pline de miasme si resturi de epave. De la intrare si pana la bucatarie, toate incaperile erau pardosite cu dale albe si negre, ca o tabla de sah, amanunt pus nu o data pe seama pasiunii predominante a doctorului Urbino, cand, de fapt, era vorba de preferintele mesterilor catalani care inaltasera la inceputul secolului acel cartier de parveniti. Salonul, spatios, cu plafonul inalt, ca de altfel intreaga casa, si cu sase ferestre mari ce se deschideau spre strada, era despartit de sufragerie printr-un glasvand enorm, impodobit cu ramuri de vita de vie, ciorchini si fecioare ademenite de fluiere de fauni intr-un crang de bronz. Toate mobilele, chiar si pendula din salon, cu aerul ei de strajer viu, erau originale englezești de la sfarsitul secolului al XIX-lea, candelabrele aveau ciucuri din cristale de roca si peste tot se zureau vase de Sèvres sau bibelouri din alabastru infatisand scene bucolice. Acea coerenta se sfarsea insa in celelalte incaperi ale casei, unde fotoliile de rachita se invecinau cu balansoarele vieneze si taburetele din piele, lucrate de mesteri artizani locali. In dormitoare, in afara de paturi, atarnau splendide hamace lucrate la San Jacinto, cu ciucuri colorati pe margini si numele stapanului brodat in caractere gotice, cu fir de matase. In spatiul aflat pe o latura a sufrageriei, destinat initial meselor festive, fusese amenajat un salon de muzica, unde se organizau concerte pentru un cerc restrans de prieteni cand in oras soseau interpreti celebri. Dalele pardoseli erau acoperite cu covoare turcesti, cumparate la Expozitia Universala de la Paris, care atenuau orice zgomot, langa un patefon de fabricatie recenta strajuia o etajera cu discuri asezate in ordine, iar intr-un colt, acoperit cu un sal de Manila, se afla pianul, la care doctorul Urbino nu mai cantase de multi ani. Intreaga casa vadea grija si buna chibzuiala a unei femei cu picioarele pe pamant.

Nicaieri insa nu domnea solemnitatea meticuloasa din biblioteca, adevarat sanctuar al doctorului Urbino mai inainte ca batranetea sa-l doboare. Pastrase fotoliile din piele si biroul de nuc care apartinusera tatalui sau, dar de jur imprejurul lor acoperise toti peretii, chiar si ferestrele, cu rafturi inchise cu geamuri, in care asezase intr-o ordine aproape dementiala trei mii de tomuri legate in piele de vitel, cu initialele aurite ale numelui sau pe cotor. Spre deosebire de celelalte incaperi, aflate in calea tuturor zgomotelor si miasmelor ce razbateau dinspre port, in biblioteca domnea tainica pace si mireasma unei abatii. Nascuti si crescuti in credinta caraibiana, adanc inradacinata, potrivit careia usile si ferestrele trebuiau deschise larg pentru a convoca o racoare inexistentă, doctorul Urbino si sotia sa au simtit la inceput ca se sufoca din pricina clausturarii. Pana la urma, s-au convins de binefacerile metodelor folosite impotriva caldurii de romani, care-si tineau casele inchise in zaduful din luna august, ca sa nu patrunda inaintea aerul dogorator de pe strada, si le deschideau larg cand incepea sa adie briza noptii. Casa lor a fost de atunci cea mai racoroasa sub soarele necrutator din La Manga si era o adevarata fericire sa te poti odihni in semiintunericul dormitoarelor, iar spre seara, sa privesti de pe terasa exterioara cargoboturile grele si cenușii, venind dinspre New Orleans, sau vapoarele fluviale cu zbatuiri, care, ia caderea noptii, isi aprindeau luminile si purificau cu o tramba de melodii cloaca statuta din golf. Era totodata si cea mai bine aparata de alizee dinspre nord, care suflau din decembrie pana in martie, smulgand acoperisurile si dand tarcoale casei, ca niste lupi hamesiti, in cautarea unei crapaturi cat de mici pe unde sa se furiseze inaintea. Nimeni nu se gandise vreodata ca o casnicie durata pe asemenea temelii putea avea motive sa nu fie fericita.

Si totusi, doctorul Urbino nu era fericit in acea dimineata, cand s-a intors acasa inainte de ora zece, tulburat de cele doua vizite, care nu numai ca-l impiedicaseră sa asiste la slujba de Rusalii, dar amenintau sa faca din el alt om, la o varsta la care totul parea deja incheiat. Avea de gand sa traga un pui de somn inainte de banchetul doctorului Lácides Olivella, dar si-a gasit toti servitorii adunati in curte, chinuindu-se sa prinda papagalul, care zburase pe creanga cea mai de

sus a arborelui *mango* cand il scosera din colivie ca sa-i taie aripile. Era un papagal golas si plin de toane, care vorbea numai cand avea chef, dar atunci o facea cu o claritate si cu o judecata putin obisnuite chiar si la oameni. Fusese dresat de doctorul Urbino in persoana si tocmai de aceea se bucura de privilegiu pe care nimeni din familie, nici chiar copiii cand erau mici, nu le visasera vreodata.

Il aveau de peste douazeci de ani si nimeni nu putuse afla cati anume traise pana atunci. In fiecare zi, dupa ce-si facea siesta, doctorul Urbino se aseza cu el pe terasa din curte, locul cel mai racoros din casa, si astfel, apeland la cele mai istovitoare metode imaginate de pasiunea sa pedagogica, reusise pana la urma sa-l invete sa vorbeasca frantuzeste ca un academician. Apoi, dintr-un fel de viciu al perfectiunii, l-a invatat liturgia in latineste si cateva versete din Evanghelia dupa Matei. Incercand totodata, dar fara succes, sa-i intipareasca in minte notiunea mecanica a celor patru operatii aritmetice. Din ultimele sale calatorii prin Europa adusese primul gramofon cu palnie, nenumarate discuri cu melodii la moda si altele cu piese ale compozitorilor sai preferati. Timp de mai multe luni, a pus zilnic sansonetele interpretate de Yvette Guilbert si Aristide Bruant, care facusera deliciile Frantei in secolul precedent, pana ce papagalul, tot ascultandu-le de atatea ori la rand, le invatase pe dinafara. Le canta, dupa caz, cu voce de femeie sau cu voce de barbat, iar la sfarsit izbucnea intr-un ras libertin, imitand cu o uluitoare perfectiune hohotele care le podideau pe servitoare cand il auzeau cantand in franceza. Vestea despre talentele lui ajunsese atat de departe, incat, uneori, vizitatori ilustri, sositi din interiorul tarii cu vapoarele fluviale, cereau permisiunea sa-l vada, iar o data, cativa dintre nenumaratii turisti englezi care treeau prin oras, venind de la New Orleans la bordul navelor pentru transportul bananelor, s-au aratat dispusi sa-l cumpere la orice pret. Ziua lui cea mai glorioasa a fost insa aceea in care Presedintele Republicii, don Marco Fidel Suárez, si ministrii cabinetului sau in plen au venit sa se convinga cu propriii lor ochi cat de intemeiata era fama de care se bucura. Au ajuns pe la ora trei dupa-amiaza, sufocati de caldura, cu jobenele si redingotele lor de stofa, pe care le purtasera, sub soarele dogorator de august, tot timpul celor trei zile cat durase vizita oficiala, si au plecat, pana la urma, la fel de nedumeriti ca la venire, pentru ca, in ciuda celor doua ore de incercari disperate, papagalul n-a catadicsit sa-si dea drumul la plisc, nepasator la rugaminti, amenintari si la afrontul suferit de doctorul Urbino, care se ambitionase sa faca invitatia aceea temerara, nesocotind astfel inteleptele sfaturi ale sotiei sale.

Faptul ca papagalul isi pastrase pozitia privilegiata chiar si dupa aceasta istorica necuviinta fusese ultima dovada a drepturilor sacre de care se bucura. Nici un alt animal nu era ingaduit in casa, afara de broasca testoasa de uscat, care reaparuse pe neasteptate in bucatarie, dupa ce timp de trei, patru ani fusese data disparuta. Dar aceasta nu trecea drept o fiinta vie, fiind considerata mai degraba un fel de amuleta minerala aducatoare de noroc, despre care niciodata nu se stia in mod cert pe unde umbla. Doctorul Urbino refuza sa admita ca ura animalele si isi disimula simtamintele apeland la tot soiul de fabule stiintifice si pretexte filozofice, care-i convingeau pe multi, dar nu pe sotia sa. Avea obiceiul sa spuna ca cei care le iubesc peste masura sunt in stare de cele mai mari cruzimi fata de semenii lor. Despre caini spunea ca nu sunt credinciosi, ci slugarnici, ca pisicile sunt oportuniste si viclene, ca paunii sunt heralzi ai mortii, ca papagalii *guacamaya* nu sunt altceva decat niste incurca-lume ornamentali, ca iepurii starnesc poftele, maimutele raspandesc febra dezmatului, iar cocosii sunt blestemati pentru ca acceptasera ca Isus sa fie renegat de trei ori.

In schimb, Fermina Daza, sotia lui, care avea atunci saptezeci si doi de ani si-si pierduse de mult mersul de caprioara din tinerețe, adora dincolo de marginile ratiunii florile ecuatoriale si animalele domestice, astfel ca la inceputul casniciei profitase de flacara inca vie a iubirii pentru a tine in casa mult mai multe decat ar fi ingaduit bunul simt. Mai intai au fost trei dalmatieni cu

nume de imparati romani, care s-au sfasiat intre ei pentru a intra in gratiile unei femele ce facea cinste numelui de Messalina, intrucat, pana sa fete noua catei, ea si zamislea alti zece. Au urmat la rand pisicile abisiniene, cu profil de acvila si tinuta faraonica, siamezele sasii, persanele de neam imparatesc, cu ochi portocalii, care colindau prin iatace ca niste naluci, iar noaptea sculau casa in picioare cu racnetele lor de vrajitoare adunate la sabatul amorului. Timp de cativa ani, au tinut, legat cu un lant petrecut peste mijloc de arborele *mango* din curtea interioara, un maimutoi din Amazonia, care starnea oarecare compasiune, pentru ca avea aerul abatut al arhiepiscopului Obdulio y Rey, aceeasi candoare in priviri, precum si elocinta mainilor lui, dar nu din acest motiv s-a descotorosit Fermina Daza de el, ci din pricina ca luase prostul obicei de a se excita in prezenta doamnelor.

In verandele casei atarnau colivii cu tot soiul de pasari din Guatemala si se plimbau nestingheriti batlani negri premonitorii, starci cu picioarele lungi, galbene, chiar si un cerb tanar, care-si baga capul pe ferestre ca sa manance florile din glastre. Putin inainte de ultimul razboi civil, cand s-a vorbit pentru prima data de o posibila vizita a papei, adusesera din Guatemala o pasare a paradisului, care a facut cale-ntoarsa mai repede decat venise, cand s-a aflat ca stirea despre vizita pontificala fusese un zvon lansat de guvern pentru a-i speria pe complotistii liberali. Alta data, au cumparat de pe velierele contrabandistilor din Curaçao o colivie de sarma cu sase corbi parfumati, aidoma acelora pe care Fermina Daza ii avusese, pe cand era doar o copila, in casa parinteasca si pe care tineau sa-i aiba si ca tanara casatorita. Nimeni insa n-a putut suporta falaitul necurmat de aripi care umplea casa cu efluvii de coroane mortuare. Au adus chiar si o anaconda lunga de patru metri, ale carei suspine de vanator neadormit tulburau intunericul dormitoarelor, desi, asa cum prevazusera, la ceva tot le-a folosit, fiindca a speriat cu rasuflarea ei de moarte liliecii, salamandrele si nenumaratele specii de insecte daunatoare care navaleau in casa o data cu lunile ploioase. Doctorul Juvenal Urbino, atat de solicitat de obligatiile profesionale, atat de absorbit de initiativele sale civice si culturale, se consola cu gandul ca sotia lui era nu numai cea mai frumoasa din tot cuprinsul Caraibilor, dar si cea mai fericita in mijlocul acelor creaturi abominabile. Numai ca intr-o dupa-amiaza ploioasa, cand s-a intors extenuat din oras, dezastrul care l-a intampinat de cum a pasit in casa l-a trezit la realitate. Din salon, cat cuprindea privirea, se intindea un puhoi de animale moarte, care pluteau intr-o balta de sange. Buimacite, servitoarele stateau cocotate pe scaune, neizbutind sa se dezmeticeasca din spaima pe care le-o pricinuisse macelul din jur.

Totul se petrecuse din cauza unui caine lup: cuprins de o criza subita de turbare, sfasiase toate animalele care-i iesisera in cale, pana cand, intr-un tarziu, gradinarul din vecini si-a luat inima in dinti si l-a sfartecat cu un cutit *machete*, scurt si lat, folosit de obicei la taiat trestie de zahar. Nimeni nu stia cate animale muscase sau contaminase cu balele lui verzi, asa incat doctorul Urbino a poruncit ca toate cele scapate cu viata sa fie omorate, iar lesurile sa fie arse cat mai departe, pe un teren viran, dupa care a chemat serviciile speciale de la Spitalul Filantropiei pentru o dezinfectie profunda a casei. Singura care a scapat, pentru ca nimeni nu si-a adus aminte de ea, a fost testoasa aducatoare de noroc.

Pentru prima data in viata, Fermina Daza i-a dat dreptate sotului ei intr-o chestiune casnica si multa vreme s-a ferit sa mai aduca vorba despre animale. Se consola cu plansele colorate din *Istoria Naturala* a lui Linné, pe care, dupa ce le-a dat la inramat, le-a atarnat pe peretii salonului, si poate ca, pana la urma, si-ar fi pierdut orice speranta de a mai vedea din nou un animal in casa, daca intr-o noapte hotii n-ar fi furat, fortand o fereasta de la baie, argintaria mostenita din tata in fiu de peste cinci generatii. Doctorul Urbino a pus lacate duble la ferestre, a asigurat usile pe dinauntru cu drugii de fier, a inchis obiectele de valoare in seif si a capatat tardivul obicei din vre-

muri de razboi de a dormi cu revolverul sub perna. Dar s-a impotrivit cumpararii unui caine rau, vaccinat sau nu, slobod sau legat in lant, chiar cu riscul ca hotii sa-i lase in pielea goala.

- Nici o faptura necuvantatoare n-o sa mai treaca pragul acestei case, a hotarat el.

A spus-o ca sa puna capat odata pentru totdeauna cicalelilor sotiei sale, care tinea mortis sa cumpere un caine, dar nici o clipa nu i-a trecut prin minte ca generalizarea aceea pripita o sa-l coste viata. Fermina Daza, a carei fire apriga se mai mladiase cu vremea, a prins din zbor vorbele necugetate ale barbatului: la cateva luni dupa spargere, a urcat din nou la bordul velierelor din Curaçao, de unde a cumparat un papagal regal din Paramaribo, care nu stia sa spuna altceva decat injuraturi marinaresti, dar care imita atat de bine vocea omeneasca, incat merita cu prisosinta pretul exagerat de douasprezece centime.

Era dintre cei buni, mai usor decat parea, cu capul galben si limba neagra, singurele semne dupa care putea fi deosebit de papagalii din hatisurile de mangrove, care nu invatau sa vorbeasca nici chiar cu supozitoare de terebentina. Ca unul care stia sa piarda, doctorul Urbino s-a plecat in fata ingeniozitatii sotiei sale si, in cele din urma, a constatat cu uimire ca-l amuzau nespusele progresele papagalului starnit de slujnice. In dupa-amiezile ploioase, cand i se dezlega limba de bucuria penelor imbibate de apa, rostea fraze din alte vremuri, pe care nu avusese cum sa le auda la ei in casa si care lasau sa se inteleaga ca era mai batran decat parea. Ultimele reticente ale doctorului s-au risipit in noaptea cand hotii au incercat sa patrunda din nou in casa printr-o lucarna de pe acoperis, iar papagalul i-a speriat latrand mai ceva ca un dulau si strigand borfasilor, borfasilor, borfasilor, nazdravanii cine stie unde invatate, dar care s-au dovedit salvatoare. Din clipa aceea, doctorul Urbino s-a hotarat sa se ocupe personal de el si a pus sa fie instalate sub *mango* un spalier cu doua recipiente, unul pentru apa, iar altul pentru bananele coapte, precum si un trapez pentru acrobatii de saltimbanc. Din decembrie pana in martie, cand se starneau vanturile dinspre nord, iar noptile se raceau si vremea se strica, il duceau sa doarma inauntru, intr-o colivie acoperita cu o patura, desi doctorul Urbino se temea ca rapciuga cronica de care suferea putea fi periculoasa pentru plamanii oamenilor. Cativa ani la rand i-au taiat periodic aripile, lasandu-l sa se plimbe in voie cu mersul lui cracanat de calaret batran.

Dar intr-o buna zi, s-a apucat sa faca giumbuslucuri de acrobat pe grinzile din bucatarie si a cazut in oala care fierbea pe foc, in timp ce racnea ca un corabier in mijlocul furtunii, scapa cine poate, starnind o harmalaie atat de asurzi-toare incat bucatareasa a izbutit sa-l scoata cu polonicul, oparit si fara pene, dar inca viu. De atunci, in ciuda credintei larg raspandite ca papagalii tinuti in colivie uita tot ce-au invatat, nu-l mai scoteau decat pe la ora patru, cand se lasa racoarea, pentru lectiile doctorului Urbino. Cum nimeni nu bagase de seama la timp ca ii crescusera aripile, in dimineata aceea tocmai se pregateau sa i le taie, cand le-a scapat din mana si a zburat pe ramurile arborelui *mango*.

S-au chinuit trei ore sa-l prinda, dar fara succes. Servitoarele, ajutate de altele din vecini, se folosisera de tot soiul de tertipuri ca sa-l faca sa coboare, dar el se incapatana sa ramana pe loc, tipand printre hohote de ras traiasca partidul liberal, traiasca partidul liberal, ei dracia dracului, un strigat temerar, care-i costase viata pe multi cheflii bine dispusi. Doctorul Urbino, care abia il putea zari printre frunze, a incercat sa-l convinga in spaniola, in franceza si chiar in latina, dar papagalul ii raspundea in aceleasi limbi, cu aceeasi emfaza si acelasi timbru al vocii, fara a se clinti din varf. Convins ca nu se putea face nimic cu duhul blandetii, doctorul Urbino a trimis dupa pompieri, cea mai recenta jucarie civica a sa.

Pana nu de mult, incendiile erau stinse de voluntari care foloseau scari de zidarie si galeti cu apa carate de unde se nimerea, dar era atata lipsa de organizare in actiunile lor, incat, uneori, provocau mai multe pagube chiar decat incendiile. Cu un an in urma, gratie unei colecte initiate de Societatea pentru Propasirea Cetatii, al carei presedinte onorific era Juvenal Urbino, luase fiinta un corp de pompieri profesioniști, avand in dotare o cisterna cu sirena si clopot, precum si doua tulumbe. Ajunsesera atat de cunoscuti incat, cand clopotele bisericilor incepeau sa bata, dand alarma, in scoli se intrerupeau cursurile, pentru ca elevii sa-i poata vedea luptandu-se cu focul. La inceput era singurul lucru pe care il faceau. Dar doctorul Urbino a povestii notabilitatilor municipale ca la Hamburg vazuse cu ochii lui cum pompierii readusesera la viata un copil gasit inghetat intr-o pivnita dupa un viscol de trei zile. Ii mai vazuse si pe o straduta din Neapole, coborand dintr-un balcon de la etajul zece un cosciug pe care familia nu izbutise sa-l scoata afara pe scarile inguste si intortocheate. Asa se face ca pompierii locali au invatat sa presteze si alte servicii de urgenta, ca de pilda sa forteze incuietori sau sa omoare serpi veninosi, iar Scoala de Medicina a organizat pentru ei un curs special de prim ajutor in caz de accidente mai putin grave. Prin urmare, nu era chiar o absurditate sa li se ceara favoarea de a da jos din copac un papagal la fel de merituos ca orice domn respectabil. Doctorul Urbino a mai adaugat: "Spuneti-le ca veniti din partea mea." Si s-a dus in dormitor sa se imbrace pentru banchet. La drept vorbind, in clipa aceea, preocupat cum era de scrisoarea lui Jeremiah de Saint-Amour, putin ii pasa de soarta papagalului.

Fermina Daza se imbracase cu o rochie chemisier din matase, larga si cu talia pe solduri, isi pusese un colier de perle adevarate, rasucit in sase siraguri lungi, inegale, si niste pantofi de atlas, cu tocuri inalte, pe care-i purta numai la ocazii solemne, deoarece la varsta ei, nu-si mai putea permite asemenea excese. Toaleta aceea mondena nu parea prea nimerita pentru o bunica venerabila, dar se potrivea de minune cu trupul ei inca mlados si drept, cu oasele-i prelungi, cu mainile ei elastice, fara nici o alunita de batranete, cu parul de culoarea otelului albastrui, tuns oblic, la inaltimea obrazului. Din fotografia de la nunta nu mai pastra decat ochii ca niste migdale stravezii si semetia innascuta, dar ea reusea sa suplineasca prin caracter si chiar sa depaseasca prin sarguinta tot ce pierduse o data cu varsta. Se simtea in largul ei: incet-incet erau date uitarii veacurile corsetelor de metal, rochiile stranse pe talie, soldurile inaltate cu artificii de carpa. Corpurile eliberate, respirand in voie, se infatisau privirii asa cum erau in realitate. Chiar si la varsta de saptezeci si doi de ani. Doctorul Urbino a gasit-o asezata in fata masutei de toaleta, sub bratele domoale ale ventilatorului electric, potrivindu-si pe cap palaria clos, garnisita cu un buchet de violete din fetru. In dormitorul spatios si inorit se afla un pat englezesc, acoperit cu o plasa trandafirie impotriva tantarilor, iar prin cele doua ferestre deschise se zureau copacii din curte si razbatea taraitul cosasilor ametiti de presimtirea ploii. De cand se intorsesera din voiajul de nunta, Fermina Daza luase obiceiul sa-i pregateasca sotului hainele in functie de starea vremii si de imprejurare, punandu-le pe un scaun inca de cu seara, ca sa fie gata cand el iese din baie. Nu-si mai amintea cand anume incepuse sa-l ajute sa se imbrace, dar era constienta ca, daca la inceput o facuse din dragoste, de vreo cinci ani trebuia s-o faca oricum, pentru ca el nu se mai putea imbraca singur.

Tocmai isi sarbatorisera nunta de aur si nu erau deprinsi sa traiasca nici macar o singura clipa unul fara celalalt, fara sa se gandeasca unul la celalalt, iar pe masura ce inaintau in varsta, erau si mai putin deprinsi s-o faca. Nici unul din ei n-ar fi putut spune daca aceasta dependenta reciproca se intemeia pe iubire sau pe comoditate, dar niciodata nu-si pusesea asemenea intrebare cu mana pe inima, pentru ca amandoi preferasera dintotdeauna sa ignore raspunsul. Cu timpul, ea descoperise sovaiala din pasii sotului sau, toanele lui schimbatoare, fisurile din memoria lui, obiceiul recent de a plange in somn, dar nu le-a interpretat nici o clipa ca pe niste semne ale ruginii finale, ci ca pe o fericita reintoarcere la copilarie. De aceea, nu-l trata ca pe un batran

difficil, ci ca pe un copil senil, iar aceasta amagitoare eroare s-a dovedit providentiala pentru amandoi, intrucat i-a pus la adapost de compasiune.

Cu totul alta ar fi fost viata lor daca ar fi inteles la timp ca e mai simplu sa eviti marile catastrofe matrimoniale decat mizeriile marunte de fiecare zi. Pana la urma, au invatat totusi ceva impreuna, si anume, ca intelegciunea ne vine cand nu mai avem ce face cu ea. Ani la rand, Fermina Daza nu s-a putut impaca deloc cu desteptariile exuberante ale sotului ei. Se agata cu inversunare de ultimele fire de somn, ca sa nu fie nevoita sa infrunte realitatea unei noi dimineti incarcate de presimtiri sumbre, in timp ce el se trezea cu inocenta unui bebelus: fiecare noua zi insemna inca o zi castigata. Il auzea cum se scula o data cu cel dintai cantat al cocosilor, cand incepea sa tuseasca fara noima, parca anume ca sa se trezeasca si ea. Il auzea bombanind, numai si numai ca s-o nelinisteasca, in timp ce-si cauta pe dibuite papucii care erau probabil langa pat. Il auzea cum isi croia drum pana la baie, bajbaind prin intuneric. Dupa un ceas, tocmai cand ea atipise din nou, il auzea intorcandu-se din birou ca sa se imbrace, dar tot fara sa aprinda lumina. Odata, la un joc de societate, intrebat cum s-ar putea defini singur, el raspunsese: "Sunt un barbat care se imbraca pe intuneric." Ea il auzea, convinsa ca nici unul din acele zgomote nu era indispensabil si ca el le facea dinadins, simuland insa contrariul, tot astfel cum ea, desi treaza, se prefacea ca doarme. Motivele lui erau intemeiate: niciodata nu avea atata nevoie de ea, vie si lucida, ca in acele clipe de neliniste.

In timp ce dormea, cu trupul arcuit intr-un racursiu ca de dans si mana pe frunte, avea o gratie fara seaman, dar tot atat de bine, daca-si simtea tulburata placerea aproape senzuala de a se crede adormita cand nu mai era de mult, furia ei putea depasi orice inchipuire. Doctorul Urbino stia ca ea urmarea cu atentie incordata cel mai neinsemnat zgomot pe care-l facea si pentru care ii era chiar recunoscatoare, ca sa aiba pe cine arunca vina ca se trezeste la ora cinci dimi-neata. Astfel, in rarele ocazii cand trebuia sa bajbaie prin intuneric pentru ca nu-si gasea papucii la locul lor obisnuit, ea ii spunea brusc, cu vocea inca bui-maca de somn: "I-ai lasat aseara in baie." Pentru ca, imediat, sa inceapa sa bombane, cu glasul limpezit de furia ce-o cuprinsese:

- Casa asta e o adevarata pacoste, nu poate omul sa doarma ca lumea.

Atunci se rasucea in asternut, aprindea lumina fara sa se crute, fericita ca repurtase cea dintai victorie a zilei.

Era, in fond, un joc acceptat de amandoi, mitic si pervers, dar tocmai de aceea reconfortant: una din multele si primejdioasele placeri ale iubirii domesticite. Si tocmai pornind de la un astfel de joc banal, primii treizeci de ani de viata in comun erau cat pe ce sa se sfarseasca, pentru ca, intr-o buna zi, n-a mai fost sapun in baie.

Totul a inceput simplu, ca de obicei. Intors in dormitor - era in timpurile cand inca se mai putea spala singur - doctorul Juvenal Urbino a inceput sa se imbrace fara sa aprinda lumina. Ea se afla cufundata, asa cum se intampla mereu la ceasul acela, in placuta ei stare fetala, cu ochii inchisi, respiratia abia simtita si bratul sprijinit pe frunte, ca intr-un dans sacru. Dar, ca intotdeauna, nu dormea profund, iar el stia asta. Dupa un fosnet prelungit de panza scrobita, in intuneric s-a auzit vocea doctorului Urbino.

- Cam de-o saptamana ma spal fara sapun, a spus el ca pentru sine.

Atunci ea s-a trezit de-a binelea, si-a amintit si, furioasa, s-a revoltat impotriva lumii intregi, pentru ca, intr-adevar, uitase sa puna alt sapun in baie. Ii observase lipsa in urma cu trei

zile, cand era sub dus, si se gandise sa puna altul ceva mai tarziu, dar dupa aceea a uitat pana a doua zi. A treia zi i s-a intamplat acelasi lucru. In realitate, nu trecuse o saptamana, asa cum sustinea el, anume ca sa-i agraveze vina, doar trei zile, dar trei zile de neiertat, si de neacaz ca se lasase surprinsa in greseala, si-a iesit din sarite. S-a aparat, ca de obicei, atacand:

- Ei bine, si eu m-am spalat in fiecare zi, a strigat ea ca scoasa din minti, si de fiecare data a fost sapun.

Desi el ii cunostea prea bine metodele de lupta, de data aceasta nu le-a mai putut suporta. A plecat si s-a instalat, sub un pretext profesional oarecare, intr-una din camerele pentru interni de la Spitalul Filantropiei, iar pe-acasa dadea numai spre seara, ca sa se schimbe inainte de a-si consulta pacientii la domiciliu. Cand il auzea sosind, ea se refugia la bucatarie, sub cuvanta ca are treaba, si nu se clintea de-acolo decat dupa ce pe strada rasuna tropotul cailor de la trasura. De cate ori au incercat, in cele trei luni care au urmat, sa puna capat neintelegerii, n-au facut altceva decat sa o adanceasca si mai mult. El nu era dispus sa se intoarca atata vreme cat ea nu admitea ca nu fusese sapun in baie, iar ea nu era dispusa sa-l primeasca daca el nu recunostea ca a mintit cu buna stiinta, numai si numai ca sa-i faca sange rau.

Incidentul, fireste, le-a dat prilejul sa evoce alte, multe alte certuri marunte din multe alte dimineti tulburi. Unele resentimente au rascolit altele, au redeschis rani de mult cicatrizate, le-au provocat rani noi, si amandoi s-au speriat cand si-au dat seama cu mahnire ca in atatia ani de batalii conjugale aproape ca nu facusera altceva decat sa alimenteze vechi ranchiune. El a mers pana acolo incat i-a propus sa se spovedeasca impreuna, luandu-si drept confesor, daca era nevoie, chiar pe domnul arhiepiscop, pentru ca Dumnezeu insusi, in chip de arbitru suprem, sa decida daca era sau nu sapun in savoniera din baie. Atunci, ea, care stia sa se stapaneasca atat de bine, si-a pierdut cumpatul cu un tipat isteric:

- Ia mai da-i dracului de arhiepiscop!

Injuria a zguduit din temelii orasul, a starnit cleveteli deloc usor de dezminit si a patruns, cu aere de vodevil, in vorbirea obisnuita: "Ia mai da-l dracului de arhiepiscop!" Constienta ca a depasit limita si prevazand reactia sotului, ea i-a luat-o inainte si l-a amenintat ca o sa se mute singura in vechea casa mostenita de la tatal ei, pe care o inchinase pentru birouri unor agentii. Nu era o simpla fanfaronada: avea de gand sa plece cu adevarat, fara sa-i pese de scandalul pe care l-ar fi declansat, iar sotul si-a dat seama de asta la timp. N-a avut insa curaj sa-si sfideze propriile prejudecati: a cedat. Nu admitand ca era sapun la baie, ceea ce ar fi insemnat o ofensa adusa adevarului, ci consimtind sa locuiasca in aceeasi casa, dar in camere separate si fara sa-si vorbeasca. Cand mancau, reuseau sa evite situatia penibila cu atata abilitate, incat isi trimiteau mesaje dintr-o parte intr-alta a mesei prin copii, fara ca acestia sa-si dea seama ca, de fapt, ei erau certati.

Cum biroul nu avea baie, solutia a rezolvat conflictul provocat de zgomotele matinale, pentru ca el se ducea sa se spele dupa ce-si pregatea cursul si de fiecare data avea grija sa nu-si trezeasca sotia. Alteori inasa, erau nevoiti sa-si astepte randul ca sa se spele pe dinti inainte de culcare. Dupa vreo patru luni, el s-a intins in patul conjugal ca sa citeasca pana cand iese ea din baie, asa cum se in-tampla deseori, si a adormit. Ea s-a culcat alaturi fara prea multe precautii, anume ca sa-l trezeasca si sa-l faca sa plece. El s-a trezit pe jumatate, e adevarat, dar in loc sa se scoale, a stins veioza si si-a potrivit mai bine perna sub cap. Ea l-a zgaltait de umar ca sa-i atraga atentia ca trebuia sa se duca in birou, dar el se simtea atat de bine in asternutul de puf al stramosilor, incat a preferat sa capituleze:

- Lasa-ma sa dorm aici. Ai avut dreptate, era sapun la baie.

Ori de cate ori, ajunsi in pragul batranetii, isi aminteau de acest episod, nici lui, nici ei nu le venea sa creada ca, de-a lungul unei jumatati de veac de viata in comun, aceea fusese cea mai serioasa disputa a lor si singura care trezise in amandoi dorinta de a renunta la tot, pentru a incepe o alta viata. Chiar si la batranete, cand devenisera mai ingaduitori si mai pasnici, se fereau s-o evoce, pentru ca ranile abia cicatrizate incepeau sa sangereze de parca ar fi fost din ajun.

El a fost primul barbat pe care Fermina Daza l-a auzit urinand. L-a auzit in noaptea nuntii, in timp ce zacea sleita de puteri din cauza raului de mare in cabina de pe vaporul care-i ducea in Franta, iar zgomotul jetului ca de cal i s-a parut atat de potent si investit cu atata autoritate incat i-a sporit spaima de ravagiile la care se astepta. Pe masura ce jetul scadea o data cu trecerea anilor, amintirea aceea ii revenea frecvent in minte, pentru ca nu s-a putut impaca niciodata cu gandul ca el murdarea marginea closetului ori de cate ori il folosea. Doctorul Urbino incerca sa-i explice, cu argumente usor de priceput pentru cineva care ar fi vrut cu adevarat sa le priceapa, ca accidentul acela se repeta zilnic nu din neglijenta, ci dintr-un motiv organic: jetul lui de om tanar era atat de precis si direct, incat la scoala castigase concursuri de tras la tinta umpland sticle, dar de cand se subrezise, nu numai ca i se imputinase, dar ajunsese oblic, se ramifica, pentru ca in cele din urma sa devina o adevarata fantana arteziana, imposibil de stapanit, desi el unul facea nenumarate eforturi de a-l indrepta. Iar in incheiere spunea: "Closetul a fost inventat, mai mult ca sigur, de cineva care habar n-avea cum sunt alcatuiti barbatii." Contribuia la pacea domestica cu un gest cotidian mai degraba umilitor decat umil: stergea cu hartie igienica marginile vasului ori de cate ori il folosea. Desi stia, ea nu scotea o vorba atata timp cat in baie mirosul de amoniac nu era prea patrunzator, dar indata ce-l simtea, se grabea sa comenteze indignata, de parca ar fi fost vorba de o crima: "Aici pute a cusca de iepuri." In pragul batranetii, insasi subrezenia trupului i-a sugerat doctorului Urbino solutia finala: urina asezat pe closet, ca si ea, astfel incat vasul ramanea curat, iar el se simtea cu constiinta impacata.

Inca de pe atunci, nu mai avea siguranta in miscari, iar odata chiar alunecase in baie, accident ce putea sa-i fie fatal si care l-a pus in garda in privinta dusului. Desi moderna, locuinta lor nu dispunea de o cada din fonta cu picioare in forma de gheare de leu, asa cum aveau mai toate palatele din cartierul vechi. Chiar el luase hotararea sa fie inlaturata, invocand un argument igienic: cada de baie era una din multele porcarii nascocite de europeni, care se spalau numai in ultima vineri a fiecarei luni si, pe deasupra, o faceau in laturile proprii murdariei, de care incercau sa scape. Au comandat, asadar, o vana mare, din lemn masiv de *guayacán*, in care Fermina Daza isi imbaia sotul ca pe sugari, dupa acelasi ritual. Prelungita mai mult de un ceas si improspatata de cateva ori cu apa in care fusesera fierte frunze de nalba si coji de portocale, baia avea asupra lui un efect atat de linistitor, incat uneori adormea cufundat in infuzia inmiresmata. Dupa ce-l spala, Fermina Daza il pudra cu talc intre picioare, ii ungea cu unt de cacao pielea iritata, ii puneza izmenele cu duiosia cu care ar fi infasat in scutece un prunc si-l dichisea in continuare, cu aceeasi dragoste, de la ciorapi, pana la nodul de cravata cu ac de topaz. Diminetile conjugale s-au mai linistit cu vremea, pentru ca el si-a asumat din nou copilaria pe care i-o rapisera propriile lui odrasle. Chiar si ea s-a acomodat pana la urma cu orarul casei, pentru ca si peste ea treceau anii: dormea din ce in ce mai putin, iar pe la saptezeci de ani ajunsese sa se trezeasca inaintea lui.

In Duminica Rusaliilor, cand a ridicat patura ca sa vada cadavrul lui Jeremiah de Saint-Amour, doctorul Urbino a avut o revelatie ce-i fusese refuzata pana atunci chiar si in explorarile sale cele mai lucide de medic si de crestin. Dupa atatia ani de familiaritate cu moartea, dupa ce se razboise atata cu ea, dupa ce o intorsese pe toate partile, avea senzatia ca

abia acum indraznea s-o priveasca pentru prima data in fata, asa cum il privea si ea la randul ei. Nu era frica de moarte. Nu: frica se cuibarise in sufletul lui de multa vreme, convietuia cu el, era o alta umbra peste umbra lui, inca din noaptea in care se trezise rascolit de un vis urat si devenise constient ca moartea nu era doar o probabilitate permanenta, asa cum simtise dintotdeauna, ci o realitate imediata. De data aceasta insa, intrezarise imaginea concreta a ceea ce pana atunci nu fusese altceva decat o certitudine a inchipuirii. S-a bucurat la gandul ca, pentru a-i face o asemenea cutremuratoare dezvaluire, Cel de Sus se folosisese de Jeremiah de Saint-Amour, pe care el il socotea un sfant ce-si ignora starea de gratie. Dar cand scrisoarea i-a dezvaluit adevarata lui identitate, trecutul sinistru, nebanuita sa putere de disimulare, a simtit ca ceva definitiv si irevocabil se petrecuse in propria-i viata.

Fermina Daza nu s-a lasat molipsita de gandurile lui sumbre. El a incercat, fireste, s-o convinga, in timp ce-l ajuta sa-si puna pantalonii si-i incheia nenumaratii nasturi de la camasa. Dar n-a reusit, pentru ca Fermina Daza nu putea fi impresionata cu usurinta, si cu atat mai putin de moartea unui barbat pe care nu-l iubea. Nu aflase mare lucru despre Jeremiah de Saint-Amour, stia doar ca era un invalid in carje, pe care nu-l vazuse niciodata, care scapase de plutonul de executie intr-una din multele insurectii izbucnite intr-una din nenumaratele insule din Antile, ca se facuse fotograf de copii impinsi de nevoie, ajungand, in cele din urma, cel mai solicitat din tot tinutul, si ca reusise sa-l invinga la sah pe un oarecare Torremolinos, dupa cate isi amintea ea, dar care, in realitate, se numea Capablanca.

- Ei bine, afla ca nu era decat un evadat din Cayenne, condamnat la munca silnica pe viata pentru o crima atroce, spuse doctorul Urbino. Inchipuie-ti ca, la viata lui, a mancat chiar si carne de om.

Apoi, i-a intins scrisoarea, ale carei taine avea de gand sa le ia cu sine in mormant, dar ea nu si-a aruncat nici macar o privire peste foile impaturite si le-a incuiat in sertarul masutei de toaleta. Se obisnuise cu insondabila capacitate de uimire a sotului ei, cu judecatile lui exagerate, care deveneau, o data cu trecerea anilor, tot mai de neinteles, cu acea obtuzitate ce nu corespundea imaginii lui publice. De data aceasta insa, isi depasise chiar si propriile limite. Credea ca sotul ei nu-l aprecia pe Jeremiah de Saint-Amour pentru ceea ce fusese mai inainte, ci pentru ceea ce incepuse sa fie de cand sosise in oras, fara alta avere decat ranita lui de pribeag, si nu putea intelege de ce il uimise atata tarzia dezvaluire a identitatii lui. Nu intelegea de ce i se parea de condamnat faptul ca avusese o iubita nestiuta de nimeni, de vreme ce acesta era un narav atavic al tuturor barbatilor de aceeasi conditie cu ei, chiar si al lui, intr-un moment mai delicat din viata lor. Mai mult chiar, faptul ca femeia aceea il ajutase sa-si duca la capat hotararea de a muri i se parea o sfasietoare dovada de iubire. Spuse: "Daca si tu te-ai hotari s-o faci din motive la fel de intemeiate ca ale lui, datoria mea ar fi sa ma comport la fel ca ea." Doctorul Urbino ramase descumpanit, prins in capcana de o lipsa de intelegere care-l exasperase timp de o jumătate de veac.

- N-ai priceput nimic, ii spuse. Pe mine nu ma indigneaza ce-a fost sau ce-a facut, ci felul in care ne-a inelat buna-credinta atata amar de ani.

Ochii i se umezira usor, dar ea, prefacandu-se ca nu observa, ii replica:

- Si bine-a facut. Daca ar fi spus adevar 656h77g ul, nici tu, nici nefericita aia de femeie, nimeni din orasul asta nu l-ar fi iubit atata cat l-au iubit.

Li prinse lantul ceasului de butoniera jiletcii. Li potrivi nodul cravatei si-i puse acul cu piatra de topaz, ii stropi batista cu apa de colonie si dupa ce ii sterse lacrimile si barba plansa, i-o aranja in buzunarul de la piept, cu colturile infoiate ca petalele unei magnolii. In aerul neclintit al casei rasunara deodata cele unsprezece batai ale pendulei.

- Grabeste-te, spuse ea, luandu-l de brat. O sa intarziem.

Aminta Dechamp, sotia doctorului Lácides Olivella, si cele sapte fiice ale lor, una mai harnica decat alta, prevazusera totul pentru ca banchetul sa se constituie in evenimentul social al anului. Locuiau in plin centru istoric, in vechea cladire a Monetariei, denaturata de un arhitect florentin care trecuse prin oras ca o vijelie innoitoare, transformand in basilici venetiene cateva vestigii din secolul al XVII-lea. Casa avea sase dormitoare si doua saloane mari si racoroase, dar neincapatoare pentru invitatii din oras, fara a-i mai pune la socoteala pe distinsii oaspeti care urmau sa vina din alte parti. Curtea interioara, unde susura un havuz de piatra si infloreau heliotropi ce imbalsamau casa pe inserat, era aidoma claustrului unei abatii, dar spatiul galeriilor boltite era prea mic pentru atatea nume rasunatoare. Drept care au hotarat sa organizeze banchetul in imprejurimile orasului, la zece minute de mers cu automobilul pe soseaua nationala, unde se afla conacul familiei, cu o curte imensa, de cateva mii de ari, umbrita de dafini inalti si strabatuta de un rau cu ape line, pe care pluteau flori de nufar. Sub indrumarea doamnei de Olivella, angajatii de la *Hanul lui don Sancho* au pus tende colorate in locurile neumbrite si au aranjat sub dafini un dreptunghi alcatuit din masute pentru o suta douazeci si doi de invitati, acoperite cu fete de in, si buchete de trandafiri proaspeti pe masa de onoare. Au instalat, de asemenea, o estrada pentru o fanfara care urma sa interpreteze un program restrans de contradansuri si valsuri nationale si pentru un cvartet de coarde de la Scoala de Belle Arte, o surpriza pregatita de doamna de Olivella pentru venerabilul magistrul al sotului ei, care urma sa prezideze banchetul. Desi data nu corespundea intru totul cu aniversarea absolvirii, au ales Duminica Rusaliilor pentru a da si mai multa solemnitate evenimentului.

Incepusera pregatirile cu trei luni in urma, de teama ca nu vor putea termina totul din lipsa de timp. Au trimis tocmai la Ciénaga de Oro dupa gaini vii, vestite pe intreg litoralul nu doar pentru carnea lor gustoasa, dar si pentru ca, pe vremea spaniolilor, cum ciuguleau prin malul adus de ape, li se gaseau in pipota pietricele de aur curat. Doamna de Olivella in persoana, insotita de una din fiice si de servitorii casei, urca la bordul transatlanticelor de lux si alegea tot ce era mai bun din lumea larga pentru a omagia meritele sotului. Desi prevazuse totul pana in cele mai mici amanunte, pierduse din vedere faptul ca sarbatorirea cadea intr-o duminica de iunie dintr-un an cu ploi tarzii. Si-a dat seama de atare risc chiar in ziua respectiva, cand, iesind din casa ca sa se duca la slujba de dimineata, s-a speriat de umezeala din aer si de norii grei care acopereau zarea marii. In ciuda acestor semne rau prevestitoare, directorul observatorului astronomic, cu care s-a intalnit la biserica, i-a amintit ca, in istoria plina de peripetii a orasului, niciodata, nici chiar in iernile cele mai aspre, nu se intamplase sa ploua de Rusalii. Cu toate acestea, la ora douasprezece, cand multi dintre invitati se adunasera in curte, unde isi luau aperitivele, bubuitul unui tunet stingher a facut sa se cutremure pamantul, un vant aprig, starnit dinspre mare, a rasturnat mesele si a ridicat in vazduh tendele, iar cerul s-a pravalit peste lume intr-un torent pustiitor.

Doctorul Juvenal Urbino, care izbutise cu chiu cu vai sa infrunte furtuna si sa ajunga o data cu ultimii invitati intalniti pe drum, a incercat sa li se alature si sa strabata distanta de la masini pana in casa sarind pe pietrele insirate prin curtea inundata, dar, pana la urma, a trebuit sa accepte umilinta de a fi purtat pe brate de oamenii de la *Don Sancho*, sub un baldachin de panza galbena. De bine de rau, mesele din curte fusesera asezate inauntru, chiar si prin dormitoare, dar

invitatii aratau de parca li se inecaseră corabiile și nimeni nu făcea nici un efort ca să-și ascundă proasta dispoziție. Era o zapuseală ca într-un cazan cu aburi, căci ferestrele fuseseră închise ca să nu intre în casa ploaia batută de vânt. La mesele din curte, în dreptul fiecărui tacam se afla un cartonăș cu numele invitatului, fiind prevăzută o latură pentru bărbați și alta pentru femei, conform uzanțelor vremii. Între timp însă, cartonasele se rataciseră, așa încât fiecare s-a așezat pe unde s-a nimerit, într-o promiscuitate de forță majoră, care a încălcat, cel puțin o dată, prejudecățile noastre sociale. În toată această harababură, Aminta de Olivella, prezenta parca pretutindeni în același timp, cu parul ud și superba ei rochie manjată de noroi, înfrunța urgia cu zambetul de nebiruit deprins de la sotul său pentru a sfida restrîmteea. Ajutată de ficele ei, croite după același calapod, s-a straduit, atât cât a fost cu putință, să pastreze cel puțin locurile de la masa de onoare, cu doctorul Juvenal Urbino

În mijloc și arhiepiscopul Obdulio y Rey la dreapta lui. Fermina Daza s-a așezat, ca de obicei, alături de sotul său, de teama să nu-l apuce somnul în timpul mesei ori să-și verse supa pe rever. În fața lor sedea doctorul Lácides Olivella, un bărbat cu trasături feminine, care se ținea foarte bine la cei cincizeci de ani ai săi și a cărui jovialitate nu avea nimic în comun cu diagnosticele lui exacte. Celelalte locuri erau ocupate de notabilitățile provinciale și municipale și de regina frumuseții din anul precedent, pe care guvernatorul în persoană a condus-o de brat și a așezat-o lângă el. Deși în invitații nu se specifica de obicei obligativitatea unei tinute anume, și cu atât mai puțin pentru o masă campenească, doamnele purtau toalete de seară și bijuterii cu pietre prețioase, iar majoritatea bărbaților aveau haine de culoare închisă și cravată neagră, câte unii chiar redingote din stofă. Numai cei mai mondeni, printre care se număra însuși doctorul Urbino, purtau costume obisnuite. Lângă fiecare tacam se afla câte un exemplar al meniului, tipărit în franceză și cu viniete aurite.

Îngrijorată de zapuseala care-i toropise pe toți, doamna de Olivella a străbătut casa rugându-i pe domni să-și scoată haina ca să se poată simți în largul lor la masă, dar nimeni n-a îndrăznit să dea exemplu. Arhiepiscopul i-a atras atenția doctorului Urbino că, într-un anume fel, acela putea fi considerat un dejun istoric: pentru prima dată, se aflau reunite la aceeași masă, odată cicatrizate ranile și uitate toate vechile dușmăniile, cele două tabere din războaiele civile care însângeraseră țara după cucerirea independenței. Această idee coincidea cu entuziasmul liberalilor, mai ales al celor tineri, care reușiseră să aleagă un președinte din rândurile lor după patruzeci și cinci de ani de hegemonie conservatoare. Doctorul Urbino nu împărtășea aceeași părere: după el, un președinte liberal era totuna cu un președinte conservator, dar mai prost îmbrăcat. N-a vrut, totuși, să-l contrazică pe arhiepiscop. Deși i-ar fi plăcut să-i atragă atenția că invitații nu se aflau acolo pentru ceea ce gândeau, ci grație obarsiei lor, iar aceasta fusese întotdeauna mai presus de jocurile neprevăzute ale politicii și de ororile războiului. Astfel privite lucrurile, într-adevăr, nu lipsea nimeni.

Ploaia a încetat pe neașteptate, așa cum începuse, iar soarele a început să strălucească din nou pe cerul fără nori, dar furtuna fusese atât de violentă încât smulsese din radacina câțiva copaci, iar raul cu ape molcome, iese din matcă, preschimbase curtea într-o adevărată mocirlă. Cele mai mari stricăciuni erau la bucatărie. În spatele casei fuseseră amenajate sub cerul liber câteva vetre din caramida, iar bucătarii abia avuseseră răgaz să pună oalele la adăpost de ploaie. Au pierdut ceva vreme ca să scoată apa din bucatăria inundată și să improvizeze la repezeală alte plite în veranda din dosul casei. Dar la ora unu situația era rezolvată și nu mai lipsea decât desertul, incredintat calugaritelor aparținând ordinului Sfintei Clara, care promisese să-l trimită înainte de ora unsprezece. Existau temeri că paraul peste care trecea soseaua națională se revarsase, cum se întâmpla în iarnă mai puțin aspre, or, în acest caz, desertul n-ar fi putut ajunge mai devreme de două ore. Îndată ce s-a înseninat, au fost deschise ferestrele și casa s-a înviorat

sub aerul purificat de pucioasa furtunii. Dar cand fanfara si-a inceput programul de valsuri pe terasa din portic, starea de incordare a crescut, pentru ca ecourile starnite de alamuri intre peretii casei ii obliga pe invitati sa strige ca sa se poata face auziti. Obosita de atata asteptare, gata sa izbucneasca in plans, dar zambitoare, Aminta de Olivella a dat ordin sa fie servit pranzul.

Formatia de la Scoala de Belle Arte si-a inceput concertul intr-o tacere politicoasa, care n-a durat decat primele masuri din *La Chasse* de Mozart. In ciuda glasurilor tot mai stridente si confuze, a forfotei servitorilor negri de la *Don Sancho*, care abia aveau loc sa se strecoare printre mese cu platourile aburinde, doctorul Urbino a izbutit sa mentina un canal deschis pentru muzica pana la sfarsitul programului. Puterea lui de concentrare scadea an de an, pana-ntr-atata incat trebuia sa-si noteze pe o hartie fiecare mutare la sah ca sa n-o uite. Cu toate acestea, mai era in stare sa sustina o conversatie serioasa, fara sa piarda sirul unui concert, chiar daca nu se putea lauda cu performantele unui dirijor german, bun prieten de-al sau pe vremea cand se afla in Austria, care citea partitura la *Don Giovanni* in timp ce asculta *Tannhäuser* interpretata cu un dramatism facil. In timp ce se chinuia sa desluseasca melodia prin larma starnita de zanganitul tacamurilor in farfurii, nu-si desprindea privirea de la un tanar cu obrazii imbujorati, care il saluta cu o inclinare a capului. Il mai vazuse undeva, de asta era sigur, dar nu-si putea aduce aminte unde anume. Nu era ceva neobisnuit, i se intampla destul de des, mai ales cu numele persoanelor, chiar si ale celor mai cunoscute, sau cu o melodie din alte vremuri, ceea ce ii provoca o stare de tensiune atat de coplecitoare, incat intr-o noapte ar fi preferat sa moara decat s-o mai suporte pana la ziua. Era pe punctul de a fi cuprins de aceeasi senzatie de neliniste, cand o strafulgerare binefacatoare ii lumina mintea: baiatul ii fusese student cu un an in urma. Era surprins sa-l vada in imparatia celor alesi, dar doctorul Olivella ii aminti ca era fiul Ministrului Sanatatii si ca venise in oras ca sa-si pregateasca o teza de medicina legala. Doctorul Juvenal Urbino i-a facut atunci un semn vesel cu mana, iar tanarul s-a ridicat in picioare si i-a raspuns la salut cu o plecaciune adanca. Dar nici atunci, nici mai tarziu, nu si-a dat seama ca era chiar medicinistul cu care se intalnise mai devreme in casa lui Jeremiah de Saint-Amour.

Bucuros ca repurtase inca o victorie asupra batranetii, se lasa in voia lirismului diafan si fluid al ultimei piese din program, pe care n-a fost in stare s-o identifice. Mai tarziu, tanarul violoncelist din formatie, intors de curand din Franta, i-a explicat ca era vorba de cvartetul pentru coarde de Gabriel Fauré, de care doctorul Urbino nici macar nu auzise, in pofida faptului ca totdeauna se aratase foarte receptiv la noutatile venite din Europa. Preocupata, ca de obicei, de starea lui, si cu atat mai mult cand il vedea tacut si adancit in ganduri, Fermina Daza a lasat deoparte mancarea si, punandu-si mana terestra peste a lui, i-a spus: "Nu te mai gandii la asta." Doctorul Urbino i-a zambit de pe celalalt taram al extazului si abia atunci s-a gandit din nou la ceea ce credea ea ca-l preocupa. Si-a amintit de Jeremiah de Saint-Amour, asezat la ceasul acela in sicriu, cu calpa lui uniforma de soldat si decoratiile de tinichea, sub privirile acuzatoare ale copiilor din fotografii. Se intoarse atunci spre arhiepiscop ca sa-i dea vestea sinuciderii, dar acesta aflase deja. Dupa slujba, se vorbise mult despre cele intamplate si chiar fusese rugat de colonelul Jerónimo Argote, in numele refugiatilor din regiunea Caraibilor, sa le ingaduie sa-l ingroape in pamant sfintit. Si tinu sa precizeze: "Solicitarea in sine mi s-a parut o necuviinta." Apoi, pe un ton mai bland, intreba daca motivul sinuciderii era cunoscut. Doctorul Urbino ii raspunse cu un cuvânt corect, pe care isi inchipuia ca-l inventase chiar in clipa aceea: *gerontofobie*. Doctorul Olivella, antrenat intr-o discutie cu vecinii de masa, i-a neglijat pentru un moment si a intervenit in conversatia maestrului: "Ce pacat ca mai sunt oameni care se sinucid din alte motive decat din dragoste." Doctorul Urbino n-a fost surprins sa-si recunoasca propriile ganduri in spusele discipolului preferat.

- Mai mult decat atat, spuse el. A facut-o cu cianura de aur.

Si rostind aceste cuvinte, si-a dat seama dintr-o data ca sentimentul de compasiune fusese din nou mai puternic decat amaraciunea pricinuita de scrisoare, dar n-a pus aceasta izbanda pe seama sotiei sale, ci pe cea a puterii miraculoase a muzicii. Incerca sa-i vorbeasca arhiepiscopului despre sfantul mirean pe care il cunoscuse in molcomele dupa-amieze de sah, despre arta sa inchinata fericirii copiilor, despre extraordinara sa eruditie, despre obiceiurile sale spartane, iar la sfarsit, cand termina tot ce avea de spus, ramase uimit de seninatatea si bunacredinta cu care izbutise sa-l desprinda dintr-o data si pentru totdeauna de trecutul lui. Ii explica apoi primarului cat de binevenita ar fi fost cumpararea colectiei de fotografii, pentru a pastra imaginile unei generatii care, poate, nu va mai fi fericita decat in acele poze si in mainile careia se afla viitorul orasului. Arhiepiscopul era indignat ca un catolic militant si cult cutezase sa se gandeasca la sfin-tenia unui sinucigas, dar aproba initiativa de a collectiona negativele. Primarul voi sa stie de la cine trebuia sa le cumpere. Desi secretul ii ardea buzele, doctorul Urbino reusi sa se stapaneasca si sa n-o dea in vileag pe mostenitoarea clandestina a arhivelor. Se multumi sa spuna: "O sa ma ocup eu de tot." Si se simti izbavit prin harul propriei loialitati fata de femeia pe care o repudiasa cu numai cinci ore in urma. Observand schimbarea, Fermina Daza ii ceru in soapta sa-i promita ca se va duce la inmormantare. Bineinteles c-o s-o faca, raspunse el usurat, asta ar mai lipsi.

Discursurile au fost scurte si spontane. Fanfara a inceput sa cante o melodie populara, neprevazuta in program, in timp ce invitatii se plimbau pe terase, asteptand ca oamenii de la *Hanul lui Don Sancho* sa termine de scos noroiul si apa din curte, unde cei dornici ar fi putut dansa. In salon nu mai ramasesera decat invitatii de la masa de onoare, care sarbatoreau faptul ca, la toastul final, doctorul Urbino golise dintr-o rasuflare o jumatate de paharel de coniac. Nimeni nu-si amintea sa-l fi vazut inchinand decat cu un pahar de vin bun si doar pentru a insoti un fel de mancare mai special, dar, in acea dupa-amiaza, simtise nevoia sa se abata de la obiceiurile lui, iar clipa de slabiciune ii era rasplatita din plin: dupa ani si ani, avea iarasi chef sa cante. Si fara indoiala ca ar fi facut-o, la insistentele tanarului violoncelist, care s-a oferit sa-l acompanieze, daca n-ar fi aparut pe neasteptate un automobil nou si modern, care, dupa ce a strabatut in goana curtea plina de noroi, stropindu-i pe muzicanti si starnind ratele din ograzi cu macaitul de ratoi al claxonului, s-a oprit in fata casei. Doctorul Marco Aurelio Urbino Daza si sotia sa au coborat foarte amuzati, ducand in fiecare mana cate o tava acoperita cu un servetel de dantela. Alte tavi asemanatoare se aflau pe celelalte scaune si chiar pe jos, langa sofer. Era desertul tardiv. Cand au incetat aplauzele si glumele cordiale, doctorul Urbino Daza a explicat, de data aceasta cu toata seriozitatea, ca maicutele il rugasera sa aduca desertul inca inainte de a se starni furtuna, dar trebuise sa se intoarca din drum cand aflase ca a luat foc casa parintilor sai. Doctorul Juvenal Urbino a intrat in panica, fara sa mai astepte ca fiul sau sa-si termine relatarea. Sotia i-a amintit insa la timp ca el insusi hotarasese sa fie chemati pompierii ca sa prinda papagalul. Aminta de Olivella, toata numai zambet, dadu ordin sa fie servit desertul pe terase, chiar si dupa cafea. Dar doctorul Juvenal Urbino si sotia lui au plecat mai inainte, deoarece abia daca mai avea timp, pana la inmormantare, sa-si faca siesta, care, pentru el, era sfanta.

A dormit, dar putin si prost, pentru ca, odata ajunsi acasa, au descoperit ca pompierii provocasera stricaciuni aproape la fel de mari ca un incendiu. Incercand sa sperie papagalul, desfrunzisera un copac cu tulumba, iar un jet de apa patrunsese din greseala prin ferestrele dormitorului principal, distrugand cateva mobile si portretele unor stramosi necunoscuti atarnate pe pereti. Cand au auzit clopotul masinii de pompieri, vecinii s-au adunat gramada, crezand ca luase foc casa, iar daca nu s-au intamplat tulburari si mai mari a fost pentru ca duminica scolile erau inchise. Cand si-au dat seama ca nu vor putea prinde papagalul nici cu ajutorul scarilor de incendiu, pompierii s-au apucat sa taie crengile si numai aparitia oportuna a doctorului Urbino Daza i-a impiedicat sa mutilaze copacul pana la capat. Promisesera sa revina dupa ora cinci, ca sa-l cioparteasca de tot, daca erau de acord, bineinteles, dar la plecare, au murdarit cu noroi

terasa interioara si salonul, sfasiind si covorul preferat al Ferminei Daza. Dezastre inutile, de altfel, intrucat impresia generala era ca papagalul profitase de invalmaseala si fugise intr-una din curtile vecine. Intr-adevar, doctorul Urbino a incercat sa-l descopere printre frunze, dar n-a primit raspuns in nici o limba straina, nici chiar la fluieraturi sau la cantece, asa incat l-a socotit pierdut si s-a dus sa se culce aproape de ora trei. Inainte insa, i-a fost dat sa se delecteze cu mireasma instantanee, ca de gradina secreta, a propriei urine purificate de sparanghelul fiert.

S-a trezit coplesit de tristete. Nu era tristetea pe care o resimtitise de dimineata in fata trupului neinsuflat al prietenului, ci ceata nevazuta care-i invaluia sufletul dupa siesta si pe care el o interpreta ca pe un semn divin ca-si traia ultimele inserari. Pana la cincizeci de ani, nu fusese constient de dimensiunile, greutatea si starea propriilor viscere. Cu vremea insa, incepuse sa si le simta, una cate una, in timp ce zacea cu ochii inchisi dupa siesta zilnica, simtindu-si inima neadormita, ficatul misterios, pancreasul enigmatic, descoperind astfel ca pana si cei mai batrani dintre cunoscuti erau mai tineri decat el, singurul supravietuitor din legendarele fotografii de grup ale generatiei sale. Cand si-a dat seama pentru prima data ca a inceput sa uite, a apelat la o metoda recomandata de unul din profesorii pe care ii avusese la Scoala de Medicina: "Cine nu are memorie isi confectioneaza una din hartie." A fost insa o iluzie efemera, fiindca ajunsese sa uite pana si ce voiau sa spuna insemnarile ratacite prin buzunare, bantuia prin casa in cautarea ochelarilor agatati pe nas, rasucea din nou cheia dupa ce incuia usile si pierdea sirul lecturii pentru ca nu-si mai amintea premisele intamplarilor sau filiatia personajelor. Dar mai mult decat orice, il ingrijora neincrederea in propria-i ratiune: avea senzatia ca isi pierdea treptat, intr-un naufragiu inevitabil, chiar si simtul dreptatii.

Din experienta lui de-o viata, desi fara vreun temei stiintific, doctorul Juvenal Urbino stia ca majoritatea bolilor mortale au un miros aparte, nici unul insa atat de pregnant ca cel al batranetii. Il simtea la cadavrele spintecate pe masa de disectie, il recunostea chiar si la acei pacienti care reuseau de minune sa-si ascunda varsta, dar si in sudoarea imbibata in propria-i rufarie sau in rasuflarea neajutorata a sotiei sale in timpul somnului. De n-ar fi fost ceea ce era in fond, anume un dreptcredincios de moda veche, poate ca i-ar fi dat dreptate lui Jeremiah de Saint-Amour cand spunea ca batranetea este o stare indecenta care trebuie oprita la timp. Singura consolare, chiar si pentru un barbat ca el, care se dovedise bun la pat, era pierderea treptata si binefacatoare a apetitului veneric: pacea sexuala. La optzeci si unu de ani, isi mai pastra suficienta luciditate ca sa-si dea seama ca firele care-l legau de aceasta lume erau atat de firave incat se puteau rupe fara durere, in somn, la cea mai mica miscare, dar motivul pentru care facea tot ce-i statea in putere ca sa le pastreze era spaima ca nu-l va intalni pe Dumnezeu in beznele mortii.

Fermina Daza se apucase sa faca ordine in dormitorul devastat de pompieri, iar cu putin timp inainte de ora patru, ii pregati sotului obisnuitul pahar de limonada cu bucatele de gheata, amintindu-i totodata ca trebuie sa se imbrace ca sa se duca la inmormantare. Pentru acea dupa-amiaza, doctorul Urbino isi luase din biblioteca doua carti: *Omul, fiinta necunoscuta* de Alexis Carrell, si *Cartea de la San Michele* de Axel Munthe. Cea din urma nu avea inca paginile taiate, asa incat a rugat-o pe Digna Pardo, bucatareasa, sa-i aduca un coup-papier de fildes pe care il uitase in dormitor. Dar cand i l-a adus, el tocmai citea *Omul, fiinta necunoscuta*, la pagina insemnata cu un plic: mai avea foarte putin pana la sfarsit. Citea fara graba, croindu-si drum prin meandrele unui inceput de migrena pe care a pus-o pe seama coniacului baut la sfarsitul mesei. La rastimpuri, isi intrerupea lectura si sorbea din limonada sau rontaia cate o bucatica de gheata. Era in ciorapi, cu camasa fara guler fals, bretelele elastice cu dungi verzi ii atarnau de-o parte si de alta, iar gandul ca trebuia sa se imbrace ca sa se duca la inmormantare devenea tot mai sacaitor. A renuntat repede la carte, a asezat-o peste cealalta si a inceput sa se legene alene in

balansoarul de rachita, contempland cu ochi indurerati tufele de banani pitici din curtea inundata, copacul desfrunzit, furnicile zburatoare ivite dupa ploaie, splendoarea efemera a inca unei dupa amieze care pierdea pentru vecie. Nici nu-si mai amintea ca avusese un papagal din Paramaribo, la care tinea ca la un prieten drag, cand l-a auzit deodata: "Papagal regal." L-a auzit foarte aproape, chiar langa el, si in aceeasi clipa l-a zarit pe creanga cea mai de jos a copacului.

- Nerusinatule, i-a strigat.

Papagalul ii raspunse inganandu-l:

- Mai nerusinat esti tu, doctore.

I-a vorbit in continuare, fara sa-l piarda din ochi, in timp ce-si puneau ghetetele si-si tragea bretelele pe umeri, cu multa bagare de seama, ca sa nu-l sperie, apoi s-a indreptat spre curtea plina de noroi, pipaind pardoseala cu bastonul, ca sa nu se impiedice de cele trei trepte ale terasei. Papagalul nici nu s-a clintit din loc. Era asa de aproape, incat i-a intins bastonul, ca sa se aseze pe maciulia de argint, cum facea de obicei, dar papagalul s-a ferit. A sarit pe creanga de alaturi, ceva mai inalta, dar mai usor de ajuns, de care era rezemata o scara inca inainte de sosirea pompierilor. Doctorul Urbino calcula inaltimea si se gandea ca de pe a doua stinghie putea sa-l prinda mai usor. Se urca pe prima, fredonand in tot acest rastimp un cantec vesel pentru a pacali pasarea indaratnica si sperioasa, care il ingana, repetand insa numai cuvintele, si se departa pe creanga cu pasi laterali. S-a suit pe a doua stinghie fara nici o greutate, tinandu-se cu amandoua mainile de scara, iar papagalul a inceput sa cante si el, fara a se mai misca din loc. A urcat pe a treia stinghie si imediat pe a patra, fiindca socotise gresit inaltimea la care se afla creanga, apoi, apucandu-se cu mana stanga de scara, incerca sa prinda papagalul cu dreapta. Digna Pardo, batrana servitoare, care venea sa-i aminteasca de inmormantare, a vazut barbatul urcat pe scara si parca nu-i venea sa-si creada ochilor ca era cine era, de n-ar fi recunoscut dungile verzi ale bretelelor elastice.

- Sfinte Isuse Cristoase! tipa ea. O sa va frangeti gatul.

Doctorul Urbino a insfacat papagalul cu un oftat biruitor: *ça y est*. Dar i-a dat drumul numaidecat, pentru ca scara i-a alunecat de sub picioare, iar el a ramas o clipa suspendat in aer, dandu-si seama, abia atunci, ca murise neimpartasit, fara sa aiba ragaz sa se caiasca de ceva sau sa-si ia ramas bun de la cineva, la ceasurile patru si sapte minute dupa-amiaza, in Duminica Rusaliilor.

Fermina Daza era in bucatarie si tocmai gusta supa pentru cina, cand a auzit tipatul ingrozit al Dignei Pardo si galagia servitorilor din casa, urmata imediat de zarva din vecini. A aruncat lingura si s-a grabit intr-acolo atat cat ii ingaduia povara de neinvins a anilor, tipand ca o disperata, desi nu stia ce se intamplase sub ramurile arborelui *mango*, iar inima i s-a frant de durere cand si-a vazut barbatul intins pe spate in noroi, un mort inca in viata, incercand sa se impotriveasca o ultima clipa loviturii de pe urma a mortii, pentru ca ea sa aiba timp sa ajunga pana la el. A izbutit s-o recunoasca in invalmaseala din jur, prin perdeaua de lacrimi starnite de durerea irepetabila de a muri fara ea, si atunci, daruindu-i pentru ultima oara si pe vecie privirea cea mai luminoasa, mai trista si mai recunoscatoare din cate isi amintea ea sa-i fi vazut vreodata intr-o jumatate de veac de trai impreuna, a mai apucat sa-i spuna cu o ultima suflare:

- Numai Cel de Sus stie cat de mult te-am iubit.

A fost o moarte care a starnit valva, si nu fara temei. Indata ce si-a terminat studiile de specialitate in Franta, doctorul Juvenal Urbino s-a facut remarcat in tara datorita metodelor moderne si drastice prin care a reusit sa stavileasca ultima epidemie de holera asiatica abatuta asupra tinutului. Cea precedenta, izbucnita pe cand el se mai afla in Europa, secerase in mai putin de trei luni un sfert din populatia urbana, doborandu-l chiar si pe tatal sau, un medic deosebit de apreciat. Datorita prestigiului dobandit asa de repede si, in buna parte, gratie unei substantiale contributii a patrimoniului familiei, a reusit sa infiinteze Societatea Medicala, prima si, vreme de multi ani, singura din regiunea Caraibilor, fiind totodata presedintele ei pe viata. Multumita stradanilor sale, au fost construite primul apeduct, primul sistem de canalizare si halele acoperite ale pietei, ceea ce a facut posibila salubritatea haznalei din Golful Sufletelor. A fost, totodata, presedintele Academiei de Limbi si al Academiei de Istorie. Patriarhul latin al Ierusalimului l-a investit cu titlul de cavaler al ordinului Sfantului Mormant pentru serviciile aduse Bisericii, iar guvernul Frantei i-a acordat Legiunea de Onoare cu gradul de comandor. A fost un animator neobosit al tuturor asociatiilor religioase si civice existente in oras si, in mod deosebit, al Uniunii Patriotice, alcatuita din cetateni influenti, lipsiti de orice interese politice, care exercitau presiuni asupra guvernelor si a comerciantilor, promovand idei progresiste mai mult decat indraznete pentru vremea aceea. Dintre toate, cea mai rasunatoare a fost testarea unui aerostat, care, in zborul inaugural, a dus o scrisoare pana la San Juan de Ciénaga, cu mult inainte ca posta aeriana sa fie luata in considerare ca o posibilitate rationala. Tot de la el a pornit si ideea Centrului Artistic, care a infiintat Scoala de Belle Arte, in aceeasi cladire unde functioneaza si astazi, si care a patronat multi ani la rand Jocurile Florale din aprilie.

Numai datorita lui a fost posibila implinirea unui vis ce paruse irealizabil vreme de un secol: restaurarea Teatrului de Comedie, transformat inca de pe vremea stapanirii spaniole in arena pentru luptele de cocosi. A fost incununarea unei spectaculoase campanii civice, care a angrenat, fara exceptie, toate categoriile sociale, intr-o mobilizare de masa, considerata de multi demna de o cauza mai buna. Cu toate acestea, inaugurarea a avut loc inainte ca noul teatru sa dispuna de fotolii si de un sistem de iluminat, astfel incat spectatorii erau nevoiti sa-si aduca de-acasa scaune si lampi. A fost impusa eticheta de la marile premiere din Europa, prilej pentru doamne sa-si etaleze rochiile lungi si hainele de blana in canicula din regiunea Caraibilor, dar, totodata, a trebuit sa fie autorizat si accesul servitorilor, care carau scaunele, lampile, precum si mancarea necesara pentru a putea rezista la programele interminabile, prelungite uneori pana la ceasul liturghiei din zori. Stagiunea a fost deschisa de o companie franceza de opera, care a starnit senzatie pentru ca orchestra cuprindea, pe langa instrumentele obisnuite, si o harfa. Dar faima de neuitat a trupei se datora glasului cristalin si talentului dramatic al unei soprane din Turcia, care apareea desculta pe scena si purta inele incrustate cu pietre pretioase la degetele de la picioare. Dupa primul act, scena abia se mai putea zari, iar cantaretii au ragusit din pricina lampilor cu ulei de palmier care fumegau, dar cronicarii orasului au avut grija sa treaca peste aceste neajunsuri, elogiind doar clipele de neuitat. A fost, fara indoiala, initiativa cea mai contagioasa a doctorului Urbino, caci febra operei a cuprins chiar si zonele cele mai neasteptate ale orasului, dand nastere unei intregi generatii de Isolde, Othello, de Aide si Sigfrizi. Niciodata insa nu s-a ajuns pana-ntr-acolo incat admiratorii operei italiene si wagnerienii sa se incaiere cu bastoanele in pauze, asa cum si-ar fi dorit doctorul Urbino.

Desi i-au fost propuse de nenumarate ori si fara nici o conditie, doctorul Urbino n-a acceptat niciodata functii oficiale, fiind un critic necrutator al medicilor care profitau de prestigiul lor profesional pentru a-si asigura ascensiunea politica. In ochii multora trecea drept liberal, iar la alegeri ii vota pe candidatii acestui partid, desi o facea mai degraba din traditie decat din convingere, fiind, poate, ultimul reprezentant al marilor familii care ingenunchea in plina strada la trecerea calestii arhiepiscopului. Se definea pe sine insusi ca pe un pacifist innas-

cut, adept al reconcilierii definitive dintre liberali si conservatori, intru binele patriei. Atitudinea sa in viata publica era atat de independenta, incat nici o grupare nu si-l revendica: liberalii il considerau un troglodit de reactionar, conservatorii spuneau ca nu mai lipsea decat sa fie mason, iar masonii il repudiau ca pe un popa aflat in solda Sfantului Scaun. Criticii lui cei mai inversunati credeau ca nu era altceva decat un aristocrat care se delecta cu Jocurile Florale, in timp ce natiunea sangera intr-un necurmat razboi civil.

Existau totusi doua episoade in viata sa care pareau sa dezminata aceste impresii. Mai intai, faptul ca se mutase intr-o casa noua dintr-un cartier de parveniti, renuntand la vechiul palat al Marchizului de Casaldueiro, care fusese resedinta familiei vreme de peste un secol. Celalalt a fost casatoria cu o frumusetate din popor, fara nume si avere, de care si-au tot batut joc pe la spate doamnele cu titluri multe si rasunatoare, pana cand, vrand-nevrand, s-au convins ca le intrecea cu mult in distinctie si caracter. Constient ca era ultimul protagonist al unui nume pe cale de a se stinge, doctorul Urbino a tinut intotdeauna seama de aceste si multe alte neajunsuri pe care le avea de infruntat imaginea sa publica. Copiii lui, lipsiti de orice stralucire, erau cele din urma vlastare ale neamului. Marco Aurelio, medic ca si el si ca toti intaii nascuti din fiecare generatie, nu fusese in stare sa faca nimic deosebit, nici macar un copil, desi trecuse de cincizeci de ani. Ajunsa la varsta menopauzei, Ofelia, singura lui fiica, maritata cu un inalt functionar de la banca din New Orleans, avea trei fete, dar nici un baiat. Oricat l-ar fi mahnit gandul ca semintia avea sa i se piarda in suvoiul istoriei, cand cugeta la propria-i moarte, pe doctorul Urbino il preocupa mai mult viata insingurata a Fermei Daza fara el.

In orice caz, tragica intamplare i-a cutremurat nu numai pe cei apropiati, afectandu-i prin contagiune pe toti muritorii de rand, care au iesit pe strazi cu speranta ca vor putea cunoaste indeaproape fie si numai stralucirea legendei. Au fost proclamate trei zile de doliu, institutiile publice au coborat drapelul in berna, iar clopotele de la toate bisericile au batut fara incetare pana in clipa in care a fost pecetluita cripta din cavoul familiei. Un grup de elevi de la Scoala de Belle Arte a realizat o masca mortuara care urma sa fie folosita drept model pentru un bust in marime naturala, dar pana la urma s-a renuntat la proiect, intrucat nimanui nu i s-a parut decenta fidelitatea cu care ramasese intiparita spaima ultimei clipe. Un artist celebru, aflat din intamplare in oras, in drum spre Europa, a pictat un tablou urias, de un realism patetic, in care doctorul Urbino putea fi vazut urcat pe scara, in clipa fatala cand a intins mana sa apuce papagalul. Singurul amanunt ce contravenea crudului adevar era ca in tablou nu purta camasa fara guler si bretelele cu dungi verzi, ci palaria melon si redingota de stofa neagra cu care aparuse intr-o litografie publicata de un ziar in anii holerei. La cateva luni dupa tragedie, tabloul a fost expus, ca sa nu ramana nimeni fara sa-l vada, in vasta galerie de la *Sarma de Aur*, un magazin cu articole de import, pe unde se perinda de obicei orasul intreg. A poposit pe peretii tuturor institutiilor publice si particulare care s-au simtit datoare sa aduca un omagiu memoriei concetateanului ilustru, iar in cele din urma, a fost atarnat, in ziua cand s-a facut si o slujba de pomenire, la Scoala de Belle Arte, de unde, multi ani mai tarziu, l-au azvarlit in strada chiar studentii de la pictura, ca sa-l arda in Piata Universitatii ca pe un simbol al unei estetici si al unor vremuri detestate.

Inca din prima clipa a vaduviei, s-a vazut limpede ca Fermina Daza nu era chiar atat de neajutorata pe cat se temuse doctorul Urbino. S-a aratat neinduplecata, neingaduind ca ramasitele pamantesti ale sotului ei sa fie folosite in slujba vreunei cauze anume, si tot astfel a reactionat la telegrama oficiala de condoleante din partea Presedintelui Republicii, care hotarase ca trupul neinsufletit sa fie expus pe catafalc in salonul de ceremonii al guvernului provincial. Cu acelasi calm s-a impotrivit rugamintii personale a arhiepiscopului de a depune sicriul la catedrala, acceptand sa-l lase acolo numai in timpul serviciului divin ce urma sa fie oficiat in memoria

defunctului. Chiar si in fata insistentelor fiului ei, naucit de atatea solicitari venite din cele mai diverse parti, Fermina Daza si-a pastrat nestirbita credinta, atat de raspandita in popor, ca mortii nu apartin nimanui altcuiva decat familiei, drept care raposatul avea sa fie privegheat acasa, cu cafea si gogosi, dupa datina, fiecare fiind liber sa-l planga asa cum credea el de cuviinta. Nici vorba de priveghiul traditional de pomenire, care tinea noua seri la rand: usile s-au inchis dupa inmormantare si nu s-au mai deschis decat pentru prietenii foarte apropiati.

Casa a ramas sub stapanirea mortii. Toate obiectele de valoare au fost ascunse vederii, iar pe peretii dezgoliti se mai puteau zari, ici-colo, urmele tablourilor date jos. Scaunele din casa si cele imprumutate de la vecini se insiruiau pe langa ziduri din salon pana in dormitoare, spatiile goale pareau imense, iar glasurile capatau rezonante spectrale, caci toate mobilele voluminoase fusesera scoase afara, doar pianul de concert veghea in coltul lui dintotdeauna, acoperit cu un cearsaf alb. In mijlocul bibliotecii, intins pe biroul tatalui sau, zacea cel care fusese Juvenal Urbino de la Calle, cu spaima de pe urma intiparita pe chip, cu mantia neagra si spada de razboi a cavalerilor Sfantului Mormant. La capataiul lui, imbracata in mare doliu, cutremurata de durere, dar pastrandu-si cumpatul, Fermina Daza a primit condoleantele fara dramatism, fara sa se miste aproape, pana a doua zi, la ceasurile unsprezece dimineata, cand si-a petrecut sotul pana la portic si si-a luat ramas-bun de la el fluturand o batista.

Nu i-a fost deloc usor sa-si recapete acea stapanire de sine din clipa in care a auzit-o tipand pe Digna Pardo in curte si l-a gasit pe batranul vietii ei agonizand in noroi. A crezut pentru o clipa ca nu era totul pierdut, fiindca avea ochii deschisi, iar in pupile ii juca un licar de lumina pe care nu i-l mai vazuse niciodata pana atunci. S-a rugat lui Dumnezeu sa i-l mai lase macar o clipa, ca sa-i poata spune cat de mult il iubise, dincolo de indoilele care-i incercasera pe amandoi, si a simtit nevoia de nestavilit de a lua viata de la capat alaturi de el, ca sa-si poata marturisi tot ceea ce ramasese nerostit si sa infaptuiasca din nou, asa cum se cuvenea, tot ceea ce le iesise prost in trecut. A trebuit insa sa se plece in fata intransigentei mortii. Durerea i s-a topit, facand loc unei furii oarbe impotriva lumii intregi si chiar impotriva propriei sale persoane, ceea ce i-a redat stapanirea de sine si curajul de care avea nevoie pentru a-si putea infrunta de una singura singuratarea. De atunci n-a mai avut nici o clipa de liniste, dar s-a ferit de orice gest ce putea fi interpretat ca o manifestare exagerata a durerii. Singurul moment de oarecare patetism, de altfel involuntar, s-a petrecut in seara de duminica, la ora unsprezece, cand a fost adus sicriul episcopal, inca mirosind a grund de vapor, cu manere de arama si captusii cu matase matlasata. Doctorul Urbino Daza a hotarat sa fie inchis numaidecat, caci aerul greu din casa, amestecat cu mirosul raspandit de atatea flori in caldura inabusitoare, devenise de nerespirat, iar el avea impresia ca deslusise primele umbre vinetii pe gatul tatalui sau. O voce distrata rasuna in tacerea din jur: "La varsta asta incepi sa putrezesti de viu." Inainte ca sicriul sa fie acoperit, Fermina Daza si-a scos verigheta si i-a pus-o in deget raposatului ei sot, apoi si-a lasat mana peste a lui, asa cum facea de cate ori il surprindea divagand de fata cu altii, si i-a spus:

- O sa ne revedem foarte curand.

Pierdut undeva, in multimea atator notabilitati, Florentino Ariza a simtit un fier rosu in inima. Fermina Daza nu-l remarcase in invalmaseala primelor condoleante, desi nimeni nu avea sa se dovedeasca mai saritor si mai util in situatiile neprevazute din noaptea aceea. El a fost cel care a pus capat harababurii din bucatarie, astfel incat pe plitele unde se ingramadeau de-a valma tot felul de oale sa poata fi pregatita cafea suficienta pentru cei veniti la priveghi. Tot el a facut rost de alte scaune cand cele din vecini n-au mai fost de-ajuns si a pus sa fie scoase in curte coroanele care nu mai aveau loc inaintru. A avut grija sa nu lipseasca nici coniacul pentru invitatii doctorului Lácides Olivella, care, afland trista veste cand nunta de argint era in toi, se

grabisera sa continue bairamul asezati roata sub *mango*. A fost singurul care a reactionat la timp cand papagalul fugar si-a facut aparitia la miezul noptii in sufragerie, cu capul inaltat si aripile intinse, ca intr-un legamant de penitenta, starnind un fior de groaza printre cei prezenti. Florentino Ariza l-a insfacat de gat, fara a-i mai lasa ragaz sa-si turuie lozincile nesabuite, l-a bagat in colivia acoperita cu o panza si l-a dus in grajd. Asa a procedat de fiecare data, cu atata discretie si eficacitate, incat nimanui nu i-a trecut prin cap sa-l acuze ca se amesteca in treburile altora, socotind cu totii ca, dimpotriva, un astfel de ajutor era de nepretuit la ceasul de restriste prin care treceau ai casei.

Era intocmai asa cum il arata infatisarea: un batranel indatoritor si sobru. Uscativ si osos, inca drept pentru anii lui, avea o fata smeada si spana, privirea scrutatoare in spatele ochelarilor cu rama de metal alb si o mustata cu varfurile pomadate, romantica, dar cam desueta pentru acele timpuri. Rarele suvite de par ce-i mai cresteau pe temple si le pieptana in sus, lipindu-le cu briantina pe crestetul lucios, singura solutie pe care o mai avea la indemana pentru a-si ascunde calvitia absoluta. Gentiletea lui innascuta si gesturile molatece te cucureau pe loc, desi unii le socoteau cam suspecte la un burlac convins ca el. Irosise multi bani, multa ingeniozitate si multa vointa ca sa-si ascunda cei saptezeci si sase de ani impliniti in luna martie a aceluasi an, iar in singuratatea sufletului nutrea convingerea ca iubise in tacere mult mai mult decat o facuse cineva pe lumea asta.

In seara mortii doctorului Urbino era imbracat asa cum il surprinsese vestea si cum umbla mereu, in pofida caldurilor infernale din iunie: in costum de stofa de culoare inchisa, cu jiletca, o lavaliera de matase la gulerul de celuloid, o palarie de fetru si o umbrela de atlas negru, care tinea loc si de baston. Dar cand afara a inceput sa se lumineze de ziua, a disparut de la priveghi si s-a intors dupa doua ore, ferches si proaspat ca primele raze de soare, barbierit si mirosind a lotiuni de toaleta. Isi pusese o redingota de stofa neagra, cum se mai purtau doar la inmormantari si la slujbele din Saptamana Patimilor, un guler inalt cu colturile rasfrante, lavaliera de artist in chip de cravata si o palarie melon. Isi luase si umbrela, de data aceasta nu doar din obisnuinta, ci pentru ca era sigur ca o sa ploua inainte de pranz, convingere pe care i-a impartasit-o si doctorului Urbino Daza, sfatuindu-l sa grabeasca inmormantarea. Au incercat, e drept, pentru ca Florentino Ariza apartinea unei familii de armatori, fiind el insusi presedintele Companiei Fluviale a Caraibilor, ceea ce presupunea ca se pricepea la prognoze meteorologice. Le-a fost insa cu neputinta sa previna la timp autoritatile civile si militare, organizatiile publice si particulare, fanfara militara si cea de la Belle Arte, scolile si congregatiile religioase, care fusesera anuntate pentru ora unsprezece, asa incat inmormantarea, prevazuta a fi un adevarat eveniment istoric, s-a sfarsit intr-o debandada totala. Putini s-au mai incumetat sa inoate prin noroaie pana la cavoul familiei, adapostit sub un arbore batran de *ceiba*, de pe vremea stapanirii spaniole, ale carui ramuri se intindeau dincolo de zidul cimitirului. La umbra aceluiasi copac, dar in parcela exterioara, destinata sinucigasilor, refugiatii din regiunea Caraibilor il inmormantasera in ajun pe Jeremiah de Saint-Amour, cu cainele alaturi, conform ultimei sale dorinte.

Florentino Ariza s-a numarat printre putinii care au rezistat pana la capat. Cand, ud learca, a ajuns acasa, a fost cuprins de spaima la gandul ca ar putea face o pneumonie dupa atatia ani de ingrijiri minutioase si precautii excesive. A cerut sa i se pregateasca o limonada fierbinte, cu un strop de coniac in ea, pe care a baut-o in pat, a inghitit doua tablete de fenaspirina si a transpirat din belsug, infofolit intr-o patura de lana, pana ce si-a regasit temperatura placuta a corpului. Cand s-a intors la priveghi, se simtea plin de vigoare. Fermina Daza luase din nou fraiele gospodariei in mana, casa era maturata si pregatita sa primeasca oaspeti, iar pe altarul improvizat in biblioteca, se afla un portret pictat in pastel al sotului mort, cu o banderola neagra prinsa pe rama. La ora opt, se stransese tot atata lume ca si in seara precedenta, iar caldura era la fel de

inabusitoare, dar dupa ce s-au rostit rugaciunile rozariului, cineva le-a sugerat discret celor aflati de fata sa se retraga mai devreme, pentru ca vaduva sa se poata odihni, in sfarsit, dupa nenorocirea din dupa-amiaza zilei de duminica.

Fermina Daza si-a luat ramas bun de la cei mai multi stand in picioare langa altar, doar la sfarsit si-a insotit cativa prieteni buni pana la iesire, ca sa inchida usa cu mana ei, asa cum avea obiceiul. Tocmai se pregatea s-o faca si de data aceasta, cu ultimele puteri, cand l-a zarit in mijlocul salonului pustiu pe Florentino Ariza, imbracat in doliu. S-a bucurat, pentru ca trecusera multi ani de cand il alungase pentru totdeauna din viata ei si pentru prima oara ii aparea in alta lumina, parca purificat de uitare. Insa inainte de a-i putea multumi pentru vizita, el isi puse palaria in dreptul inimii si, infigurat, dar plin de demnitate, sparse buba al carei venin ii hranise intreaga existenta.

- Fermina, ii spuse, am asteptat prilejul acesta mai bine de o jumatate de veac, ca sa-ti pot jura din nou fidelitate eterna si iubire de-a pururi vie.

Fermina Daza si-ar fi putut inchipui ca barbatul din fata ei se smintise de-a binelea, de n-ar fi avut motive suficiente sa creada ca, in clipa aceea, prin gura lui Florentino Ariza vorbea insusi Sfantul Duh. Era gata sa-l blesteme pentru ca ii pangarea casa cand trupul neinsufletit al sotului ei nici nu se racise bine in groapa, dar a oprit-o demnitatea maniei. "Pleaca, i-a spus. Si sa nu te mai arati in fata mea cati ani o sa-ti mai ramana de trait." Apoi, deschizand din nou usa pe care tocmai se pregatea s-o inchida, adauga:

- Si nadajduiesc sa nu fie prea multi.

Cand a auzit stingandu-se pasii pe strada pustie, a inchis usa foarte incet, a pus drugul, a tras zavoarele si s-a trezit singura in fata propriului destin. Niciodata pana in clipa aceea nu se gandise cat de coplesitoare si de ampla putea fi drama provocata chiar de ea cand inca nu implinise optsprezece ani si care avea s-o urmareasca pana la moarte: A plans pentru prima data din ziua nenorocirii, fara martori, caci numai asa putea s-o faca. A plans pentru moartea sotului, pentru singuratatea si furia ei, iar cand a intrat in dormitorul pustiu, si-a plans propria-i soarta, pentru ca rareori i se intamplase sa doarma singura in patul acela de cand isi pierduse fecioria. Toate lucrurile care apartinusera sotului ei ii starneau si mai mult lacrimile: papucii cu ciucuri, pijamaua de sub perna, luciul fara de el din oglinda masutei de toaleta, mirosul lui impregnat in propria-i piele. A tresarit cutremurata de un gand vag: "Cand ne moare cineva drag, ar trebui sa piara o data cu el toate lucrurile care i-au apartinut." N-a vrut sa i se pregateasca patul, n-a vrut sa manance inainte de culcare. Coplesita de durere, s-a rugat lui Dumnezeu sa-i trimita moartea chiar in noaptea aceea, in timpul somnului, si, leganata de aceasta iluzie, si-a scos pantofii si s-a intins in pat imbracata, adormind pe loc. A dormit fara sa-si dea seama, constienta insa ca era inca in viata, ca-i prisosea jumatate din pat si ca zacea pe-o rana, culcata ca de obicei pe partea stanga, dar ca-i lipsea contragreutatea celuilalt corp de partea cealalta. In timp ce cugeta astfel in somn, s-a gandit ca niciodata nu va mai fi in stare sa doarma asa, si a inceput sa planga, adormita fiind, si a dormit plangand in hohote, neintoarsa, pe partea ei, inca mult timp dupa ce cocosii au incetat sa mai cante, cand a trezit-o soarele nedorit din prima dimineata fara el. Abia atunci si-a dat seama ca dormise mult, plangand in somn, dar nu murise, si ca in timp ce hohotea, se gandise mai degraba la Florentino Ariza decat la sotul care murise.

Florentino Ariza, in schimb, nu incetase nici macar o singura clipa sa se gandeasca la ea, de cand Fermina Daza il respinsese fara drept de apel, dupa o iubire lunga si zbuciumata, or, de atunci, trecusera cincizeci si unu de ani, noua luni si patru zile. N-a fost nevoie sa tina socoteala

uitarii, tragand zilnic cate o linie pe zidurile vreunei carcere, pentru ca nu trecea nici macar o zi fara ca ceva sa nu-i aminteasca de ea. Cand s-au despartit, el avea douazeci si doi de ani si locuia singur cu mama sa, Tránsito Ariza, intr-o casa inchiriata pe jumatate, de pe Strada Ferestrelor, unde ea tinea inca din tinerețe o mercerie si destrama camasi sau carpe vechi, vanzand caltii, folositi in chip de vata pentru ranitii din razboi. Era singurul ei copil, rod al unei legaturi intamplatoare cu binecunoscutul armator Pío Quinto Loayza, fratele mai varstnic dintre cei trei care infiintasera Compania Fluviala a Caraibilor, dand astfel un nou impuls navigatiei cu aburi pe fluviul La Magdalena.

Don Pío Quinto Loayza a murit cand baiatul avea zece ani. Cat timp traise, ii asigurasera in taina intretinerea, fara sa-l recunoasca insa in fata legii, asa incat Florentino Ariza a purtat numai numele de familie al mamei, desi adevarata lui filiatie era cunoscuta de toti. Dupa moartea tatalui, Florentino Ariza s-a vazut nevoit sa renunte la scoala, ca sa intre ucenic la Oficiul Postal, unde a fost pus sa aiba grija de sacii cu corespondenta, sa-i deschida, sa sorteze scrisorile si sa anunte localnicii ca a sosit posta arborand la usa biroului steagul tarii de provenienta.

Seriozitatea lui i-a trezit interesul telegrafistului, emigrantul german Lotario Thugut, care in zilele de sarbatoare canta la orga catedralei, iar in timpul liber dadea lectii particulare de muzica. Lotario Thugut l-a invatat alfabetul Morse, i-a aratat cum functioneaza telegraful si i-a dat primele lectii de vioara, suficiente pentru ca Florentino Ariza sa inceapa sa cante dupa ureche ca un adevarat profesionist. Cand a cunoscut-o pe Fermina Daza, avea optsprezece ani si era tanarul cel mai curtat din anturajul sau, cel care dansa mai bine ca oricine dupa melodiile la moda si recita pe dinafara versurile romantioase, fiind gata oricand sa-si ajute prietenii daca voiau sa le ofere iubitelor serenade de vioara solo. Era, inca de pe atunci, sfrijit, cu un par de indian pe care incerca sa-l supuna cu pomezi parfumate, iar ochelarii de miop ii dadeau un aer si mai neajutorat. Mai avea un defect, suferea de o constipatie cronica, din pricina careia a fost obligat sa-si faca toata viata clisme. Avea un singur rand de haine bune, negre, pe care le mostenise de la raposatul sau tata, dar Tránsito Ariza i le ingrijea atat de bine, incat. Atunci cand le imbraca duminica, aratau ca noi. In pofida aerului pricajit, a timiditatii si a hainelor mohorate, fetele din cercul lui de prieteni organizau tombole secrete, tragandu-l la sorti, asa cum si el participa la jocuri asemanatoare, tragandu-le la sorti pe ele, pana in ziua in care a cunoscut-o pe Fermina Daza si s-a sfarsit cu inocenta lui.

O zarise pentru prima data intr-o dupa-amiaza, cand Lotario Thugut l-a trimis sa duca o telegrama unui anume Lorenzo Daza, cu domiciliul necunoscut. A dat de el in Parculul Evangheliilor, intr-una din cele mai vechi case, pe jumatate daramata, in a carei curte interioara, aidoma claustrului unei abatii, razoarele cu flori erau napadite de buruieni, iar havuzul de piatra secase de mult. Florentino Ariza n-a deslusit nici un semn de viata cand a strabatut, condus de servitoarea desculta, galeria boltita, unde zaceau aruncate lazi cu bagaje nedesfacute, scule de zidarie printre resturi de var si bucati de ciment intarit, casa fiind supusa unei restaurari radicale. In fundul curtii se afla biroul provizoriu al unei agentii, unde isi facea siesta, motaind in spatele mesei de scris, un barbat corpulent, cu perciuni carliontati, care se confundau cu mustatile. Se numea, intr-adevar, Lorenzo Daza, dar nu era bine cunoscut, pentru ca se stabilise in oras doar cu doi ani in urma si nu-si facuse prea multi prieteni.

A primit depesa ca pe continuarea unui vis rau prevestitor. Florentino Ariza i-a privit ochii livizi cu un soi de compasiune oficiala, i-a observat degetele nesigure care se chinuiau sa rupa timbrul, i-a simtit teama din inima, de atatea ori intezarita la atatia destinatari care, vazand o telegrama, se gandeau numaidecat la moarte. Dupa ce a citit-o, si-a recapatat siguranta de sine si a oftat: "Vesti bune." Si i-a intins lui Florentino Ariza cei cinci *reali* de rigoare, dandu-i de

inteles, cu un zambet de usurare, ca nu s-ar fi ales cu nimic daca vestile ar fi fost proaste. Apoi l-a expediat cu o strangere de mana, gest putin obisnuit fata de un curier al postei, iar slujnica l-a insotit pana la iesire, mai degraba ca sa-l supravegheze decat ca sa-i arate drumul. Au trecut prin aceeasi galerie cu arcade, dar, de data aceasta, Florentino Ariza si-a dat seama ca se mai afla cineva in casa, pentru ca in lumina limpede din curte rasuna un glas de femeie care repeta o lectie de citire. Cand a ajuns in dreptul camerei de cusut, a zarit prin fereastra deschisa o femeie in varsta si o copila, asezate pe doua scaune alaturate, urmarind amandoua textul dupa cartea pe care femeia o tine deschisa in poala. Scena i s-a parut neobisnuita: fiica invatandu-si mama sa citeasca. Impresie doar in parte gresita, intrucat femeia era matusa fetei, desi o crescuse ca o mama. Lectia nu s-a intrerupt, dar tanara si-a ridicat ochii ca sa vada cine trece prin dreptul ferestrei si aceasta privire intamplatoare a dezlantuit o iubire devastatoare, care, o jumatate de veac mai tarziu, nu se stinsese inca.

Despre Lorenzo Daza, Florentino Ariza n-a putut afla altceva decat ca venise de la San Juan de la Ciénaga impreuna cu singura lui fiica si cu o sora nemaritata, la putin timp dupa epidemia de holera, iar cei care il vazusera debarcand nu s-au indoit nici o clipa ca venea ca sa ramana, caci aducea cu el toate cele necesare unei gospodarii chivernisite. Sotia ii murise cand fata era foarte mica. Sora se numea Escolástica, avea patruzeci de ani si facuse legamant sa poarte rasa franciscana cand iese in oras, iar in casa, numai cordonul de franghie. Copila avea treisprezece ani si purta numele mamei moarte: Fermina. Se zvonea ca Lorenzo Daza era instarit, pentru ca traia bine, fara sa i se cunoasca vreo ocupatie anume, si cumparase cu bani pesin casa din parcul Evangheliilor, a carei reparatie probabil ca-l costase pe putin de doua ori mai mult decat cei doua sute *de pesos* in aur platiti pentru ea. Fata invata la colegiul *Intrarea Preacuratei in Biserica*, unde, de doua secole, domniisoarele de familie deprindeau arta si mestesugul de a fi sotii harnice si supuse. Pe vremea spaniolilor si in primii ani ai Republicii, acolo erau primite numai mostenitoarele unor nume rasunatoare. Pana la urma, vechile familii aristocratice, ruinate de razboiul de independenta, s-au vazut nevoite sa se plece in fata noilor realitati, iar colegiul si-a deschis portile tuturor tinerelor dornice si care aveau cu ce plati, indiferent de obarsia lor, cu conditia esentiala sa fie copii legitimi, din familii catolice. Era, in orice caz, un colegiu costisitor, iar faptul ca Fermina Daza invata acolo reprezenta prin el insusi un indiciu al conditiei economice a familiei, chiar daca nu si al celei sociale. Toate aceste informatii i-au dat curaj lui Florentino Ariza, dovedindu-i ca frumoasa adolescenta cu ochii migdalati era la inaltimea visurilor sale. Foarte curand insa, severitatea exagerata a tatalui s-a dovedit o piedica de netrecut. Spre deosebire de celelalte eleve, care mergeau la scoala in grup sau impreuna cu o servitoare mai in varsta, Fermina Daza era insotita totdeauna de matusa, iar din purtarea ei se putea deduce ca nu-i era ingaduita nici o distractie.

In acest mod nevinovat si-a inceput Florentino Ariza viata secreta de vanator solitar. Inca de la sapte dimineata se azeza la panda in parc, pe banca cea mai ferita de privirile indiscrete, prefacandu-se ca citeste o carte de poezii la umbra migdalilor, pana cand o vedea trecand pe domnita inaccesibila, in uniforma cu dungi albastre, cu ciorapii trei sferturi, ghetele barbatesti cu sireturi incrucisate si parul impletit intr-o coada groasa, legata cu o panglica, atarnandu-i pe spate pana la mijloc. Pasea repede, cu o semetie fireasca in tinuta, cu capul sus, privirea neclintita, nasul ascutit, strangand servieta la piept cu bratele incrucisate, si cu un mers de caprioara care o facea sa para imuna la gravitatie. Abia tinand pasul cu ea, matusa, imbracata in rasa ei cafenie de calugarita franciscana, nu lasa nici o speranta pentru o posibila apropiere. Florentino Ariza le vedea trecand, la dus si la intors, de patru ori pe zi, iar duminica, o singura data, la iesirea de la biserica, iar faptul ca o putea zari pe copila ii era de-ajuns. Incet-incet, a inceput s-o idealizeze, atribuindu-i virtuti improbabile, sentimente imaginare, iar dupa doua saptamani nu se mai gandea decat la ea. S-a hotarat atunci sa-i trimita o epistola scrisa pe ambele fete ale unei foi de hartie cu

pretioasa lui caligrafie de contopist. A tinut-o in sa cateva zile in buzunar, tot intrebându-se cum sa faca sa i-o dea, si, in timp ce se gandea, scria alte si alte pagini inainte de culcare, astfel incat biletul initial ajunsese cu timpul un adevarat dictionar de galanterii, culese din cartile pe care, tot citindu-le in parc, le invatase pe dinafara.

Cautand mijlocul cel mai potrivit de a inmana scrisoarea, s-a gandit sa-si faca unele cunostinte printre elevele de la colegiu, dar lumea lor era prea departe de mediul in care se invartea el. In plus, dupa ce a intors-o pe toate partile, ideea de a face pe altcineva partasul dorurilor sale i s-a parut imprudenta. A reusit, totusi, sa afle ca, la numai cateva zile dupa sosirea in oras, fiind invitata intr-o sambata la un bal, Fermina ceruse permisiunea sa se duca, dar tatal o oprise cu un raspuns categoric: "Fiecare lucru la vremea lui." Scrisoarea avea de-acum peste saizeci de file, scrise pe ambele fete, cand Florentino Ariza, nemaiputand suporta taina care il apasa, si-a deschis inima si s-a destainuit mamei sale, singura fiinta fata de care isi permitea unele confidente. Induiosata pana la lacrimi de naivitatea si stangacia lui intr-ale dragostei, Tránsito Ariza si-a propus sa-i fie calauza, folosindu-se de propria-i experienta. Pentru inceput, s-a straduit sa-l convinga sa renunte la ceaslovul liric, care n-ar fi facut altceva decat s-o sperie pe domnita visurilor lui, probabil la fel de neinitiata in tainele inimii ca si el. Cel dintai pas pe care trebuia sa-l faca, l-a sfatuit ea, era sa-i dea de inteles ca-i trezise interesul, ca sa n-o ia pe nepregatite cu declaratia lui si ca sa-i lase, astfel, un ragaz de gandire.

- Dar baga bine de seama, ii spuse, nu pe ea trebuie s-o cucerești mai intai, ci pe matusa ei.

Erau, fireste, sfaturi intelepte, dar tardive. De fapt, inca din ziua in care isi ridicase privirea ca sa vada cine trecea pe coridor, neglijand pentru o clipa lectia de citire cu matusa ei, Fermina Daza a fost impresionata de aerul neajutorat al lui Florentino Ariza. Seara, in timp ce se aflau la masa, tatal ei adusese vorba despre telegrama si asa a aflat de ce venise Florentino Ariza si care ii era ocupatia. Informatiile n-au facut decat sa-i sporeasca interesul, caci pentru ea, ca pentru atatia altii din acele timpuri, inventia telegrafului pareea mai degraba o vrajitorie. L-a recunoscut, asadar, de prima data cand l-a vazut citind la umbra copacilor din parc, desi faptul in sine n-a intrigat-o, dar matusa i-a atras atentia ca venea acolo de mai multe saptamani. In cele din urma, zarindu-l si duminica, dupa slujba, matusa s-a convins ca toate intalnirile acelea nu puteau fi intamplatoare si i-a spus: "Doar nu crezi ca pentru mine se deranjeaza el atata." Caci, in pofida aerului auster si a rasei de penitenta, matusa Escolástica Daza avea un instinct al vietii si o vocatie a complicitatii care reprezentau cele mai de seama virtuti ale sale, iar gandul ca un barbat s-ar fi putut arata interesat de nepoata ii producea o emotie greu de stapanit. Numai ca Fermina Daza era departe de a simti chiar si cel mai mic interes pentru iubire, iar Florentino Ariza, care ii lasase impresia ca e bolnav, nu trezea in ea decat un soi de mila. Matusa i-a explicat in sa ca numai cine are o indelungata experienta de viata poate deslusi firea adevarata a unui barbat, or, ea era incredintata ca tanarul care le astepta in parc ca sa le vada trecand nu putea fi bolnav de altceva decat de iubire.

Matusa Escolástica era ca o oaza de intelegere si de tandrete pentru copila singuratica, rod al unei casnicii lipsite de iubire. Ea o crescuse de cand ii murise mama si, spre deosebire de Lorenzo Daza, se comporta mai degraba ca o tovarasa de joaca decat ca o matusa. Iata de ce aparitia lui Florentino Ariza a insemnat pentru ele una din nenumaratele distractii secrete pe care le nascoceau ca sa-si alunge plictiseala. De patru ori pe zi, trecand prin parcul Evangheliilor, aruncau o privire grabita, incercand sa-l descopere pe strajerul acela pricajit si timid, un terchea-berchea, mai totdeauna imbracat in negru, in ciuda zapuselii, care se prefacea ca citeste la umbra pomilor. "Uite-l", spunea cea care-l descoperea prima, inabusindu-si rasul, mai inainte ca

el sa-si ridice ochii si sa le vada pe cele doua femei straine de viata lui trecand batoase prin parc, fara sa-i arunce nici o privire.

- Bietul de el, spunea matusa. Nu indrazneste sa se apropie din cauza mea, dar intr-o zi tot o s-o faca, daca are intentii serioase, si atunci o sa-ti dea o scrisoare.

Prevazand tot felul de piedici, a invatat-o sa se foloseasca de alfabetul degetelor, un mijloc de comunicare indispensabil in iubirile interzise. Acele jocuri nesabuite, aproape copilaresti, trezeau in Fermina Daza o curiozitate noua, dar timp de mai multe luni nu i-a trecut prin cap sa mearga mai departe cu gandul. Fara sa stie cand si cum, amuzamentul se preschimba in nerabdare, sangele i se involbura de dorul de a-l vedea, iar intr-o noapte s-a trezit inspaimantata pentru ca-l vazuse stand la picioarele patului si uitandu-se la ea. Atunci si-a dorit din tot sufletul sa se implineasca previziunile matusii si-l implora pe Dumnezeu in rugaciunile ei sa-l faca mai indraznet, ca sa-i dea scrisoarea, si astfel sa afle mai repede ce voia sa-i spuna.

Dar ruga nu i-a fost ascultata. Dimpotriva. Cum tocmai atunci Florentino Ariza i se destainuise mamei sale, iar aceasta il sfatuise sa renunte la cele saptezeci de file cu vorbe dulci, Fermina Daza a trebuit sa astepte pana la sfarsitul anului. Pe masura ce se apropia vacanta din decembrie, nerabdarea ei se pre-schimba in disperare, pentru ca nu stia ce-ar fi putut intreprinde ca sa-l vada si sa fie vazuta in cele trei luni in care nu se mai ducea la scoala. Era la fel de nedumerita si in noaptea de Craciun, cand, infiorata de presimtirea ca el o privea din multimea adunata la biserica, a simtit ca-i sare inima din loc. N-a avut curaj sa-si intoarca privirea, pentru ca sedea intre tatal si matusa ei, asa ca a trebuit sa-si tina firea ca sa nu i se observe tulburarea. Dar dupa terminarea slujbei, l-a simtit atat de aproape in imbulzeala, atat de limpede in talazuirea din jur, incat o forta de neinvins a silit-o sa priveasca peste umar in timp ce se indreptau spre iesire, si atunci a vazut, nu departe de ochii ei, ceilalti ochi ca de gheata, obrazul livid, buzele incremenite de spaima iubirii. Naucita de propria-i cutezanta, s-a agatat, ca sa nu cada, de bratul matusii Escolástica, iar aceasta, simtindu-i prin mitena de dantela sudoarea rece a mainii, a incurajat-o cu un semn imperceptibil de complicitate neconditionata. In larva starnita de petarde si de tobele ce vesteau nasterea, printre felinarele colorate atarnate la porti si strigatele multumitor dornice de pace, Florentino Ariza a ratacit ca un somnambul pana in zori, contempland cu ochii impaienjeniti de lacrimi strazile in sarbatoare, ametit de gandul halucinant ca el, si nu Dumnezeu, se nascuse in noaptea aceea.

Delirul i s-a amplificat in saptamana urmatoare, la ceasul siestei, cand, trecand fara speranta prin fata casei Ferminei Daza, a vazut-o asezata alaturi de matusa ei, la umbra migdalilor de la poarta. Era aceeaasi scena, de data aceasta sub cerul liber, intezarita prima oara in odaia de cusut: nepoata ascultandu-si matusa la lectia de citire. Numai ca Fermina Daza parea acum alta, in locul uniformei de scoala purta un fel de tunica larga, cu multe pliuri prinse pe umeri, cazand in falduri ca un peplum, iar pe cap avea o cununa de gardenii naturale, care o facea sa arate ca o zeita incoronata. Florentino Ariza s-a asezat intr-un colt din parc unde stia bine ca nu putea fi vazut si, renuntand la lectura disimulata, a ramas cu cartea deschisa si cu ochii tinta la domnita iluzorie, care nu s-a milostivit sa-i arunce nici macar o singura privire.

La inceput, si-a spus ca lectia la umbra migdalilor era o schimbare intamplatoare, datorata poate reparatiilor interminabile din casa, dar in zilele urmatoare a inteles ca Fermina Daza se va afla acolo, sub ochii lui, in fiecare dupa-amiaza, la aceeaasi ora, de-a lungul celor trei luni de vacanta, si aceasta certitudine i-a dat un nou imbold. Nimic nu lasa sa se inteleaga ca fusese vazut, n-a surprins nici un semn de interes sau de repulsie, dar in indiferenta ei era o stralucire a parte, care il indemna sa staruie. Pe neasteptate, intr-o dupa-amiaza de la sfarsitul lui ianuarie,

matusa si-a pus broderia la care lucra pe scaun si si-a lasat nepoata singura in fata portii, sub ploaia de frunze galbene ce se scuturau din migdali. Insufletit de gandul nebunesc ca aceea fusese o oportunitate dinainte planuita, Florentino Ariza a traversat strada si s-a oprit in fata Ferminiei Daza, atat de aproape de ea, incat ii putea simti rasuflarea intretaiata si mireasma de flori pe care o raspandea in jur si cu care avea s-o identifice toata viata. I-a vorbit fara sa-si plece privirea, cu o siguranta pe care avea s-o mai arate numai o jumatate de veac mai tarziu si tot din aceleasi motive.

- Domnisoara, nu va cer altceva decat sa acceptati o scrisoare din partea mea, i-a spus.

Nu asa isi imaginase Fermina Daza vocea lui: era limpede si raspicata, tradand o stapanire de sine care nu avea nimic de-a face cu gesturile lui languroase. I-a raspuns, fara sa-si ridice ochii de pe broderie: "N-o pot primi fara ingaduinta tatalui meu." Florentino Ariza s-a infiorat auzind glasul acela invaluitor si dulce, pe care n-avea sa-l uite tot restul vietii. A ramas insa neclintit si i-a raspuns imediat: "Atunci trebuie sa i-o cereti." Dupa care si-a indulcit ordinul cu o rugaminte: "La mijloc e o chestiune de viata sau de moarte." Fermina Daza nu l-a privii, nu si-a intrerupt lucrul, dar fermitatea lui a intredeschis o portita pe unde incapea lumea toata.

- Veniti in fiecare dupa-amiaza, i-a spus, si asteptati sa-mi schimb locul.

Florentino Ariza n-a inteles rostul acestor cuvinte decat luna urmatoare, cand a vazut de pe banca din parc aceeasi scena dintotdeauna, cu o singura variatie: cand matusa Escolástica a intrat in casa, Fermina Daza s-a ridicat si s-a asezat pe celalalt scaun. Florentino Ariza, cu o camelie alba la reverul redingotei, a traversat atunci strada si, oprindu-se in fata ei, i-a spus: "Acesta este cel mai insemnat moment din viata mea." Fermina Daza nu si-a ridicat ochii spre el, dar rotindu-si privirea ca sa cerceteze imprejurimile, vazuse strazile pustii, amortite in toropeala secetei, si un vartej de frunze uscate tarate de vant.

- Dati-mi-o, va rog, ii spuse.

Florentino Ariza se gandise sa-i aduca toate cele saptezeci de file pe care le stia pe de rost de mult ce le citise, dar, pana la urma, se hotarase pentru un bilet de o jumatate de pagina, sobru si explicit, in care promitea numai esentialul: fidelitate in fata oricaror incercari si iubire vesnica. Scoase scrisoarea din buzunarul interior al redingotei si o intinse sub ochii dantelaresei speriate, care nu indraznea nici macar sa-l priveasca. N-a vazut decat plicul albastru tremurand intr-o mana incremenita de spaima si, neputand concepe ca si ei sa i se observe tremurul degetelor, si-a ridicat ghergheful, pentru ca el sa-i poata intinde scrisoarea. In clipa aceea, o pasare se scutura printre frunzele migdalilor, lasand sa-i cada gainatul chiar pe broderie. Fermina Daza isi ascunse repede ghergheful la spate, ca nu cumva el sa-si dea seama de cele intamplate, si-l privi pentru prima data in fata, cu obrazii in flacari. Florentino Ariza, nepasator, cu scrisoarea in mana, spuse: "Asta aduce noroc." Ea isi arata recunostinta, zambindu-i pentru prima oara, apoi, aproape smulgandu-i scrisoarea din mana, se grabi s-o impatureasca si s-o ascunda in san. El ii intinse atunci camelia pe care o purta la butoniera. Ea il refuza: "E o floare de logodna." Imediat insa, constienta ca timpul era pe sfarsite, se refugie in politetea ei prudenta:

- Acum va rog sa plecati si sa nu va mai intoarcati pana ce n-o sa va anunt eu.

Cand Florentino Ariza a intalnit-o prima data, maica-sa a ghicit totul chiar inainte ca el sa-i spuna ceva, pentru ca ii pierise pofta de vorba si de mancare, nu mai avea somn si se perpelea toata noaptea in asternut. Insa din clipa in care a inceput sa astepte raspunsul la prima lui

scrisoare, starea i s-a complicat cu o pantecaraie fara leac si niste varsaturi verzui ca fierea, isi pierdu simtul orientarii si se prabusea ca din senin in nesimtire, incat maica-sa, ingrozita de suferintele lui, se intreba daca nu era vorba mai degraba de ravagiile holerei decat de chinurile dragostei. Nasul lui Florentino Ariza, un batran homeopat caruia Tránsito Ariza obisnuia sa-i destainuie tot ce avea pe suflet inca din vremurile ei de amanta tainuita, s-a alarmat si el cand a vazut in ce stare era bolnavul, cu pulsul slab, respiratia haraita, scaldat tot intr-o transpiratie searbada, ca a muribunzilor. Dar consultandu-l mai indeaproape, a constatat ca nu avea febra, nu-l durea nimic, iar singura senzatie care il incerca era nevoia urgenta de a muri. I-a fost suficient un interogatoriu insidios, luat mai intai lui, iar mai apoi mamei, ca sa verifice inca o data ca simptomele iubirii sunt identice cu cele ale holerei. I-a prescris infuzii din flori de tei, pentru efectul lor calmant, si i-a sugerat o schimbare de aer pentru a-si gasi alinarea in departare, dar Florentino Ariza dorea exact contrariul: sa-si savureze propriul martiraj.

La cei patruzeci de ani ai sai, Tránsito Ariza era o femeie lipsita de prejudecati, cu un instinct al fericirii pervertit de saracie, asa incat se bucura de suferintele fiului de parca ar fi fost ale ei. Cand il simtea delirand, ii dadea sa bea ceai, il infolea in paturi de lana ca sa-i amageasca frisoanele, dar in acelasi timp il indemna sa-si afle mangaiere in propria-i descurajare:

- Profita acum, ca esti tanar, si indura cat poti, ii spunea, fiindca suferintele astea nu tin toata viata.

Cei de la Oficiul Postal, fireste, nu gandeau la fel. Florentino Ariza se lasase pe tanjala si umbla cu capul in nori, ajungand sa incurce pana si steagurile care anuntau sosirea corespondentei, asa ca intr-o miercuri, sa zicem, arbora steagul german, cand, de fapt, sosise vaporul Companiei Leyland, cu posta de Liverpool, iar in alta zi, inalta drapelul Statelor Unite, cand, de fapt, era vorba de nava cunoscutei Compagnie Générale Transatlantique, cu posta de la Saint-Nazaire. Aceste confuzii ale iubirii provocau atatea incurcaturi si starneau atatea proteste din partea populatiei, incat Florentino Ariza ar fi ramas, de buna seama, fara slujba, daca n-ar fi fost Lotario Thugut, care l-a luat sa lucreze cu el si l-a pus sa cante la vioara in balconul corului de la catedrala. Amicitia lor parea inexplicabila, data fiind diferenta de varsta, ca de la bunic la nepot, care-i despartea, dar ei se intelegeau la fel de bine la birou sau in tavernele din port, unde isi faceau veacul cheflii de toata teapa, de la betivanii care se milogeau pentru un strop de bautura, pana la filfizonii imbracati in haine de seara, care o stergeau de la banchetele organizate de Clubul Social, ca sa poata manca pe saturate chefal prajit si pilaf din nuca de cocos. Lotario Thugut obisnuia sa se abata pe-acolo dupa ce-si termina ultima tura la telegraf, iar de multe ori zorii il prindeau chefuind cu bezmeticii de marinari de pe goelelele din Antile, band cot la cot cu ei punci preparat cu jamaica si cantand la acordeon. Era gras si lataret ca o broasca testoasa, cu o barba aurie, iar seara, cand iese in oras, isi pune pe cap o boneta frigiana, asa ca nu-i mai lipsea decat un sirag de clopotei ca sa arate ca Sfantul Nicolae. Cel putin o data pe saptamana isi incheia chiolhanul in bratele cate unei pasari de noapte, cum ii placea sa spuna, una din nenumaratele femeiusti care faceau negot cu amoruri precipitate intr-un hotel de tranzit pentru marinari. De cum l-a cunoscut pe Florentino Ariza, si-a pus in gand sa-l initieze in paradisul lui. Alegea pentru el "pasarile" care i se pareau mai pricepute, se targuia cu ele la pret si la procedee, oferindu-se sa le plateasca in avans din propriul buzunar. Dar Florentino Ariza nu accepta: era virgin si-si propusese sa ramana astfel atata timp cat n-o facea din dragoste.

Hotelul era un palat colonial care-si pierduse stralucirea de odinioara, iar in marile saloane si in incaperile de marmura se inghesuiau acum camarute injghebate dintr-un carton gaurit de-a lungul timpului cu acul, care erau inchiriate deopotriiva pentru a faptui si pentru a privi. Circulau povesti dintre cele mai ciudate despre tot felul de curiosi carora li se scosese ochiul cu andreaa,

despre altul care si-a recunoscut propria nevasta in cea pe care o spiona, despre domni simandicosi care intrau acolo deghizati in precupete ca sa-si faca poftetele cu botmani aflati in trecere, si despre atatea alte incidente intre panditori si panditi, incat numai gandul de a-si arunca ochii in camera alaturata i se parea lui Florentino Ariza inspaimantator. Asa se face ca Lotario Thugut nu l-a putut convinge ca a privi si a se lasa privit erau, in Europa, rafinamente rezervate doar printilor.

In ciuda corpolentei sale, Lotario Thugut avea un prasel de ingeras, ca un boboc de trandafir, dar se pare ca acesta era un cusur binecuvantat, pentru ca "pasarile de noapte" cele mai harsite in meserie isi disputau sansa de a se culca cu el, iar cand incepeau sa racneasca de parca le ciopartea cineva, se zguduia palatul din temelii si se cutremurau de spaima fantomele care il cutreierau. Se raspandise zvonul ca folosea o pomada cu venin de vipera ca sa le infierbante femeilor sau a turceasca, dar el se jura ca n-avea la indemana alte mijloace decat cele pe care i le lasase Dumnezeu. Si spunea prapadindu-se de ras: "Doar dragoste, si-atat." A trebuit sa treaca multi ani pana ce Florentino Ariza si-a dat seama ca spusele lui erau, poate, intemeiate. S-a convins definitiv de acest adevar intr-o etapa ceva mai avansata a educatiei lui sentimentale, cand a cunoscut un barbat care traia ca un pasa pe spinarea a trei femei deodata. Toate veneau sa-i dea socoteala in zori si sa-i ceara iertare in genunchi pentru castigul neindestulator, nedorindu-si alta rasplata, atunci cand aduceau mai multi bani, decat sa se culce cu el. Florentino Ariza era convins ca numai teroarea putea explica o asemenea injosire. Dar una din cele trei fete l-a uimit dezvaluindu-i adevarul contrariu.

- Asa ceva, i-a spus, nu se poate face decat din iubire.

Nu atat pentru darurile de preacurvar, cat mai ales datorita farmecului sau personal, Lotario Thugut ajunsese unul din clientii cei mai respectati ai hotelului. Florentino Ariza, desi tacut si ascuns, si-a castigat si el stima patronului, astfel incat, in perioada lui cea mai zbuciumata, cand se lasase coplezit de deznadejde, avea obiceiul sa se retraga intr-una din camarutele inabusitoare, unde citea versuri si foiletoane lacrimogene, iar reveriile lui lasau in urma cuiburi de intunecate randunele prin balcoane, freamat de sarutari si falfait de aripa in lancezeala siestei. Asa afla Florentino Ariza amanunte despre nenumarate infidelitati sau despre unele secrete de stat, pe care clientii importanti si chiar notabilitatile locale le impartaseau iubitelor efemere, fara sa le pese daca sunt auziti din camerele vecine. Tot acolo a aflat ca, la patru leghe marine spre nord de Sotavento, zacea pe fundul marii, inca din secolul al XVII-lea, un galion spaniol incarcat cu aur curat si pietre pretioase in valoare de peste cinci sute de miliarde de *pesos*. Povestea l-a uluit, dar nu s-a mai gandit la ea decat cateva luni mai tarziu, cand dragostea lui nesabuita i-a rascolit dorinta de a recupera comoara scufundata, pentru ca Fermina Daza sa se poata scalda in valuri de aur.

Multi ani mai tarziu, cand incerca sa-si aduca aminte cum era in realitate domnita idealizata de alchimia poeziei, nu reusea s-o desprinda de sfasietoarele amurguri din acele vremuri. Chiar si cand o pandea fara a fi vazut, in acele zile chinuitoare in care astepta raspunsul la prima lui scrisoare, o vedea transfigurata in reverberatia amiezii, sub ploaia de flori albe ale migdalilor, unde pururi era aprilie, in orice anotimp al anului. Iar daca acceptase sa-l acompanieze pe Lotario Thugut in foisorul privilegiat al corului catedralei, o facuse numai ca sa poata vedea cum se unduia tunica ei in adierea cantarilor sfinte. Propria-i nesabuinta i-a zadarnicit insa placerea, pentru ca, parandu-i-se prea anosta muzica mistica pentru starea lui sufleteasca, se apucase s-o inflacareze cu valsuri de amor, astfel incat Lotario Thugut s-a vazut nevoit sa-l dea afara din cor. Aceasta a fost si epoca in care, cedand dorintei arzatoare de a manca gardeniile cultivate de Tránsito Ariza in gradina casei, a descoperit savoarea Ferminei Daza. Si tot atunci, gasind, din

intamplare, intr-un cufar al maica-sii o sticla de un litru cu apa de colonie adusa prin contrabanda de marinarii de la Hamburg American Line, n-a rezistat ispitei de a gusta din ea, ca sa descopere alte arome ale femeii iubite. A tot baut din sticla pana in zori, imbatandu-se de Fermina Daza cu sorbituri abrazive, mai intai in tavernele din port, apoi pe digul unde se consolau facand dragoste indragostitii fara acoperis, pana cand s-a prabusit in nesimtire. Tránsito Ariza, care il asteptase pana la sase dimineata cu inima stransa de teama, l-a cautat in cele mai ascunse locuri si abia dupa pranz i-a gasit zvarcolindu-se in propria lui voma parfumata, intr-un cotlon al golfului unde marea arunca inecatii la tarm.

A profitat de perioada convalescentei ca sa-l certe pentru resemnarea cu care astepta raspunsul la scrisoare. I-a amintit ca cei slabi de inger nu vor patrunde in vecii vecilor in necrutatoarea si meschina imparatie a iubirii, pentru ca femeile se daruiesc numai barbatilor indrazneti, asteptand de la ei sa le insufle acea siguranta de sine dupa care tanjesc atata pentru a putea infrunta viata. Florentino Ariza si-a insusit lectia chiar mai bine decat s-ar fi cuvenit. Tránsito Ariza nu si-a putut reprima un sentiment de mandrie, mai degraba concupiscent decat matern, cand l-a vazut iesind din pravalie imbracat in hainele de stofa neagra, cu palaria tare si lavaliera lirica la gulerul de celuloid, si l-a intrebat in gluma daca se ducea cumva la o inmormantare. El i-a raspuns, cu urechile in flacari: "E cam tot aia." Ea si-a dat seama ca i se taiase rasuflarea de spaima, dar hotararea lui era neclintita. I-a dat ultimele sfaturi, l-a binecuvantat si i-a fagaduit printre hohote de ras alta sticla cu apa de colonie, pentru a sarbatori impreuna cucerirea.

De cand inmanase scrisoarea, cu o luna in urma, isi incalcase de nenumarate ori promisiunea de a nu mai reveni in parc, dar avusese grija sa nu fie vazut. Totul se desfasura ca mai inainte. Lectia de citire la umbra pomilor se sfarsea pe la doua dupa-amiaza, cand orasul se trezea din siesta, iar Fermina Daza continua sa brodeze cu matusa ei pana ce caldura se mai potolea. Florentino Ariza n-a mai asteptat ca matusa sa intre in casa si a traversat strada cu pasi martiali, invingandu-si astfel sfarseala care ii inmuia genunchii. Dar nu s-a adresat Ferminei Daza, ci matusii:

- Va rog, fiti amabila si lasati-ma o clipa singur cu domnisoara. Am ceva important sa-i spun.

- Cum indraznesti? se revolta matusa. Tot ce-o priveste pe ea ma priveste si pe mine.

- Atunci n-o sa-i mai spun nimic, dar va previn ca dumneavoastra o sa fiti raspunzatoare de tot ce-o sa se intample.

Nu acestea erau manierele la care se astepta Escolástica Daza de la logodnicul ideal, dar s-a ridicat sperziata, pentru ca a avut pentru prima data impresia cutremuratoare ca prin gura lui Florentino Ariza vorbea insusi Sfantul Duh. A intrat, asadar, in casa, ca sa ia alte ace de cusut, si i-a lasat pe cei doi tineri singuri sub migdalii de la intrare.

Sincer vorbind, Fermina Daza nu stia prea multe despre acel pretendent ta-cut din fire, care aparuse in viata ei ca o randunica in toiul iernii, chiar si numele i-ar fi ramas, poate, necunoscut daca n-ar fi fost semnatura de pe scrisoare. De cand o primise, se interesase si descoperise ca era copilul din flori al unei femei nemaritate, harnica si serioasa, dar marcata pe viata de stigmatul de foc al unei singure rataciri din tinerețe. Aflase ca nu era curier la posta, asa cum credea ea, ci ajutorul telegrafistului, si inca unul bine pregatit, cu un viitor promitator, motiv pentru care si-a spus ca adusese telegrama numai ca s-o poata vedea pe ea. Aceasta presupunere a induiosat-o.

Mai stia ca era unul din instrumentistii de la catedrala si, desi niciodata nu indraznise sa-si ridice privirea in timpul slujbei ca sa vada daca era acolo, intr-o duminica a avut revelatia ca, in timp ce instrumentele celelalte cantau pentru toti, vioara canta numai pentru ea. Nu era genul de barbat pe care si l-ar fi ales. Ochelarii lui de copil de pripas, vesmintele sobre, comportamentul lui misterios ii trezisera o curiozitate greu de stapanit, desi nici o clipa nu-i trecuse prin minte ca aceasta curiozitate este una din multele capcane pe care le intinde iubirea.

Nici ea singura nu-si putea explica de ce acceptase scrisoarea. Nu regreta, dar promisiunea din ce in ce mai presanta de a da un raspuns ii facea viata un chin. Fiecare cuvânt al tatalui ei, fiecare privire intamplatoare, gesturile lui cele mai banale i se pareau tot atatea curse intinse pentru a-i descoperi secretul. Era atat de inspaimantata, incat la masa, de teama sa nu se tradeze, evita sa vorbeasca, ferindu-se chiar si de matusa Escolástica, desi aceasta ii intelegea zbulciumul de parca ar fi fost al ei. Se inchidea in baie la orice ora din zi, fara motiv, si recitea scrisoarea, incercand sa descopere un cod secret, o formula magica ascunsa intr-una din cele trei sute paisprezece litere care alcatuiau cele cincizeci si opt de cuvinte, in speranta ca spuneau mai mult decat spuneau. N-a gasit insa nimic altceva decat intelesese la prima lectura, cand a fugit sa se inchida in baie, cu inima innebunita de emotie, a rupt plicul, nadajduind sa fie o scrisoare lunga si patimasa, iar in locul ei a dat peste un bilet parfumat, a carui fermitate a speriat-o.

La inceput nu se gandise prea serios ca ar putea fi nevoie de vreun raspuns, dar scrisoarea era atat de explicita, incat nu se putea eschiva. Prinsa cum era in vartejul indoiilor, s-a surprins dintr-o data gandindu-se la Florentino Ariza mai des si cu mai mult interes decat ar fi dorit sa-si ingaduie, iar uneori se intreba nelinistita de ce nu era in parc la ora stiuta, uitand ca il rugase chiar ea sa nu revina si sa-i lase un ragaz de gandire. Pana la urma, a ajuns sa se gandeasca la el asa cum niciodata nu si-ar fi putut inchipui ca s-ar fi putut gandi la cineva, presimtiindu-l acolo unde nu era, dorindu-si sa-l afle unde nu putea fi, trezindu-se cu senzatia materiala ca el o privea prin intuneric cum doarme, asa incat, in dupa-amiaza cand i-a simtit pasii hotarati pe covorul de frunze galbene din parc, i-a venit greu sa creada ca nu era vorba de un alt rengi pe care i-l juca imaginatia. Dar cand el i-a cerut raspunsul cu o fermitate care n-avea nimic de-a face cu apatia lui obisnuita, ea a reusit sa-si invinga spaima si a incercat sa scape marturisind adevarul: nu stia ce raspuns sa-i dea. Florentino Ariza insa nu infruntase un abis ca sa se mai sperie de cele ce-i urmau.

- Daca ati acceptat scrisoarea, i-a spus, e o necuviinta sa nu raspundeti la ea.

Acesta a fost capatul labirintului. Fermina Daza nu si-a pierdut cumpatul, i-a cerut scuze pentru intarziere si i-a promis solemn ca va avea un raspuns inainte de sfarsitul vacantei. Si s-a tinut de cuvânt. In ultima vineri din luna februarie, matusa Escolástica s-a dus la oficiul telegrafic sa intrebe cat costa o telegrama pentru satul Piedras de Moler, care nici macar nu figura pe lista de servicii. A primit informatiile chiar de la Florentino Ariza, dar ea s-a comportat de parca in viata lor nu s-ar fi cunoscut. In schimb, la plecare, s-a prefacut ca uita la ghiseu un breviar legat in piele de soparla. Intre paginile caruia se afla un plic din hartie fina, cu viniute aurite. Nebun de fericire, Florentino Ariza si-a petrecut toata ziua mancand trandafiri si citind scrisoarea, luand-o de la capat, iarasi si iarasi, litera cu litera, mancand tot mai multi trandafiri pe masura ce citea mai mult, iar la miezul noptii o citise de atatea ori si infulecase atatia trandafiri, incat maica-sa a trebuit sa-i bage cu sila pe gat o lingura de ulei de ricin.

A fost anul iubirii inversunate. Nici unul, nici altul nu traiau decat pentru a se gandi la celalalt, pentru a visa la celalalt, pentru a astepta scrisorile cu aceeasi nerabdare cu care raspundeau la ele. In acea primavara deliranta, ca si in anul urmator, nu si-au putut vorbi nici

macar o singura data. Mai mult chiar, de cand s-au vazut prima oara si pana in ziua in care el si-a repetat hotararea, o jumatate de veac mai tarziu, nu au avut niciodata prilejul sa se intalneasca intre patru ochi sau sa vorbeasca despre iubirea lor. Dar in primele trei luni, n-a trecut nici o singura zi fara sa-si scrie, uneori chiar de doua ori zilnic, pana cand matusa Escolástica s-a speriat de voracitatea rugului aprins chiar cu ajutorul ei.

Dupa prima scrisoare, pe care o dusesse la oficiul telegrafiei ca un soi de razbunare impotriva propriei soarte, a favorizat schimbul de mesaje aproape zilnice in intalnirile aparent intamplatoare de pe strada, dar n-a avut destul curaj sa patroneze o conversatie, oricat de banala si de scurta. Trei luni mai tarziu insa, intelegand ca nu era vorba doar de o toana adolescentina a nepoatei, si-a simtit amenintata propria viata. Pentru ca neavand alte mijloace de subzistenta, Escolástica Daza traia din mila fratelui, care, cu firea lui despotica, stia si ea prea bine, n-avea sa-i ierte in veci faptul ca-i inselase increderea. Dar cand a fost sa ia

o hotarare, n-a lasat-o inima sa-i pricinuiasca nepoatei aceeasi suferinta de netamaduit pe care ea insasi o purta in suflet inca din tinerețe, asa ca i-a ingaduit sa recurga la un mijloc ce-i dadea, cat de cat, iluzia nevinovatiei. Metoda era foarte simpla: Fermina Daza lasa scrisoarea intr-o ascunzatoare aflata in drumul spre scoala, indicandu-i lui Florentino Ariza unde anume dorea sa gaseasca raspunsul. Iar Florentino Ariza proceda la fel. Asa se face ca, pana la sfarsitul anului, mustarile de cuget ale matusii Escolástica au fost transferate cristelnitelor din biserici, scorburilor din copaci, crapaturilor din fortaretele in ruina. Uneori, li se mai intampla sa gaseasca scrisorile umezite de ploaie, manjite de noroi, sfasiate de vitregia soartei sau chiar sa nu le gaseasca deloc, dar mereu aflau o cale de a relua legatura.

Florentino Ariza isi petrecea noptile in odaita din spatele pravaliei, scriind fara sa-si crute sanatatea, otravindu-si cu fiecare litera plamanii, in aerul imbacsit de fumul lampilor cu ulei de palmier, iar scrisorile lui deveneau tot mai lungi si mai lunatice pe masura ce se straduia sa-si imite mai bine poetii preferati din colectia *Biblioteca Populara*, care, la vremea aceea, numara optzeci de volume. Maica-sa, care il indemnase cu atata inflacarare sa-si afle mangaiere in suferinta, incepuse sa fie ingrijorata de sanatatea lui. "O sa-ti pierzi mintile de tot, ii striga din dormitor cand auzea cocosii cantand. Nici o femeie din lume nu merita atata osteneala." Caci nu-si amintea sa fi cunoscut pe altcineva in asemenea stare de ratacire. Dar el nici n-o бага in seama. Ajungea uneori la birou nedormit, cu parul ravasit de atata iubire, dupa ce lasa scrisoarea in ascunzatoarea dinainte stabilita, pentru ca Fermina Daza s-o poata gasi in drum spre scoala. Ea, in schimb, terorizata de vigilența tatalui si de curiozitatea bolnavicioasa a calugaritelor, abia daca reusea sa scrie cateva randuri pe o foaie rupta din caiet, inchizandu-se in baie sau prefacandu-se ca ia notite in clasa. Nu numai graba si temerile de tot felul, dar chiar si firea ei o indemnau sa evite orice complicatie sentimentala si sa se margineasca la intamplari de fiecare zi, povestite in stilul meticulos al unui jurnal de navigatie. Scrisorile ei erau, de fapt, un mod de a-si trece vremea si de a intretine jarul viu, fara primejdia de a se arde cu focul, in timp ce Florentino Ariza se mistuia cu fiecare rand. Dornic s-o molipseasca de propria-i nebunie, ii trimitea versuri de miniaturist gravate cu varful acului in petalele cameliilor. El, si nu ea, a avut indrazneala sa-i trimita o suvita de par intr-o scrisoare, desi n-a primit niciodata drept raspuns, asa cum isi dorea cu infocare, nici macar un singur fir din cosita Ferminei Daza. Si totusi, gestul lui a incurajat-o sa mai faca un pas, caci din ziua aceea a inceput si ea sa-i trimita nervuri de frunze presate intre filele dictionarelor, aripi de fluturi, pene de pasari maiestre, iar de ziua lui, i-a daruit o bucatica de un centimetru patrat din rasa Sfantului Pedro Claver, asa cum se vindeau atunci pe ascuns, la un pret inaccesibil unei scolarite de varsta ei. Intr-o noapte, s-a trezit sperziata de muzica unei serenade: o vioara solitara interpretand un vals stingher. A infiorat-o clarviziunea ca fiecare nota era un semn de multumire pentru petalele din ierbarele ei, pentru clipele rapite aritmeticii cand

isi scria scrisorile, pentru spaima de la examene, cand se gandea mai mult la el decat la Stiintele Naturale, desi nu-i prea venea sa creada ca Florentino Ariza ar fi fost in stare de a o asemenea imprudenta.

A doua zi de dimineata, la micul dejun, Lorenzo Daza abia isi putea stapani curiozitatea. Mai intai, pentru ca nu stia ce semnificatie avea o singura piesa muzicala in limbajul serenadelor, iar in al doilea rand, pentru ca, desi o ascultase cu toata atentia, nu izbutise sa-si dea seama de sub ferestrele carei case se auzea. Cu o prezenta de spirit care i-a luat nepoatei o piatra de pe inima, matusa Escolástica le-a marturisit ca-l zarise prin perdelele de la dormitor pe violonistul solitar de cealalta parte a parcului, asigurandu-i ca, oricum, o singura piesa e o instiintare de ruptura. In scrisoarea din aceeasi zi, Florentino Ariza a confirmat ca el era autorul serenadei, iar valsul, compus tot de el, purta numele pe care i-l daduse in taina Ferminei Daza: *Zeita Incoronata*. N-a mai venit in parc, dar in noptile cu luna canta in locuri anume alese pentru ca ea sa-l poata asculta din iatac fara nici o teama. Unul din locurile lui preferate era cimitirul saracilor, aflat in bataia soarelui si a ploilor, pe o magura stearpa, unde isi aveau salasul vulturii *gallinazos* si unde muzica dobandea sonoritati supranaturale. Ceva mai tarziu, cand a invatat cum poate fi stabilita directia vanturilor, n-a mai avut nici o indoiala ca mesajul lui ajungea acolo unde trebuia.

In luna august din acelasi an, intrucat un nou razboi civil dintre nenumaratele care pustiau tara de peste o jumatate de secol ameninta sa se generalizeze, guvernatorul a decretat legea martiala si interdictia de a mai iesi pe strada dupa ora sase in statele de pe litoralul Marii Caraibilor. Desi avusesera loc unele incidente, iar militarii comiteau tot felul de abuzuri sub pretextul unor pedepse exemplare, Florentino Ariza, care umbla asa de nauc incat habar n-avea ce se intampla pe lume, a fost surprins de o patrula militara tulburand in zorii zilei castitatea mortilor cu provocarile lui amoroase. A scapat ca prin farmec de o executie sumara, fiind acuzat ca e spion si ca trimite mesaje in cheia sol vapoarelor liberale care misunau in apele din jur.

- Spion pe dracu', s-a revoltat Florentino Ariza. Sunt doar un biet indragostit.

A dormit trei nopti cu lanturi la picioare in carcera garnizoanei locale. Dar cand a fost eliberat, s-a simtit dezamagit de captivitatea prea scurta, iar la batranete, cand amintirile atator altor razboaie i se invalmaseau in minte, tot mai credea ca era singurul barbat din oras si poate din intreaga tara care tarase la picioare catuse de cinci livre din cauza iubirii.

Trecusera aproape doi ani de corespondenta patimasa, cand Florentino Ariza i-a facut Ferminei Daza propunerea solemnă de casatorie intr-o scrisoare ce cuprindea un singur paragraf. In ultimele sase luni, ii trimisese de mai multe ori o camelie alba, dar ea i-o inapoiasa de fiecare data cu scrisoarea urmatoare, dandu-i de inteles ca era dispusa sa-i scrie mai departe, dar ca nu se gandea la ceva atat de serios precum logodna. La drept vorbind, totdeauna luase acel du-te-vino al cameliei ca pe o harjoana intre indragostiti si nicidecum ca pe un moment de rascruce din viata ei. Cand a primit insa cererea oficiala, si-a simtit pentru prima data inima sfasiata de ghearele mortii. Cuprinsa de panica, i-a povestit totul matusii Escolástica, cerandu-i sfatul, iar aceasta si-a asumat responsabilitatea cu un curaj si o luciditate pe care nu le avusese la douazeci de ani, cand trebuise sa-si hotarasca propria soarta.

- Raspunde-i ca primesti, i-a spus. Chiar daca esti moarta de frica, chiar daca mai tarziu o sa regreti, fiindca, sa stii de la mine, oricum o sa te caiesti toata viata daca-l refuzi.

Fermina Daza era insa atat de descumpanita incat a cerut un ragaz de gandire. A cerut intai o luna, apoi alta si alta, iar cand s-au implinit patru luni fara sa dea un raspuns, a primit din nou o camelie alba, de data aceasta insotita de notificarea irevocabila ca era ultima: acum ori niciodata. A fost randul lui Florentino Ariza sa vada moartea cu ochii cand a primit chiar in aceeasi zi un plic cu un petec de hartie rupt dintr-un caiet, pe care era scris cu creionul un singur rand: *De acord, ma marit cu dumneata daca-mi promiti ca n-o sa ma silesti sa mananc vinete.*

Florentino Ariza nu se astepta la acest raspuns, dar maica-sa era pregatita pentru o asemenea posibilitate. Cu sase luni in urma, cand el ii marturisise pentru prima data ca are de gand sa se casatoreasca, Tránsito Ariza incepuse demersurile pentru a inchiria in intregime casa, pe care o imparteau cu inca doua familii. Era o cladire din secolul al XVII-lea, cu doua niveluri, care adapostise pe vremea spaniolilor Regia Tutunului si ai carei proprietari actuali, ajunsi la sapa de lemn, fusesera nevoiti s-o inchirieze, nemaiavand cu ce s-o intretina. Aripa unde fusese debitul de tutun dadea spre strada, o alta, in care functionase inainte fabrica, se afla in fundul unei curti pavate, iar intre ele se intindea un grajd incapator, folosit in comun de chiriasi ca spalatorie si uscatorie. Tránsito Ariza ocupa aripa din fata, cea mai practica si mai bine conservata, dar si cea mai mica. In vechea tutungerie se afla merceria, cu o usa mare spre strada, iar alaturi, in vechiul depozit, aerisit printr-o lucarna, dormea Tránsito Ariza. In partea din spate a pravaliei, despartita de aceasta printr-un grilaj de lemn, fusese amenajata o odaita, unde se afla o masa cu patru scaune, folosita si ca birou, si unde Florentino Ariza isi atarna hamacul cand zorii nu-l prindeau scriind. Era un spatiu tocmai potrivit pentru ei doi, dar insuficient pentru inca o persoana, si cu atat mai putin pentru o domnisoara de la colegiul *Intrarea Preacuratei in Biserica*, al carei tata renovase din temelii o casa darapanata, in vreme ce multi altii, cu titluri si nume rasunatoare, se culcau seara cu groaza ca acoperisurile palatelor aveau sa se prabuseasca peste ei in timp ce dormeau. Asa ca Tránsito Ariza l-a convins pe proprietar sa-i inchirieze si galeria din jurul curtii interioare, obligandu-se in schimb sa intretina casa in buna stare timp de cinci ani.

Avea cu ce s-o face. Pe langa venitul sigur pe care i-l aduceau merceria si caltii hemostatici, suficient pentru traiul ei modest, isi sporise economiile imprumutand bani unei clientele de nobili scapatati, care, stingheriti de situatia lor, acceptau dobanzile exagerate in schimbul discretiei. Doamne cu aere de regina, neinsotite de dadace sau servitori incomozi, coborau din calesti in fata merceriei si, prefacandu-se ca vor sa cumpere dantele de Olanda sau paspoaluri, isi amanetau printre hohote de plans ultimele tinichele stralucitoare ale paradisului lor pierdut. Tránsito Ariza le scotea din incurcatura cu atata consideratie pentru obarsia lor inalta, incat multe plecau de la ea mai recunoscatoare pentru respectul aratat decat pentru ajutorul primit. In mai putin de zece ani, ajunsese sa recunoasca, de parca i-ar fi apartinut, bijuteriile de atatea ori rascumparate si iarasi amanetate printre lacrimi, iar castigurile astfel obtinute, preschimbate in aur curat, se aflau puse la pastrare intr-un ulcior ingropat sub pat cand fiul a luat hotararea sa se insoare. Atunci si-a facut socotelile si a descoperit nu numai ca avea cu ce intretine casa straina timp de cinci ani, dar ar fi putut chiar si s-o cumpere, inainte de a muri, pentru cei doisprezece nepoti pe care si-i dorea. La randul sau, Florentino Ariza fusese numit, cu titlu provizoriu, prim-ajutor de telegrafist, iar Lotario Thugut intentiona sa-l lase in loc, ca sef al oficiului, cand el avea sa devina director la Scoala de Telegrafie si Magnetism, prevazuta sa ia fiinta in anul urmator.

Viata tinerei familii era, asadar, asigurata sub aspect material. Cu toate acestea, Tránsito Ariza a socotit de cuviinta sa puna doua conditii. Mai intai, trebuia aflat cine era de fapt Lorenzo Daza, a carei pronuntie nu lasa nici un dubiu asupra obarsiei lui, dar despre care nu se stia nimic sigur in privinta identitatii si a resurselor de existenta. Apoi, logodna trebuia sa fie lunga, pentru

ca viitorii soti sa se poata intalni si cunoaste mai bine, pastrand insa cea mai mare discretie, pana ce amandoi se vor simti foarte siguri de sentimentele lor. Atat din motivele expuse de maica-sa, dar si datorita ermetismului firii lui, Florentino Ariza a fost de acord cu pastrarea secretului absolut. A acceptat chiar si propunerea privind prelungirea logodnei, dar termenul i s-a parut nerealist, intrucat, in peste o jumatate de veac de viata independenta, tara nu cunoscuse nici macar o singura zi de pace civila.

- O sa imbatranim tot asteptand, a mai spus.

Nasul lui, homeopatul, aflat de fata din intamplare, a fost de parere ca razboaiele nu trebuiau luate in considerare, nefiind altceva decat infruntari intre calicii manati de la spate de mosieri si niste bieti soldati desculți impinsi in lupta de guvern.

- Razboiul se poarta de obicei in plin camp sau prin cine stie ce coclauri. Noi, astia de la oras, nu murim de gloante, pe noi ne omoara decretele.

In orice caz, amanuntele privitoare la logodna au fost stabilite in scrisorile din saptamana urmatoare. Sfatuita de matusa ei, Fermina Daza a acceptat termenul de doi ani si conditia de a pastra o discretie absoluta, sugerand totodata ca Florentino Ariza sa-i ceara mana in vacanta de Craciun, cand ea urma sa termine liceul. La momentul potrivit, se va gasi si modalitatea de a incheia logodna, in functie de raspunsul primit de la tatal ei. Intre timp, au continuat sa-si scrie cu aceeasi inflacarare si la fel de des, dar fara spaimile de pana atunci, scrisorile lor capatand pe nesimtite tonul familiar obisnuit intre soti. Nimeni nu le mai tulbura visele.

Viata lui Florentino Ariza se schimbase cu totul. Iubirea impartasita ii daduse o siguranta de sine si o forta necunoscute lui mai inainte, muncea acum cu atata spor incat Lotario Thugut i-a obtinut fara eforturi numirea cu drepturi depline in postul de loctiitor al sau. Proiectul Scolii de Telegrafie si Magnetism cazuse, iar neamtul isi consacra tot timpul liber singurei ocupatii care-i facea placere: sa se duca in port, sa cante la acordeon, sa bea cot la cot cu marinarii si sa-si incheie ziua la hotelul de tranzit. Mult mai tarziu, Florentino Ariza a inteles ca influenta lui Lotario Thugut in acel lacas al placerilor se datora faptului ca ajunsese nu numai proprietarul stabilimentului, dar si impresarul pasarilor de noapte. Il cumparase treptat, din economiile stranse de-a lungul anilor, dar cel care ii slujea drept paravan era un omulet sfrijit si chior, cu parul ca o perie si atat de cumsecade, incat nimeni nu pricepea cum de putea fi un bun administrator. Si totusi, era si una si alta. Cel putin asa gandea Florentino Ariza, caruia administratorul i-a oferit, fara ca el sa i-o fi cerut, o camera permanenta la hotel, nu doar pentru a-si potoli poftele de barbat tanar, daca se va hotari vreodata sa le aiba, dar si ca sa poata citi in voie sau sa-si compuna netulburat scrisorile de dragoste. Asteptand, asadar, sa treaca lungile luni care il mai desparteau de incheierea logodnei, isi petrecea mai mult timp acolo decat la birou sau acasa, iar uneori se intampla ca, zile in sir, Tránsito Ariza sa nu-l zareasca decat cand venea sa se schimbe.

Cu timpul, lectura devenise pentru el un adevarat viciu. De cand il invatase sa citeasca, maica-sa ii cumpara tot felul de carti ilustrate scrise de autori nordici, vandute drept povestiri pentru copii, dar care, in realitate, erau de o cruzime si de o perversitate nemaiintalnite nici chiar in literatura pentru adulti. La cinci ani, Florentino Ariza le stia pe de rost si le recita fie la lectii, fie la serbarile de la scoala, dar familiaritatea cu ele nu-l ajuta sa-si invinga spaima. Dimpotriva, i-o sporea. Iata de ce, intalnirea cu poezia a insemnat pentru el descoperirea unei oaze de liniste si pace. Inca de la varsta pubertatii, citise in intregime, in ordinea aparitiei, volumele din *Biblioteca Populara*, pe care Tránsito Ariza le cumpara de la anticarii din Porticul Copistilor si

care cuprindeau de toate, de la Homer pana la cel mai neinsemnat poet local. El insa nu alegea: citea volumul caruia ii venea randul, ascultand parca de o porunca a fatalitatii, si, in pofida nenumaratilor ani de lectura, n-a reusit sa deosebeasca niciodata ce era bun de ce era rau in mal-darele de carti pe care le citise. Nu stia altceva decat ca prefera prozei versurile, iar dintre acestea, ii placeau indeosebi cele de dragoste, pe care le retinea chiar de la a doua lectura, cu atat mai usor cu cat erau mai melodioase si mai sfasietoare.

Aceasta a fost sursa de inspiratie pentru primele scrisori trimise Ferminei Daza, in care amesteca la intamplare paragrafe intregi din romanticii spanioli, si a continuat sa fie pana cand realitatea l-a silit sa se ocupe de probleme mai prozaice decat suferintele inimii. Inca de pe atunci mai facuse un pas, descoperind foiletoanele lacrimogene si alte proze mult mai profane ale vremii. Se obisnuise sa planga si el odata cu maica-sa cand ii citeau pe poetii locali, ale caror plachete de versuri se vindeau prin piete si portaluri pentru doua centime. Dar tot atat de bine era in stare sa recite pe dinafara cele mai alese poezii castiliene din Secolul de Aur. Citea, de fapt, tot ce-i cadea in mana, fara vreo ordine anume, asa incat, chiar si mai tarziu, cand anii zbuciumati ai primei iubiri trecusera de mult, iar el nu mai era tanar, avea sa citeasca din scoarta in scoarta toate cele douazeci de volume din seria *Comoara Tineretii*, operele complete ale clasicilor editate de Fratii Garnier, in traducere, si unele romane de duzina publicate de don Vicente Ibáñez in colectia *Prometeo*.

In orice caz, anii petrecuti la hotelul de tranzit nu s-au limitat doar la lecturi si la redactarea scrisorilor febrile, ci l-au initiat deopotriva in tainele amorului fara iubire. Viata incepea acolo dupa pranz, cand prietenele lui, pasarile de noapte, se sculau si ieseau din camere, fiecare cum o facuse maica-sa, iar cand se intorcea de la birou, Florentino Ariza se trezea intr-un palat populat de nimfe despuiate, care comentau in gura mare secretele orasului, divulgate chiar de protagonisti. Multe dintre ele isi etalau pe trupul gol urmele trecutului: rani vechi de pumnal pe pantec, semne ca niste stele, lasate de gloante, crestaturi de cutit drept marturie a iubirii, cusaturi de cezariene facute de macelari. Unele isi aduceau in timpul zilei copiii de varste fragede, roade nefericite ale unor deceptii sau ale unor neglijente din tinerețe, si-i dezbracau de cum paseau pragul casei, ca sa nu se simta stingheri in paradisul nuditatii. Fiecare gatea separat si nimeni nu manca mai bine ca Florentino Ariza, care isi alegea tot ce era mai bun de la fiecare. Era o sarbatoare reinnoita zilnic, care se sfarsea spre seara, cand despuiatele defilau cantand pana la baie, isi imprumutau sapunul, periuta de dinti, forfecuta, isi aranjau una alteia parul, si-l tundeau, isi schimbau intre ele rochiile, se sulemeneau ca niste paiate lugubre si ieseau la vanatoare, pandindu-si prima prada a noptii. Din acel moment, viata casei devenea impersonala, dezumanizata, si era cu neputinta sa participe la ea fara sa platesti.

Florentino Ariza nu se simtea nicaieri atat de bine, pentru ca, de cand o cunoscuse pe Fermina Daza, era singurul loc unde nu se simtea stingher. Mai mult chiar: cu timpul ajunsese sa fie singurul loc unde o simtea alaturi.

Tot acolo traia, poate din aceleasi motive, o femeie in varsta, eleganta, cu un minunat par argintiu, care nu participa la viata fireasca a despuiatelor si careia acestea ii aratau un respect sacru. Un logodnic cam pripit o adusesse acolo cand era tanara si, dupa ce-si facuse poftele cu ea, o lasase in voia soartei. In pofida stigmatului care o marca, facuse pana la urma o casatorie reusita. La batranete, cand a ramas singura, doi baieti si trei fete si-au disputat placerea de-a o avea alaturi, dar ei i s-a parut ca n-ar fi putut trai in alta parte decat in acel hotel de desucheate tandre. Odaia permanenta de care dispunea era singurul ei camin, iar amanuntul acesta a identificat-o imediat cu Florentino Ariza, despre care spunea ca va ajunge un intept vestit in lumea intreaga pentru ca era in stare sa-si imbogateasca sufletul dedicandu-se lecturii in

paradisul destrabarilor. La randul sau, Florentino Ariza ii purta atata afectiune, incat o ajuta sa-si faca tanguielile in piata, iar uneori, isi petrecea dupa-amiezile stand de vorba cu ea. Era incredin-tat ca stia multe despre dragoste, pentru ca ii daduse multe sfaturi, fara sa fie nevoie sa-i dezvaluie taina lui.

Daca inainte de a cunoaste dragostea pentru Fermina Daza nu cazuse in multele ispite din jur, cu atat mai putin avea s-o faca acum, cand era logodnica lui. Astfel ca Florentino Ariza convietuia cu fetele, le impartasea bucuriile si necazurile, dar nici lui, nici lor nu le-ar fi trecut prin minte sa mearga mai departe. O intamplare neprevazuta a dovedit cat de neclintita ii era hotararea. Intr-o buna zi, la sase seara, cand fetele se imbracau pentru a-si primi clientii din noaptea aceea, in camera lui a intrat femeia de serviciu: o tanara imbatranita inainte de vreme si ofilita, care arata, in hainele ei obisnuite, ca o penitenta imbracata, ratacita in raiul despuaietelor. El o zarea zi de zi, fara a se simti privit: umbla prin camere cu matura, cu un cos de gunoi si o carpa cu care strangea de pe jos prezervativele folosite. A intrat in odaita unde Florentino Ariza citea, ca de obicei, si, tot ca de obicei, a maturat cu deosebita grija, ca sa nu-l tulbure. Pe neasteptate, s-a apropiat de pat, iar el i-a simtit mana calda si moale pe crucea pantecului, a simtit-o cautandu-l, a simtit-o gasindu-l, a simtit-o descheindu-i nasturii, in timp ce rasuflarea ei umplea toata incaperea. El s-a prefacut ca citeste, pana cand, nemaiputand suporta, si-a ferit trupul intr-o parte.

Ea s-a speriat, fiindca prima conditie pusa la angajare fusese sa nu incerce sa se culce cu clientii. Nu mai trebuia sa i se atraga atentia, pentru ca era convinsa, ca si alte femei, ca prostituate nu sunt cele care se culca pentru bani, ci acelea care o fac cu necunoscuti. Avea doi copii, fiecare de la un alt barbat, si nu pentru ca ar fi fost aventuri intamplatoare, ci pentru ca nu reusea sa faca dragoste cu cineva care revenea a treia oara. Fusese pana atunci o femeie fara dorinte navalnice, pregatita, prin temperament, sa astepte fara sa dispere, dar viata din casa aceea era mai puternica decat virtutile ei. Isi incepea lucrul la sase seara si-si petrecea toata noaptea trecand din camera in camera, dand de cateva ori cu matura, adunand prezervativele, schimband cearsafurile. Nu era deloc usor de imaginat cate lucruri puteau lasa in urma lor barbatii dupa ce faceau dragoste. Lacrimi si resturi de voma, ceea ce, intrucatva, pare de inteles, dar si multe alte enigme ale intimitatii: baltoace de sange, pete de excremente, ochi de sticla, ceasuri de aur, proteze dentare, medalioane cu suvite aurii de par, scrisori de dragoste, de afaceri, de condoleante, scrisori de toate felurile. Unii se intorceau dupa lucrurile uitate, dar cele mai multe ramaneau acolo, iar Lotario Thugut le tineva sub cheie, convins ca, odata si-odata, acel palat decazut avea sa ajunga un muzeu al iubirii.

Era o munca grea si prost platita, dar ea o facea bine. O istoveau mai mult hohotele de plans, scartaitul paturilor, toate acele zgomote care i se adunau incet-incet in sange, cu atata pojar si atata chin, incat in zori, abia isi putea stapani dorinta de a se culca cu primul cersetor care-i iese in cale sau cu un betiv ratacit care sa-i faca pe plac fara alte pretentii sau intrebari. Aparitia unui barbat singur ca Florentino Ariza, tanar si curat, i s-a parut un adevarat dar ceresc, deoarece si-a dat seama inca din primul moment ca era ca si ea: o fiinta care tanjea dupa dragoste. Dar el a ramas insensibil la toate insistentele ei. Se pastrase neprihanit pentru Fermina Daza si nu exista forta nici ratiune pe lumea asta care sa-i poata schimba hotararea.

Asa arata viata lui cu patru luni inainte de data prevazuta pentru incheierea logodnei, cand, intr-o buna zi, la ora sapte dimineata, Lorenzo Daza si-a facut aparitia la oficiul de telegraf si a intrebat de el. Cum nu sosise inca, s-a asezat pe banca si l-a asteptat pana la opt si zece, schimbandu-si de pe un deget pe altul ghiulul de aur incununat de un opal nobil, iar cand l-a vazut intrand, si-a dat seama imediat ca era telegrafistul pe care il cauta si l-a luat de brat.

- Vino cu mine, tinerelule, i-a spus. Noi doi avem ceva de vorbit, numai cinci minute, ca de la barbat la barbat.

Florentino Ariza, palid ca un mort, nu s-a impotrivit. Nu era pregatit pentru aceasta intalnire, caci Fermina Daza nu gasise nici prilejul, nici modalitatea de a-l preveni. Totul se intamplase cu o sambata in urma, cand maica Franca de la Luz, directoarea colegiului *Intrarea Preacuratei in Biserica*, se strecurase pe nesimtite, ca un sarpe, in clasa, la ora de Notiuni de Cosmogonie, si spionand peste umar elevele, descoperise ca Fermina Daza, in loc sa ia notite, scria un biletel de dragoste. Conform regulamentului scolii, abaterea era pedepsita cu exmatricularea. Chemat de urgenta la directie, Lorenzo Daza a descoperit fisura din regimul de fier aplicat fiicei. Cu fermitatea si onestitatea ce-i erau proprii, Fermina Daza si-a recunoscut vina, dar a refuzat sa dezvaluie identitatea logodnicului tainic, repetandu-si refuzul si in fata consiliului de disciplina, care, din acest motiv, a confirmat verdictul de exmatriculare. Tatal insa a perchezitionat dormitorul, un sanctuar inviolabil pana atunci, si a descoperit intr-un cufar cu fundul dublu un pachet cu toate scrisorile primite timp de trei ani, ascunse cu aceeasi iubire cu care fusesera scrise. Semnatura era foarte clara, dar Lorenzo Daza n-a putut crede nici atunci, nici mai tarziu ca fata lui nu stia nimic altceva despre logodnicul ei secret decat ca era telegrafist si ca ii placea sa cante la vioara.

Convins ca o relatie atat de dificila n-ar fi fost cu putinta fara complicitatea surorii lui, nu i-a acordat acesteia nici macar favoarea unei disculpe si a imbarcat-o fara drept de apel pe goeleta care mergea la San Juan de la Ciénaga. Fermina Daza a purtat toata viata in suflet amintirea dureroasa a despartirii, cand, arzand de febra in straietele ei monahale, trasa si cenusie la fata, matusa Escolástica si-a luat ramas-bun in pragul casei, disparand pentru totdeauna in burnita din parc, cu singura avere ce-i mai ramanea pe lume: bocceaua de fata batrana si banii cu care putea supravietui o luna de zile infasurati intr-o batista stransa in pumn. Imediat ce s-a eliberat de sub tutela tatalui, a pus sa fie cautata in toate provinciile de pe litoralul Marii Caraibilor, intreband de ea pe oricine ar fi putut-o cunoaste, dar nu i-a dat de urma decat treizeci de ani mai tarziu, cand a primit o scrisoare ce trecuse prin multe maini si in care i se aducea la cunostinta ca murise aproape centenara in lazaretul Apa Domnului. Lorenzo Daza nu-si imaginase ca fiica lui avea sa reactioneze cu atata ferocitate la pedeapsa nedreapta a carei victima fusese matusa Escolástica, identificata dintotdeauna de ea cu mama pe care abia daca si-o amintea. S-a zavorat in dormitor, refuzand sa manance si sa bea, iar cand el a reusit, intr-un tarziu, s-o convinga sa-i deschida, mai intai cu amenintari, apoi cu rugaminti prost disimulate, s-a trezit fata-n fata cu o pantera ranita, care niciodata n-avea sa mai aiba cincisprezece ani.

A incercat s-o imbuneze cu vorbe dulci, amagitoare. S-a straduit sa-i explice ca, la varsta ei, iubirea era un vis inselator, a incercat s-o convinga cu duhul blandetii sa inapoieze scrisorile si sa le ceara celor de la colegiu iertare in genunchi, fagaduindu-i sub juramant ca el va fi cel dintai care o va ajuta sa-si gaseasca fericirea alaturi de un pretendent demn de ea. Dar parca vorbea cu un mort. Neputincios, pana la urma si-a iesit din sarite la masa de pranz de luni, icnind un potop de sudalmi si mascari, dar ea si-a pus cutitul de taiat carne la gat, fara dramatism, fara sa-i tremure mana, cu o privire nauca pe care el nu s-a incumetat s-o infrunte. Atunci si-a asumat riscul unei discutii de numai cinci minute, ca intre barbati, cu blestematul ala de venetic, pe care nu-si amintea sa-l fi vazut vreodata si pe care ceasul rau i-l scosese in cale. Inainte de a pleca, si-a luat, din obisnuinta, si revolverul, dar a avut grija sa-l ascunda sub camasa.

Florentino Ariza nu-si venise inca in fire cand Lorenzo Daza l-a apucat de brat si l-a condus prin Piata Catedralei pana la galeria cu arcade din fata Cafenelei Parohiei, invitandu-l sa ia loc pe terasa. Erau singurii clienti la ora aceea, doar o negresa trupesa spala pe jos in salonul

imens, cu vitrinele crapate si prafuite, unde scaunele zaceau cu picioarele in sus pe mesele de marmura. Florentino Ariza il zarise deseori acolo pe Lorenzo Daza, jucand ce se nimerea si cinstindu-se cu vin de la butoi, cot la cot cu asturienii din piata, in timp ce se ciorovaiau in gura mare din pricina unor razboaie care n-aveau nimic de-a face cu ale noastre. Constient de fatalismul iubirii, se intrebase de nenumarate ori cum va fi intalnirea pe care, mai curand sau mai tarziu, trebuia s-o aiba cu el, convins ca nimeni pe lume n-o putea impiedica, pentru ca fusese randuita dintru inceput in destinul fiecaruia dintre ei. Si-o imagina ca pe o disputa inegala, nu numai din pricina ca Fermina Daza il avertizase in scrisori asupra temperamentului violent al tatalui sau, dar si pentru ca el insusi observase ca avea o privire furioasa chiar si atunci cand radea in hohote la masa de joc. Intreaga lui faptura parea un tribut adus grosolaniei: burdihanul dizgratios, vocea bubuitoare, perciunii de linx, mainile butucanoase cu inelarul sufocat de piatra de opal. Singura trasatura induiosatoare, pe care Florentino Daza a recunoscut-o de indata ce l-a vazut umbland, era mersul de caprioara, acelasi cu cel al fiicei lui. Si totusi, cand l-a poftit sa se aseze pe un scaun, intrebandu-l daca nu voia sa guste un paharel cu rachiu de anason, nu i s-a mai parut atat de fioros cum isi inchipuia si chiar si-a mai venit in fire. Desi pana in ziua aceea nu bause niciodata alcool la opt dimineata, Florentino Ariza a acceptat plin de recunostinta, pentru ca simtea nevoia sa dea pe gat ceva tare.

Asa cum fagaduise, Lorenzo Daza n-a pierdut mai mult de cinci minute pentru a se explica si a facut-o cu o sinceritate dezarmanta, care, pana la urma, l-a descumpanit pe Florentino Ariza. La moartea sotiei, isi propusese, ca unic tel in viata, sa faca din fata lui o adevarata doamna. Era un drum lung si greu pentru un negustor de catari care nu stia nici sa scrie, nici sa citeasca, si a carui reputatie de geambas, chiar daca nu pe deplin dovedita, era raspandita in toata provincia San Juan de la Ciénaga. Isi aprinse o tigara ordinara de foi si se lamenta: "In afara de boala, nimic nu e mai rau pe lume decat faima proasta." In realitate, continua el, adevaratul secret al averii pe care o stransese statea in faptul ca nici unul din catarii lui nu trudea atata si cu atata ravna ca el insusi, chiar si in vremurile cumplite de razboi, cand satele erau prefacute peste noapte in scrum, iar ogoarele pustiite. Desi n-a fost niciodata la curent cu premeditarea propriului destin, fata lui se comporta ca un partener plin de entuziasm. Era inteligenta si atat de metódica, incat imediat ce a invatat sa citeasca, l-a invatat si pe el, iar la doisprezece ani stia atatea lucruri si se descurca asa de bine, incat ar fi fost in stare sa gospodareasca singura casa, fara ajutorul matusii Escolástica. "E o catarca de aur", spuse oftand. Cand fata a terminat scoala primara, cu media cinci la toate materiile si o diploma de onoare la serbarea de sfarsit de an, el a inteles ca lumea de la San Juan de la Ciénaga era prea ingusta pentru nazuintele lui. Si-a vandut pamantul si animalele, si-a luat cei saptezeci de mii de *pesos* in aur stransi cu atata truda si, insufletit de noi elanuri, s-a mutat in orasul asta paraginit, cu gloria de mult spulberata, unde insa o femeie frumoasa, cu o educatie aleasa, putea oricand sa inceapa o viata noua, daca avea norocul sa faca o casatorie reusita. Aparitia lui Florentino Ariza era un obstacol neprevazut in acel plan inversunai. "Asa ca am venit sa-ti fac o rugaminte", spuse Lorenzo Daza. Isi inmuie capatul tigarii in paharul cu rachiu, trase din ea fara sa scoata fum si incheie abatut:

- Nu ne mai sta in cale.

In timp ce-si sorbea pe indelete bautura, Florentino Ariza il ascultase preocupat numai de dezvaluirile privind trecutul Fermei Daza, fara sa se mai gandeasca la ce ar fi putut spune cand i-ar fi venit randul sa vorbeasca. Dar odata sosit momentul, si-a dat seama ca, orice ar fi spus, soarta ii era pecetluita.

- Dar cu ea ati vorbit? intreba el.

- Asta nu te privește pe dumneata, răspuse Lorenzo Daza.
- Nu de altceva, dar cred că numai ea are dreptul să decida.
- Da de unde, făcu Lorenzo Daza. Asta e treaba de bărbați și se rezolvă între bărbați.

Tonul devenise amenințator și un client de la o masă vecină întoarse capul spre ei. Florentino Ariza vorbea aproape în șoaptă, dar cât putea de răspicat:

- Oricum, nu va pot da nici un răspuns atâta timp cât nu știu ce crede ea. Ar fi o trădare din partea mea.

Atunci Lorenzo Daza se lăsa pe speteaza scaunului, cu pleoapele înroșite și umede, iar ochiul stâng i se roti în orbită și rămase stramb într-o parte. Rosti, coborând și el glasul:

- Nu mă sili să-ți zbor creierii.

Florentino Ariza simți un fior de gheață în maruntaie. Dar glasul nu-i tremura, pentru că se simți dintr-o dată iluminat de Sfântul Duh:

- Puteți să-o faceți, spuse el cu mâna pe piept. Nu există glorie mai mare pe lume decât să mori din dragoste.

Lorenzo Daza a trebuit să-l privească piezis, ca papagalii, ca să-l poată găsi cu ochiul zbânghiu. Iar cele trei cuvinte cu care a încheiat nu le-a rostit, ci mai degrabă le-a improscat silaba cu silaba:

- Fe-cior-de-cur-vis-ti-na.

Chiar în aceeași săptămână și-a luat fata în călătoria uitării. Nu i-a dat nici o explicație, a navalit în dormitor cu mustațile imbalosate de furie și tutun morfolit între dinți, poruncindu-i să-și facă bagajul. Ea l-a întrebat încotro plecau, iar el a spus: "La moarte." Speriată de acel răspuns care semăna prea bine cu adevărul, a încercat să-l înfrunte cu aceeași darzenie ca în zilele precedente, dar el și-a scos cureaua cu cataramă grea, de aramă, și-a înfasurat-o pe mână și, când a izbit o dată cu ea în masă, a răsunat în casă ca detonatura unei pusti. Fermina Daza, care știa foarte bine până unde putea merge cu încăpățanarea, a îndesat două rogojini și un hamac într-o boccea și și-a pus în două cutere mari toate hainele, convinsă că era o călătorie fără întoarcere. Înainte de a se îmbracă, s-a închis în baie și a mai apucat să-i scrie lui Florentino Ariza un biletel de adio pe o bucată de hârtie igienică. Apoi și-a tăiat coada cu foarfecele de gradină, a făcut-o sul, a pus-o într-un etui de catifea brodată cu fir de aur și i-a trimis-o împreună cu scrisoarea.

A fost o călătorie dementială. Au pornit la drum cu o caravană condusă de carausi andini și, timp de unsprezece zile, au străbătut, calare pe catari, povarnisurile din Sierra Nevada, abrutizați de soarele ce dogorea pe cerul fără nori sau muiați până la piele de ploile piezise din octombrie, dar mereu cu rasuflarea împietrită de aburul adormitor ce urca din prăpastii. A treia zi, un catar înnebunit de tauni s-a prăbusit în hau cu calaret cu tot, tarând după el și convoiul de șapte animale legate unele de altele cu franghia, iar racnetul omului și ragetele dobitoacelor au răsunat multe ore după dezastru prin strungi și vogauni, continuând să răsune ani la rând în mîntea Ferminei Daza. Întreg bagajul ei s-a prăbusit odată cu catarul, dar în clipa aceea cât veacurile,

pana ce urletul de spaima s-a stins de tot in adancuri, ea nu s-a gandit la bietul catargiu mort, nici la animalele sfartecate de tancuri, ci la nenorocul de a nu le fi putut impartasi soarta.

Calarea pentru prima data, dar groaza si lipsurile de tot felul din timpul calatoriei i s-ar fi parut mai usor de indurat daca n-ar fi fost convingerea ca niciodata nu-l va mai vedea pe Florentino Ariza si nici macar nu se va mai putea consola cu scrisorile primite de la el. De cand plecasera la drum, nu-i mai adresase nici un cuvânt tatalui ei, iar acesta parea atat de stingherit, incat ii vorbea doar daca era silit de imprejurari sau ii trimitea mesaje prin catargiu. Uneori, cand aveau mai mult noroc, dadeau peste cate un han, unde li se serveau mancaruri taranesti de care ea nici nu se atingea si li se inchiriau paturi de campanie imbibate de urina si sudori rancede. Cel mai adesea insa, innoptau in salasuri de indieni, dormitoare publice in aer liber, injghebate la marginea drumului din pari asezati in sir, acoperiti cu frunze de palmier, unde orice calator avea dreptul sa ramana pana in zori. Fermina Daza n-a izbutit sa doarma nici o noapte linistita, asudand toata de frica, simtind prin intuneric vanzoleala calatorilor tacuti care isi priponeau animalele de pari si-si atarnau hamacele pe unde nimereau.

Spre seara, locul era aproape pustiu si linistit, dar in zori, arata ca un iarmaroc pestrit, unde se invalmaseau hamace agatate peste tot, araucani care motaiau pe vine, behaitul tapilor legati de tarusi, larma cocosilor de lupta in cosurile lor faraonice si ranjetul mut al cainilor dezvatati de stapani sa mai latre in vremuri de razboi. Lorenzo Daza, care isi petrecuse jumatate din viata cutreierand in lung si-n lat tinutul cu negustoria lui, era obisnuit cu astfel de neajunsuri, iar in zori i se intampla chiar sa-si intalneasca vechi prieteni printre calatori. Pentru fata lui insa, era o agonie perpetua. Tanjea dupa viata lasata in urma, nu mai avea pofta de nimic, iar duhoarea ce se raspandea din cosurile cu peste sarat, carate in spinare de catari, o facuse sa-si piarda cu totul obisnuinta de a manca, or, daca nu-si pierduse si mintile era pentru ca isi gasea alinare in amintirea pe care i-o pastra in suflet lui Florentino Ariza. Nu mai avea nici o indoiala: acela era taramul uitarii.

Mai era insa si groaza de primejdiile razboiului. Inca de la plecare se vorbise despre posibilitatea de a intalni pe drum grupuri razlete de soldati, iar carausii le explicasera cum isi puteau da seama carei tabere ii apartineau, ca sa procedeze in consecinta. Li s-a intamplat deseori sa se incruciseze cu cate un palc de soldati calari, aflati sub comanda unui ofiter in cautare de noi recruti, pe care ii prindeau din goana calului cu arcanul, ca pe niste juncani. Coplesita de atatea grozavii, Fermina Daza o uitase cu totul pe cea care i se paruse mai degraba o nascocire de legenda, pana intr-o noapte, cand o patrula fara filiatie cunoscuta a capturat doi calatori din caravana si i-a spanzurat de un copac, la o jumatate de leghe departare de locul de popas. Desi nu-i cunostea pe cei doi, Lorenzo Daza a pus sa fie coborati din streang si i-a ingropat crestineste, in semn de multumire ca nu le impartasise soarta. Avea si motive s-o faca. Agresorii il trezisera impungandu-l cu teava pustii in burta, iar un comandant zdrentaros, manjit cu funingine pe obraz si cu o lampa aprinsa in mana, il intrebase daca era liberal ori conservator.

- Nici una, nici alta, a raspuns Lorenzo Daza. Sunt supus spaniol.

- Ce noroc! a exclamat comandantul si s-a despartit de el cu un salut militaresc. Traiasca regele!

Doua zile mai tarziu, coborau in campia insorita unde se afla vesela asezare Valledupar. Ici si colo, razbatea de prin curti larma luptelor de cocosi, rasunau acordeoane la colt de strada, peste tot misunau calareti pe bidivii de rasa, pocneau petarde si bateau clopotele. Intr-alta parte, oamenii inaltau un castel de pirotehnie, un fel de schela pentru focurile de artificii. Fermina Daza

insa trecea mai departe fara sa vada multimea in sarbatoare. Au fost gazduiti in casa unchiului Lisímaco Sánchez, fratele mamei ei, care le iesise in intampinare pe drum, in fruntea unei cete galagioase de tinere rubedenii calare pe cei mai focosi armasari din tot tinutul, si-i condusesese apoi pe ulitele targului care vuia de pocnetele artificilor. Aflata in Piata Mare, langa biserica in stil colonial, care fusese reparata si modificata in repetate randuri, casa, cu odaile ei mari, racoroase, si veranda mirosind a sirop cald de melasa, in fata unei livezi de pomi roditori, semana cu conacele de pe plantatiile de trestie de zahar.

Nici n-au apucat bine sa descalece in grajd, si saloanele s-au umplut de tot felul de rude necunoscute care s-au imbulzit in jurul Ferminei Daza, sacaind-o cu efuziunile lor nesuferite, caci ea, biata, nu mai avea puterea sa mai iubeasca pe nimeni in lumea asta, deselata cum era de atata calarit, cu pielea numai basici, moarta de somn si cu stomacul intors pe dos, iar singurul lucru pe care si-l mai dorea era un loc retras si linistit, unde sa poata plange in voie. Verisoara ei, Hildebranda Sánchez, cu doi ani mai in varsta si cu aceeasi tinuta falnica de imparateasa, a fost singura care i-a inteles durerea de cum a vazut-o, pentru ca si pe ea o mistuia pojarul unei iubiri temerare. Cand s-a innoptat, a dus-o in dormitorul anume pregatit pentru amandoua si s-a ingrozit, neputand intelege cum de mai era in viata, cand i-a vazut ranile in carne vie de pe fese. Ajutata de maica-sa, o femeie blajina, care semana ca doua picaturi de apa cu sotul ei, i-a pregatit o baie de sezut si i-a mai alinat usturimile cu comprese de amica, in timp ce detunaturile castelului din praf de pusca zguduiau casa din temelii.

Aproape de miezul noptii, musafirii au plecat, petrecerea de pe strazi s-a destramat in grupuri razlete, iar verisoara Hildebranda i-a imprumutat Ferminei Daza o camasa de noapte din madipolan si a ajutat-o sa se culce intr-un pat cu cearsafuri stralucitor de albe si perne de puf, care i-au trezit brusc in suflet spaima instantanee de fericire. Cand, in sfarsit, au ramas singure in dormitor, a pus zavorul la usa si a scos de sub rogojina din patul ei un plic sigilat cu insemnele Telegrafului National. Ferminei Daza i-a fost de ajuns sa vada zambetul sagalnic al verisoarei pentru ca in inima ei sa reinvie amintirea parfumului meditativ al cameliilor albe, chiar mai inainte de a rupe cu dintii sigiliul de ceara rosie si de a se cufunda in baltoaca de lacrimi a celor unsprezece telegrame nesabuite, care au tinut-o treaza pana in zori.

Abia atunci a aflat si ea totul. Inainte de a porni in calatorie, Lorenzo Daza facuse imprudenta sa-l anunte telegrafic pe cumnatul sau, Lisímaco Sánchez, iar acesta transmisese vestea mai departe, numeroaselor si incalcitelor rubedenii risipite prin targurile si satele provinciei. Afland, asadar, care era itinerarul complet, Florentino Ariza a avut grija sa organizeze o ampla confrerie a telegrafistilor, cu ajutorul carora s-o poata urmari pe Fermina Daza pana in ultimul catun de la Cabo de Vela. Asa se face ca au reusit sa comunice in permanenta inca din clipa sosirii ei la Valledupar, unde a ramas trei luni, pana la capatul calatoriei, un an si jumatate mai tarziu, cand Lorenzo Daza, odata ajunsi la Riohacha, s-a hotarat sa se intoarca acasa, socotind ca fiica-sa se vindecase de iubire. Poate ca nici el singur nu-si dadea seama cat de mult ii slabise vigilența, intr-atata il flatau dovezi de pretuire din partea rudelor prin alianta, care renuntasera, dupa multi ani, la prejudecatile tribale, primindu-l cu inima deschisa ca pe unul de-al lor. Vizita a insemnat o reconciliere tardiva, chiar daca nu acesta fusese scopul. Intr-adevar, familia Ferminei Sánchez se impotrivise din rasputeri cusatoriei ei cu un imigrant de rand, flecar si necioplit, mai tot timpul pe drumuri, invartind o negustorie cu catari salbatici care parea prea simpla ca sa fie curata. Lorenzo Daza si-a aruncat toate auturile in joc, pentru ca tanara careia ii facea curte, cea mai frumoasa si mai semeata, apartinea unei familii tipice din regiune: un trib incalcit de femei aprige si barbati buni la inima, dar gata oricand sa apese pe tragaci, obsedati pana la dementa de simtul onoarei. Cu indaratnicia oarba a indragostitilor care-si vad iubirea zadarnicita, Fermina Sánchez n-a renuntat la capriciul ei si, pana la urma, s-a casatorit impotriva

vointei familiei, in graba si cu cea mai mare discretie, de parca n-ar fi facut-o din dragoste, ci ca sa acopere prin taina sfanta a cununiei o greseala prematura.

Douazeci si cinci de ani mai tarziu, neintelegand ca intransigenta fata de idila fiicei insemna, de fapt, repetarea vicioasa a povestii sale de dragoste, Lorenzo Daza se plangea fata de aceiasi cumnati care i se impotravisera lui, asa cum si acestia se lamentasera, la vremea lor, in fata propriilor cumnati. Dar timpul pe care il irosea in lamentatii era pentru fata lui un timp castigat in favoarea iubirii. In vreme ce el colinda pamanturile roditoare ale cumnatilor, scopind juncani si domesticind catari, ea se plimba in voie, inconjurata de o droaie de verisoare, in frunte cu Hildebranda Sánchez, cea mai frumoasa si mai indatoritoare dintre toate, a carei pasiune fara speranta pentru un barbat cu douazeci de ani mai varstnic, casatorit si cu copii, se limita la priviri aruncate pe furis.

Dupa vizita prelungita la Valledupar, si-au continuat calatoria pe povarnisurile muntilor, strabatand pajisti smaltate de flori si tapse de vis, intampinati peste tot cu muzica si petarde, asteptati de alte verisoare intelese in taina, care pastrau, pentru a le inmana cui se cuvenea, alte mesaje telegrafice sosite la vreme. Fermina Daza si-a dat seama foarte curand ca ziua sosirii lor la Valledupar nu fusese ceva neobisnuit si ca, in tinuturile acelea manoase, fiecare zi a saptamanii era pentru oamenii locului prilej de sarbatoare. Musafirii dormeau unde ii apuca noaptea si mancau acolo unde ii intetea foamea, caci pretutindeni gaseau o usa deschisa, un hamac pregatit si o oala cu mancare fierband pe foc, pentru cazul in care cineva sosea inaintea telegramei de instiintare, asa cum se intampla aproape intotdeauna. Hildebranda Sánchez si-a insotit verisoara pana la capatul calatoriei, calauzind-o cu tact si voiosie prin hatisurile spitei pana la obarsie. Fermina Daza si-a descoperii identitatea, s-a simtit pentru prima data stapana pe propria-i viata, s-a simtit acompaniata si ocrotita, respirand in voie un aer de libertate care i-a readus in suflet pacea si i-a redat dorinta de a trai. Pana in ultimii ani de viata avea sa evoce acea calatorie, mereu mai vie in amintire, cu luciditatea perversa a nostalgiei.

Intr-o seara, s-a intors din plimbarea zilnica uluita de revelatia ca fericirea era cu putinta nu numai fara iubire, dar chiar impotriva ei. Descoperirea a speriat-o, pentru ca una din verisoare surprinsese o convorbire intre parintii ei si Lorenzo Daza, care isi exprimase dorinta de a aranja casatoria fiicei sale cu mostenitorul fabuloasei averi a lui Cleofás Moscote. Fermina Daza il cunostea. Il vazuse strunindu-si in piete caii fara cusur, imbracati in valtrapuri bogat impodobite, ca niste altare de biserica. Era elegant si indemanatic si avea niste gene de visator care faceau sa suspine pana si pietrele, dar ea l-a comparat cu imaginea lui Florentino Ariza asezat la umbra migdalilor din parc, sarac si pricajit, cu cartea de versuri pe genunchi, si n-a aflat in inima ei nici macar umbra vreunei indoieli.

Chiar in acele zile, Hildebranda Sánchez, nebuna de fericire si de noi sperante, i-a marturisit ca fusese la o ghicitoare a carei clarviziune o uluise. Alarmata de intentiile tatalui sau, Fermina Daza s-a dus s-o consulte. Cartile au aratat ca in viitorul ei nu exista nici o piedica pentru o casnicie lunga si fericita, iar aceasta previziune i-a redat curajul, deoarece nu concepea o soarta atat de norocoasa decat alaturi de barbatul pe care il iubea. Insufletita de aceasta certitudine, si-a asumat responsabilitatea propriilor hotarari. Si astfel, corespondenta telegrafica dintre ea si Florentino Ariza a incetat sa mai fie un proiect de intentii si promisiuni iluzorii, devenind metodic, practica si mai intensa ca oricand. Au fixat date, au stabilit modalitati, fagaduind sa-si puna viata in slujba hotararii comune de a se casatori fara a mai cere permisiunea nimanui, indiferent unde si cum, de indata ce aveau sa se reintalneasca. Fermina Daza privea cu atata seriozitate acest legamant, incat, in seara in care taica-sau i-a dat voie sa mearga la primul ei bal, in localitatea Fonseca, a considerat ca era o necuviinta sa accepte fara consimtamentul

logodnicului. Florentino Ariza se afla in seara aceea la hotelul de tranzit, unde tocmai incepuse o partida de carti cu Lotario Thugut, cand a fost chemat de urgenta la telegraf.

Era telegrafistul din Fonseca: izbutise sa faca legatura cu sapte statii intermediare, pentru ca Fermina Daza sa poata cere permisiunea de a se duce la bal. Dar odata obtinuta, nu s-a multumit cu simplul raspuns afirmativ si a cerut o dovada ca Florentino Ariza in persoana manuia aparatul la celalalt capat al liniei. Mai degraba descumpanit decat magulit, el a compus o fraza de identificare: *Spuneti-i ca ma jur pe zeita incoronata*. Fermina Daza a recunoscut parola si a ramas la primul ei bal pana la sapte dimineata, cand a trebuit sa se schimbe in fuga, ca sa nu intarzie la slujba de la biserica. Intre timp, stransese pe fundul cufarului mai multe scrisori si telegrame decat ii confiscase tatal ei si incepuse sa se comporte ca o femeie maritata. Lorenzo Daza a interpretat aceasta schimbare ca pe o dovada clara ca departarea si timpul o vindecasera de capriciile adolescentine, dar niciodata nu i-a vorbit de casatoria pusa la cale. Relatiile dintre ei au devenit pasnice, dar de o retinuta politete, impusa de ea dupa alungarea matusii Escolástica, si asta le-a permis o convietuire atat de comoda, incat nimeni nu se indoia ca era intemeiata pe iubire.

In scrisorile pe care i le-a trimis in acele zile, Florentino Ariza i-a marturisit ca era ferm hotarat sa recupereze pentru ea comoara de pe galionul scufundat. Nu exagera, iar ideea ii venise ca o inspiratie divina intr-o dupa-amiaza cand marea pareea pavata cu aluminiu din pricina puzderiei de pesti care pluteau ametiti pe suprafata apei otravite cu seminte de lumanarica. Toate pasarile cerului se napustisera asupra prazii, iar pescarii trebuiau sa le alunge cu vasele, ca sa nu piarda roadele acelui miracol interzis. Desi pedepsita de lege inca de pe vremea spaniolilor, folosirea acestei otravi, care doar amorteaa pestii, a continuat sa fie o practica obisnuita, chiar si in plina zi, printre pescarii din Marea Caraibilor, pana ce a fost inlocuita cu dinamita. In timpul calatoriei Ferminiei Daza, una din distractiile preferate ale lui Florentino Ariza era sa priveasca de pe stancile digului cum isi descarcau pescarii in barci navoadele pline cu pesti adormiti. In tot acest rastimp, o ceata de copii care inotau ca niste rechini cereau curiosilor de pe tarm sa arunce in apa monede pe care le recuperau apoi de pe fund. Erau aceiasi copii care ieseau inot, cu acelasi scop, in calea transatlanticelor si despre a caror iscusinta in arta scufundarii pomeneau atatea cronici de calatorie, publicate in Statele Unite si in Europa. Florentino Ariza ii stia dintotdeauna, inca inainte de a sti ce e iubirea, dar niciodata nu-i trecuse prin minte ca ar fi fost capabili sa scoata la suprafata comoara de pe galion. Ideea i-a venit abia in acea dupa-amiaza si, incepand cu duminica urmatoare, pana la intoarcerea Ferminiei Daza, aproape un an mai tarziu, a avut inca un motiv de delir.

Dupa o discutie care n-a durat mai mult de zece minute, Euclides, unul din micii inotatori, a fost cuprins si el de entuziasm la gandul unei explorari submarine. Florentino Ariza nu i-a dezvaluit scopul pe care il urmarea, dar s-a informat in amanunt despre calitatile lui de scafandru si navigator. L-a intrebat daca putea cobori fara aer pana la douazeci de metri adancime, iar Euclides a raspuns ca putea. L-a intrebat daca era in stare sa conduca singur o luntre de pescuit in largul marii, pe furtuna, fara alte instrumente la bord decat propriul lui instinct, iar Euclides a raspuns ca era in stare. L-a intrebat daca era capabil sa gaseasca un loc anume, situat la saisprezece mile marine spre nord-est de insula mare din arhipelagul Sotavento, si Euclides a raspuns afirmativ. L-a intrebat daca putea sa navigheze noaptea, orientandu-se dupa stele, si Euclides a raspuns ca putea. L-a intrebat daca era dispus sa faca toate astea pentru aceeasi suma pe care i-o plateau pescarii ca sa-i ajute la pescuit, iar Euclides a fost de acord, dar cu un supliment de cinci *reali* duminica. L-a intrebat daca stia sa se apere de rechini, iar Euclides a raspuns ca stia si chiar se folosea de niste descantece impotriva lor. L-a intrebat daca era in stare sa pastreze un secret chiar daca ar fi fost supus la cazne in palatul Inchizitiei, iar Euclides a raspuns

ca era în stare, căci la toate întrebările el răspundea afirmativ și, în plus, o făcea cu atata naturalețe, încât nu te puteai îndoi de sinceritatea lui. La sfârșit, i-a făcut lui Florentino Ariza socoteala cheltuielilor: chiria pentru luntre, chiria pentru padela, chiria pentru sculele de pescuit, ca nu cumva cineva să banuiască adevărul despre incursiunile lor. Mai era nevoie de mâncare, de o damigeană mare cu apă dulce, o lampă cu ulei, câteva luminari de seară și un corn de vânătoare, ca să poată cere ajutor în caz de accident.

Avea vreo doisprezece ani și era sprinten, sîrîț, flecăruș, cu un corp ca o anghie, parca anume făcut să se strecoare printr-un hublou. Soarele și vîntul îi tabăciseră pielea până-ntr-atata încât era imposibil să-ți dai seama ce culoare avea cu adevărat, și asta îi făcea și mai strălucitori ochii mari și galbeni. Florentino Ariza a hotărât pe loc că era tovarășul cel mai potrivit pentru o aventură ce se anunța atât de rodnică și, fără să mai stea pe gânduri, a pornit la treaba duminică următoare.

Au ieșit în larg din portul pescarilor în zori, bine echipați și încă mai bine dispuși. Euclides, aproape gol, doar cu slipul pe care îl purta mereu, iar Florentino Ariza, în redingotă, cu palăria lui cernită, botinele de lac, lăvaliera de poet la gât și o carte cu care să-și treacă vremea în timpul călătoriei până la insule. Încă din prima duminică și-a dat seama că Euclides se dovedea un navigator tot atât de încercat pe cât de bun scufundător era, precum și un cunoscător uluitor de avizat al mării și al epavelor din adâncurile ei. Putea povesti cele mai nebanuite amănunte despre fiecare schelet de vapor mâncat de rugină, cunostea vârsta fiecărei geamanduri, originea oricăror ruine de fortificații, numărul de verigi ale lantului cu care spaniolii închideau intrarea în golf. Temându-se să nu știe cumva și care era scopul expediției, i-a pus câteva întrebări insidioase, dar și-a dat repede seama că Euclides habar n-avea de existența galionului scufundat.

De când auzise prima oară la hotelul de tranzit povestea comorii scufundate, Florentino Ariza încercase să se informeze cât mai pe larg asupra istoriei galioanelor. Aflase, astfel, că San José nu zăcea singur pe fundul de corali. Într-adevăr, nava amiral a Flotei Tinuturilor de peste Marc ajunsese aici în anul 1708, venind de la târgul legendar ce se ținea în luna mai la Porlóbello, în Panama, de unde încarcase o parte din comoară: trei sute de lazi cu argint din Peru și Veracruz și o sută zece cutii cu perle din insula Contadora. Serbarile s-au ținut lînt în rastimpul de o luna cât a rămas aici pentru a încărca și restul comorii, menită să scape de sărăcie regatul Spaniei: o sută șaisprezece cutii cu smaralde aduse tocmai de la Muzo și Somondoco, și treizeci de milioane de monede de aur.

Flota Tinuturilor de peste Marea, alcătuită din douăsprezece ambarcațiuni de diferite dimensiuni, a ridicat ancora din acest port, escortată de câteva nave franceze foarte bine înarmate, dar care n-au fost în stare să apere expediția de ghiulelele bine tintite ale escadrei engleze, aflată sub comanda lui Charles Wagner, care aștepta în arhipelagul Sotavento, la ieșirea din golf. Așa încât San José nu era singura navă scufundată, deși nu existau documente care să certifice căte anume pierisera și căte reuseră să scape de tirul englezilor. Se știa însă cu certitudine că vasul amiral, care transporta întreaga încărcătură prețioasă, se dusesese printre primele la fund, cu tot echipajul la bord și comandantul neclintit la pupa.

Florentino Ariza, care studiase ruta galioanelor pe hărțile de navigație ale vremii, era convins că a reușit să stabilească exact locul naufragiului. Au ieșit din golf trecând printre cele două fortarete de la Boca Chica și, după patru ore, au pătruns în apele liniștite ale arhipelagului, pe al căror fund de corali puteau prinde cu mână langustele adormite. Văzduhul era atât de limpede, iar marea atât de liniștită și de transparentă, încât Florentino Ariza a avut ciudata

senzație ca e propria sa imagine rasfranta in apa. In celalalt capat al acelu iaz imens, la o departare de doua ceasuri de insula mare, se afla locul naufragiului.

Congestionat tot la fata, sufocandu-se in costumul lui funebru sub dogoarea soarelui infernal, Florentino Ariza l-a rugat pe Euclides sa coboare la douazeci de metri si sa-i aduca de pe fund ceva. Apa era atat de stravezie, incat l-a vazut miscandu-se ca un rechin rapanos printre rechinii albastri care se incrucisau cu el fara sa-l atinga. L-a vazut apoi disparand intr-un hatis de corali si chiar in clipa in care se gandea ca era cu neputinta sa-i mai ajunga aerul, i-a auzit in spate vocea. Euclides statea in picioare, cu talpile sprijinite pe fund, cu bratele ridicate, iar apa ii ajungea pana la brau. Asa incat au cautat locuri mai adanci, tot mai spre nord, plutind peste pisicile de mare incalzite de soare, pe deasupra calamarilor sfielnici si a trandafirilor din beznele adancurilor, pana cand Euclides a inteles ca pierdeau vremea degeaba.

- N-am sa gasesc nimic atata vreme cat nu stiu ce anume doriti sa gasesc, i-a spus.

N-a primit raspunsul asteptat. Atunci i-a propus sa-si scoata hainele si sa coboare impreuna cu el chiar si numai ca sa vada celalalt cer al lumii, din adancurile de corali. Dar Florentino Ariza, care era convins, si chiar o spunea, ca Dumnezeu a facut marea numai ca s-o privim de la fereastra, nu invatase niciodata sa inoate. Curand cerul s-a innorat, aerul a devenit rece si umed, iar intunericul s-a lasat atat de repede, incat au fost nevoiti sa se orienteze dupa far ca sa gaseasca portul. Inainte de a patrunde in golf, pe langa ei a trecut, cu toate luminile aprinse la bord, imens si alb, un transatlantic venind din Franta, care lasa in urma o dara de mazare frageda si conopida fiarta.

In felul acesta si-au pierdut trei duminici la rand si poate ca le-ar fi pierdut mai departe pe toate daca Florentino Ariza nu s-ar fi hotarat sa-i dezvaluie lui Euclides taina. Acesta a modificat atunci planul initial si au inceput cautarile pe vechiul canal al galioanelor, aflat la peste douazeci de leghe marine catre est de locul prevazut de Florentino Ariza. Nici nu trecusera bine doua luni, cand, intr-o dupa amiaza cu ploaie pe mare, Euclides a ramas mai mult timp ca de obicei la fund, iar cand a revenit la suprafata, a trebuit sa inoate aproape o jumatate de ora pana la barca luata de curent, pe care Florentino Ariza nu fusese in stare s-o carneasca. Cand, in sfarsit, a reusit sa ajunga langa ea, a scos din gura, ca pe un trofeu al perseverentei, doua bijuterii.

Tot ce a povestit era atat de fascinant, incat Florentino Ariza s-a hotarat sa invete sa inoate si sa se scufunde cat mai adanc cu putinta, numai ca sa poata vedea cu ochii lui minunea. A povestit ca, la optsprezece metri sub ei, zaceau printre corali, risipite pana hat departe, atatea corabii, incat era cu neputinta sa le numeri si sa le cuprinzi cu privirea. A povestit uluit ca, dintre multele vapoare hodorogite care pluteau in golf, nici unul nu arata asa de bine ca navele scufundate. A povestit ca multe caravele aveau panzele neatinse, iar navele se desluseau atat de limpede pe fundul marii, de parca s-ar fi scufundat odata cu spatiul si timpul lor, astfel incat acolo continuau sa fie luminate de acelasi soare de la unsprezece dimineata din acea sambata, 9 iunie, cand fusesera inghitite de ape. A povestit, sufocat de impetuozitatea propriei imaginatii, ca galionul San José, al carui nume apare scris cu litere de aur la pupa, era cel mai vizibil dintre toate, dar si cel mai lovit de artileria englezilor. A povestit ca a vazut inaintea o caracita batrana de peste trei veacuri, cu tentaculele iesindu-i prin gurile tevilor de tun si care crescuse atata in sufrageria vasului, incat nu mai putea fi scoasa de acolo decat dezmembrand mai intai nava. A povestit ca zarise corpul comandantului, in uniforma de razboi, plutind pe-o rina in cabina de comanda care arata ca un acvariu, dar nu coborase in calele unde era inchisa comoara pentru ca nu mai avea aer. Ii aducea chiar si dovezile: un cercel cu piatra de smarald si un medalion cu chipul Fecioarei, atarnat de un lant mancat de sarea marii.

Fermina Daza a aflat aceste prime amanunte despre comoara dintr-o scrisoare primita la Fonseca, nu cu mult timp inainte de intoarcerea ei. Povestea galionului scufundat nu-i era necunoscuta, o auzise deseori de la tatal ei, care pierduse timp si bani incercand sa cointereneze o companie germana de scafandri in recuperarea comorii.

Poate ca n-ar fi renuntat, dar cativa membri ai Academiei de Istorie l-au convins ca legenda despre galionul naufragiat fusese nascocita de vreun sarlatan de vicerege, care isi insusise bunurile ce reveneau de drept Coroanei. In orice caz, Fermina Daza stia ca galionul se afla la o adancime de doua sute de metri, unde nici o fiinta omeneasca nu putea ajunge, si nu la douazeci, cum sustinea Florentino Ariza. Era inasa atat de obisnuita cu exagerarile lui poetice, incat aventura cu galionul i s-a parut una dintre cele mai izbutite. Si totusi, cand a vazut ca primeste alte scrisori, cuprinzand detalii si mai fantasmagorice, povestite cu seriozitatea cu care ii jura iubire, a simtit nevoia sa-i des-tainuie Hildebrandei teama ca logodnicul lunatic isi pierduse cu totul mintile.

Intre timp, Euclides scosese la suprafata atatea dovezi despre povestile lui nastrusnice, incat nu se mai puteau multumi sa culeaga de ici, de colo cercei si inele risipite printre corali, fiind nevoie de o investitie mai serioasa pentru recuperarea celor cincizeci de nave incarcate cu o comoara babilonica. Atunci s-a intamplat ceea ce, mai devreme sau mai tarziu, trebuia sa se intample: ca sa-si poata duce la bun sfarsit aventura, Florentino Ariza i-a cerut maica-sii sprijinul. Ei i-a fost de-ajuns sa incerce intre dinti metalul bijuteriilor si sa priveasca in lumina pietrele de sticla, ca sa-si dea seama ca cineva profita de pe urma naivitatii lui. Euclides i-a jurat in genunchi lui Florentino Ariza ca nu era nimic necurat in afacerea aceea, dar duminica urmatoare n-a venit in portul pescarilor, iar de atunci, n-a mai fost de gasit nicaieri.

Din toata aceasta paguboasa aventura Florentino Ariza nu s-a ales decat cu tainicul refugiu de la far, harazit iubirii. Nimerise acolo purtat de luntrea lui Euclides intr-o noapte cand i-a prins furtuna in larg si, de atunci, luase obiceiul sa se duca in fiecare dupa-amiaza, ca sa asculte povestile despre minunatiile fara numar de pe uscat si de pe mare pe care le stia paznicul. Asa s-a infiripat o prietenie care a rezistat nenumaratelor prefaceri din lume. Florentino Ariza a invatat sa intretina flacara mai intai cu stive de lemne, apoi cu chiupuri de ulei, intr-o vreme cand energia electrica nu ajunsese pana la noi. A invatat sa dirijeze si sa mareasca lumina cu ajutorul oglinzilor, iar de cateva ori, cand paznicul n-a putut veni, a ramas sa vegheze din turn noptile marii. A invatat sa recunoasca vapoarele dupa suieratul sirenelor, dupa intensitatea luminilor la orizont, regasind o particica din ele in strfulgerarile farului.

Ziua, distractia era alta, indeosebi duminica. In cartierul Viceregilor, unde locuiau bogatasii, plaja pentru femei era despartita printr-un zid de cea pentru barbati: una la dreapta, cealalta la stanga farului. Paznicul instalase un ochean cu care oricine putea sa priveasca, in schimbul unei centime, plaja femeilor. Nestiind ca sunt spionate, domnisoarele de familie buna isi etalau cum puteau mai bine nurii, imbracate in costumele lor de baie pline de volane, cu papuci si palarii de plaja, care ascundeau trupurile aproape tot atat cat si hainele de strada, fiind, in schimb, mai putin atragatoare. Asezate in balansoare de rachita, sub bataia soarelui, cu aceleasi rochii, aceleasi palarii si aceleasi umbrelute de organdi cu care fusesera la biserica, mamele isi pazeau de pe tarm odraslele, ca nu cumva barbatii de pe plaja alaturata sa le seduca pe sub apa. La drept vorbind, prin ochean nu se putea vedea nimic mai mult sau mai excitant decat ce se vedea pe strada, si totusi, erau destui amatori care se inghesuiau duminica in jurul ocheanului, din simpla placere de a gusta fructele searbede din ograda vecinului.

Florentino Ariza se numara si el printre ei, mai degraba de plictiseala decat din placere, dar nu din pricina acestei atractii suplimentare se imprietenise cu paznicul farului. Adevaratul motiv a fost ca, dupa ce Fermina Daza l-a respins, iar el, incercand s-o inlocuiasca, a fost cuprins de febra iubirilor risipite, nicaieri n-a trait ceasuri mai fericite si n-a gasit un refugiu mai potrivit pentru nefericirea lui ca la far. A fost locul pe care l-a indragit cel mai mult. Intr-atata, incat ani la rand a incercat sa-si convinga mama, iar mai tarziu pe unchiul León XII sa-l ajute sa-l cumpere. Caci farurile din Caraibi apartineau in vremea aceea unor persoane particulare, care incasau o taxa pentru intrarea in port, in functie de dimensiunile navelor. Florentino Ariza credea ca acesta era singurul mijloc onorabil de a face din poezie o afacere profitabila, dar nici maica-sa, nici unchiul lui nu-i impartaseau parerea, iar cand a ajuns sa dispuna de propriile sale mijloace, farurile trecusera de mult in proprietatea statului.

Nici una din aceste iluzii n-a fost zadarnica, dar dintre toate, povestea galionului, iar mai apoi, descoperirea farului au reusit incet-incet sa-i aline dorul dupa Fermina Daza, cand, pe neasteptate, fara sa fi avut nici cea mai mica presimtire, a aflat ca se intorsese. Intr-adevar, dupa o vizita prelungita la Riohacha, Lorenzo Daza hotarase sa se intoarca. Nu era perioada cea mai potrivita pentru o calatorie pe mare, din cauza alizeelor ce se porneau in decembrie, si nu o data goeleta istorica, singura care se aventura sa faca astfel de curse, acostase in zori, tarata de vanturile potrivnice, tot in portul de unde plecase. Asa s-a si intamplat. Fermina Daza a petrecut o noapte de cosmar, cu stomacul intors pe dos, legata cu chingi de pat, intr-o cabina care parea mai degraba latrina unei carciuni, nu numai pentru ca era ingusta, dar si din cauza mirosului pestilential si a caldurii inabusitoare. Balansul era atat de puternic, incat de cateva ori a avut impresia ca o sa plesneasca chiar si curelele patului, de pe coverta razbateau tanguiri ascutite, ca intr-un naufragiu, iar sforaitul de tigrul al tatalui ei in patul de alaturi nu facea decat sa-i sporeasca groaza. Pentru prima data in aproape trei ani, a petrecut o noapte alba fara sa se gandeasca nici o clipa la Florentino Ariza, in timp ce el tanjea de dor in hamacul din odaita lui, numarand una cate una clipele eterne care mai ramaneau pana la intoarcerea ei. In zori, vantul a incetat brusc si marea s-a potolit, iar Fermina Daza, trezita de zanganitul lanturilor ancorei, si-a dat seama ca atipise, in ciuda raului de mare. Si-a desfacut chingile si a privit prin hublou, sperand sa-l zareasca pe Florentino Ariza in forfota din port, dar n-a vazut altceva decat magazinele vamii printre palmierii poleiti de primele raze ale soarelui si scandurile putrezite ale cheiului din Riohacha, de unde goeleta ridicase ancora in seara precedenta.

Restul zilei a trecut ca o halucinatie, in aceeasi casa unde locuisera pana in ajun, in mijlocul acelorasi rude si prieteni care o insotiseră in port, vorbind despre aceleasi lucruri, cu senzatia uluitoare ca traia un crampei de viata pe care il mai traise inainte. Era o repetare atat de fidela, incat Fermina Daza se cutremurase de spaima doar la gandul ca la fel putea fi si calatoria cu goeleta. Nu le mai ramanea alta posibilitate de a se intoarce acasa decat sa strabata din nou, timp de doua saptamani, calare pe catari, coastele muntilor, dar in conditii si mai grele decat prima data, intrucat un nou razboi civil izbucnit in statul andin Cauca se intindea pe litoralul Marii Caraibilor. Asa se face ca la ora opt seara a fost insotita din nou in port de acelasi alai de rubedenii galagioase, care s-au despartit cu aceleasi lacrimi de bun-ramas si aceleasi mormane de cadouri de ultima ora care nu mai incapeau in cabina. Cand ancora a fost ridicata, barbatii din familie au salutat plecarea goetei cu o salva de focuri trase in aer, la care Lorenzo Daza a raspuns de pe coverta cu cinci gloante de revolver. Nelinistea Fermei Daza s-a risipit repede, pentru ca au avut toata noaptea vant prielnic, iar marea raspandea un miros de flori de camp care a ajutat-o sa doarma bine, fara curelele de siguranta. A visat ca se intalnea din nou cu Florentino Ariza si ca acesta isi scosesese fata pe care i-o stia dintotdeauna si care, de fapt, era o masca, dar chipul lui adevarat nu se deosebea cu nimic de cel dinainte. S-a sculat foarte devreme, intrigata

de visul enigmatic, si l-a gasit pe tatal ei band cafea si coniac in sufrageria capitanului, cu ochiul strambat de alcool, dar convins ca. In sfarsit, aveau sa ajunga acasa.

Tocmai intrau in port. Goeleta luneca tacuta prin labirintul velierelor ancorate in dreptul pietei ce-si raspandea miasmele pana in largul marii, iar peste lumina palida a zorilor se cernea o ploaie marunta si deasa care foarte curand a rabufnit intr-o aversa torentiala. Din balconul oficiului de telegraf, Florentino Ariza a recunoscut goeleta care, dupa ce a traversat golful Sufletelor cu panzele pleostite de ploaie, a ancorat in fata debarcaderului pietei. In ajun, asteptase pana la unsprezece dimineata, cand atase dintr-o telegrama intamplatoare despre intarzierea goetei din pricina vanturilor potrivnice, iar in ziua aceea incepuse sa astepte de la patru dimineata. A asteptat in continuare, fara sa-si desprinda privirea de la salupele care ii duceau la tarm pe cei cativa pasageri hotarati sa debarce cu orice pret, chiar si pe furtuna. Cei mai multi insa trebuiau sa abandoneze la jumatatea drumului salupa impotmolita si sa inoate prin noroaie pana la debarcader. La ora opt, nefiind semne ca o sa se insenineze, un hamal negru, cu apa pana la brau, a luat-o pe Fermina Daza de pe goeleta si a dus-o in brate la mal, dar cum era uda learca din cap pana in picioare, Florentino Ariza n-a recunoscut-o.

Nici ea singura nu si-a dat seama cat de mult se maturizase in timpul calatoriei decat in clipa cand a intrat in casa pustie si si-a asumat sarcina eroica de a o face din nou locuibila cu ajutorul Galei Placidia, servitoarea neagra, care a venit din stravechea si galagioasa mahala a sclavilor indata ce a fost anuntata ca stapanii s-au intors. Fermina Daza nu mai era acum copila rasfatata si, deopotriva, tiranizata de tatal ei, ci doamna si stapana unui imperiu napadit de praf si panze de paianjen, pe care numai forta de neinvins a iubirii il mai putea salva. Nu s-a inspaimantat, pentru ca se simtea inspirata de un suflu de levitatie cu care ar fi putut urni lumea din loc. Chiar in seara intoarcerii, in timp ce mancau gogosi si beau ciocolata la masa mare din bucatarie, tatal ei a imputernicit-o sa se ocupe de gospodarie si a facut-o cu solemnitatea unui act sacramental.

- Iti incredintez cheile propriei tale vieti, i-a spus.

La cei saptesprezece ani ai sai, Fermina Daza si-a asumat aceasta raspundere fara sa sovaie, constienta ca fiecare pas facut in dobandirea libertatii era, de fapt, in folosul iubirii. A doua zi, dupa o noapte bantuita de vise urate, a simtit pentru prima dala o strangere de inima cand, deschizand fereastra de la balcon, a vazut din nou burnita trista din parc, statuia eroului decapitat, banca de marmura unde Florentino Ariza se aseza cu cartea de versuri pe genunchi. Nu se mai gandea la el ca la un logodnic imposibil, ci ca la un sot sigur caruia ii datora credinta deplina. Isi dadea seama cat de mult atarna in balanta timpul irosit de cand plecase, cat de greu ii venea sa traiasca, de cata dragoste avea nevoie pentru a-si iubi barbatul asa cum se cuvenea. Se intreba uimita de ce nu era in parc, ca in atatea alte randuri, cand venea chiar si pe ploaie, de ce nu-i trimisese nici un semn de viata, nici macar printr-o presimtire, si brusc a infiorat-o gandul ca poate murise, dar numaidecat si-a amintit ca, in frenezia telegramelor schimbate cu cateva zile inainte de intoarcerea ei, uitasera sa stabileasca o modalitate de a comunica in continuare.

De fapt, Florentino Ariza era convins ca nu se intorsese, dar telegrafistul din Riohacha i-a confirmat ca se imbarcase vineri pe aceasi goeleta care nu ajunsese cu o zi mai inainte din cauza vanturilor potrivnice. Asa ca la sfarsitul saptamanii, a stat si a pandit cel mai mic semn de viata din casa ei, iar in seara zilei de luni a vazut la ferestre o lumina ratacitoare, care pe la ora noua s-a stins in dormitorul cu balcon. N-a mai putut dormi, prada acelorasi nelinisti insotite de greturi care ii tulburasera primele nopti de iubire. Ingrijorata ca fiul ei iesise in curte la miezul noptii si nu se intorsese, Tránsito Ariza s-a trezit de la primul cantat al cocosilor si l-a cautat, dar nu l-a

gasit in casa. Plecase pe tarmul marii, unde a ratacit recitind versuri de dragoste in bataia vantului, plangand de fericire, pana s-a luminat bine de ziua. La ora opt, asezat pe terasa Cafenelei Parohiei, buimacit de nesomn, tocmai se gandeaa cum sa faca sa-i trimita Ferminei Daza urarea de bun-venit, cand s-a simtit cutremurat de un fior care i-a sfasiat maruntaiele.

Era ea. Traversa Piata Catedralei insotita de Gala Placidia, care ducea cosurile pentru targuieli, si pentru prima data iesise in oras fara uniforma de scoala. Era mai inalta ca la plecare, mai bine conturata si mai intensa, cu frumusetea decantata de o siguranta de sine proprie numai persoanelor adulte. Parul ii crescuse din nou, dar coada impletita nu-i mai atarna pe spate, ci pe umarul stang, iar aceasta schimbare neinsemnata o facuse sa-si piarda aerul copilaresc. Florentino Ariza a ramas impietrit pana cand faptura ce se ivise ca o nalucire a ajuns in celalalt capat al pietei, fara sa-si abata privirea de la drumul ei. Dar aceeasi forta irezistibila care-l tintuise pe scaun l-a silit sa alerge pe urmele ei cand a disparut dupa coltul catedralei, pierzandu-se in valmasagul zgomotos din cartierul comercial.

A urmarit-o ascuns in multime, descoperind gesturile obisnuite, maturitatea prematura, gratia celei mai dragi fiinte inimii lui, pe care o vedea pentru prima oara sub infatisarea ei fireasca. A ramas uluit de usurinta cu care isi croia drum prin multime. In vreme ce Gala Placidia se impiedica la tot pasul, incurcandu-se in cosuri, si trebuia sa alerge ca sa n-o piarda, ea plutea prin forfota strazii in propriul sau spatiu si intr-un timp diferit, fara sa se ciocneasca de nimeni, ca un liliac in intuneric. Mai fusese de multe ori in cartierul comercial impreuna cu matusa Escolástica, dar numai pentru targuieli marunte, intrucat tatal ei avea grija sa cumpere tot ce trebuia in casa, de la mobila si alimente, pana la imbracaminte de dama. Asa incat acea prima iesire in oras a fost pentru ea o aventura fantastica, pe care o idealizase de atatea ori in visele copilariei.

Nu s-a lasat ademenita de chemarile insistente ale sarlatanilor care o imbiau cu elixirul iubirii vesnice, nici de milogelile cersetorilor culcati prin ganguri cu ranile lor aburinde, nici de indianul viclean care tineaa mortis sa-i vanda un caiman dresat. A dat o raita peste tot, zabovind ici si colo, fara vreun motiv anume, doar din placerea de a putea contempla in voie esenta lucrurilor. A intrat in toate pravaliiile, gasind peste tot cate ceva care-i sporea dorinta fierbinte de viata. S-a bucurat simtind mireasma ca de levantica a frunzelor de *vetiver* imprastiate printre stofele din cufere, s-a infasurat in matasuri viu colorate, a ras de propriul ei ras cand, costumata ca o *manola* madrilenaa cu un pieptene inalt in par si un evantai pictat cu flori in mana, s-a privit in oglinda de la *Sarma de Aur*. La bacanie, a destupat un butoi cu scrumbii sarate, care i-au trezit amintirea serilor copilariei petrecute in nord-est, la San Juan de la Ciénaga. A fost indemnata sa incerce caltabosul de Alicante, cu gust de lemn-dulce, iar ea a cumparat doi pentru micul dejun de sambata, dar si cateva fileuri de batog si o sticla cu coacaze conservate in alcool. In pravalia cu mirodenii, a strivit intre palme, din simpla placere de a le simti in nari mireasma, frunze de salvie si de maghiran, a cumparat un pumn de cuisoare, altul de anason instelat si inca doua de ghimber si enibahar, iar dupa ce a mirosit piperul de Cayenne, a iesit razand cu lacrimi de atata stranutat. In drogheria frantuzeasca, de unde a cumparat sapun Reuter si colonie de smirna, i-au picurat dupa ureche un strop din parfumul atat de cautat atunci la Paris si a primit in dar o tableta deodoranta pentru fumatori.

Se juca de-a cumparaturile, e drept, dar lucrurile de care avea cu adevarat nevoie le cumpara fara sa stea prea mult pe ganduri, cu o siguranta care nu lasa deloc de inteles ca ar fi facut-o pentru prima data, fiind constienta ca nu cumpara numai pentru ea, ci si pentru el. doisprezece yarzi de panza de in pentru fetele de masa ale amandurora, percalul pentru cearsafurile de nunta umezite in zori de umorile lor amestecate, tot ce era mai bun din fiecare

lucru, pentru a se putea bucura impreuna de ele in casa iubirii. Se targuia la pret si stia s-o faca, discuta cu gratie si demnitate pana cand obtinea tot ce dorea, platind cu bani de aur pe care negustorii ii incercau din simpla placere de a le auzi clinchetul pe marmura tejghelei.

Florentino Ariza o privea fermecat, o urmarea cu rasuflarea taiata, neatent la ce se intampla in jur, impiedicandu-se. de cateva ori in cosurile servitoarei, care a raspuns cu un zambet la scuzele lui, si chiar a simtit, ca o adiere, mireasma atat de cunoscuta, cand ea a trecut pe langa el fara sa-l vada, si nu pentru ca n-ar fi avut cum, ci din pricina mersului ei maiestuos. I se parea atat de frumoasa, atat de seducatoare, atat de diferita de oamenii obisnuiti, incat nu pricepea cum de ceilalti nu se tulburau auzind castanietele tocurilor ei pe caldaram, cum de nu li se zbatea inima in piept la fiecare suspin al volanelor ei, cum de nu inebunea de iubire lumea intreaga la fosnetul cositei ei, la zborul mainilor ei, la clinchetul de aur al rasului ei. Nu-i scapase nici un gest, nici cel mai neinsemnat indiciu al firii ei, dar nu indraznea sa se apropie mai mult, de teama sa nu destrame vraja. Cand a vazut-o insa disparand in forfota din Porticul Copistilor, si-a dat seama ca risca sa piarda ocazia dupa care tanjea de atatia ani.

Ca toate colegile ei de scoala, Fermina Daza nutrea ciudata convingere ca Porticul Copistilor era un loc de pierzanie, interzis, de buna seama, domnisoarelor binecrescute. Era o galerie cu arcade ce se intindea de-a lungul unei piatete unde birjele si harabalele trase de magari isi asteptau clientii, iar comertul popular devenea mai intens si mai zgomotos. Numele ii venea. Inca de pe vremea spaniolilor, de la caligrafii taciturni, cu jiletci de postav si manecute de contopisti, care-si faceau veacul acolo, intocmind tot felul de acte: reclamatii, petitii, intampinari judecatoresti, scrisori de felicitare sau de condoleante, biletele de amor pentru indragostiti de toate varstele. Nu lor li se datora, fireste, proasta reputatie de care se bucura piata aceea frematand de larma, ci negustorasilor de curand pripasiti in oras, care vindeau pe sub mana toate marafeturile echivoce aduse prin contrabanda din Europa, de la ilustrate obscene si alifii afrodisiace, pana la celebrele prezervative catalane, cu creste ca de iguane, care se unduiau cand era nevoie, ori cu flori in varf, care-si desfaceau petalele dupa bunul plac al beneficiarului. Nedepinsa cu forfota strazii, Fermina Daza a intrat in portic fara sa ia seama pe unde merge, cautand o umbra cat de mica pentru a se adaposti de soarele necrutator de la ceasurile unsprezece.

S-a cufundat in vacarmul clocotitor, printre lustragii si vanzatori de pasari, anticari si vraci, printre vanzatoarele de cofeturi care-si strigau marfa in gura mare, acoperind harmalaia din jur, turtute de cocos gustoase pentru fetele ochioase, martipan cu ananas pentru baietii poznasi, dulci ca mierea, acadele pentru mandre subtirele. Dar ea a trecut nepasatoare la zgomotul asurzitor, atrasa de un papetar care facea demonstratii cu cerneluri magice, cerneluri rosii ca sangele, cerneluri cu reflexe mohorate pentru mesaje funebre, cerneluri fosforescente pentru a putea citi pe intuneric, cerneluri invizibile care ieseau la iveala in sclipirea unei flacari. Ea, una, si le-ar fi dorit pe toate, ca sa se joace cu Florentino Ariza, uimindu-l cu ingeniozitatea ei, dar, dupa ce a incercat cateva, s-a hotarat pentru o sticluta cu cerneala de aur. S-a indreptat apoi spre vanzatoarele de dulciuri, asezate in spatele cheselelor uriase, si a cumparat cate sase cofeturi din fiecare fel, aratandu-le cu degetul prin sticla, pentru ca nu reusea sa se faca auzita in larma din jur: sase jeleuri de pepene, sase sarlote mici, sase turtute de susan, sase bucatele de turtita dulce cu manioc, sase bombonele de ciocolata invelite in poleiala, sase prajiturele cu crema, sase gurita reginei, sase dintr-astea si sase din celelalte, sase din fiecare, aruncandu-le pe rand in cosurile servitoarei, cu o gratie irezistibila, nepasatoare la roiurile de muste ademenite de mirosul siropului de zahar, nepasatoare la vanzoleala din jur, nepasatoare la damful de sudoare statuta care reverbera in caldura necrutatoare. A trezit-o din vraja o negresa vesela, cu un tulpan colorat pe cap, rotofeie si frumoasa, care i-a intins un triunghi de ananas infipt in varful unui cutit de macelar. Ea l-a luat, l-a bagat in gura, l-a savurat si inca ii mai savura aroma, cu privirea pierduta pe deasupra

multimii, cand un fior i-a zgaltait tot trupul, tintuind-o pe loc. Din spate, atat de aproape incat doar ea a putut-o deslusi in vacarmul din jur, a rasunat o voce:

- Asta nu e un loc potrivit pentru o zeita incoronata.

A intors capul si a vazut, chiar langa ochii ei, ceilalti ochi glaciali, chipul livid, buzele incremenite de spaima, asa cum le vazuse prima oara in invalmaseala din noaptea de Craciun, numai ca de data aceasta, n-a mai simtit fiorul iubirii, ci abisul deziluziei. Intr-o singura clipa a inteles cat de mult se inselase, intrebându-se ingrozita cum de putuse adaposti in inima atata timp si cu atata nemasurata cruzime o asemenea himera. Abia a mai avut putere sa-si spuna: "Dumnezeule mare, bietul de el !" Florentino Ariza zambi, incerca sa spuna ceva, incerca s-o urmeze, dar ea il sterse definitiv din viata ei cu un gest al mainii:

- Va rog, nu. Uitati tot ce-a fost.

In aceeasi dupa-amiaza, in timp ce tatal ei isi facea siesta, i-a trimis prin Gala Placidia un bilet de doua randuri: *Azi, cand v-am vazut, mi-am dat seama ca povestea noastra nu e decat o iluzie.* Servitoarea i-a dus de asemenea telegramele, versurile si cameliile uscate, cerandu-i totodata sa inapoieze scrisorile si darurile primite: cartea de rugaciuni a matusii Escolástica, nervurile de frunze din ierbare, petecul din sutana Sfantului Pedro Claver, medalioanele cu sfinti, cosita impletita de la cei cincisprezece ani ai ei, legata cu panglica de matase a uniformei de scoala. Aflat in pragul nebuniei, el i-a scris in zilele urmatoare scrisori disperate, insistand pe langa servitoare sa i le duca, dar aceasta a respectat intocmai instructiunile categorice de a nu primi nimic altceva decat darurile care trebuiau inapoiate. A staruit cu atata inversunare, incat Florentino Ariza i le-a trimis pe toate, in afara de coada legata cu panglica, pe care nu voia s-o inapoieze decat Fermei Daza in persoana, pentru a-i putea vorbi o clipa. N-a reusit. De teama sa nu ia o hotarare fatala, Tránsito Ariza a lasat deoparte orice orgoliu si a rugat-o pe Fermina Daza sa-i acorde, macar ei, favoarea unei intrevederi de cinci minute, iar Fermina Daza a primit-o la intrare, in picioare, fara s-o invite inapoi si fara sa dea nici cel mai mic semn de sovaiala. Doua zile mai tarziu, dupa o discutie aprinsa cu maica-sa, Florentino Ariza a dat jos de pe peretele din dormitor mica racla de sticla, plina de praf, unde pastra cosita ca pe o relicva sfanta, iar Tránsito Ariza in persoana a inapoiat-o in etui-ul de catifea brodata cu fir de aur. Florentino Ariza n-a mai avut prilejul sa ramana singur cu Fermina Daza sau sa vorbeasca intre patru ochi cu ea, in multele intalniri din lunga lor viata, decat cincizeci si unu de ani, noua luni si patru zile mai tarziu, cand i-a repetat legamantul de fidelitate eterna si de iubire pururi vie in prima ei seara de vaduvie.

La douazeci si opt de ani, doctorul Juvenal Urbino fusese tanarul cel mai ravnit de domnisoarele aflate la varsta maritisului. Revenea dintr-o lunga calatorie la Paris, unde urmasa studii superioare de medicina si chirurgie, iar din clipa in care a pasit din nou pe pamantul natal, a dovedit cu prisosinta ca nu-si irosise timpul in zadar. S-a intors mai elegant, mai sigur pe sine, iar dintre colegii lui de generatie, nici unul nu parea mai serios, mai bine pregatit in domeniul lui, nici unul nu stia asa de bine dansurile la moda si nu improvizava cu atata talent la pian. Seduse de aceste haruri personale si de trainicia averii familiei, tinerele din anturajul lui organizau tombole secrete tragandu-l la sorti, asa cum si el juca, la randul sau, acelasi joc de societate, tragandu-le la sorti pe ele, desi a reusit multa vreme sa se pastreze in stare de gratie, intact si ispititor, pana in clipa in care s-a lasat vrajit, fara sa opuna nici o rezistenta, de farmecele plebee ale Fermei Daza.

Cand isi amintea, ii placea sa spuna ca iubirea aceea fusese urmare a unui diagnostic gresit. Nici el singur nu putea intelege cum de se intamplase, mai ales in acel moment al vietii, cand toate resursele lui afective erau absorbite de preocuparea pentru soarta orasului natal, despre care afirma prea des si cu destula nechibzuinta ca nu-si avea seaman pe lume. La Paris, cand se plimba, toamna tarziu, la bratul vreunei iubite intamplatoare, i se parea de neconceput fericire mai pura decat cea traita in acele dupa-amiezi aurii, cu mirosul ca de padure al castanelor coapte, cu acordeoanele languroase si indragostitii lacomi, care nu se mai saturau sa se sarute pe terasele cafelelor. Cu toate acestea, isi spunea cu mana pe inima ca pentru nimic in lume n-ar fi renuntat la Caraibii lui din aprilie. Era inca prea tanar ca sa stie ca memoria inimii evita amintirile dezagreabile, exaltandu-le numai pe cele placute, artificiu gratie caruia reusim sa ne suportam trecutul. Abia cand a zarit din nou, de pe puntea vaporului, promontoriul alb al cartierului colonial, vulturii plesuvi incremeniti pe acoperisuri, rufele saracilor intinse la uscat prin balcoane, a inteles ca fusese o victima usoara a capcanelor caritabile intinse de nostalgie.

Cand vaporul si-a croit drum in golf despicand stratul de animale inecate care pluteau la suprafata, cei mai multi pasageri s-au retras in cabine alungati de mirosurile pestilentiale. Tanarul doctor a coborat pasarela imbracat intr-un costum impecabil de alpaca, cu jiletca si un pardesiou usor, cu o barba ca a lui Pasteur la tinerete, cu parul despartit de o carare dreapta si palida si cu suficienta stapanire de sine ca sa-si disimuleze nodul ce i se pusese in gat, nu atat de tristete, cat de groaza. Pe cheiul pustiu, pazit de soldati desculti si fara uniforme, il asteptau surorile, mama si prietenii lui cei mai dragi. I s-au parut palizi si lipsiti de speranta, in ciuda aerelor mondene, si desi vorbeau despre criza si despre razboiul civil ca despre ceva indepartat si strain, cu totii aveau un tremur evaziv in voce si o nesiguranta in pupile care le contraziceau spusese. Mai mult decat toti insa l-a impresionat mama sa, o femeie inca tanara, care se impusese in viata cu eleganta si cu entuziasmul ei social, dar care acum se ofilea incet, sub povara durerii inabusite, in adierea de camfor a valurilor cernite de vaduva. Recunoscandu-se probabil in tulburarea fiului, s-a grabit sa-l intrebe, parca pentru a se apara pe sine, de ce avea pielea aceea stravezie, ca de parafina.

- Asta e viata, mama, a spus el. La Paris te inverzesti.

Putin dupa aceea, sufocandu-se de caldura langa ea in trasura inchisa, n-a mai putut suporta cruda realitate care navalea bezmetica prin fereastra. Marea parea de cenusa, vechile palate ale marchizilor abia mai puteau rezista proliferarii cersetorilor si era cu neputinta sa regasesti parful fierbinte al iasomiei in aburii ucigatori ce se inaltau din santuri. Totul i se parea mai mic decat la plecare, mai saracacios, mai lugubru, iar printre mormanele de gunoarie de pe strazi misunau atatia sobolani infometati, incat caii de la trasura se poticneau sperati. Pe lungul drum pana acasa, in inima cartierului Viceregilor, n-a intalnit nimic vrednic de nostalgiile lui. Coplesit, a intors capul ca sa nu-l vada maica-sa, si si-a lasat lacrimile sa curga in voie.

Vechiul palat al Marchizului de Casaldueiro, resedinta istorica a familiei Urbino de la Calle, nu arata deloc mai semet in mijlocul naufragiului. Doctorul Juvenal Urbino a inteles asta, cu inima sfasiata de durere, inca de cand, intrand in gangul intunecos, a vazut havuzul plin de praf din curtea interioara, cotropita de balariile printre care se plimbau iguanele, si si-a dat seama ca lipseau multe dale de marmura, iar altele erau ciobite pe marea scara cu balustrada de arama care ducea la incaperile principale. Tatal lui, un medic mai degraba plin de abnegatie decat eminent, murise in timpul epidemiei de holera asiatica izbucnita cu sase ani in urma, iar odata cu el pierise si spiritul casei. Doña Blanca, mama sa, sufocata de un doliu prevazut a fi etern, inlocuise cu rugaciuni si slujbe renumitele serate lirice si concertele de camera organizate de raposatul ei sot.

Cele doua surori, in ciuda dragalasseniei si a firii lor vesele, nu pareau sa aiba alta cale de ales decat manastirea.

Speriat de bezna si tacerea din jur, doctorul Juvenal Urbino n-a putut inchide deloc ochii in noaptea sosirii, incercand sa-si alunge teama cu rugaciuni catre Sfantul Duh precum si cu altele pentru izbavirea de calamitati, de naufragii sau de atatea primejdii nestiute ale noptii, in vreme ce un batlan care intrase in dormitor pe usa ramasa intredeschisa clampanea ora exacta ca un ceasornic. Il exasperau tipetele delirante ale nebunelor de la ospiciul *Divina Pastora*, aflat in preajma, taraitul nemilos al apei filtrate ce se scurgea in ulcior, ale carui ecouri rasunau in toata casa, pasii rari ai batlanului ratacit in dormitor, teama lui congenitala de intuneric, prezenta invizibila a tatalui mort in vasta casa adormita. La cinci, cand batlanul a dat ora exacta odata cu cocosii din vecini, doctorul Juvenal Urbino s-a incredintat cu trup si suflet Proniei Ceresti, simtind ca nu va mai avea puterea sa traiasca nici macar o zi in patria lui paraginita. Si totusi, afectiunea celor din jur, duminicile petrecute la iarba verde, in imprejurimile orasului, atentiile deloc dezinteresate cu care il inconjurau tinerele din anturajul sau i-au mai alinat amaraciunea primelor impresii. Incet-incet s-a obisnuit cu zapuseala din octombrie, cu mirosurile tari, cu judecatile pripite ale prietenilor, cu vesnicul mai vedem noi, domnule doctor, nu va faceti griji, si-n cele din urma, s-a lasat subjugat de farmecele obisnuitei. Foarte curand a gasit chiar si o justificare facila pentru delasarea in care se complacea: aceea era lumea lui, si-a spus, lumea trista si apasatoare pe care i-o harazise Domnul si careia ii datora credinta pana la capat.

Primul lucru pe care l-a facut a fost sa ia in stapanire cabinetul de consultatii al tatalui sau. A pastrat la locul lor mobilele englezești, masive si sobre, care trosneau in diminetile geroase, dar a surghiunit in pod tratatele stiintei din vremea viceregilor si pe cele ale medicinei romantice, asezand in rafturile inchise cu geamuri altele, ale noii scoli din Franta. A dat jos de pe pereti stampele decolorate, pastrand-o numai pe aceea care reprezenta un medic luptandu-se cu moartea, pentru a salva o femeie, precum si juramentul hipocratic, tiparit cu caractere gotice, iar in locul lor a agatat, langa diploma tatalui sau, nenumaratele diplome pe care el insusi le obtinuse cu calitative maxime in diferite scoli din Europa.

A incercat sa introduca metode si criterii moderne la Spitalul Filantropiei, desi nu i-a fost atat de usor cum isi imaginase in entuziasmul sau juvenil, caci in stravechiul asezamant de sanatate erau respectate cu sfintenie tot felul de superstitii atavice, cum ar fi aceea de a pune picioarele paturilor in vase cu apa, pentru a impiedica bolile sa urce, sau obligativitatea tinutei de gala si a manusilor din piele de caprioara in sala de chirurgie, eleganta fiind considerata drept o conditie esentiala a aseptiei. Tuturor li se parea inadmisibil faptul ca tanarul de curand sosit gusta urina pentru a detecta prezenta zaharului, ca-i cita pe Charcot si Trousseau de parca i-ar fi fost colegi de camera, ca la cursuri atragea atentia asupra riscurilor mortale pe care le presupuneau vaccinurile, avand in schimb o incredere suspecta in supozitoare, de curand descoperite. Totul ii iese pe dos: spiritul lui innoitor, civismul lui obsesiv, umorul lui blajin in tara vesnicei bascalii, intr-un cuvânt, toate virtutile lui cele mai de pret starneau neincrederea colegilor mai varstnici si glumele in doi peri ale celor tineri.

Mai presus de orice insa, il ingrijora starea precara de igiena a orasului. A insistat pe langa cele mai inalte foruri pentru astuparea santurilor de scurgere, care erau un imens cuibar de sobolani, si pentru construirea unor canale ingropate, care sa nu mai fie deversate in golful pietei, cum se intampla dintotdeauna, ci intr-un loc cat mai departat. Casele coloniale, bine dotate, aveau hazine septice, dar doua treimi din locuitori, inghesuiti in cocioabele de pe marginea smarcurilor, isi faceau nevoile in aer liber. Excrementele se uscau la soare, transformandu-se in pulbere, si erau respirate de toti cu sarbatoreasca bucurie odata cu adierile racoroase, aducatoare

de fericire si prosperitate din decembrie. Doctorul Juvenal Urbino a incercat sa-i convinga pe membrii Consiliului Municipal de necesitatea organizarii unor cursuri obligatorii pentru cei nevoiasi, in cadrul carora sa li se explice cum sa-si construiasca propriile latrine. S-a luptat, fara succes, pentru ca gunoaiile sa nu mai fie aruncate in crangurile de mangrove, transformate de veacuri in balti puturoase, ci sa fie ridicate de cel putin doua ori pe saptamana si arse pe terenuri virane.

Era constient ca apa de baut putea declansa oricand epidemii mortale. Chiar si ideea de a construi un apeduct parea de domeniul fanteziei, intrucat cei care ar fi putut s-o puna in practica dispuneau de bazine subterane unde apa de ploaie se aduna de-a lungul anilor sub o pojghita groasa de matasea broastei. Printre mobilele cele mai cautate in vremea aceea erau dulapurile *tinajeros* din lemn sculptat, cu filtre de piatra care picurau zi si noapte in chiupurile *tinajas*, de lut ars. Pentru ca nimeni sa nu poata bea din carafa de aluminiu cu care se scotea apa, marginile ei erau zimtate ca o coroana de rege de carnaval. Apa era sticloasa si rece in penumbra lutului ars, cu gust de flori de camp. Dar doctorul Juvenal Urbino nu se lasa amagit de aceste metode de purificare, stiind foarte bine ca, in ciuda atator precautii, fundul vaselor de lut era un adevarat sanctuar al viermisorilor. Isi petrecuse molcomele ceasuri ale copilariei contemplandu-i cu o uimire aproape mistica, incredintat, ca atatia altii, ca viermisorii erau *animas*, un fel de spiridusi, fiinte supranaturale care, din malul de la fundul apelor incremenite, le faceau curte tinerelor fete, iar, uneori, se razbunau cumplit cand dragostea le era respinsa. Copil fiind, vazuse cu ochii lui ce stricaciuni provocasera acasa la invatatoarea Lázara Conde, care se incumetase sa nu-i bage in seama, vazuse puzderia de cioburi pe strada si mormanul de pietre cu care aruncasera trei zile si trei nopti la rand in ferestre. A trebuit sa treaca mult timp pana cand a invatat ca viermisorii erau de fapt larve de tantari anofeli, dar a invatat acest lucru ca sa nu-l mai uite niciodata, pentru ca, de atunci, a inteles ca nu numai ei, ci si alte ganganii daunatoare puteau trece nevatamate prin candidele noastre filtre de piatra.

Vreme indelungata, apa din bazine a fost tinuta la mare cinste, atribuindu-i-se hernia de scrot pe care atatia barbati din oras si-o expuneau nu numai fara pic de pudoare, dar chiar cu oarecare insolenta patriotica. In copilarie, cand se ducea la scoala, Juvenal Urbino nu-si putea reprima un fior de groaza vazand cum cei bolnavi, asezati pe cate o banca din fata casei in zilele toride, isi racoreau cu evantaiul testiculul enorm, ca pe un copil adormit intre picioare. Se povestea ca noaptea, pe timp de furtuna, hernia scotea un suierat de pasare lugubra, iar daca cineva ardea in preajma o pana de vultur, se rasucea provocand o durere insuportabila, dar nimeni nu se plangea de atare neajunsuri, pentru ca o hernie mare si bine tolerata era considerata, mai presus de orice, ca un semn al barbatiei. Cand doctorul Juvenal Urbino a revenit din Europa, era edificat in ce priveste netemeinicia acestor credinte atat de inradacinate in superstitia locala, incat multi se opuneau mineralizarii apei din bazine de teama ca, in acest fel, avea sa-si piarda puterea de a provoca o hernie onorabila.

La fel de mult ca impuritatea apei, pe doctorul Juvenal Urbino il ingrijora lipsa de igiena a pietei publice, un maidan imens pe malul golfului Sufletelor, unde acostau velierele din Antile. Un celebru calator al vremii a descris-o ca pe una din cele mai variate din lume. Era bogata, e drept, pestrita si zgomotoasa, dar poate si cea mai alarmanta. Asezata pe propria groapa de gunoi, era in permanenta supusa nestatorniciei marii furtunoase, exact in locul unde ragaielile golfului inapoiau uscatului dejectiile din santurile de scurgere. Tot acolo erau aruncate ramasitele de la abatorul din vecinatate, teste hacuite, maruntaie puturoase, resturi de animale care pluteau zi si noapte intr-o balta de sange. Vulturii *gallinazos* si le disputau cu guzganii si cainii intr-o incaierare perpetua, printre cerbii si deliciosii claponi de Sotavento, atarnati de stresinile baracilor, printre trufandalele de Arjona, insirate jos, pe rogojini. Doctorul Juvenal Urbino

propusese asanarea locului, mutarea abatorului in alta parte, construirea unei piete acoperite cu cupole de sticla, asa cum vazuse in vechile *boquerías* din Barcelona, unde alimentele erau asa de colorate, stralucitoare si curate incat nu-ti venea sa le mananci. Dar chiar si cei mai binevoitori dintre prietenii lui il compatimeau pentru pasiunea pe care o pune in aceste iluzii. Asa erau toti: isi treceau viata impaunandu-se cu ascendenta lor, cu meritele istorice ale orasului, cu valoarea neasemuita a vestigiilor pe care le adapostea, cu eroismul si frumusetea lui, dar ramaneau orbi la paragina din jur. Doctorul Juvenal Urbino, in schimb, nutrea pentru locul sau natal atat de multa iubire, incat se simtea dator sa priveasca adevarul in fata.

- Cat de nobil trebuie sa fie orasul acesta, spunea, daca de patru sute de ani ne tot chinuim sa-l dam gata si tot n-am reusit.

Nu mai aveau mult insa. Epidemia de holera asiatica, ale carei prime victime au cazut fulgerate in baltoacele din piata, facuse in numai unsprezece saptamani cele mai multe victime din istoria noastra. Pana atunci, cei cativa morti ilustrati ai orasului isi aflasera odihna sub lespezile din biserici, in compania morocanoasa a episcopilor si a canonicilor, altii, mai putin bogati, erau ingropati in curtile manastirilor. Saracii sfarseau la cimitirul colonial, pe o magura batuta de vanturi, despartita de oras printr-un canal aproape sec, traversat de un pod de mortar pe a carui copertina trona o inscriptie cioplita in piatra din ordinul unui primar clarvazator: *Lasciate ogni speranza voi ch'entrate*. In primele doua saptamani de la izbucnirea holerei, cimitirul s-a umplut pana la refuz, iar in biserici n-a mai ramas nici un loc liber, desi ramasitele macinate de vreme ale nenumaratorilor eroi anonimi ai neamului fusesera mutate in osuarul comun. Otravit de aburii ce se inaltau din criptele prost pecetluite, aerul din catedrala devenise de nerespirat, iar usile ei nu s-au mai deschis decat trei ani mai tarziu, cam tot atunci cand Fermina Daza l-a vazut prima oara de aproape pe Florentino Ariza la slujba din noaptea de Craciun. Intr-a treia saptamana, curtea interioara a manastirii Sfanta Clara era plina de morminte, chiar si pe alei, asa incat a fost amenajat un nou cimitir in livada obstii, de doua ori mai mare. Au fost sapate gropi adanci, unde mortii erau asezati pe trei niveluri, in priza si fara cosciug, dar, pana la urma, s-a renuntat la aceasta solutie, pentru ca pamantul prea plin mustea ca un burete, iar de sub picioare tasnea un sange gretos. Atunci s-a luat hotararea ca mortii sa fie ingropati la *Mina Domnului*, o ferma pentru cresterea vitelor aflata la mai putin de o leghe de oras si care de atunci a ramas cunoscuta drept Cimitirul Universal.

Din clipa in care a fost decretata starea de epidemie, in fortareata garnizoanei locale s-a tras cu tunul din sfert in sfert de ora, zi si noapte, potrivit credintei atat de raspandite printre civili ca praful de pusca purifica aerul. Holera s-a manifestat cu mai multa virulenta printre negri, populatia cea mai numeroasa si mai saraca, desi, in realitate, n-a tinut seama nici de culoarea pielii, nici de rang. A incetat la fel de brusc cum incepuse, iar numarul victimelor n-a fost niciodata cunoscut, si nu pentru ca ar fi fost imposibil de stabilit, ci pentru ca una din trasaturile noastre dominante era pudoarea fata de propriile nenorociri.

Doctorul Marco Aurelio Urbino, tatal lui Juvenal, a fost un adevarat erou al acelor zile nefaste si totodata cea mai celebra victima a lor. Din insarcinarea oficialitatilor, a conceput si a condus personal strategia sanitara, iar, in cele din urma, s-a implicat intr-atata in actiunile de natura sociala, incat in momentele cele mai critice ale epidemiei, mai presus de el nu parea sa existe nici o alta autoritate. Multi ani mai tarziu, revazand cronica acelor zile, doctorul Juvenal Urbino a avut prilejul sa constate ca metodele tatalui sau, mai degraba caritabile decat stiintifice, erau, sub multe aspecte, lipsite de logica, favorizand, in mare masura, voracitatea molimei. A constatat toate astea cu acea compasiune a fiilor pe care viata ii transforma pe nesimtite in parintii propriilor parinti, si pentru prima data a regretat ca nu i-a putut sta alaturi in singuratatea

greselilor. Dar nu i-a tagaduit meritele: stradania, abnegatia, dar mai ales curajul, rasplatite cu nenumarate onoruri cand orasul s-a refacut dupa dezastru, si gratie carora numele lui a ramas inscris, pe buna dreptate, alaturi de multi alti eroi din alte razboaie mai putin onorabile.

N-a mai apucat sa se bucure de partea lui de glorie. Cand a recunoscut la el insusi schimbarile ireparabile pe care le constatase si compatimise la altii, a renuntat la orice batalie inutila si s-a izolat de lume pentru a nu contamina pe nimeni. Retras intr-o camera de serviciu de la Spitalul Filantropiei, surd la apelurile colegilor si la rugamintile fierbinti ale familiei, ignorand, ingrozit, agonia bolnavilor care zaceau de-a valma pe coridoare, a scris pentru sotie si copii o scrisoare de iubire febrila, in care le multumea ca existasera si care lasa sa se intrevada cat de mult si cu cat nesat iubise viata. A fost un sfasiator ramas bun de douazeci de file, de-a lungul carora efectele evolutiei bolii puteau fi desluse in treptata deformare a scrisului, si nu era nevoie sa-l fi cunoscut pe autorul lor ca sa-ti dai seama ca semnatura fusese asternuta odata cu ultima suflare. Potrivit propriilor dispozitii, trupul de culoarea cenusii a fost aruncat in groapa comuna si nimeni dintre cei care l-au iubit nu l-a mai vazut vreodata.

Trei zile mai tarziu, cand a primit telegrama la Paris, doctorul Juvenal Urbino, care tocmai lua cina cu niste amici, a inchinat o cupa de sampanie in memoria tatalui sau, spunand: "A fost un om bun." Mai tarziu, avea sa-si reproseze lipsa de maturitate: ocolea adevarul ca sa nu izbucneasca in plans. Dupa trei saptamani insa, cand a primit copia scrisorii postume, a trebuit sa se plece in fata realitatii. Si, dintr-o data, a descoperit adevaratul chip al omului pe care il cunoscuse pana atunci ca pe nimeni altul, care il crescuse si-l educase, cu care maica-sa dormise in acelasi pat si facuse dragoste timp de treizeci si doi de ani, dar care niciodata pana la aceasta scrisoare nu-si dezvaluise tainele trupului si ale sufletului din pura si simpla timiditate. Pana atunci, doctorul Juvenal Urbino si familia lui privisera moartea ca pe o nenorocire care ii loveste pe altii, pe parintii celorlalti, pe fratii si sotii altora, dar nu pe ai lor. Erau oameni cu vieti domoale, pe care nu-i vedeai imbatranind, imbolnavindu-se sau murind, se stingeau pe nesimtite in propriul lor timp, ajungand naluci incetosate din alte vremuri, pana ce ii inghitea uitarea. Scrisoarea postuma, mai mult decat telegrama cu vestea cea proasta, l-a pus, intr-un chip brutal, fata in fata cu realitatea mortii. Si totusi, una din primele lui amintiri, de la noua sau, poate, de la unsprezece ani, era, intr-o anume privinta, un semn prematur pe care moartea i-l trimitea prin tatal sau. Era o dupa-amiaza ploioasa si amandoi se aflau in birou, el desenand cu creta colorata ciocarlii si lanuri de floarea-soarelui pe dalele pardoselii, iar tatal sau citind la lumina ce patrundea prin fereastra, cu jiletca deschisa si manecile stranse cu gumilastic. Pe neasteptate, a pus cartea deoparte si a inceput sa se scarpine pe spate cu o mica mana de argint, prinsa la capatul unui maner lung. N-a reusit si si-a rugat fiul sa-l scarpine cu unghiile, iar el i-a indeplinit rugamintea, uimit ca nu-si simtea propriul corp in timp ce era scarpinat. La sfarsit, tatal lui l-a privit peste umar cu un zambet trist.

- Daca as muri in clipa asta, i-a spus, nici n-o sa-ti mai poti aminti de mine cand o sa ai varsta mea de acum.

A spus-o fara vreun motiv anume, iar ingerul mortii a falfait pentru o clipa in penumbra racoroasa a incaperii si a zburat din nou pe fereastra, lasand in urma lui o tramba de fulgi, pe care insa copilul nu i-a zarit. Trecusera peste douazeci de ani de atunci, iar doctorul Juvenal Urbino urma sa implineasca foarte curand varsta tatalui sau din acea dupa-amiaza. Stia ca-i semana intru totul, iar la aceasta convingere se adaugase acum senzatia inspaimantatoare ca era, ca si el, muritor.

Interesul lui pentru holera deveni foarte curand o adevarata obsesie. Nu stia prea multe despre aceasta boala, doar atat cat se putea invata la cate un curs marginal, si i se parea de necrezut faptul ca, doar cu treizeci de ani in urma, ucisese in Franta si chiar la Paris, peste o suta patruzeci de mii de oameni. Dupa moartea tatalui sau inasa, a invatat, ca un fel de penitenta pentru a-si linisti constiinta, tot ce se putea invata despre diversele forme de holera, fiind elevul celui mai renumit epidemiolog al vremii si creator al cordoanelor sanitare, profesorul Adrien Proust, tatal marelui romancier. Astfel incat atunci cand, intorcandu-se in tinuturile natale, a simtit inca din largul marii, duhoarea ce razbatea dinspre piata si a vazut sobolanii colcaind prin santuri, iar copiii tavalindu-se goi in baltoacele de pe strazi, nu numai ca a inteles cum de s-a intamplat nenorocirea, dar a fost sigur ca se putea repeta oricand.

N-a trecut prea mult timp. Nici nu se implinise un an, cand elevii lui de la Spitalul Filantropiei l-au rugat sa-i ajute in stabilirea diagnosticului unui amarat de pribeag, internat acolo din mila, care prezenta o ciudata coloratie albastruie a pielii. Doctorului Juvenal Urbino i-a fost de-ajuns sa-l vada din prag ca sa recunoasca dusmanul. Au avut noroc inasa. Sosit cu trei zile in urma la bordul unei goelete din Curaçao, bolnavul ajunsese la camera de garda a spitalului pe propriile picioare si, dupa toate probabilitatile, nu molipsise pe nimeni. Doctorul si-a prevenit, pentru orice eventualitate, colegii, a convins autoritatile sa dea alarma in porturile vecine, ca sa fie localizata si pusa in carantina goeleta contaminata, si a potolit zelul comandantului fortaretei, care voia sa decreteze legea martiala si sa aplice imediat terapia bubuiturilor de tun din sfert in sfert de ceas.

- Pastrati praful de pusca pentru ziua cand o sa vina liberalii, i-a spus amuzat. Nu mai suntem in evul mediu.

Bolnavul a murit dupa patru zile, sufocat de o voma alba si grunjoasa, dar in cursul saptamanilor urmatoare, n-a mai fost depistat nici un alt caz, desi starea de alerta s-a mentinut in continuare. Nu mult dupa aceea, *Jurnalul Comertului* a publicat stirea ca doi copii din zone diferite ale orasului murisera de holera. S-a constatat ca unul din ei avusese dizenterie, dar celalalt, o fetita de cinci ani, parea sa fi fost, intr-adevar, victima holerei. Parintii si cei trei frati ai ei au fost izolati si pusi in carantina, iar cartierul a fost tinut sub stricta supraveghere medicala. Unul din copii s-a imbolnavit de holera, dar s-a insanatosit foarte repede, iar cand pericolul a trecut, familia a revenit acasa. Au mai fost inregistrate alte unsprezece cazuri in decurs de trei luni, iar intr-a cincea a avut loc o recrudescenta alarmanta a bolii, dar la sfarsitul anului s-a considerat ca pericolul unei epidemii fusese inlaturat. Nimeni nu s-a mai indoit ca minunea se datora mai degraba masurilor riguroase ale doctorului Juvenal Urbino decat nenumaratelor rugaciuni ale tuturor. De atunci si pana tarziu, in secolul nostru, holera a fost endemica nu numai in oras, ci aproape pe tot litoralul Marii Caraibilor si in bazinul fluviului Magdalena, dar n-a mai izbucnit ca epidemie. Pericolul a facut ca avertismentele doctorului Juvenal Urbino sa fie privite cu mai multa seriozitate de catre autoritati. A fost introdus un curs obligatoriu de holera si febra galbena la Scoala de Medicina, dar mai ales, s-a convenit asupra necesitatii urgente de a reface canalizarea si de a construi o noua piata, cat mai departe de groapa de gunoi. Doctorul Juvenal Urbino inasa nu s-a mai preocupat sa-si reclame victoria, dar nici sa persevereze in misiunile sale sociale nu s-a mai simtit in stare, pentru ca exact atunci, derutat si cu o aripa franta, luase hotararea sa-si schimbe viata si sa uite de orice altceva in schimbul iubirii Ferminei Daza. Intr-adevar, totul a pornit de la un diagnostic gresit. Convins ca a deslusit simptomele premonitorii ale holerei la o pacienta de optsprezece ani, un prieten, medic ca si el, l-a rugat pe doctorul Juvenal Urbino sa treaca pe la ea pe acasa si s-o consulte. S-a dus chiar in aceeaasi dupa-amiaza, ingrijorat de posibilitatea ca molima sa fi patruns in sanctuarul orasului vechi, caci toate cazurile de pana atunci fusesera depistate in mahalalele marginase si aproape toate in

randul populatiei de culoare. A dat peste alte surprize mai putin neplacute. Pe dinafara, casa adapostita la umbra migdalilor din parculul Evangheliilor pare la fel de paraginita ca si celelalte din cartierul colonial, dar inaintea domne o lumina buimaca si o frumusetate ca dintr-o alta varsta a lumii. Vestibulul lung dadea direct intr-o curte interioara patrata, adomnita celor din Sevilla, proaspat varuita, cu portocali in floriti si pardoseala din cahle *azulejos*, ca si peretii. Staruia in aer un susur nevazut ca de izvor, de stresini erau agatate ghivece cu muscate, iar sub arcade atarnau colivii cu pasari ciudate. Cele mai ciudate dintre toate, intr-o colivie foarte mare, erau trei corbi care, cand faltau din aripi, umpleau curtea cu un parfum echivoc. Undeva, in casa, cativa caini legati au inceput sa latre innebuniti de mirosul strainului, dar tipatul unei femei i-a facut sa amuteasca pe loc, in timp ce o droaie de pisici au sarit de peste tot si s-au ascuns printre flori, speriate de autoritatea glasului. Atunci s-a asternut o tacere atat de diafana incat dincolo de larva pasarilor si de silabele apei pe piatra, se putea deslusi rasuflarea zbuciumata a marii.

Infiorat de certitudinea prezentei fizice a lui Dumnezeu, doctorul Juvenal Urbino si-a spus ca intr-o casa ca aceea molima nu putea patrunde. A urmat-o pe Gala Placidia prin galeria boltita, a trecut prin dreptul ferestrei camerei de cusut unde Florentino Ariza o vazuse prima oara pe Fermiina Daza, cand curtea era inca in ruine, a urcat la etaj pe scara placata cu marmura noua si a asteptat sa fie anuntat inainte de a intra in dormitorul bolnavei. Dar Gala Placidia s-a intors aducand un mesaj:

- Domnisoara zice ca nu puteti intra acum, fiindca taica-sau nu e acasa.

Cand s-a intors la cinci, asa cum il sfatuise servitoarea, Lorenzo Daza in persoana i-a deschis usa si l-a condus pana la dormitorul fiicei, dupa care s-a asezat intr-un ungher intunecos, cu bratele incrucisate, facand eforturi zadarnice sa-si stapaneasca respiratia suieratoare in timpul consultului. Era greu de spus cine parea mai stanjenit, doctorul cu tuseul lui pudic sau bolnava cu sfiiciunea-i feciorelnica, in camasa de noapte din matase. Nici unul insa n-a privit in ochii celuilalt, el punand intrebarile cu o voce impersonala, iar ea raspunzand cu glas sugrumat, preocupati amandoi mai degraba de prezenta barbatului asezat in penumbra. La sfarsit, doctorul Juvenal Urbino a rugat-o sa se aseze pe marginea patului si, cu o neasemuita delicatete, i-a desfacut camasa de noapte pana la brau: sanii neprihaniti si semeti, cu sfarcuri de copil, au fulgerat o clipa in umbra iatacului, mai inainte ca ea sa si-i ascunda in graba cu mainile incrucisate. Medicul n-a luat-o in seama, i-a dat la o parte bratele, fara s-o priveasca, si a ascultat-o cu urechea lipita de piept, iar apoi de spate.

Doctorul Juvenal Urbino povestea ca n-a simtit nici o emotie cand a cunoscut-o pe femeia alaturi de care avea sa traiasca pana in ziua mortii. Isi amintea camasa de noapte bleu, cu dantela pe margini, ochii infigurati, parul lung, rasfirat pe umeri, dar era prea ingrijorat de posibilitatea izbucnirii epidemiei in sectorul colonial al orasului ca sa mai remarce si altceva la acea adolescenta florala in afara de eventualele semne ale contagiunii. Ea a fost mai explicita: tanarul medic despre care auzise vorbindu-se atata in legatura cu holera i se paruse un pedant incapabil sa iubeasca pe altcineva decat pe sine insusi. Diagnosticul a fost o infectie intestinala de origine alimentara, care a cedat dupa numai trei zile de tratament cu leacuri babesti. Bucuros ca fata lui nu avea holera, Lorenzo Daza l-a condus pe doctorul Juvenal Urbino pana la scara trasurii, i-a platit un *peso* de aur pentru vizita, onorariu care i s-a parut exagerat chiar si pentru un medic al bogatasilor, dar si-a luat ramas bun de la el cu dovezi nemasurate de recunostinta. Impresionat de un nume atat de rasunator, nu numai ca nu-si ascundea admiratia, dar ar fi facut orice ca sa-l poata intalni din nou, in imprejurari mai putin protocolare.

Lucrurile ar fi trebuit sa se incheie aici. Dar martea urmatoare, doctorul Juvenal Urbino a revenit pe neanuntate si fara sa fie solicitat, la trei dupa-amiaza, ora cu totul nepotrivita. Fermina Daza se afla in camera de cusut, la lectia de pictura in ulei, impreuna cu doua prietene, cand el a aparut la fereasta, in redingota alba, impecabila cu jobenul lui alb, si i-a facut semn sa se apropie. Ea si-a lasat pe scaun tabloul la care tocmai lucra si s-a indreptat spre fereasta pe varful picioarelor, cu fusta plina de volane ridicata pana la glezne, ca sa n-o tarasca pe jos. Purta o diadema cu un fel de pandantiv pe frunte, in a carui piatra stralucitoare se rasfrangea culoarea rece, neprietenoasa a ochilor, si intreaga ei faptura raspandea in jur un aer de prospetime. Medicul a ramas intrigat de faptul ca, pentru o lectie obisnuita de pictura, se imbracase ca pentru o petrecere. I-a luat pulsul prin fereasta deschisa, a pus-o sa scoata limba, i-a examinat gatul cu o spatula din aluminiu, i-a privit pe dinauntru pleoapa inferioara, schitand de fiecare data un gest satisfacut. Se purta mai degajat decat la vizita precedenta, dar ea se simtea mai stingherita, pentru ca nu intelegea motivul acelui consult neasteptat, dupa ce el insusi ii asigurase ca nu va mai reveni decat daca va fi chemat pentru ceva neprevazut. Mai mult chiar: nu mai voia sa-l vada in viata ei. Dupa ce si-a terminat consultul, doctorul baga spatula in trusa burdusita cu instrumente si flacoane de medicamente, pe care o inchise cu un zgomot sec, si spuse:

- Aratati ca o roza abia inflorita.

- Multumesc.

- Sa-i multumim Domnului. Si continua, citandu-l gresit pe Sfantul Toma: Sa nu uitam ca, de oriunde ar veni, tot binele pogoara de la Sfantul Duh. Va place muzica ?

I-a pus cu totul intamplator intrebarea, insotind-o cu un zambet fermecator, dar n-a primit raspunsul asteptat:

- Ce rost are intrebarea asta ? intreba ea, la randul ei.

- Muzica e foarte importanta pentru sanatate.

Credea cu adevarat acest lucru, iar ea avea sa afle foarte curand si pentru tot restul vietii ca muzica era subiectul pe care il folosea aproape ca pe o formula magica atunci cand dorea sa lege cu cineva o prietenie, dar in acel moment, a avut impresia ca isi batea joc de ea. Pe deasupra, cele doua prietene, care pana atunci se prefacusera ca picteaza, in timp ce ei stateau de vorba, chitaira ca niste guzgani, acoperindu-si fata cu tablourile la care lucrau, si asta a infuriat-o de-a binelea pe Fermina Daza. Fierband de manie, tranti fereasta cu un zgomot sec. Doctorul ramase o clipa descumpanit in fata ferestrei, apoi incerca sa gaseasca iesirea, dar gresi drumul si, in tulburarea lui, se lovi de colivia corbilor parfumati. Pasarile scoasera un tipat sordid, batand din aripi, iar hainele doctorului ramasera impregnate cu un parfum de femeie. Vocea tunatoare a lui Lorenzo Daza il tintui locului.

- Domnule doctor, va rog sa ma asteptati putin.

Vazuse toata scena de la etaj si cobora scarile incheindu-se la camasa, buhait si vanat la fata, cu perciunii zburliti de un vis urat ce-i tulburase siesta. Doctorul incerca sa-si ascunda stanjeneala.

- I-am spus fiicei dumneavoastra ca arata ca un trandafir.

- Asa e, spuse Lorenzo Daza, dar cu prea multi spini.

Trecu pe langa doctorul Urbino fara sa-l salute. Impinse cele doua canaturi ale ferestrei de la odaia de cusut si-i porunci fiicei cu un racnet salbatic:

- Vino sa-i ceri scuze domnului doctor.

Doctorul incerca sa intervina impaciuitor, dar Lorenzo Daza nici nu-l baga in seama. Insista: "Hai mai repede." Ea isi privi prietenele, cersindu-le parca intelegere, si raspunse ca nu avea de ce sa se scuze, pentru ca nu facuse altceva decat sa inchida fereastra, ca sa nu mai intre soarele. Doctorul Urbino se declara multumit cu explicatiile ei, dar Lorenzo Daza staruia sa-i fie respectat ordinul. Atunci Fermina Daza se intoarse la fereastra palida de furie si, ridicandu-si fusta cu varful degetelor, ii facu doctorului o reverenta teatrala:

- Va rog sa primiti scuzele mele cele mai umile, stimate domn, spuse.

Doctorul Juvenal Urbino o imita amuzat, schitand cu jobenul un gest gratios de muschetar, dar nu primi drept raspuns surasul binevoitor la care se astepta. Lorenzo Daza il invita apoi in birou, oferindu-i o cafea drept reparatie a ofensei aduse, iar el accepta bucuros, ca sa risipeasca orice banuiala ca mai pastra in suflet vreo urma de resentiment.

De fapt, doctorul Urbino nu era obisnuit sa bea decat o singura ceasca de cafea pe zi, si numai pe stomacul gol. Nici alcool nu avea obicei sa bea, doar un pahar de vin la ocazii solemne, dar de data aceasta, nu numai ca a baut cafeaua oferita de Lorenzo Daza, dar a acceptat si un pahar de rachiu de anason. Apoi, a acceptat inca un rand de cafea si de rachiu, si dupa aceea altul, desi mai avea de consultat cativa bolnavi. La inceput, a ascultat cu atentie scuzele prezentate de Lorenzo Daza in numele fiicei sale, pe care a descris-o ca pe o fata inteligenta si serioasa, vrednica de un adevarat print, de aici sau de aiurea, dar al carei unic defect, dupa cum a tinut sa sublinieze, era firea ei indaratnica de catar. Dupa al doilea pahar insa, a avut impresia ca desluseste vocea Ferminei Daza in fundul curtii si imaginatia i-a fugit pe urmele ei, prin intunericul care tocmai se lasase asupra casei, insotind-o in timp ce aprindea luminile in coridor, stropea prin dormitoare cu pompa de insecticid, lua capacul de pe oala care fierbea pe foc si se uita sa vada daca e gata supa pentru seara aceea, cand ea si tatal ei, singuri la masa, vor manca fara sa-si ridice ochii din farfurie, fara sa soarba din lingura, ca sa nu destrame vraja supararii, pana cand, intr-un tarziu, el o sa se dea batut si o sa-i ceara iertare pentru severitatea cu care se purtase mai inainte.

Doctorul Urbino cunostea destul de bine femeile ca sa-si dea seama ca Fermina Daza nu se va mai arata prin birou atata timp cat el va ramane acolo, si totusi, nu se indura sa plece, simtind ca, dupa afrontul din seara aceea, orgoliul sau ranit nu-i va mai da pace. Lorenzo Daza, ametit de bautura, nu parea sa ia in seama lipsa lui de atentie, era fericit ca putea flecari in voie. Vorbea ca o moara stricata, molfaia intre buze trabucul stins, tusind tare, haraind ca sa-si dreaga glasul, foindu-se ca sa-si gaseasca locul in fotoliul giratoriu ale carui arcuri chelalaiau ca un animal in calduri. Bause de trei ori mai mult decat invitatul sau si nu s-a oprit decat atunci cand, dandu-si seama ca nu se mai vedeau unul pe altul prin intuneric, s-a ridicat sa aprinda lampa. Cand doctorul Juvenal Urbino l-a privit in noua lumina, a vazut ca avea un ochi zbanghiu, ca de peste mort, iar vorbele care-i ieseau din gura nu se potriveau deloc cu miscarile buzelor si se gandii ca avea halucinatii din cauza abuzului de alcool. Atunci s-a ridicat cu senzatia fascinanta ca se afla in trupul unui strain care continua sa stea pe locul lui si a trebuit sa faca un mare efort ca sa nu-si piarda mintile.

Trecuse de ora sapte cand a iesit din birou precedat de Lorenzo Daza. Era o noapte cu luna plina. Curtea idealizata de rachiul de anason plutea pe fundul unui acvariu, iar coliviile acoperite cu panze pareau niste fantome atipite in mireasma invaluable a portocalilor abia infloriti. Fereastra de la camera de cusut era deschisa, pe masa veghea o lampa aprinsa, iar tablourile neterminate erau asezate pe sevalete ca intr-o expozitie. "Unde esti de nu apari nicaieri", spuse doctorul Urbino trecand mai departe, dar Fermina Daza nu l-a auzit, nu-l putea auzi, pentru ca ea plangea de ciuda, trantita cu fata in jos pe pat, asteptandu-si tatal, ca sa-si poata lua revansa pentru umilinta din acea zi. Doctorul inca mai spera s-o poata vedea inainte de plecare, dar Lorenzo Daza n-a pomenit nimic despre asa ceva. I se facuse dor de pulsul ei, de limba ei de pisica, de amigdalele ei gingase, desi stia ca ea n-o sa mai vrea sa-l vada in veci si nici n-o sa-i mai ingaduie s-o caute. Cand Lorenzo Daza patrunse in vestibul, corbii treji sub cearsafuri slobozira un tipat funebru. "O sa-ti scoata ochii", rosti doctorul cu glas tare, gandindu-se la ea, si Lorenzo Daza se intoarse sa-l intrebe ce-a spus.

- N-am vorbit eu, raspunse el. A fost rachiul de anason.

Lorenzo Daza l-a condus pana la trasura, insistand sa primeasca alt *peso* de aur pentru a doua vizita, dar el n-a acceptat. I-a dat vizitiului adresele exacte ale celor doi bolnavi pe care ii mai avea de consultat si s-a urcat in trasura singur, fara sa fie ajutat. Dar cand trasura a inceput sa se hurducaie pe caldaram, a simtit ca i se face rau si i-a cerut vizitiului sa intoarca. Cand s-a privit in oglinda, a vazut ca pana si imaginea lui se gandea tot la Fermina Daza. A ridicat din umeri. Intr-un tarziu, a scos un ragait nisipos, si-a lasat capul in piept si a adormit, iar in somn, a inceput sa auda clopotele tragand a mort. Le-a auzit mai intai pe cele de la catedrala, urmate, rand pe rand, de toate celelalte, chiar si de harburile hodorogite de la Sfantul Julián Ospitalierul.

- Ei dracia dracului, mormai el in somn, au murit mortii.

Mama si surorile lui tocmai isi luau cafeaua cu lapte si nelipsitele gogosi la masa mare din sufragerie, cand l-au zarit in prag, cu chipul ravasit si intreaga faptura dezonorata de parfumul de cocote al corbilor. Clopotul cel mare al catedralei din preajma rasuna in aerul neclintit al casei. Maica-sa il intreba ingrijorata unde disparuse, fiindca il cautasera peste tot ca sa se duca la capataiul generalului Ignacio María, ultimul nepot al Marchizului de Jaraíz de la Vera, doborat in acea dupa-amiaza de o congestie cerebrala: pentru el trageau clopotele. Doctorul Juvenal Urbino o asculta fara s-o auda, tinandu-se strans de tocul usii, apoi se rasuci pe calcaie, cu intentia sa ajunga in dormitor, dar se prabusi pe branci, intr-o explozie de voma de anason instelat.

- Sfanta Fecioara, tipa maica-sa. Trebuie ca s-a intamplat ceva cu totul neobisnuit de-ai venit acasa in halul asta.

Si totusi, lucrul cel mai neobisnuit nu se intamplase inca. Profitand de prezenta renumitului pianist Romeo Lussich, care a interpretat un ciclu de sonate de Mozart indata ce orasul si-a mai revenit dupa doliul pricinuit de moartea generalului Ignacio María, doctorul Juvenal Urbino a pus sa fie urcat pianul de la Scoala de Muzica intr-o teleaga trasa de doi catari si i-a oferit Ferminei Daza o serenada care a facut mare valva. Ea s-a trezit inca de la primele masuri si n-a avut nevoie sa se uite prin perdelele de dantela de la balcon ca sa stie cine era promotorul aceluia omagiu insolit. A regretat doar ca-i lipsea curajul altor codane furioase, care isi golisera oala de noapte in capul pretendentului nedorit. Lorenzo Daza, in schimb, s-a imbracat in graba, iar cand serenada a luat sfarsit, i-a invitat in salon pe doctorul Juvenal Urbino si pe pianist, care venisera direct de la concert, imbracati in tinuta de seara, si le-a multumit pentru serenada oferindu-le un pahar de coniac bun.

Fermina Daza a inteles foarte curand ca tatal ei incerca sa-i inmoaie inima si s-o faca sa-si schimbe gandurile. A doua zi dupa serenada, ii spusese ca din intamplare: "Ia gandeste-te ce-ar simti maica-ta daca ar sti ca un Urbino de la Calle iti face curte." Ea i-a raspuns scurt: "S-ar rasuci in groapa." Prietenele care pictau cu ea i-au povestit ca Lorenzo Daza fusese invitat sa ia masa la Clubul Social de doctorul Juvenal Urbino, care, in urma acestui gest nechibzuit, primise un sever avertisment pentru incalcarea regulamentului. Si tot atunci a mai aflat ca tatal ei solicitase in repetate randuri sa fie primit in Clubul Social, dar de fiecare data fusese respins cu atat de multe bile negre, incat, pentru altcineva, o noua incercare ar fi parut cu neputinta. Lorenzo Daza insa, care avea stomac de bun bautor, inghitea afronturile fara sa-i pese, nestiind ce sa mai inventeze ca sa-l poata intalni pe Juvenal Urbino ca din intamplare, fara sa-si dea seama ca, la randul sau, insusi Juvenal Urbino facea pe dracu-n patru ca sa se lase intalnit. Isi petreceau cateodata ore in sir in birou, stand de vorba, iar casa ramanea parca suspendata in afara timpului, pentru ca Fermina Daza n-ar fi ingaduit ca lucrurile sa-si urmeze cursul lor firesc atata vreme cat el se afla acolo. Uneori, faceau cate o escala la Cafeneaua Parohiei. Acolo i-a dat Lorenzo Daza primele lectii de sah lui Juvenal Urbino, iar acesta s-a dovedit un elev atat de silitor, incat sahul a devenit pentru el o adevarata obsesie, care l-a urmarit pana in ziua mortii.

Intr-o seara, la scurt timp dupa serenada de piano solo, Lorenzo Daza a gasit in vestibulul casei un plic sigilat, cu monograma J.U.C. imprimata in ceara rosie, adresat fiicei sale. L-a strecurat pe sub usa cand a trecut prin dreptul dormitorului Ferminei, iar ea n-a putut intelege cum de ajunsese acolo, fiindca i se parea de neconceput ca tatal ei sa se fi schimbat intr-atata incat sa-i aduca o scrisoare de la un pretendent. Nestiind ce sa faca, a lasat plicul pe noptiera, unde a ramas nedeschis mai multe zile, pana intr-o dupa-amiaza ploioasa, cand a visat ca Juvenal Urbino venise din nou, aducandu-i in dar spatula cu care ii examinase gatul. Spatula nu era din aluminiu, ci dintr-un metal apetisant pe care ea il mai savurase si in alte vise, astfel ca a rupt-o in doua bucati inegale si i-a dat-o lui pe cea mai mica.

Cand s-a trezit, a deschis plicul. Era o scrisoare scurta si politicoasa, cuprinzand o singura rugaminte: sa-i permita sa-i ceara tatalui ei permisiunea de a o vizita. A impresionat-o sobrietatea si seriozitatea lui, iar inversunarea cultivata cu atata dragoste timp de atatea zile i s-a spulberat dintr-o data. A bagat scrisoarea intr-o caseta si s-a gandit s-o ascunda pe fundul cufarului, dar si-a adus aminte ca tot acolo pastrase scrisorile parfumate de la Florentino Ariza si, cuprinsa de un val de rusine, a scos-o ca s-o puna intr-alta parte. I s-a parut mai intelept sa considere ca nici n-o primise, asa ca a ars-o la flacara lampii, privind in tot acest rastimp cum se umflau picaturile de ceara si plesneau de caldura. Suspina: "Bietul de el." Brusc, dandu-si seama ca era a doua oara, intr-un an si ceva, cand rostea aceste cuvinte, gandul ii zbura la Florentino Ariza si ramase uimita cat de strain i se parea bietul de el.

In octombrie, cand ploile erau pe sfarsite, au mai sosit inca trei scrisori, cea dintai, insotita si de o cutiuta cu pastile de violete de la abatia din Flavigny. Doua din ele fusesera aduse la poarta casei chiar de vizitiul doctorului Juvenal Urbino, iar acesta o salutase intentionat pe Gala Placidia de la fereastra trasurii, pe de o parte, ca sa nu mai existe nici un dubiu ca el era autorul scrisorilor, iar pe de alta, pentru ca nimeni sa nu-i poata spune vreodata ca se ratacisera pe drum. In plus, amandoua purtau sigiliul de ceara rosie cu monograma si erau scrise cu mazgaliturile acelea criptice pe care Fermina Daza le cunostea prea bine: scris de medic. Amandoua cuprindeau, in esenta, acelasi lucru ca si prima, fiind redactate in acelasi stil reverentios, dar in spatele tonului prevenitor se simtea o nerabdare nicicand deslusita in scrisorile atat de rezervate ale lui Florentino Ariza. Fermina Daza le-a citit imediat ce le-a primit, la un interval de doua saptamani una dupa alta, dar in clipa in care a vrut sa le arunce pe foc, fara sa stie de ce, s-a razgandit. Nici o clipa insa nu i-a trecut prin minte sa raspunda la ele.

A treia scrisoare, primita tot in luna octombrie, fusese strecurata pe sub usa de la intrare si era complet diferita de cele precedente. Literale strambe si tremurate dovedeau limpede ca fusese scrisa cu mana stanga, dar Fermina Daza n-a remarcat acest lucru decat dupa ce a citit-o si a inteles ca era vorba de o anonima abjecta. Autorul era convins ca Fermina Daza ii facuse farmece doctorului Juvenal Urbino si, pornind de la aceasta presupunere, tragea concluzii dezgustatoare. Scrisoarea se incheia cu o amenintare: daca Fermina Daza nu renunta la intentia ei de a pune gheara pe barbatul cel mai ravnit din oras, avea sa fie supusa oprobiului public.

Desi se considera victima unei nedreptati strigatoare la cer, reactia ei n-a fost vindicativa, dimpotriva: ar fi vrut sa-l poata descoperi pe autorul anonimei, ca sa-l convinga, cu oricat de multe explicatii, ca se insela amarnic, fiind sigura ca pentru nimic in lume nu s-ar fi lasat impresionata de avansurile lui Juvenal Urbino. In zilele urmatoare, a mai primit inca doua scrisori nesemnate, la fel de perfide ca si prima, desi nici una din ele nu parea scrisa de aceeasi persoana. Poate ca era victima unui complot, sau poate ca povestea despre asa-zisa idila secreta a ei fusese deformata mai mult decat era de presupus. Se intreba ingrijorata daca intamplarea nu se datora cumva indiscretiei lui Juvenal Urbino. Era posibil ca sub infatisarea lui respectabila sa se ascunda alt om, incapabil sa-si tina gura fata de bolnavii pe care ii vizita, gata oricand sa se impauneze cu tot felul de cuceriri imaginare, ca atatia altii din cercul lui de prieteni. Avea chiar intentia sa-i scrie si sa-i reproseze faptul ca-i fusese terfelita onoarea, dar, pana la urma, a renuntat, de teama ca el nici nu urmarea altceva decat sa primeasca un raspuns. A incercat sa afle mai multe amanunte de la prietenele cu care picta in camera de cusut, dar nici ele nu auzisera altceva decat comentarii nevinovate despre serenada de piano solo. Simtea ca turbeaza de furie, stiindu-se neputincioasa, umilita. Daca la inceput si-ar fi dorit sa-l intalneasca pe dusmanul nevazut ca sa-l convinga de eroarea lui, de data aceasta, nu-si mai dorea altceva decat sa-l faca bucatele cu foarfecele de gradina. Se perpelea toata noaptea in asternut, intorcand pe toate fetele detalii si fraze din scrisorile anonime, sperand sa-si gaseasca pe aceasta cale alinarea. Speranta desarta: straina, prin insasi firea ei, de lumea familiei Urbino de la Calle, Fermina Daza stia cum sa se apere de ispite, dar nu si de intrigile perfide.

Aceasta amara constatare i-a fost confirmata de inspaimantatoarea intamplare cu papusa neagra, primita intr-una din acele zile, neinsotita de nici o scrisoare, dar a carei provenienta nu parea greu de imaginat: numai doctorul Juvenal Urbino i-ar fi putut-o trimite. Fusese cumparata din Martinica, asa cum scria pe eticheta, avea o rochie superba, parul inelat, impletit cu fire de aur, si inchidea ochii cand era culcata. Ferminei Daza i s-a parut atat de amuzanta, incat, invingandu-si scrupulele, s-a hotarat s-o lase in timpul zilei pe perna din pat. Pana la urma, s-a obisnuit sa doarma cu ea. La cateva zile insa, dupa un somn epuizant, si-a dat seama ca papusa crestea: rochia minunata cu care era imbracata abia daca ii mai acoperea coapsele, iar pantofiorii crapasera sub presiunea picioarelor. Fermina Daza auzise de farmece si descantece africane, dar nici unul atat de inspaimantator ca acesta. Pe de alta parte, i se parea de neconceput ca Juvenal Urbino sa fie in stare de o asemenea atrocitate. Avea dreptate: papusa nu fusese adusa de vizitii, ci de un vanzator de creveti, necunoscut in cartier si despre care nimeni nu putea da o informatie exacta. Incercand sa dezlege enigma, Fermina Daza s-a gandit pentru o cupa la Florentino Ariza, a carui fire taciturna o speria uneori, dar viata a avut grija sa-i demonstreze cat de mult se insela. Misterul n-a fost lamurit niciodata, iar simpla lui evocare ii starnea fiori de groaza chiar si mai tarziu, cand, casatorita si cu copii, se considera rasfatata de soarta: cea mai fericita femeie din lume.

Intr-o ultima tentativa de a o convinge, doctorul Juvenal Urbino a apelat la serviciile maicii Franca de la Luz, care, in calitate de directoare a colegiului *Intrarea Precuratei in Biserica*, nu putea refuza solicitarea venita din partea unei familii ce-si aratase de atatea ori bunavointa fata

de ordinul ei monahal inca de pe cand acesta se stabilise in America. Si-a facut aparitia la noua dimineata, insotita de o novice, si amandoua au fost nevoite sa astepte o jumatate de ora, privind in tot acest rastimp coliviile cu pasari, pana ce Fermina Daza si-a terminat baia. Era o nemtoaica virila, cu un glas metalic si o privire autoritara care contrastau cu pasiunile ei puerile. Fermina Daza o ura mai mult decat orice pe lume, asa cum ura tot ce avea de-a face cu ea, iar cand se gande la fatarnicia ei de mironosita, parca-i trecea un sarpe rece prin san. I-a fost de-ajuns s-o recunoasca din usa baii, ca sa retraiasca intr-o singura clipa toate chinurile indurate la colegiu, cosmarul liturghiei de fiecare zi, teroarea examenelor, zelul servil al noviceilor, viata intreaga, in toata bogatia ei, denaturata de niste suflete marginite. Maica Franca de la Luz, in schimb, a salutat-o cu o bucurie ce parea sincera. Se arata uimita vazand cat de mult crescuse si se maturizase, laudand totodata chibzuinta cu care gospodarea casa, bunul gust cu care aranjase gradina, mireasma invaluitoare a florilor de portocal incinse de soare. Ii porunci apoi novicei s-o astepte acolo, dar sa nu se apropie prea mult de corbi, care, intr-o clipa de neatentie, ar fi fost in stare sa-i scoata ochii, si cauta din priviri un loc retras unde sa poata sta de vorba intre patru ochi cu Fermina. Ea a invitat-o in salon.

A fost o intrevvedere scurta si dura. Maica Franca de la Luz a trecut direct la subiect si i-a propus Ferminei Daza o reabilitare onorabila. Motivul exmatricularii urma sa fie sters nu numai din documente, dar chiar si din memoria comunitatii, ceea ce i-ar fi permis sa-si termine studiile si sa obtina bacalaureatul in litere. Uluita, Fermina Daza a vrut sa afle motivul.

- E vorba de rugamintea unei persoane vrednice de toata stima, care nu-si doreste altceva in viata decat sa te faca fericita, spuse calugarita. Nu banuiesti cine poate fi ?

Abia in clipa aceea intelesese totul. Se intreba in sinea ei cu ce drept acceptase rolul de mesager al iubirii o femeie care ii rasturnase temeiurile vietii din pricina unei scrisori nevinovate, dar nu se incumeta sa i-o spuna in fata. Raspunse, in schimb, ca, intr-adevar, il cunostea pe barbatul acela, si tocmai de aceea stia ca nu avea nici un drept sa se amestece in viata ei.

- Nu vrea sa te roage altceva decat sa-i acorzi o intrevvedere de cinci minute, spuse calugarita. Sunt sigura ca tatal tau o sa fie de acord.

Furia Ferminei Daza spori numai la gandul ca tatal ei putea fi amestecat in toata povestea.

- Ne-am intalnit doar de doua ori, cand am fost bolnava, spuse. Acum nu vad de ce as face-o.

- Pentru orice femeie cu ceva mai multa minte, barbatul asta e un adevarat dar trimis de Pronia Cereasca, spuse calugarita.

Si ii povesti despre virtutile lui, despre piosenia lui, despre daruirea cu care isi inchinase viata celor suferinzi, in timp ce vorbea , scoase din maneca un sirag de matanii din aur, cu un Crist pe cruce cizelat in fildes, si i-l legana prin fata ochilor. Era o bijuterie de familie, veche de peste o suta de ani, lucrata de un orfevru din Siena si sfintita de papa Clement IV.

- Ea a ta, spuse.

Fermina Daza isi simti tot sangele clocotind de manie si atunci indrazni:

- Nu pot intelege cum de va pretati la asa ceva tocmai dumneavoastra, care credeti ca iubirea e un pacat.

Maica Franca de la Luz se prefacu a nu lua in seama observatia, dar pleoapele i se inrosira. Continua sa-i legene prin fata ochilor mataniile.

- Cred ca ar fi mai intelept sa cazi la invoiala cu mine, spuse, pentru ca dupa aceea s-ar putea sa vina chiar domnul arhiepiscop, si cu el lucrurile stau altfel.

- N-are decat sa vina, raspunse Fermina Daza.

Maica Franca de la Luz ascunse mataniile de aur in maneca. Apoi scoase din cealalta o batista ponosita si botita, o stranse in pumn si o privi pe Fermina de sus, cu un suras compatimitor.

- Biata mea copila, suspina, tot te mai gandesti la barbatul acela.

Fermina Daza inghiti obraznicia, privind-o pe calugarita in fata, fara sa clipeasca, rumegandu-si in tacere mania, pana cand ii vazu ochii de barbat inecati in lacrimi. Maica Franca de la Luz si le sterse cu batista facuta ghemotoc si se ridica in picioare.

- Are dreptate total tau cand spune ca esti mai incapatinata decat o catarca, zise.

Arhiepiscopul nu si-a facut aparitia. Si poate ca asediul s-ar fi sfarsit chiar in aceeasi zi, daca n-ar fi fost Hildebranda Sánchez, care a venit sa petreaca sarbatorile Craciunului cu verisoara ei, si astfel, viata si-a schimbat pentru amandoua cursul. Au asteptat-o in port la cinci dimineata, cand sosea goeleta de Riohacha, si au zarit-o prin multimea de pasageri vlaguiti de raul de mare, dar ea a coborat zambitoare, de parca nu s-ar fi intamplat nimic, arzand de nerabdare sa le povesteasca dintr-o rasuflare despre calatoria pe talazurile infuriate. Aducea in dar o gramada de cosuri incarcate cu curcani si tot soiul de roade de pe manoasele ei ogoare, pentru ca nimeni sa nu le duca dorul in rastimpul cat avea sa ramana acolo. Lisímaco Sánchez, tatal ei, voia sa stie daca nu cumva aveau nevoie de muzicanti pentru sarbatori, fiindca el le putea face rost de cei mai buni, si le promitea sa trimita cat de curand o cantitate suficienta de artificii si petarde. Ii mai anunta ca nu putea veni sa-si ia fata mai inainte de luna martie, asa ca, pana atunci, aveau tot timpul sa se bucure de viata.

Cele doua verisoare au inceput numaidecat. S-au imbaiat impreuna inca din prima zi, facandu-si ablatiuni reciproce cu apa din rezervor. Se sapuneau, se cautau de lindini, isi comparau fesele, sanii tari, privindu-se fiecare in oglinda celeilalte, ca sa vada cat de necrutator fusese timpul cu ele de cand nu se mai vazusera goale. Hildebranda era inalta si robusta, cu pielea aurie, dar parul de pe trupul ei era de mulatra, scurt si sarmos. Fermina Daza, in schimb, avea o goliciune palida, cu linii prelungi, cu pielea luminoasa si parul neted si moale. Gala Placidia le pregatise in dormitor doua paturi identice, dar, uneori, se culcau amandoua intr-unul din ele si le prindeau zorii stand de vorba cu lumina aprinsa. Fumau, ca talharii de drumul mare, niste trabucuri ordinare, aduse de Hildebranda, care le ascunsese in captuseala cufarului, iar dupa aceea ardeau hartie de Armenia ca sa inlature mirosul de taverna din dormitor. Fermina Daza incercase prima tigara la Valledupar, desavarsindu-si ucenicia mai intai la Fonseca, apoi la Riohacha, unde se inchideau chiar si cate zece verisoare intr-o camera, ca sa vorbeasca despre barbati si sa fumeze pe ascuns. Invatase sa traga din tigara cu capatul aprins in gura, asa cum faceau barbatii in vreme de razboi ca sa nu se dea de gol prin intunericul noptii. Dar niciodata nu

fumase singura. De la venirea Hildebrandei, fumau in fiecare seara, inainte de culcare, si de atunci, a ramas cu acest obicei, desi totdeauna o facea pe ascuns chiar si de sot si de copii, nu numai din pricina ca o femeie care fuma in public era privita cu ochi rai, dar si pentru ca, in felul acesta, clandestinitatea ii sporea placerea.

Si calatoria Hildebrandei fusese aranjata de parinti, in incercarea de a o indeparta de iubirea ei imposibila, desi o convinsesera ca numai ea o putea ajuta pe Fermina sa se hotarasca pentru o partida excelenta. Hildebranda acceptase, cu speranta ca va putea amagi uitarea, asa cum facuse, la vremea respectiva, vara ei, dar se intelesese cu telegrafistul din Fonseca sa transmita cui i se cuvenea si cu cea mai mare discretie mesajele primite de la ea. Asa se face ca a fost cumplit de dezamagita cand a aflat ca Fermina Daza il repudiasa pe Florentino Ariza. Cu atat mai mult, cu cat Hildebranda se calauzea in dragoste dupa o conceptie universalista, fiind convinsa ca cea mai marunta neintelegere dintre doi indragostiti avea repercusiuni asupra iubirilor din lumea intreaga. N-a renuntat insa la planurile ei. Cu o indrazneala care a umplut-o de groaza pe Fermina Daza, s-a dus singura la oficiul de telegraf, hotarata sa-l castige de partea ei pe Florentino Ariza.

Nu l-ar fi recunoscut, intrucat nimic din infatisarea lui nu se potrivea cu imaginea pe care si-o facuse din relatarile Ferminei Daza. La prima vedere, i s-a parut cu neputinta ca verisoara ei sa fi fost indragostita, pana in pragul nebuniei, de un biet contopist nebagat in seama de nimeni, cu aerul lui de caine haituit, cu hainele lui de rabin in dizgratie si manierele lui ceremonioase, care n-aveau cum tulbura inima vreunei fete. A regretat insa aceasta prima impresie, pentru ca Florentino Ariza s-a oferit imediat sa-i vina in ajutor, fara sa-i puna nici o conditie, fara sa stie macar cine era: si nici n-a aflat vreodata. Nimeni n-o putea intelege mai bine ca el, asa ca nu i-a cerut sa-si decline identitatea si nici macar n-a vrut sa stie adresa. Solutia pe care i-a propus-o era foarte simpla: trebuia sa treaca in fiecare miercuri dupa-amiaza pe la oficiul de telegraf sa ia de la el raspunsurile, atat si nimic mai mult. Pe de alta parte, cand a citit mesajul scris de Hildebranda, a intrebat-o daca accepta o sugestie, iar ea a raspuns afirmativ. Florentino Ariza a facut mai intai cateva corecturi printre randuri, le-a taiat, le-a scris din nou, iar cand a vazut ca nu-i mai ramane loc pentru altele, a rupt foaia de hartie si a scris alt mesaj, complet diferit, care ei i s-a parut induiosator. Cand a iesit de la telegraf, Hildebranda abia isi putea stapani lacrimile.

- E slut si nici prea vesel nu pare, i-a spus Ferminei Daza, dar e plin de iubire.

Mai mult decat orice, pe Hildebranda a impresionat-o singuratatea in care traia verisoara ei. Se purta, dupa cum i-a spus, ca o fata batrana, macar ca avea douazeci de ani. Obisnuita cu o familie numeroasa, raspandita in tot tinutul, prin case in care nimeni nu stia cu siguranta cati locuiau sau de cate tacamuri era nevoie la masa, Hildebranda nici nu-si imagina ca o fata de varsta ei putea sa-si duca viata inchisa ca intr-o manastire. Acesta era insa adevarul: de la sase dimineata, cand se scula, si pana cand stingea lumina in dormitor, nu facea altceva decat sa piarda vremea. Viata ii era randuita de altii. Mai intai, laptarul, care o trezea batand la poarta cand ultimii cocosi anuntau o noua zi. Veneau la rand vanzatoarea de peste, cu lada in care gramezile de *pargos* agonizau pe un strat de alge, negresele somptuoase cu zarzavaturi de la María la Baja si fructe de la San Jacinto. Si tot asa, se perindau de dimineata pana seara cersetorii, fetele care vindeau bilete de loterie, surorile de caritate, tocilarul cu masina lui haraitoare, cel care cumpara sticle goale, negustorul ambulant care cumpara resturi de aur, cel care cumpara ziare vechi, tigancile fatarnice care se ofereau sa citeasca destinul in carti, in liniile palmei, in zatul de cafea, in apa din ulcele. Gala Placidia isi pierdeza toata saptamana deschizand si inchizand usa de la intrare, ca sa spuna nu, acum nu, vino alta data, sau strigand infuriata de la balcon fir-ar sa fie, ia nu ne mai bateti capu' atata, ce dracu', am cumparat de toate, nu mai avem nevoie de nimic. O inlocuia cu atata zel si cu atata har pe matusa Escolástica, incat

Fermina le confunda chiar si in dragostea pe care le-o purta. Avea obsesii de sclava. Cum gasea o clipa de ragaz, dadea fuga la oficiul de langa bucatarie si se apuca sa calce rufele pana cand le lasa fara nici o cuta, apoi le aseza, cu levantica printre ele, in dulapuri, dar nu se multumea numai cu atat, pe langa lenjeria abia spalata, o mai calca si pe cea nefolosita, care, de atata stat, putea sa-si piarda stralucirea. Cu aceeasi ravna se ingrijea si de garderoba Ferminei Sánchez, mama Ferminei, care murise cu paisprezece ani in urma. Deciziile mai importante le lua insa Fermina Daza. Ea hotara ce anume aveau sa manance la masa, ce trebuia cumparat, ce trebuia facut in fiecare imprejurare, rostuind in acest fel viata unei case in care, de fapt, nu era nimic de ostuit. Dupa ce spala coliviile, punea mancare la pasari, si se convingea ca florile nu mai aveau nevoie de nimic, ratacea la intamplare prin casa. De cand fusese exmatriculata, i se intampla deseori sa se culce dupa pranz si sa se trezeasca abia a doua zi. Lectiile de pictura n-au fost altceva decat un mod mai amuzant de a pierde timpul.

De la surghiunul matusii Escolástica, relatiile cu tatal ei erau lipsite de afectiune, desi amandoi gasisera modalitatea de a convietui fara sa se stinghereasca unul pe celalalt. Cand ea se scula, el era de mult plecat la treburile lui. Rareori i se intampla sa lipseasca de la ritualul mesei de pranz, desi aproape niciodata nu manca, fiindca se satura cu aperitivele si gustarile galiciene de la Cafeneaua Parohiei. Nici seara nu manca acasa: ii lasau cina pe masa, intr-o farfurie acoperita, desi stiau ca el n-o sa se atinga de ea pana a doua zi, cand i-o incalzeau pentru micul dejun. O data pe saptamana ii dadea Ferminei banii necesari pentru cheltuielile casei, calculati pana la ultima centima si administrati de ea cu scrupulozitate, dar ii satisfacea orice rugaminte pentru cumparaturi neprevazute. Niciodata n-o refuza, niciodata nu-i cerea socoteala, dar ea se comporta ca si cum ar fi trebuit sa dea seama in fata Tribunalului Inchizitiei. Niciodata nu-i vorbise despre afacerile pe care le invartea, niciodata n-o luase cu el ca sa-i arate agentile din port, aflate intr-un loc unde domnisoarelor bine crescute nu le era ingaduit sa calce nici chiar insotite de parintii lor. Lorenzo Daza nu se intorcea acasa mai devreme de zece seara, ora stingerii in perioadele mai putin incordate ale razboaielor civile. Ramanea pana atunci la Cafeneaua Parohiei, jucand ce se nimerea, pentru ca era specialist in toate jocurile de cafea si, pe deasupra, un un profesor pentru incepatori. Totdeauna ajungea acasa cu mintea treaza, fara sa-si scoale din somn fiica, desi se cinstea cu rachiu de anason indata ce se dadea jos din pat si o tineau asa, morfolind intre dinti chistocul stins si sorbind pe indelete pahar dupa pahar, toata ziua. Intr-o seara insa, Fermina l-a simtit cand s-a intors. I-a auzit pasii de cazac pe scari, rasuflarea uriasa pe coridorul de la etaj, bataile in usa dormitorului. I-a deschis si, pentru prima oara, s-a speriat de ochiul zbanghiu si de vorbele lui impleticite.

- Suntem ruinati, i-a spus. Am ajuns la fundul sacului, ca sa stii si tu.

Au fost singurele cuvinte pe care le-a spus, dar de atunci nu le-a mai repetat niciodata si nimic din ce s-a intamplat mai tarziu nu i-a adeverit spusele, dar din seara aceea, Fermina Daza a devenit constienta ca e singura pe lume. Traia intr-un adevarat limb social. Fostele ei colege de scoala duceau o alta viata, intr-un paradis care ii era inaccesibil, cu atat mai mult dupa acea dezonoranta exmatriculare, dar nici vecina vecinilor ei nu se putea socoti, intrucat, pentru acestia, era doar o eleva fara trecut, imbracata in uniforma de la colegiul *Intrarea Precuratei in Biserica*. Lumea in care se invartea taica-sau era alcatuita din traficanti, hamali si pribegi scapati din cine stie ce razboaie, care se aciuasera in barlogul public de la Cafeneaua Parohiei, intr-un cuvant, o lume de burlaci. In ultimul an, lectiile de pictura o ajutasera intrucatva sa mai uite de claustrarea in care traia, pentru ca profesoara, care prefera lectiile in grup, aducea si alte eleve in odaia de cusut. Erau insa fete de conditii sociale atat de diferite si indoielnice, incat pentru Fermina Daza nu puteau fi ecat niste prietene trecatoare, a caror afectiune se sfarsea odata cu fiecare lectie. Hildebranda voia sa deschida larg usile casei, s-o invioreze, sa aduca muzicantii si

petardele si castelele din praf de pusca ale tatalui sau si sa organizeze un bal mascat al carui iuresa sa spulbere apatia verisoarei, dar si-a dat seama curand ca planurile ei erau zadarnice. Dintr-un motiv foarte simplu: nu avea cu cine sa le puna in aplicare.

In orice caz, ea a fost cea care a aruncat-o in valtoarea vietii. Spre seara, dupa ce se terminau lectiile de pictura, o lua la plimbare, pretextand ca vrea sa cunoasca orasul. Fermina Daza i-a aratat drumul pe care il strabatea zi de zi impreuna cu matusa Escolástica, banca din parc unde Florentino Ariza o astepta prefacandu-se ca citeste, stradutele pe unde o urmarea, ascunzatoriile pentru scrisori, palatul lugubru ce adapostise pe vremuri temnita Inchizitiei, restaurat mai apoi si transformat in colegiul *Intrarea Precuratei in Biserica*, pe care ea il ura din tot sufletul. Au urcat pana la cimitirul saracilor, unde, pana nu de mult, Florentino Ariza canta la vioara, atent la directia de unde batea vantul, pentru ca ea sa-l poata auzi din pat, si au zabovit o clipa, imbratisand cu privirea orasul istoric, acoperisurile sparte, zidurile macinate de vreme, ruinele fortaretelor cotropite de balarii, noianul de insule din golf, cocioabele de pe malul mlastinilor, intregul tinut nemarginit al Caraibilor.

De Craciun, s-au dus la slujba de la catedrala. Fermina s-a asezat pe banca de unde alta data putea auzi mai bine muzica tainica a lui Florentino Ariza si i-a aratat verisoarei locul exact in care, intr-o noapte aidoma aceleia, ii zarise prima data ochii inspaimantati. S-au aventurat singure ana la Porticul Copistilor, au cumparat dulciuri, s-au amuzat in pravalia cu hartii multicolore, iar Fermina Daza i-a aratat unde anume descoperise dintr-o data ca iubirea ei nu era decat un vis amagitor. Nu-si dadea seama ca fiecare pas facut de acasa pana la scoala, fiecare loc din oras, fiecare clipa din trecutul ei cel mai recent nu pareau sa existe decat prin harul lui Florentino Ariza. Hildebranda a incercat sa-i aminteasca toate acestea, dar ea n-a vrut sa admita, pentru ca niciodata n-ar fi admis adevarul ca iubirea lui Florentino Ariza era singurul lucru, bun sau rau, care i se intamplase in viata.

Nu de mult, un fotograf belgian isi instalase studioul la etajul cladirii unde se afla Porticul Copistilor, si toti cei care aveau cu ce plati au profitat de ocazie ca sa-si faca o poza. Fermina si Hildebranda s-au numarat printre cei dintai amatori. Au scos din sifonier lucrurile Ferminei Sánchez, si-au impartit rochiile cele mai elegante, umbrelutele de soare, pantofii de sarbatoare, palariile si s-au imbracat ca niste cuconite de la mijlocul veacului. Gala Placidia le-a ajutat sa-si stranga corsetele, le-a invatat cum sa se miste in armaturile de sarma ale malacoafelor, sa-si puna manusile, sa-si incheie botinele cu tocuri inalte. Hildebranda a ales o palarie cu boruri mari si pene de strut, care-i atarnau pe spate. Fermina si-a pus una ceva mai moderna, impodobita cu fructe din ghips vopsit si flori de etamina. Dupa ce s-au imbracat, s-au amuzat privindu-se in oglinda, descoperind cat de mult semanau cu propriile lor bunici, si au plecat fericite, moarte de ras, sa-si faca fotografia vietii lor. Gala Placidia, care le-a privit din balcon cum traversau parcul sub umbrelutele deschise, abia tinandu-se pe tocuri, chinuindu-se sa-si impinga malacoafele cu tot trupul, ca niste bebelusi care invata sa mearga cu tarcul pe rotile, le-a binecuvantat, rugandu-se sa iasa bine in poze.

In fata studioului domnea o insufletire neobisnuita, pentru ca belgianul tocmai il fotografia pe Beny Centeno, care, cu cateva zile in urma, castigase campionatul de box din Panama. Era in chiloti de sport, cu manusile in maini si coroana pe cap, dar nu reusea deloc sa ramana in pozitie de atac timp de un minut, tinandu-si respiratia, ca sa fie fotografiat, pentru ca era destul sa ridice pumnul, si toti suporterii lui izbucneau in urale, iar el nu putea rezista tentatiei de a le face pe plac, etalandu-si maiestria. Cand, in sfarsit, le-a venit randul si celor doua verisoare, cerul se innorase, iar ploaia statea sa inceapa din clipa in clipa, dar ele s-au lasat pudrate cu amidon si s-au sprijinit cu atata naturalete de o coloana de alabastru, incat au reusit sa ramana nemiscate

mai mult decat pareau cu putinta. A fost o fotografie eterna. Cand Hildebranda a murit, aproape centenara, la ferma din localitatea Flores de María, exemplarul ei a fost gasit in sifonierul din dormitor, printre cearsafurile impaturite si parfumate, alaturi de resturile unei pansele, ascunse intre filele unei scrisori decolorate de trecerea anilor. Fermina si-a pastrat fotografia pe prima pagina a unui album de familie, de unde a disparut mult mai tarziu, fara ca nimeni sa stie cand anume si cum, ajungand pana la urma, printr-o serie de intamplari neverosimile, in mainile lui Florentino Ariza, cand amandoi trecusera de mult pragul celor saizeci de ani.

Cand Fermina si Hildebranda au iesit din studioul belgianului, piata din fata Porticului Copistilor gema de lume. Uitasera ca aveau obrazul alb de amidon, buzele opsite cu o pomada de culoarea ciocolatei si ca toaletele lor nu erau deloc potrivite nici pentru ora, nici pentru timpurile acelea. Strada le-a primit cu un val de zeflemele. Erau incoltite si nu stiau cum sa scape de batjocura multimii, cand prin invalmaseala si-a croit drum landoul cu roibii aurii. Zeflemelele au incetat si grupurile ostile s-au imprastiat. Hildebranda n-avea sa uite toata viata imaginea barbatului care s-a ivit pe scara trasurii, jobenul lui de atlaz, jiletca de brocart, gesturile calme, blandetea din priviri, prestanta lui.

Desi nu-l mai vazuse pana atunci, l-a recunoscut imediat. Fermina Daza ii vorbise despre el, mai degraba in treacat si fara pic de interes, cu o luna inainte, intr-o dupa-amiaza cand refuzase sa treaca prin dreptul palatului Marchizului de Casalduero pentru ca landoul cu caii de aur era oprit in fata portii. Ii povestise cine era stapanul si incercase sa-i explice motivele antipatiei ei, fara a pomeni insa nimic de avansurile lui. Hildebranda uitase tot. Dar cand l-a recunoscut in pragul trasurii ca pe o aparitie de basm, cu un picior pe pamant si altul pe scara, n-a inteles motivele verisoarei.

- Va rog sa-mi faceti placerea si sa urcati, le-a spus doctorul Juvenal Urbino. Va conduc oriunde doriti.

Fermina Daza a incercat sa schiteze un gest de refuz, dar Hildebranda apucase deja sa accepte. Doctorul Juvenal Urbino a coborat si, abia atingand-o cu varful degetelor, a ajutat-o sa urce in trasura. Fermina n-a mai avut ce face si a urmat-o, imbujorata de rusine.

Nu aveau mult de mers, iar celor doua verisoare nu le-a trecut nici o clipa prin minte ca doctorul Urbino putea fi inteles cu vizitiul, dar probabil ca acesta a fost motivul entru care trasura a facut mai mult de o jumătate de ora pana in parcul Evangheliilor. Stateau pe bancheta principala, iar el, in fata lor, cu spatele la sensul de mers al trasurii. Fermina privea in gol pe fereastra. Hildebranda, in schimb, era incantata, iar doctorul Urbino si mai incantat de incantarea ei. Imediat ce trasura a pornit din loc, impresionata de mirosul invaluitor de piele naturala al canapelelor si de intimitatea interiorului capitonat, ea i-a marturisit ca ar fi putut trai toata viata intr-un loc atat de minunat. S-au imprietenit foarte repede, au inceput sa rada, sa-si arunce unul altuia intepaturi, ca intre vechi prieteni, si, ca sa se amuze, au inceput sa vorbeasca intr-o pasareasca usor de descifrat, intercaland intre silabele fiecarui cuvant o alta stabilita in mod conventional. Se prefceau ca o ignora pe Fermina, dar continuau jocul tocmai pentru ca stiau foarte bine ca intelegea tot si ii urmarea cu atentie incordata. Foarte curand insa, dupa ce s-au saturat de atata ras, Hildebranda a marturisit ca o strangeau botinele si nu le mai putea suporta.

- Nimic mai simplu, spuse doctorul Urbino. Sa vedem cine termina mai repede.

Si incepu sa-si desfaca sireturile ghetelor, iar Hildebranda accepta sfidarea. Nu i-a fost prea usor sa se aplece, din cauza corsetului, dar doctorul Urbino nu s-a grabit sa termine, asteptand

dinadins pana cand ea si-a scos botinele de sub fusta cu un hohot de ras triumfator, de parca tocmai le pescuise dintr-un iaz. Cand si-au intors privirile catre Fermina, i-au vazut minunatul profil de mierla galbena, mai ascutit ca niciodata, desenat pe vapaia amurgului. Era de trei ori furioasa: din cauza situatiei nemeritate in care se afla, din pricina purtarii libertine a Hildebrandei si pentru ca era sigura ca trasura se invarte fara rost pe strazi, prelungind astfel plimbarea. Dar Hildebranda se dezlantuise si nu mai putea fi tinuta in frau.

- Acum imi dau eu seama, spuse, ca nu pantofii ma jenau, ci colivia asta de sarma.

Intelegand ca vorbea de malacof, doctorul Urbino prinse ocazia din zbor.

- Nimic mai simplu. Puteti scapa de el chiar acum.

Si cu un gest rapid de prestidigitator isi scoase batista din buzunar si se lega la ochi

- Eu, unul, nu ma uit, spuse.

Bandajul alb ii sublinia si mai mult puritatea buzelor, intre barba neagra, rotunjita, si mustatile cu varfurile ascutite, iar ea se simti infiorata de o rabufnire de panica. Se intoarse spre Fermina, care, de data aceasta n-o mai privea furioasa, ci ingrozita la gandul ca ar fi fost in stare sa-si scoata fusta. Hildebranda redeveni serioasa si o intreba pe muteste, folosindu-se de alfabetul mainilor: "Ce facem ?" Fermina Daza ii raspunse, folosind acelasi cod, ca ea avea de gand sa sara din trasura daca nu ajungeau mai repede acasa.

- Eu astept, spuse doctorul.

- Puteti sa va uitati, raspunse Hildebranda.

Cand si-a scos batista de la ochi, doctorul Juvenal Urbino a inteles ca jocul se sfarsise, si inca prost. La un semn al sau, vizitiul a intors in loc trasura si a intrat in parcul Evangheliilor, unde lampagiul tocmai aprindea felinarele. Toate clopotele bateau de vecernie, Hildebranda a coborat repede, oarecum sperziata la gandul ca-si suparase verisoara, si si-a luat ramas-bun de la doctor cu o strangere de mana prieteneasca. Fermina a imitat-o, dar cand a vrut sa-si traga mana imbracata in manusa de atlas, doctorul Urbino i-a strans degetul mijlociu, cel al inimii.

- Astept un raspuns, i-a spus.

Fermina s-a smucit, iar manusa a ramas atarnata in mana medicului, dar ea nu s-a mai intors sa si-o recupereze. S-a culcat nemancata. Dupa ce a cinat cu Gala Placidia in bucatarie, Hildebranda a intrat vesela in dormitor, de parca nu s-ar fi intamplat nimic, si a comentat cu hazul ei innascut intamplarile zilei. Nu si-a ascuns entuziasmul pentru doctorul Urbino, pentru eleganta si cordialitatea lui, dar Fermina n-a facut nici un comentariu, desi ii trecuse supararea. La un moment dat, Hildebranda i-a marturisit: cand doctorul Urbino s-a legat la ochi si i-a vazut dantura desavarsita stralucind intre buzele trandafirii, a simtit o dorinta irezistibila sa i le acopere cu sarutari. Fermina Daza s-a intors cu fata la perete si a pus capat conversatiei, fara intentia de a jigni, mai degraba zambitoare, dar cu glas raspicat:

- Esti o stricata.

A avut un somn agitat, urmarita tot timpul de imaginea doctorului Juvenal Urbino, care i se arata pretutindeni, razand, cantand, scotand scantei de pucioasa printre dinti, cu ochii legati, luand-o peste picior, provocand-o cu vorbe fara nici o noima, intr-o trasura necunoscuta ce urca spre cimitirul saracilor. S-a trezit cu noaptea in cap, extenuata, si a ramas in pat cu ochii deschisi, gandindu-se la anii fara numar pe care ii mai avea de trait. Apoi, in timp ce Hildebranda era la baie, a scris la repezeala un bilet, l-a impaturit in graba, l-a bagat iute in plic si, inainte ca Hildebranda sa se intoarca in camera, l-a trimis prin Gala Placidia doctorului Juvenal Urbino. Era una din scrisorile ei tipice, fara nici o litera in plus sau in minus, in care nu-i spunea decat de acord, domnule doctor, putea vorbi, asadar, cu tatal ei.

Cand Florentino Ariza a aflat ca Fermina Daza urma sa se marite cu un medic de neam nobil si bogat, educat in Europa si cu o reputatie putin obisnuita pentru anii lui, nimeni si nimic nu l-a putut clinti din starea de deprimare in care se prabusise. Cand a vazut ca-i pierise cheful de vorba, nu mai manca si-si petrecea noptile plangand intruna, Tránsito Ariza a facut mai mult decat era cu putinta ca sa-i aline durerea, consolandu-l ca o adevarata indragostita, iar dupa o saptamana a reusit sa-l convinga sa manance din nou. A vorbit atunci cu don León XII Loayza, singurul dintre cei trei frati care mai ramasese in viata, si fara sa-i marturiseasca adevaratul motiv, l-a implorat sa-i dea nepotului o slujba oarecare la compania lui de navigatie, numai sa fie cat mai departe, intr-un port pierdut prin padurile de pe valea fluviului La Magdalena, unde sa nu ajunga nici scrisorile, nici telegramele si unde sa nu se poata intalni cu nimeni care sa-i spuna ceva despre orasul asta, adevarat loc de pierzanie. Din consideratie pentru vadoa fratelui sau, care nu suporta nici macar ideea existentei unui bastard, unchiul nu i-a dat slujba, dar i-a gasit un post de telegrafist la Villa de Leyva, un oras de vis, aflat la douazeci de zile de drum si la aproape trei mii de metri altitudine deasupra nivelului Strazii Ferestrelor.

Florentino Ariza nu si-a dat niciodata seama ca era vorba de o calatorie cu efect terapeutic. Avea sa si-o aminteasca mereu, ca tot ce i s-a intamplat in acea perioada, prin lentilele impaijenite ale nefericirii. Cand a primit telegrama care-i anunta numirea, nu s-a gandit nici o clipa s-o ia in serios, dar Lotario Thugut l-a convins cu argumente nemtesti ca putea face o cariera stralucita in administratie. "Telegrafia e p meserie de viitor", i-a spus. I-a daruit o pereche de manusi captusite cu blana de iepure, o caciula cazaceasca si un palton cu guler de plus, care-i fusese de mare folos in timpul iernilor geroase din Bavaria. Unchiul León XII i-a dat doua costume de stofa si niste ghete impermeabile ale fratelui sau mai mare, dar si un bilet pentru o cabina la bordul primului vapor ce urma sa plece din port. Tránsito Ariza i-a ajustat hainele, pentru ca era mai putin corpolent decat taica-sau si mult mai scund decat neamtul, si i-a cumparat ciorapi de lana si izmene groase, ca sa fie pregatit pentru iernile aspre de pe podisurile inalte. Florentino Ariza, calit la scoala suferintei, asista nepasator la pregatirile de calatorie, intocmai ca un mort la propria-i inmormantare. N-a suflat nimanui nici o vorba despre plecare, nu si-a luat ramas bun de la nimeni, aparandu-si intimitatea cu aceeasi hotarare de fier cu care pastrase si taina iubirii lui inabusite, dar, in ajunul plecarii, a comis cu buna stiinta o ultima nebunie a inimii, care l-ar fi putut costa chiar viata. La miezul noptii, imbracat in hainele lui cele mai bune, a cantat de unul singur sub balconul Ferminei Daza valsul de iubire compus anume pentru ea, stiut numai de ei doi si care, timp de trei ani, fusese emblema complicitatii lor. I l-a cantat pe strunele viorii scaldate in lacrimi, abia murmurand cuvintele, cu o inspiratie atat de intensa, incat si cainii, care, dupa primele masuri, se pornisera pe latrat, mai intai pe strada, apoi in tot orasul, au amutit sub vraja adanca a melodiei, iar valsul s-a incheiat intr-o tacere supranaturala. Fereastra de la balcon nu s-a deschis, nimeni nu s-a aratat prin preajma, nici macar paznicul de noapte, care altadata venea sa asculte ultimele note ale serenadei. Aventura aceasta a fost ca un descantec de alinare, pentru ca din clipa in care Florentino Ariza si-a pus vioara in cutie si s-a indepartat pe strazile amortite fara sa mai priveasca inapoi, n-a mai avut senzatia ca pleca in

dimineata urmatoare, ci ca plecase de multi ani, cu hotararea irevocabila de a nu se mai intoarce in veci.

Vaporul pe care urma sa se imbarce, identic cu alte doua, apartinand Companiei Fluviale a Caraibilor, fusese rebotezat, in amintirea intemeietorului sau, *Pío Quinto Loayza*. Era o adevarata casa plutitoare din lemn, cu doua caturi, inaltata pe o carcasa plata din metal, cu un pescaj de cel mult cinci picioare, care-i permitea sa strabata mai usor albia denivelata a fluviului. Vapoarele mai vechi, fabricate pe la jumatarea veacului la Cincinnati, dupa modelul legendar al celor care faceau cursa intre Ohio si Mississippi, aveau de-o parte si de alta cate o roata propulsoare, pusa in miscare de un cazan incalzit cu lemne. Ca si acestea, vapoarele Companiei Fluviale a Caraibilor aveau masinile cu aburi si bucatariile pe puntea inferioara, aproape de suprafata apei, iar marile tarcuri unde echipajul isi atarna hamacele se incrucisau la diferite niveluri. La etajul superior se aflau cabina de comanda, cabina capitanului si cele ale ofiterilor, un salon si o sufragerie, unde pasagerii mai importanti erau invitati cel putin o data in cursul calatoriei sa cineze si sa joace carti. La etajul intermediar, existau sase cabine de clasa intai, dispuse pe laturile unui culoar care servea drept sufragerie comuna, iar la prora, un fel de salon, deschis spre fluviu, cu balustrade din lemn dantelat si stalpi de fier, unde noaptea pasagerii de rand isi atarnau hamacele. Spre deosebire de ambarcatiunile mai vechi, acest tip de vapoare avea doar o uriasa roata cu palete orizontale la pupa, sub closetele inabusitoare de sub coverta pasagerilor. Florentino Ariza nu se grabise sa exploreze vaporul indata ce urcase la bord, asa cum faceau, aproape din instinct, cei care calatoreau prima oara. A devenit constient de noua realitate care il inconjura abia spre seara, in timp ce treceau prin dreptul catunului Calamar, cand s-a dus sa urineze la pupa si a vazut prin gaura closetului roata uriasa din scanduri invartindu-se sub picioarele lui cu un vuiet vulcanic de ape inspumegate si aburi clocotitori.

Nu mai calatorise niciodata pana atunci. Isi luase intr-un cufar de tabla hainele groase, foiletoanele ilustrate cumparate luna de luna, pe care si le cosea singur intre coperti de carton, si cartile cu versuri de dragoste stiute pe de rost, ferfenitite de atata citit. Renuntase la vioara, care se identifica prea mult cu nefericirea lui, in schimb maica-sa il obligase sa-si ia nelipsitul *petate*, atat de practic si atat de raspandit prin partea locului, o boccea cu o perna, un cearsaf, o oala de noapte din cositor si o plasa contra tantarilor, toate infasurate intr-o rogojina legata cu doua franghii, din care se putea injgheba la nevoie un hamac. Florentino Ariza nu voia sa le ia, convins ca n-avea ce face cu ele intr-o cabina cu pal si asternuturi, dar inca din prima noapte a trebuit sa fie recunoscator simtului practic al mamei sale. Intr-adevar, in ultimul moment, la bord a urcat un pasager in tinuta de gala, care sosise chiar in acea dimineata din Europa si pe care il insotea guvernatorul in persoana. Voia sa-si continue drumul imediat, impreuna cu sotia, fiica, servitorul in livrea si cele sapte cufere cu chenare aurite care abia incapusera pe scari. Apeland la sentimentele patriotice ale creolilor, capitanul, un urias din Curaçao, a reusit pana la urma sa-i instaleze pe calatorii neprevazuti. Lui Florentino Ariza i-a explicat intr-o castiliana stalcita, presarata cu cuvinte frantuzesti, ca barbatul in haine de gala era noul ministru plenipotentiar al Angliei, in drum spre capitala republicii, amintindu-i totodata ca regatul pe care il reprezenta contribuise in mod decisiv la eliberarea noastra de sub dominatia spaniolilor, asa incat nici un sacrificiu nu era prea mare pentru ca o familie de rang atat de inalt sa se simta la noi ca acasa si chiar mai bine, daca se putea. Florentino Ariza, fireste, a renuntat la cabina.

La inceput, n-a regretat, intrucat debitul apelor era foarte bogat in acea perioada a anului, iar vaporul a inaintat fara oprelisti in primele doua nopti. Pe la ora cinci, dupa cina, echipajul distribuia paturi pliante din panza de cort, pe care pasagerii si le intindeau pe unde apucau, cu asternutul si plasa contra tantarilor aduse de acasa in boccea. Cine avea hamac si-l atarna in salon, iar cei care n-aveau de nici unele dormeau pe mesele din sufragerie, inveliti cu fetele de

masa, schimbate doar de doua ori in tot cursul calatoriei. Florentino Ariza ramanea treaz aproape toata noaptea, convins ca desluseste glasul Ferminei Daza in briza racoroasa, amagindu-si singuratatea cu amintirea ei, auzind-o cantand in rasuflarea vaporului ce inainta cu pasi de salvaticiune uriasa prin bezna, pana cand primele dungi trandafirii se desenuau in zare, iar noua zi se revarsa dintr-o data peste imasurile pustii si mlastinile inecate in ceata.

Calatoria i se parea atunci o dovada in plus a intelepciunii mamei sale si, in cele din urma, simtind cum cresteau in el noi puteri, isi spunea ca va reusi sa supravietuiasca uitarii.

Dupa trei zile insa, calatoria a devenit mai anevoioasa printre bancurile de nisip ivite pe neasteptate si bulboanele inselatoare. Apele erau mai tulburi, iar albia se ingustase, strecurandu-se printre paduri cu copaci uriasi, unde rareori se mai zarea cate o coliba de paie langa stivele de lemne pregatite pentru cazanele cu aburi de pe vapoare. Larma papagalilor si harmalaia maimutelor nevazute sporea parca arsita amiezii. Dar noaptea, cand vaporul era tras la mal, pana si simplul fapt de a fi in viata parea de nesuportat. Nu numai din pricina caldurii si a tantarilor, dar si a duhului pe care o raspandeau bucatile de carne sarata puse la uscat pe balustrade. Cei mai multi pasageri, si indeosebi europenii, abandonau cloaca din cabine si isi petreceau noaptea plimbandu-se pe coverte, alungand ganganiile ce navaleau de peste tot cu acelasi prosop cu care isi stergeau broboanele de sudoare, iar zorii ii prindeau sleiti de puteri si umflati de intepaturi.

Pe deasupra, in anul acela incepuse inca un episod al razboiului civil intermitent dintre liberali si conservatori, iar capitanul luase masuri foarte severe pentru asigurarea ordinii interne si a securitatii pasagerilor. Ca sa evite orice neintelegeri si provocari, a interzis vanarea caimanilor ce se soreau pe tarmurile nisipoase, una din distractiile preferate ale celor care calatoreau in acea vreme pe fluviu. Ceva mai tarziu, cand, in cursul unei altercatii, o parte dintre calatori s-au impartit in doua tabere opuse, a confiscat toate armele, promitand solemn sa le restituie la sfarsitul calatoriei. S-a aratat neinduplecat chiar si fata de ministrul britanic, care inca de la inceputul calatoriei aparuse imbracat in costum de vanatoare, cu o carabina si o pusca cu doua tevi pentru vanat tigri. Restrictiile s-au inasprit in dreptul portului Tenerife, unde s-au incrucisat cu un vapor care avea arborat pavilionul galben, semn al epidemiei. Capitanul n-a putut obtine nici o informatie, pentru ca celalalt vapor n-a raspuns la semnale. Dar in aceeasi zi, s-au intalnit cu alta nava, care incarca vite pentru Jamaica, si echipajul i-a informat ca vaporul cu steagul galben avea la bord doi bolnavi de holera, iar molima facea ravagii pe toata portiunea fluviului care le mai ramanea de strabatut. Atunci li s-a interzis pasagerilor sa coboare nu numai in porturi, dar chiar si in locurile nepopulate unde acostau ca sa incarce lemne. Astfel ca in timpul celor sase zile ramase pana la sfarsitul calatoriei, pasagerii au capatat deprinderi de puscariasi. Printre acestea, contemplarea pernicioasa a unui teanc de fotografii pornografice olandeze, care au circulat din mana in mana, fara ca cineva sa poata spune de unde aparusera, desi orice veteran al fluviului stia prea bine ca reprezentau doar o mostra din legendara colectie a capitanului. Dar chiar si aceasta distractie fara nici un viitor n-a facut altceva decat sa sporeasca plictiseala.

Florentino Ariza a suportat neplacerile calatoriei cu acea rabdare minerala care o indurera pe maica-sa si ii exaspera pe prietenii lui. Nu si-a facut cunostinte printre calatori, nu a intrat in vorba cu nimeni. Isi petrecea zilele privind de pe punte caimanii care se soreau pe nisip si pandeau cu falcile cascade fluturii ce roiau in jur, contempland ingandurat stolurile de starci care isi luau zborul speriasi, pe deasupra mlastinilor, lamantinii care isi alptau puii cu mameloanele lor maternale si ii uimeau pe calatori cu plansul lor de femeie. Intr-una din zile, a vazut plutind pe apa trei cadavre umflate si verzi, deasupra carora se inghesuiau cativa vulturi *gallinazos*. Au trecut mai intai cadavrele a doi barbati, unul dintre ele fara cap, apoi cel al unei fetite de cativa

ani, ale carei plete de meduza se unduiau in siajul navei. N-a aflat niciodata, pentru ca niciodata nu se putea afla, daca erau victimele holerei sau ale razboiului, dar duhoarea lor gretoasa i-a pangarit in amintire imaginea Ferminei Daza.

Asa i se intampla de fiecare data: orice fapt, placut sau neplacut. Ii purta gandul catre ea. Noaptea, cand vaporul tragea la tarm si cei mai multi calatori se plimbau neconsolati pe coverte, el rasfoia sub lampa cu carbid din sufragerie, singura care ramanea aprinsa pana in zori, foi-letioanele ilustrate, stiute aproape pe de rost, iar dramele de atatea ori citite si rascitite isi redobandeau puterea magica de la inceput, cand el inlocuia protagonistii imaginari cu prieteni si cunoscuti din viata reala, rezervandu-si pentru sine si pentru Fermina Daza rolurile indragostitilor fara speranta. Alteori, compunea scrisori inflacarate, pe care le rupea si le arunca in valurile ce lunecau necontentit spre ea. Asa isi petrecea cele mai grele ceasuri, intrupat uneori intr-un print timid sau intr-un paladin al iubirii, alteori, in propria-i piele, de iubit parasit, pana cand se starneau primele adieri racoroase si se ducea sa motaie intr-un fotoliu de pe punte.

Intr-o noapte, si-a intrerupt lectura mai devreme ca de obicei si tocmai trecea adancit in ganduri prin sufrageria pustie, indreptandu-se spre closete, cand brusc s-a deschis o usa, iar o mana ca o gheara de soim l-a insfacat de maneca si l-a tras intr-o cabina. Abia a mai apucat sa simta prin intuneric trupul fara varsta al unei femei goale, scaldata intr-o sudoare calda, cu respiratia sacadata, care l-a trantit cu fata in sus pe pat, i-a desfacut catarama de la curea, i-a deschiat nasturii si, aruncandu-se calare peste el, zvarcolindu-se si icnind, l-a depozat fara glorie de virginitate. Amandoi s-au pravalit agonizand intr-un hau fara fund, mirosind a mal si creveti. Ea ramase o clipa intinsa peste el, respirand cu greu, si inceta sa mai existe in intuneric.

- Pleaca acum si uita tot, ii spuse. Intre noi nu s-a intamplat nimic.

Atacul fusese atat de rapid si de triumfator, incat nu putea fi vorba de o nebunie subita, efect al plictiselii, ci de un plan elaborat din timp pana in cele mai mici detalii. Aceasta certitudine magulitoare l-a nelinistit cu atat mai mult pe Florentino Ariza, cu cat, atingand culmea placerii, avusese o revelatie careia nu-i putea da crezare, pe care refuza s-o admita, anume ca iubirea iluzorie pentru Fermina Daza putea fi inlocuita cu o pasiune lumeasca. A incercat, asadar, sa afle identitatea violatoarei-magistru, in al carei instinct de pantera ar fi putut afla un remediu pentru nefericirea lui. Dar n-a avut sorti de izbanda. Dimpotriva, pe masura ce inainta in cercetari, avea senzatia ca se departeaza tot mai mult dea adevar.

Asaltul se petrecuse in ultima cabina, care comunica printr-o usa cu penultima, transformandu-se astfel intr-un dormitor cu doua paturi, foarte potrivit pentru o familie numeroasa. Acolo calatoreau doua femei tinere, o alta ceva mai in varsta, dar care se tinea inca bine, si un copil de cateva luni. Se imbarcasera la Barranco de Loba, portul care deservea orasul Mompo de cand nestatornicia fluviului il izolase de caile de acces pe apa, iar Florentino Ariza le remarcase numai pentru ca duceau copilul adormit intr-o colivie mare.

Erau imbracate ca pasagerele de pe transatlanticele la moda, cu fuste de matase si jupoane, cu colerete de dantela si palarii cu boruri mari, garnisite cu flori de etamina, iar cele mai tinere isi schimbau toaletele de cateva ori pe zi, aducand un aer primavaratic printre calatorii sufocati de caldura. Manuiau umbrelutele de soare si evantaiile din pene cu o deosebita iscusinta, dar si cu intentiile indescifrabile ale momposinelor vremii. Florentino Ariza n-a izbutit sa descopere ce relatii existau intre ele, desi nu se indoaia ca faceau parte din aceeasi familie. La inceput, s-a gandit ca cea mai in varsta putea fi mama celorlalte doua, dar curand si-a dat seama ca era prea tanara si, in plus, dintre toate, numai ea purta doliu. Nu putea crede ca una dintre ele indraznise

sa faca tot ce facuse stiind ca tovarasele ei dormeau in paturile de alaturi, singura explicatie plauzibila fiind aceea ca profitase de un moment intamplator sau, poate, dinainte aranjat, in care a ramas singura in cabina. Uneori, doua dintre ele ieseau sa se racoreasca pe coverta, unde ramaneau pana tarziu, in timp ce a treia avea grija de copil inauntru, dar intr-o noapte mai calduroasa, au iesit toate, cu copilul adormit in colivia de rachita acoperita cu un voal.

In ciuda atator indicii incalcite, Florentino Ariza s-a grabit sa inlature posibilitatea ca cea mai in varsta sa fie autoarea asaltului, absolvind-o imediat si pe cea mai tanara, mai fermecatoare si mai indrazneata dintre ele. A facut-o fara un motiv intemeiat, numai si numai pentru ca vigilenta lor neobosita il indemna sa ia drept reala dorinta lui fierbinte ca amanta de-o clipa sa fie mama copilului inchis in colivie. Atat de mult l-a sedus aceasta idee, incat a inceput sa se gandeasca la ea mai mult decat la Fermina Daza, fara sa tina seama de faptul atat de evident ca acea mama tanara nu traia decat pentru copilul ei. Nu avea mai mult de douazeci si cinci de ani, era zvelta si aurie, cu niste pleoape portugheze care o faceau sa para si mai distanta, si orice barbat s-ar fi multumit numai cu firimiturile dragostei cu care isi inconjura fiul. De la micul dejun pana la culcare, se ocupa de el in salonul de pe coverta, in timp ce tovarasele ei jucau dame, iar cand reusea sa-l adoarma, agata colivia de tavan, in locul cel mai racoros. Dar nici macar cand era adormit nu se departa de el, leganand colivia, fredonand cantece de indragostita, in timp ce gandurile ii zburau pe deasupra privatiunilor calatoriei. Florentino Ariza se agata de iluzia ca, mai devreme sau mai tarziu, tot avea sa se dea de gol, macar printr-un gest. Ii urmarea pana si ritmul respiratiei in tresarirea medalionului ce-i atarna peste bluza de batist, privind-o fara jena pe deasupra cartii pe care se prefacea ca o citeste, si chiar a comis impertinenta calculata de a-si schimba locul la masa din sufragerie, ca sa poata sta in fata ei. Dar nimic nu i-a confirmat banuiala ca era depozitara celeilalte jumatati a tainei lui. Singura amintire care i-a ramas de la ea, si asta numai pentru ca tovarasa ei mai tanara a strigat-o, a fost numele de botez: Rosalba.

Intr-a opta zi de calatorie, vaporul a strabatut o stramtoare cu ape involburate, inaintand cu greu printre peretii inalti de marmura, iar dupa pranz, a acostat la Puerto Nare. Acolo coborau pasagerii care isi continuau drumul spre interiorul provinciei Antioquia, una dintre cele mai afectate de noul razboi civil. Cele sase colibe din frunze de palmier si carciuma de lemn cu acoperis de tabla care alcatuiau portul erau pazite de cateva patrule de soldati desculti si prost inarmati, intrucat se zvonise ca rascultatii aveau de gand sa atace si sa jefuiasca vapoarele. In spatele caselor, se inaltau pana la cer culmile unor munti prapastiosi, cu o cornisa pe unde serpuia un drum de cai taiat chiar la marginea prapastiei. Nimeni n-a dormit linistit la bord, dar atacul nu s-a produs, iar spre dimineata, locul arata ca un iarmaroc, cu indieni care vindeau amulete din lemn de palmier *ragua* si filtre de amor, printre catarii gata pregatiti pentru urcusul de sase zile spre jungla cu orhidee din cordiliera centrala.

Florentino Ariza isi petrecuse timpul privindu-i pe negrii care carau in spate marfurile de pe vapor, vazuse cum erau descarcate cosurile cu faianta chinezeasca, planele cu coada pentru domnisoarele din Envigado si doar foarte tarziu a observat ca, printre pasagerii ramasi pe tarm, se numara si grupul Rosalbei. Le-a zarit tocmai cand se pregateau de plecare, asezate piezis in sa, cu cizme de amazoane si umbrelute in culori ecuatoriale, si atunci, cu o indrazneala ce-i lipsise in zilele precedente, i-a facut Rosalbei un semn de adio cu mana, iar ele i-au raspuns toate la fel, cu o familiaritate care l-a rascolit pana in maruntaie, facandu-l sa-si regrete indrazneala tardiva. Le-a vazut cotind prin spatele carciunii, urmate de catarii care duceau in spinare cuferele, cutiile de palarii si colivia copilului, apoi le-a zarit catarandu-se ca un sir de furnici carause pe marginea abisului si, in cele din urma, au pierit din viata lui. Atunci, s-a simtit singur pe lume, iar amintirea Ferminei Daza, ramasa la panda in ultimele zile, i-a dat lovitura de gratie.

Stia ca urma sa se casatoreasca chiar in sambata aceea, iar nunta starnise inca dinainte multa valva, dar fiintei care o iubea cel mai mult pe lume si care avea s-o iubeasca in veci nu-i mai era ingaduit nici macar sa moara de dragul ei. Inabusita pana atunci in lacrimi, gelozia a pus dintr-o data stapanire pe sufletul lui. Se ruga fierbinte ca trasnetul dreptatii divine s-o doboare pe Fermina Daza chiar in clipa cand se va pregati sa jure iubire si supunere unui barbat care nu si-o dorea drept sotie decat ca pe un obiect de decor si, cuprins de extaz, isi imagina mireasa, a lui sau a nimanui, prabusita pe dalele catedralei, cu cununita din flori de portocal ninsa de roua mortii si cu torentul inspumat al valului revarsat peste lespezile de marmura ale celor paisprezece episcopi inmormantati in fata altarului principal. Dar odata implinita razbunarea, se caia de propria-i rautate si atunci, o vedea pe Fermina Daza ridicandu-se teafara de jos, straina, dar vie, caci ii era cu neputinta sa-si inchipuie lumea fara ea. N-a mai putut dormi, iar daca uneori se aseza la masa si mai ciugulea cate ceva, o facea imaginandu-si ca Fermina Daza se afla alaturi de el sau, dimpotriva, pentru a-i refuza omagiul ajunarii. Se consola cateodata cu gandul ca, in euforia nuntii si chiar in noptile patimase ale lunii de miere, Fermina Daza avea sa sufere o clipa sau chiar mai multe, dar, in mod sigur, una, cand naluca iubitului inselat, umilit, scuipat, o sa-i apara in minte, tulburandu-i fericirea.

Cu o seara inainte de a ajunge in portul Caracoli, capatul calatoriei, capitanul a oferit petrecerea traditionala de ramas-bun, cu o orchestra de suflatori alcatuita din membrii echipajului si focuri de artificii colorate lansate din cabina de comanda. Ministrul Marii Britanii suptuise odiseei cu un stoicism exemplar, vanand cu aparatul de fotografiat animalele pe care nu avea voie sa le omoare cu pusca, iar seara venea de fiecare data in sufragerie imbracat in tinuta lui impecabila. Dar la petrecerea de la sfarsit, si-a facut aparitia in costumul clanului MacTavish si a cantat din cimpoi dupa pofta inimii, invatandu-i pe toti cei care erau amatori dansurile lui nationale, iar inainte de a se lumina de ziua, l-au dus mai mult taras in cabina. Coplezit de durere, Florentino Ariza s-a retras in ungherul cel mai indepartat de pe coarta, ca sa nu-i ajunga la urechi nici macar ecourile chiolhanului, si si-a pus pe el paltonul lui Lotario Thugut, incercand sa-si invinga frigul din oase. Se trezise la cinci dimineata ca un condamnat in zorii executiei si toata sambata nu facuse altceva decat sa-si imagineze minut cu minut nunta Ferminei Daza. Mai tarziu, cand s-a intors acasa, dandu-si seama ca incurcase orele si ca totul fusese altfel de cum isi imaginase el, a avut bunul simt sa-si bata joc de propria-i fantezie.

A fost, oricum, o sambata a patimilor, care a culminat cu un nou acces de febra, cand i s-a parut ca era momentul in care tinerii casatoriti plecau pe furis de la nunta, pe o usa secreta, pentru a gusta deliciile primei nopti. Vazandu-l tremurand de friguri, cineva l-a anuntat pe comandant, care a lasat petrecerea balta si, temandu-se sa nu fie vorba de un caz de holera, l-a luat cu el si pe medicul de bord, ca sa-l consulte, iar acesta i-a dat o doza buna de bromura si l-a trimis in cabina de carantina. A doua zi insa, cand in zare s-au ivit de sub apa coltii de stanca din dreptul portului Caracoli, febra ii disparuse si se simtea plin de sperante, pentru ca in marasmul sedativelor, se hotarase o data pentru totdeauna si fara sa stea prea mult pe ganduri, sa dea dracului stralucitul viitor al telegrafiei si sa se intoarca, la bordul aceluiasi vapor, in stravechea Strada a Ferestrelor.

Nu i-a fost greu sa gaseasca un loc la inapoiere in schimbul cabinei cedate reprezentantului reginei Victoria. La inceput, capitanul a incercat sa-l convinga sa renunte cu argumentul binecunoscut ca telegrafia era stiinta viitorului. Exista chiar un proiect, i-a mai spus, pentru instalarea unui astfel de sistem de comunicare pe vapoare. Dar el a rezistat oricaror argumente, iar capitanul n-a avut incotro si, pana la urma, i-a facut pe plac, nu atat din pricina cabinei, cat mai ales pentru ca stia foarte bine care erau adevaratele lui legaturi cu Compania Fluviala a Caraibilor.

Calatoria in josul fluviului a durat mai putin de sase zile, iar Florentino Ariza s-a simtit din nou acasa cand au intrat in laguna Las Mercedes si a vazut siragul de lumini de pe luntrile pescaresti leganandu-se in siajul vasului. Nu se luminase bine de ziua cand au acostat in micul golf Niño Perdido, aflat la noua leghe departare de oras si ultimul port pentru vapoarele fluviale mai inainte de a fi fost dragat si dat din nou in folosinta vechiul canal de trecere de pe vremea spaniolilor. Calatorii trebuiau sa astepte pana la sase dimineata salupele inchiriate care urmau sa-i duca la destinatie. Dar Florentino Ariza era atat de nerabdator, incat a plecat mai inainte cu salupa postei, ai carei functionari il socoteau ca pe unul de-ai lor. Inainte de a cobori de pe vapor, a cedat tentatiei de a face un gest simbolic: si-a aruncat in apa bocceaua cu asternutul si a urmarit-o cu privirea cum se departa printre tortele pescarilor nevazuti, pana cand a iesit din laguna si a disparut in ocean. Era sigur ca n-o sa mai aiba nevoie de ea pana la capatul vietii. Niciodata, pentru ca niciodata n-avea sa mai paraseasca orasul Ferminei Daza.

Golful arata in zori ca un iaz cu luciul neted. Pe deasupra negurilor care pluteau peste ape, Florentino Ariza a zarit turla catedralei poleita de primele raze, hulubariile de pe acoperisuri si, orientandu-se dupa ele, a reusit sa localizeze balconul palatului Marchizului de Casaldueiro unde si-o imagina pe femeia nenorocirii lui dormind cu capul pe umarul sotului satisfacut. Aceasta presupunere i-a sfasiat inima, dar n-a facut nimic ca sa si-o stearga din minte, dimpotriva: s-a complacut in suferinta. Soarele se inaltase de mult pe cer cand salupa postei si-a croit drum prin labirintul velierelor ancorate in port, unde mirosurile nenumarate din piata se invalmaseau cu imputiciunea de pe fundul marii, contopindu-se in aceeasi duhoare. Tocmai sosise goeleta de la Riohacha, iar hamalii cu apa pana la brau luau calatorii de la bord si ii duceau in carca pana la tarm. Florentino Ariza a fost primul care a sarit pe uscat de pe salupa postei, iar din clipa aceea n-a mai simtit in nari miasmele fetide ale golfului, ci mirosul personal al Ferminei Daza, care imbalsama orasul. Totul mirosea a ea.

Nu s-a mai intors la oficiul de telegraf. Singura lui preocupare pareau sa fie foiletoanele de dragoste si volumele din colectia *Biblioteca Populara*, pe care maica-sa i le cumpara in continuare si pe care el le citea si le recitea tolanit in hamac, pana cand le invata pe dinafara. N-a intrebat nici macar unde era vioara. Si-a reluat legaturile cu prietenii mai apropiati, cu care juca biliard sau statea de vorba pe terasele cafenelelor de sub arcadele Pietii Catedralei, dar nu s-a mai dus la balurile de sambata seara: nu si le putea imagina fara ea.

In dimineata in care s-a intors din calatoria neterminata, a aflat ca Fermina Daza isi petrecea luna de miere in Europa, iar inima lui indurerata parca ii spunea ca va ramane acolo, daca nu pentru totdeauna, oricum pentru multi ani. Aceasta convingere i-a dat si primele sperante ca va putea uita totul. Se gandea la Rosalba, a carei amintire devenea tot mai vie, pe masura ce se stingeau celelalte. Si tot atunci si-a lasat sa-i creasca mustata cu varfuri pomadate, la care n-avea sa renunte pana la sfarsitul vietii si care i-a schimbat nu numai infatisarea, dar si firea, iar gandul ca iubirea putea fi inlocuita oricand cu alta, i-a calauzit pasii pe carari pana atunci nebanuite. Incet-incet, mirosul Ferminei Daza deveni mai putin intens si frecvent, iar in cele din urma, ramase numai in gardeniile albe.

Era derutat, nestiind incotro sa-si indrepte viata, cand, intr-o noapte de razboi, vestita vaduva a lui Nazaret le-a cerut inspaimantata adapost, deoarece casa ei fusese distrusa de o ghiulea de tun in timpul asediului generalului rebel Ricardo Gaitán Obeso. Tránsito Ariza a prins ocazia din zbor si a trimis-o pe vaduva in camera fiului, pretextand ca in dormitorul ei nu era loc suficient, dar, in realitate, cu speranta ca o alta iubire il va putea vindeca de cea care ii facea viata un chin. De cand fusese dezvirginat de Rosalba in cabina de pe vapor, Florentino Ariza nu mai facuse dragoste si i s-a parut firesc ca intr-o noapte atat de cumplita vaduva sa doarma in pat, iar

el in hamac. Numai ca ea hotarase dinainte si pentru el. Asezata pe marginea patului unde Florentino Ariza statea intins si se intreba, descumpanit, ce anume ar fi trebuit sa faca, a inceput sa-i vorbeasca despre dorul ei nestins dupa sotul mort cu trei ani in urma, in timp ce-si arunca rand pe rand prin odaie valurile cernite ale vaduvei, pana cand nu i-a mai ramas nici macar verigheta pe deget. Si-a scos mai intai bluza de tafta brodata cu margele si a aruncat-o pe fotoliul din colt, si-a azvarlit brasiera peste umar, de cealalta parte a patului, apoi si-a tras dintr-o singura miscare fusta lunga, monahala, juponul cu volane, portjartierul de atlas si funebrii ciorapi de matase, risipindu-le pe jos ca pe niste zdrente, iar camera s-a innegurat dintr-o data sub ultimele ramasite ale doliului ei. A facut-o cu atata entuziasm si cu niste pauze asa de bine chibzuite, incat fiecare gest parea intampinat de trupele de asalt cu salve de tun care zguduiau orasul din temelii. Florentino Ariza a incercat s-o ajute sa-si desfacă sutienul, dar ea i-a luat-o inainte cu o manevra abila, caci de-a lungul a cinci ani de devotiune matrimoniale, invatase asa de bine sa se descurce singura in timp ce facea dragoste, incat nici chiar pentru preambuluri nu mai avea nevoie de vreun ajutor. In cele din urma, si-a scos pantalonasii de dantela, lasandu-i sa alunece cu o miscare rapida de inotatoare, si a ramas in pielea goala.

Avea douazeci si opt de ani si nascuse de trei ori, dar trupul ei isi pastra nealterat farmecul ametitor de fecioara. Florentino Ariza n-avea sa inteleaga niciodata cum de fusese cu putinta ca niste vesminte de penitenta sa domoleasca neastamparul de iapa sireapa al acelei femei patimase, care l-a dezbracat sufocata de propria-i nerabdare, asa cum nu indraznise s-o faca vreodata cu sotul ei, de teama sa n-o ia drept o desfranata, si care a incercat sa-si potoleasca intr-un singur asalt, cu uimirea si inocenta celor cinci ani de fidelitate conjugala, dorinta inabusita in timpul doliului. Inainte de aceasta noapte si din ceasul de gratie in care maica-sa o adusese pe lume, nu se culcase niciodata, nici macar in acelasi pat, cu alt barbat in afara de sotul ei.

Nu si-a permis prostul gust de a avea remuscari. Dimpotriva. Neputand dormi din pricina mingilor de foc care zburau tiuind pe deasupra acoperisurilor, a evocat pana in zori excelente calitati ale sotului ei, fara sa-i reproseze alta infidelitate decat aceea de a fi murit fara ea, dar impacata la gandul ca niciodata nu-i apartinuse pe de-a-ntregul asa cum era atunci, inchis intr-o lada cu capacul batut in douasprezece cuie de trei toli si la doi metri sub pamant.

- Sunt fericita, i-a spus, pentru ca numai acum stiu sigur unde e cand nu e acasa.

Din noaptea aceea, cand si-a lepadat pentru totdeauna doliul, renuntand la perioada inutila a bluzelor cu floricele gri, viata i s-a umplut de cantece de iubire si rochii provocatoare, cu papagali si fluturi pictati, iar toti cei care poteau la trupul ei puteau sa-l aiba oricand doreau. Cand, dupa saizeci si trei de zile de asediu, trupele generalului Gaitán Obeso au fost invinse, si-a refacut casa daramata de tunuri si a construit deasupra stancilor de pe tarm o terasa unde se spargeau pe timp de furtuna talazurile infuriate ale marii. Acesta a fost cuibisorul ei de nebunii, cum se amuza sa spuna fara nici o ironie, unde ii primea numai pe cei care ii erau pe plac, cand avea chef si cum avea chef, fara sa ceara de la nimeni nici un banut, considerand ca, de fapt, barbatii ii faceau o favoare. Doar rareori accepta un dar, cu conditia sa nu fie de aur, si proceda cu atata discretie, incat nimeni n-ar fi putut dovedi ca avea o purtare necuviincioasa. O singura data a fost pe punctul de a starni un adevarat scandal public, cand s-a zvonit ca arhiepiscopul Dante de Luna nu murise otravit din greseala cu ciuperci, ci le mancuse intentionat, dupa ce ea il amenintase ca-si taie gatul daca mai insista cu avansurile lui sacrilege. Nimeni n-a intrebat-o daca era adevarat, iar ea n-a vorbit niciodata despre aceasta intamplare, dar nici felul de viata nu si l-a schimbat. Era, asa cum marturisea chiar ea, moarta de ras, singura femeie libera din tinut.

Vaduva lui Nazaret n-a lipsit niciodata de la intalnirile sporadice cu Florentino Ariza, oricat de ocupata ar fi fost, si totdeauna o facea fara pretentia de a iubi sau de a fi iubita, desi totdeauna spera sa descopere ceva care sa semene cu iubirea, dar fara inconvenientele iubirii. Uneori, cand se intalneau la ea acasa, le placea sa ramana pe terasa de pe tarmul marii, sub ploaia de spuma sarata, si sa contemple in zare zorii lumii intregi. El s-a straduit s-o invete toate trucurile pe care le vazuse la altii prin gaurile din peretii camarutelor de la hotelul de tranzit, dar si solutiile teoretice trambitate in gura mare de Lotario Thugut in noptile cand era cu chef. A convins-o sa se lase privita in timp ce faceau dragoste, sa schimbe pozitia conventionala a misionarului cu cea a bicicletei de apa, sau cu cea a puilor la frigare, sau a ingerului ciopartit, iar odata au fost cat pe ce sa-si franga gatul cand, chinuindu-se sa nascoceasca altceva cu totul nou, s-a rupt hamacul cu ei. Dar toate s-au dovedit pana la urma lectii inutile, pentru ca, desi era o eleva plina de indrazneala, ei ii lipsea orice talent pentru fornicatia bine controlata. Niciodata n-a putut intelege farmecul seninatatii in pat, niciodata n-a avut o cat de mica inspiratie, iar orgasmele ei erau inoportune si epidermice: o dezolanta impreunare si atata tot. Mult timp, Florentino Ariza a fost convins ca era singurul, iar ea l-a lasat sa traiasca cu aceasta iluzie, pana cand a avut ghinionul sa vorbeasca in somn. Incet-incet, el a reconstituit din franturi harta de navigatie a visurilor si s-a strecurat printre numeroasele insule ale vietii ei tainice. Asa a aflat ca nu avea de gand sa se marite cu el, desi ii purta o vie recunostinta pentru faptul ca o pervertise. Si chiar i-a marturisit-o de cateva ori:

- Te ador, fiindca ai facut din mine o tarfa.

Fapt care, exprimat sub o alta forma, nu era lipsit de temei. Florentino Ariza o facuse sa-si piarda virginitatea unei casnicii conventionale, mai nociva decat virginitatea congenitala sau decat abstinenta vaduviei. Ii explicase ca nimic din ceea ce fac un barbat si o femeie in pat nu este imoral, daca in acest fel contribuie la perpetuarea iubirii. Si inca un lucru care avea sa devina de atunci temeiul intregii ei vietii, anume, ca fiecare vine pe lume inzestrat cu anumite aptitudini pentru amor, iar cele nefolosite de buna voie sau prin forta imprejurarilor, din motive de ordin personal sau nu, se pierd pe veci. Meritul ei a fost ca i-a aplicat sfatul intocmai, fara sa schimbe o iota. Cu toate acestea, convins ca o cunoaste mai bine ca oricine, Florentino Ariza nu putea intelege de ce era atat de solicitata o femeie asa de puerila, care, pe deasupra, sporovaia intruna in pat despre raposatul ei sot. Dupa el, singura explicatie posibila si care n-a putut fi dezmentita de nimeni, era ca tot ce-i lipsea vadei lui Nazaret in materie de arte martiale ii prisosea in tandrete. Pe masura ce ea isi extindea domeniile, iar el si le explora pe ale sale, incercand sa-si gaseasca alinare pentru mai vechea lui durere in alte inimi risipite ici si colo, au inceput sa se intalneasca tot mai rar, pana cand, in cele din urma, s-au despartit fara suferinta.

A fost primul amor de pat al lui Florentino Ariza. Dar. In loc sa-si lege vietile intr-o relatie statornica, asa cum visa maica-sa, amandoi au profitat de ocazie ca sa se arunce in valtoarea vietii. Florentino Ariza a dezvoltat metode ce pareau neverosimile la un barbat ca el, taciturn, pricajit si, pe deasupra, imbracat ca un babalac din alte timpuri. Avea, in schimb, doua calitati care il favorizau. Mai intai, faptul ca putea recunoaste cu precizie, chiar dintr-o multime de oameni, femeia care il astepta, desi ii facea curte cu multa prudenta, constient ca nimic nu era mai rusinos si mai umilitor decat un refuz. Pe de alta parte, si ele il identificau imediat ca pe un singuratic care cersea iubire cu o umilinta de caine haituit, si asta le facea sa cedeze fara conditii, fara sa pretinda nimic, fara sa urmareasca alta satisfactie decat sentimentul datoriei implinite fata de un milog al strazii. Erau singurele lui arme, dar cu ele a purtat batalii istorice, desi invaluite in cel mai mare secret, pe care le-a inregistrat cu o scrupulozitate de notar intr-un caiet cifrat, usor de recunoscut dintre multe altele dupa titlul care vorbea de la sine: *Ele*. Prima insemnare a fost cea privitoare la vaduva lui Nazaret. Cincizeci de ani mai tarziu, cand Fermina Daza a fost

absolvita de sfanta osanda a cununiei, avea vreo douazeci si cinci de caiete, unde inregistrase sase sute douazeci si doua de amori de mai lunga durata, fara a mai pune la socoteala nenumaratele aventuri trecatoare, pe care nu le invrednicise nici macar cu o nota cat de neinsemnata.

Dupa sase luni de amor bezmetic cu vaduva lui Nazaret, Florentino Ariza a fost ferm convins ca reusise sa supravietuiasca chinurilor dragostei pentru Fermina Daza. Atat de convins, incat s-a sfatuit si cu Tránsito Ariza de cateva ori, de-a lungul celor doi ani cat a durat voiajul de nunta, si a continuat sa creada acest lucru cu o senzatie de nemarginita usurare pana in duminica blestemata cand, fara sa fi avut vreo presimtire, a zarit-o iesind de la biserica la bratul sotului ei, asaltata de curiozitatea si admiratia noii lumi in care se invartea. Aceleasi doamne de nobila stirpe care o luasera in deradere la inceput, dispretuind-o pentru ca era o venetica fara nume, se intreceau acum sa-i castige bunavointa, ametite de farmecul ei. Isi juca atat de bine rolul de sotie mondena, incat lui Florentino Ariza i-au trebuit cateva minute bune ca s-o recunoasca. Se schimbase complet: prestanta si aerul de femeie matura, botinele cu tocuri inalte, palaria cu voalata, impodobita cu pana unei pasari orientale, totul la ea era diferit, dar atat de firesc, de parca nici nu dusese alta viata de cand se nascuse. I s-a parut mai frumoasa si mai tanara ca niciodata, dar, ca niciodata, irecuperabila, desi n-a inteles motivul decat cand i-a zarit rotunjimea pantecului sub rochia larga de matase: era insarcinata in luna a sasea. Mai mult ca orice insa, l-a impresionat faptul ca alcatuia impreuna cu sotul ei o pereche incantatoare, care se purta cu dezinvoltura si fluiditate, plutind parca pe deasupra oricaror stavile ale realitatii. Florentino Ariza n-a simtit nici gelozie, nici furie, ci un cumplit dispret fata de sine insusi. Se simtea sarac, urat, inferior, nedemn nu numai de ea, ci de orice alta femeie de pe fata pamantului.

Asadar, se intorsese. Revenea fara sa regrete cotitura din viata ei. Dimpotriva: avea din ce in ce mai putine motive s-o faca, mai ales dupa ce supravietuise incercarilor din primii ani. Fapt cu atat mai vrednic de admiratie in cazul unei tinere ca ea, care, pana in noaptea nuntii, inca mai bajbaia prin negurile inocentei. Incepuse sa si-o piarda in cursul calatoriei prin tinutul verisoarei Hildebranda. La Valledupar a inteles, in sfarsit, de ce cocosii alearga gainile, a asistat la nuntirea brutala a magarilor, a vazut nascandu-se viteii si si-a auzit verisoarele comentand ca pe un lucru firesc care dintre rudele lor casatorite continuau sa faca dragoste si care, de cand si de ce nu se mai culcau impreuna, desi traiau sub acelasi acoperis. Si tot atunci si-a inceput initierea in amorul solitar, cu ciudata senzatie ca nu era ceva nou pentru instinctele ei: mai intai in pat, tinandu-si rasuflarea, ca sa nu se dea de gol in dormitorul impartit cu alte sase verisoare, apoi, fara nici o retinere, tolanita pe pardoseala baii, cu parul despletit si fumand primele chistoace de carutas. Totdeauna o facea rascolita de muștrari de cuget si indoieli, de care n-a reusit sa scape decat dupa ce s-a casatorit, si totdeauna in cel mai mare secret, in timp ce verisoarele ei se intreceau care mai de care sa povesteasca nu numai de cate ori pe zi si cum li se intampla, dar si cat de intense orgasme aveau. In ciuda atractiei pe care o exercitau asupra ei acele ritualuri initiatice, a continuat sa fie convinsa ca pierderea virginitatii era un sacrificiu sangeros.

Astfel ca propria-i nunta, care se anunta a fi printre cele mai rasunatoare din ultimii ani ai veacului trecut, s-a desfasurat pentru ea sub semnul groazei. Luna de miere o inspaimanta mai mult decat scandalul social starnit de casatoria cu un june care nu-si avea seaman pe lume. Din clipa in care au inceput strigarile de casatorie la catedrala, Fermina a fost din nou asaltata de biletele anonime, unele cuprinzand chiar amenintari cu moartea, dar ea abia daca le lua in seama, caci, inspaimantata de iminenta violarii, nu mai avea putere sa se mai teama si de altceva. Chiar daca ea n-o facea in mod constient, indiferenta era cea mai nimerita atitudine pe care o putea adopta fata de anonime o categorie sociala deprinsa, din cauza festelor pe care i le jucase istoria, sa-si plece capul in fata faptului implinit. Asa incat, pe masura ce se raspandea zvonul ca nunta

era irevocabila, tot ceea ce pana atunci ii fusese potrivit pare sa treaca de partea ei. Putea constata aceste schimbari in alaiul mereu mai numeros de femei livide, subrezite de artrita si resentimente, care, convingandu-se intr-o buna zi de inutilitatea intrigilor, isi faceau aparitia pe neasteptate si fara nici o jena in casa din Parcul Evangheliilor, cu bratele incarcate de retete de bucatarie si daruri augurale. Tránsito Ariza, care cunostea prea bine lumea aceea, desi abia atunci a vazut pe propria-i piele de ce era in stare, stia ca in ajunul unor evenimente mai importante, clientele veneau s-o roage sa-si dezgroape ulcioarele si sa le imprumute bijuteriile amanetate, doar pentru douazeci si patru de ore, in schimbul unei dobanzi suplimentare. De mult nu se mai intamplase ca ulcioarele sa ramana goale, iar doamnele cu nume rasunatoare sa-si abandoneze cuferele in umbra si sa apara surazatoare, purtandu-si propriile bijuterii luate cu imprumut, la o nunta cum nu se mai vazuse alta in tot veacul si a carei incununare glorioasa a fost participarea in calitate de nas a doctorului Rafael Núñez, de trei ori presedinte al Republicii, filozof, poet si autor al textului imnului national, dupa cum se putea afla inca de pe atunci din unele dictionare mai recente. Fermina Daza a fost condusa la altar de tatal sau, caruia tinuta de gala i-a imprumutat pentru o zi un aer echivoc de respectabilitate. A fost cununata pe viata, in fata altarului principal al catedralei, de trei episcopi, la unsprezece dimineata, in preainaltata vineri a Sfintei Treimi, iar in tot acest rastimp, n-a avut nici un gand milostiv pentru Florentino Ariza, care, la ora aceea, delira de febra, murind de dorul ei, pe puntea batuta de soare si vant a unui vapor ce n-avea sa-l poarte spre uitare. In timpul ceremoniei religioase si mai tarziu, la petrecere, a arborat un suras inghetat, ca de clovn, gest interpretat de unii drept zambetul zeflemitor al victoriei, dar care nu era decat un mijloc de a-si disimula spaima de fecioara abia casatorita.

Din fericire, imprejurarile neprevazute, precum si solitudinea sotului au facut ca primele nopti sa treaca pentru ea fara durere. A fost o intamplare providentiala. Din cauza furtunii care bantua in Marea Caraibilor, vaporul cunoscutei Compagnie Générale Transatlantique si-a modificat itinerarul, amintind doar cu trei zile mai inainte ca-si devansa plecarea spre portul La Rochelle, asa incat avea sa ridice ancora chiar in noaptea nuntii, si nu a doua zi, cum fusese prevazut cu sase luni in urma. Toata lumea a fost convinsa ca schimbarea nu reprezenta decat una din multele surprize elegante ale nuntii, caci petrecerea s-a terminat dupa miezul noptii, la bordul transatlanticului luminat feeric, unde o orchestra din Viena a cantat pentru prima data in acel voiaj valsurile cele mai recente ale lui Johann Strauss. Asa incat cei cativa nuntasi ametiti de sampanie care incepusera sa-i intrebe pe chelneri daca nu existau cumva cabine disponibile, ca sa-si poata continua bairamul pana la Paris, au fost tarati cu chiu cu vai pe tarm de nevestele speriate. Cei care au coborat ultimii l-au vazut pe Lorenzo Daza in dreptul carciunii din port, asezat pe jos, in mijlocul strazii, cu hainele ferfenita. Plangea si se tanguia cat il tinea gura, asa cum fac arabii cand isi bocesc mortii, ghemuit intr-o baltoaca puturoasa, care putea fi la fel de bine o baltoaca de lacrimi.

Nici in prima noapte de furtuna, nici in urmatoarele, cand marea s-a potolit, niciodata in lunga ei viata matrimoniala, nu s-au petrecut actele brutale de care se temea atata Fermina Daza. In ciuda dimensiunilor vaporului si a luxului din cabine, prima noapte a fost o repetare ingrozitoare a calatoriei cu goeleta de Riohacha, iar sotul ei s-a comportat ca un medic prevenitor si n-a dormit nici o clipa, pentru a-i sta alaturi si a o consola, singurul lucru pe care o somitate in medicina stia sa-l faca impotriva raului de mare. Furtuna s-a domolit a treia zi, dupa ce au trecut de portul Guayra, dar atunci petrecusera asa de mult timp impreuna si vorbisera despre atatea lucruri, incat se simteau ca niste prieteni vechi. Intr-a patra seara, cand amandoi si-au reluat tableturile, doctorul Juvenal Urbino a fost surprins ca tanara sa sotie nu-si facea rugaciunile inainte de culcare. Ea i-a marturisit sincer: fatarnicia calugaritelor ii provocase o repulsie fata de orice fel de rituri, dar credinta ii ramasese nestirbita si invatase sa si-o pastreze in tacere. "Prefer sa ma inteleg cu Dumnezeu fara intermediari", i-a spus. El i-a inteles motivele si, de atunci, desi

practicau aceeasi religie, fiecare a facut-o in felul sau. Logodna lor fusese scurta si destul de neconventionala pentru epoca aceea, caci doctorul Juvenal Urbino o vizita in fiecare zi spre seara, dar fara ca la intalniri sa mai fie si altcineva de fata. Ea nu i-ar fi ingaduit sa-i atinga nici macar varful degetelor inainte de binecuvantarea episcopala, dar nici el nu si-ar fi permis s-o faca. Abia in prima seara fara ploaie si vant pe mare, in timp ce stateau intinsi in pat, inca imbracati, el a incercat s-o mangaie, dar a facut-o cu atata delicatete, incat ei i s-a parut fireasca sugestia de a-si pune camasa de noapte. S-a dus sa se schimbe in baie, dar mai inainte, a stins lumina din cabina, iar cand a iesit, a infundat crapaturile usii cu carpe, ca sa fie intuneric bezna cand se intorcea in pat. Intre timp, i-a spus amuzata:

- Ce vrei, doctore. E prima oara ca dorm cu un necunoscut.

Doctorul Juvenal Urbino a simtit-o cum se strecura sub cearsaf ca o mica vietate sperziata, incercand sa ramana cat mai departe de el, intr-un pat unde era cu neputinta sa nu se atinga. I-a luat mana rece si crispata de groaza, i-a inlantuit degetele si a inceput sa-i susure la ureche amintiri din alte calatorii pe mare. Ea era din nou incordata, deoarece, intorcandu-se in pat, descoperise ca, in lipsa ei, el se dezbracase complet, si asta i-a redesteptat spaima de pasul urmator. Dar pasul urmator a intarziat mai multe ore, pentru ca doctorul Urbino a continuat sa vorbeasca pe acelasi ton potolit, in timp ce castiga, milimetru cu milimetru, increderea trupului ei. I-a vorbit despre Paris, despre indragostitii din Paris care se sarutau pe strada, pe terasele pline de flori ale cafenelelor deschise rasuflarii de foc si acordeoanelor languroase ale verii, pe cheiurile Senei, unde faceau dragoste in picioare, fara ca nimeni sa-i deranjeze. In timp ce-i vorbea pe intuneric, ii mangaia cu varful degetelor dulcea arcuire a gatului, puful matasos de pe brate, pantecul evaziv, iar cand simti ca tensiunea scade, incerca sa-i ridice camasa de noapte, dar ea il opri cu un gest brusc, atat de caracteristic pentru felul ei de a fi, si-i spuse: "Pot s-o fac si singura." Si-a scos-o, intr-adevar, dar dupa aceea n-a mai facut nici o miscare, incat doctorul Urbino ar fi putut crede ca nici nu se mai afla acolo, de n-ar fi fost caldura pe care o iradia trupul ei.

Dupa un timp, cand i-a luat din nou mana, i-a simtit-o calda si relaxata, dar inca umeda de o roua gingasa. Au ramas cateva clipe tacuti si nemiscati, el asteptand prilejul potrivit pentru pasul urmator, ea pandindu-l fara sa stie din ce parte avea sa vina, in timp ce intunericul se latea sub presiunea respiratiei ei tot mai intense. El i-a dat brusc drumul si a facut saltul in gol: si-a umezit pe limba varful degetului mijlociu si i-a atins usor sfarcul luat prin surprindere, iar ea a simtit un fior ucigator zgaltaindu-i tot trupul, de parca i-ar fi atins un nerv pe viu. S-a bucurat ca el nu-i putea vedea pe intuneric focul dogoritor din obraji, care ii zguduise creierii. "Stai linistita, i-a spus el foarte calm. Nu uita ca-i cunosc." A simtit-o zambind, iar glasul ei a rasunat in bezna mai dulce si parca schimbat.

- Imi aduc foarte bine aminte si inca nu mi-a trecut furia.

Atunci el a inteles ca depasisera capul bunei sperante si i-a prins din nou mana mare si plinuta, acoperindu-i-o cu sarutari stangace, mai intai metacarpul aspru, lungile degete clarvazatoare, unghiile stravezii, apoi hieroglifa destinului in palma transpirata. Ea n-a putut intelege cum de-i ajunsese mana pe pieptul lui, lovindu-se de ceva nedeslusit. El ii spuse: "E un scapular."

Ea i-a mangaiat parul de piept, apoi a apucat tot smocul cu cele cinci degete si a tras, ca si cum ar fi vrut sa-l smulga din radacina. "Mai tare", i-a spus el.

Ea a incercat doar atata cat sa nu-l doara si numaidecat a inceput sa-i caute mana ratacita in intuneric. El n-a mai lasat-o sa-i inlantuie degetele si, apucand-o de incheietura, i-a plimbat mana pe propriul lui corp, cu o forta nevazuta, dar sigura, pana cand ea a simtit rasuflarea fierbinte a unui animal golas, fara forma corporala, dar tinandu-se drept si frematand de nerabdare. Spre uimirea lui si chiar a ei, nu si-a retras mana, nici n-a lasat-o inerta acolo unde i-o pusese el, ci, incredintandu-se cu trup si suflet Sfintei Fecioare, a strans din dinti, ca sa nu rada de propria-i nebunie, si a inceput sa pipaie animalul cabrat, cercetandu-i dimensiunea, forta, amploarea aripilor, sperata de indarjirea lui, dar si induiosata de singuratatea ce-l coplesea, punand stapanire pe el cu o curiozitate minutioasa, pe care altcineva mai putin versat decat sotul ei ar fi putut-o confunda cu mangaierile. Cu un ultim efort, el a incercat sa-si invinga ameteala si sa reziste acelei investigatii ucigatoare, pana cand ea i-a dat drumul cu o dragalassenie copilareasca, de parca l-ar fi aruncat la gunoi.

- Niciodata n-am putut intelege cum functioneaza masinaria asta, spuse.

Atunci el si-a inceput lectia metodic, cu binecunoscuta-i meticulozitate de magistru, purtandu-i mana prin locurile pe care le mentiona, in timp ce ea se lasa calauzita cu docilitatea unei scolarite silitoare. Prinzand un moment favorabil, el i-a sugerat ca era mai usor sa-i dea acele explicatii cu lumina aprinsa. Tocmai se pregatea s-o aprinda, cand ea i-a oprit bratul, spunand: "Eu vad mai bine cu mainile." De fapt, si ea voia sa aprinda lumina, dar avea ambitia s-o faca singura, asa cum s-a si intamplat. In lumina tasnita brusc, el o vazut ghemuita in pozitie fetala sub cearsaf. Si imediat o vazut apucand din nou, fara multe fasoane, animalul care-i starnise curiozitatea, intorcandu-l pe toate fetele, observandu-l cu un interes mai mult stiintific, iar la sfarsit, o auzi rostind drept incheiere: "Pfui, ce urat e, mai urat decat chestia femeilor." El a fost de acord, adaugand si alte inconveniente mai grave decat uritenia. Spuse: "E ca un copil, trudesti toata viata, te sacrifici ca sa-l cresti, iar cand ajunge mare, tot ce are el chef face." Ea il examina mai departe, intreband la ce folosea asta, dar cealalta, pana cand, considerandu-se indeajuns de bine informata, il cuprinse cu amandoua mainile si-l cantari, ca sa-si demonstreze singura ca nici macar in privinta greutatii nu era mare lucru de el, lasandu-l apoi sa cada cu o strambatura de dispret:

- Nu mai spun ca sunt si prea multe fleacuri de prisos. El ramase stupefiat. Subiectul pe care il propusese

pentru teza lui de licenta fusese tocmai oportunitatea simplificarii organismului uman. I se parea depasit, cu multe functii inutile sau repetate, absolut necesare la alte varste ale speciei umane, dar nu in stadiul de dezvoltare in care ne gaseam noi. Da: putea fi mai simplu si, tocmai de aceea, mai putin vulnerabil. Iar in incheiere spuse: "Bineinteles ca numai Dumnezeu poate face asa ceva. Nu strica, totusi, sa stabilim macar teoretic acest lucru." Ea rase atat de amuzata si cu atata naturalete, incat el profita de ocazie ca sa o imbratiseze si sa-i dea primul sarut pe gura. Ea i-a raspuns, iar el a continuat s-o sarute usor pe obraz, pe nas, pe pleoape, in timp ce-si strecura mana pe sub cearsaf si-i mangaia pubisul rotund si moale: un pubis de japoneza. Ea nu i-a indepartat mana, dar a ramas in alerta, asteptand pasul urmator.

- Sper ca n-o sa mai continuam cu lectia de medicina, spuse.

- Nu, ii raspunse el. Asta o sa fie de amor.

I-a dat cearsaful la o parte, iar ea nu numai ca nu s-a impotrivit, dar l-a aruncat cat mai departe de pat cu o miscare rapida a picioarelor, pentru ca nu mai suporta caldura. Trupul ei

mladios si elastic, cu linii mult mai sobre decat atunci cand era imbracat, raspandea un miros atat de personal, ca de vietuitoare a padurii, incat putea fi recunoscuta cu usurinta dintre toate femeile lumii. Lipsita de aparare sub lumina puternica si simtind un val de sange fierbinte urcandu-i in obraji, n-a gasit altceva mai bun ca sa-si ascunda imbujorarea decat sa se agate de grumazul barbatului si sa-l sarute prelung si apasat, pana cand au simtit amandoi ca se sufoca.

El era constient ca n-o iubea. Se casatorise pentru ca ii placeau trufia, seriozitatea, forta ei, dar si dintr-un soi de vanitate, desi, in timp ce ea il saruta, era din ce in ce mai convins ca nimic nu-i va impiedica sa descopere o dragoste izbutita. N-au vorbit despre asa ceva in acea prima noapte in care au vorbit despre atatea alte lucruri pana in zori si nici n-aveau sa vorbeasca vreodata. Dar timpul a demonstrat ca nu se inselase.

In zori, cand au adormit, ea continua sa fie virgina, dar nu pentru mult timp. In noaptea urmatoare, dupa ce a invatat-o sa danseze valsurile vieneze sub cerul sideral al Caraibilor, el a trebuit sa se duca la baie dupa ea, iar cand s-a intors in cabina, a gasit-o asteptandu-l goala in pat. De data aceasta, chiar ea a luat initiativa, daruindu-i-se fara teama, fara durere, cu bucuria unei aventuri in largul marii si fara alte urme de ceremonial sangeros decat roza onoarei pe cearsaf. Amandoi s-au descurcat bine, aproape ca printr-o minune, si au continuat s-o faca mereu mai bine, zi si noapte, pana la capatul calatoriei, iar cand au ajuns in portul La Rochelle, se intelegeau ca niste vechi amanti.

Au ramas saisprezece luni in Europa, stabilindu-se la Paris, de unde faceau scurte calatorii prin tarile vecine. In tot acest timp au facut dragoste zilnic si chiar de mai multe ori pe zi in duminicile de iarna, cand se harjoneau in asternut pana la pranz. El era un barbat plin de vigoare si, in plus, bine antrenat, iar ea nu era facuta ca sa ramana mai prejos, asa ca au fost nevoiti sa-si imparta puterea in pat. Dupa trei luni de amor patimas, dandu-si seama ca unul dintre ei era steril, el s-a gandit sa se supuna amandoi unor examene minutioase la Hôpital de la Salpêtrière, unde isi facuse stagiul dupa terminarea facultatii. Demersurile au fost obositoare, dar fara rezultat. Pierdusera orice speranta, cand, pe neasteptate si fara interventia stiintei, s-a intamplat minunea. La sfarsitul anului urmator, cand s-a intors acasa, Fermina era insarcinata in luna a sasea si se socotea cea mai fericita femeie de pe fata pamantului. Copilul pe care si-l dorisera atat de mult, s-a nascut fara probleme in zodia Varsatorului si a primit numele bunicului mort de holera.

Era greu de spus daca iubirea sau calatoria in Europa ii facuse sa arate altfel, caci amandoua au coincis in timp. Se schimbasera profund, nu numai fata de cum erau inainte, dar chiar si in relatiile cu ceilalti, dupa cate a putut constata Florentino Ariza cand i-a zarit iesind de la biserica, la doua saptamani dupa ce revenisera in tara, in acea duminica nefericita pentru el. Se intorceau animati de o noua conceptie asupra vietii, aducand cu ei noutati din lumea larga, pregatiti sa dea tonul in toate. El, cu noutatile din literatura, muzica, dar mai ales din stiinta care il preocupa. Se abonase la *Le Figaro*, ca sa nu piarda contactul cu realitatea, si la *Revue des Deux Mondes*, ca sa nu piarda contactul cu poezia. Stabilise cu librarul sau de la Paris sa-i trimita tot ce publicau scriitorii cei mai populari ai vremii, printre altii, Anatole France si Pierre Loti, dar si cei pentru care avea o slabiciune aparte, cum ar fi Rémy de Gourmont si Paul Bourget, in nici un caz Émile Zola, care i se parea insuportabil, in ciuda curajoasei sale interventii in procesul Dreyfus. Acelasi librar se oferise sa-i trimita prin posta noutatile cele mai atragatoare din catalogul Ricordi, mai ales discuri cu muzica de camera, pentru ca, astfel, sa poata pastra titlul de promotor al concertelor din oras, castigat pe merit de tatal sau.

Fermina Daza, care nu s-a putut impaca niciodata cu rigorile modei, si-a adus sase cufere cu toalete din anii anteriori, intrucat ceea ce vazuse la marile magazine n-o impresionase deloc. Asistase la Tuileries, in plina iarna, la prezentarea creatiilor lui Worth, tiran absolut in lumea croitorilor de lux, si nu s-a ales cu altceva decat cu o bronsita care a tintuit-o cinci zile in pat. Laferrière i se paruse mai putin pretentios si vorace, dar ea a luat inteleapta hotarare de a devasta pravaliiile cu solduri, cumparand tot ce-i era pe plac, in ciuda impotrivirilor sotului, care jura ca erau haine de mort. Si-a mai adus maldare de incaltaminte italieneasca, fabricata in ateliere obscure, dar pe care o prefera renumitilor si extravagantilor pantofi Ferry, precum si o umbreluta de soare Dupuy, rosie ca flacarile iadului, care le-a dat mult de furca si de scris pudibundilor nostri cronicari mondeni. N-a cumparat decat o palarie de la Madame Reboux, in schimb, a indosat intr-un cufar ciorchini de cirese artificiale, nenumarate buchetele de flori din fetru, ramurele din pene de strut, panasuri de pauni, cozi de cocosi asiatici, fazani intregi, pasari colibri si o nesfarsita varietate de pasari exotice disecate in plin zbor, in plin tipat, in plina agonie: tot ceea ce fusese folosit in ultimii douazeci de ani pentru a face din aceleasi palarii altele noi. Si-a adus o intreaga colectie de evantaie din diverse tari ale lumii, cate unul pentru fiecare ocazie. A adus o esenta tulburatoare, cumparata, dupa ce a rascolit toata parfumeria, de la celebrul *Bazar de la Charité*, mai inainte ca vanturile primaverii sa-i spulbere in cele patru zari cenusa, dar n-a folosit-o decat o singura data, pentru ca nici chiar ea nu s-a mai recunoscut cu alt parfum. A adus si o trusa de cosmetice, ultima noutate pe piata seductiei, fiind prima femeie care a folosit-o la sindrofii pentru a-si retusa machiajul in public, cand acest gest era considerat indecent.

Mai aduceau cu ei trei amintiri de nesters: de la Paris premiera fara precedent a *Povestirilor lui Hoffmann*, apoi, incendiul devastator din fata Pietei San Marco, in care au pierit aproape toate gondolele din Venetia si pe care ei il vazusera cu inima stransa de durere de la fereastra hotelului, si, in sfarsit, imaginea lui Oscar Wilde, intezarita o clipa, o data cu prima ninsoare din ianuarie. Dar printre aceste amintiri si printre multe altele ca ele, exista una pe care, spre regretul sau, doctorul Juvenal Urbino n-o putea impartasi cu sotia, fiindca data din perioada studentiei la Paris. Era vorba de Victor Hugo care, la noi in tara, se bucura de o celebritate induiosatoare, fara nici o legatura cu cartile lui, numai si numai pentru ca cineva ii atribuisese afirmatia, de nimeni confirmata, ca o constitutie ca a noastra era facuta pentru un popor de ingeri, nu pentru un popor de oameni obisnuiti. De atunci, exista un adevarat cult pentru el, iar majoritatea numerosilor compatrioti care calatoreau in Franta se faceau luntre si punte ca sa-l vada. Juvenal Urbino s-a numarat si el printre cei sase studenti care au facut un timp de garda in fata resedintei poetului de pe bulevardul Eyleau si l-au pandit in cafenelele unde se spunea ca urma sa vina negresit, dar n-a venit niciodata, pentru ca, in cele din urma sa-i solicite in scris o audienta particulara in numele ingerilor Constitutiei de la Rionegro. N-au primit insa nici un raspuns. Intr-o buna zi, trecand intamplator prin fata Gradinii Luxembourg, Juvenal Urbino l-a vazut iesind de la Senat impreuna cu o tanara care il sprijinea de brat. Arata mult mai batran, abia se misca, parul si barba lui nu mai aveau stralucirea din portrete, iar paltonul cu care era imbracat parea prea mare pentru el. N-a vrut sa intineze aceasta amintire cu un salut impertinent: era multumit cu acea imagine ireala care avea sa-i ajunga pentru tot restul vietii. Cand a revenit la Paris, proaspat casatorit si pregatit sa-l intalneasca intr-un cadru oficial, Victor Hugo nu mai era in viata.

Ca o consolare, Juvenal si Fermina pastrau amintirea comuna a unei dupa-amiezi cu fulgi mari, cand atentia le-a fost atrasa de un grup care, in ciuda viscolului de afara, se adunase in fata unei mici librarii de pe bulevardul Capucinilor, unde se afla Oscar Wilde. Cand, intr-un tarziu, a iesit imbracat foarte elegant, dar poate prea constient de acest fapt, grupul l-a inconjurat cerandu-i autografe pe cartile lui. Doctorul Urbino se oprise numai ca sa-l vada, dar impulsiva lui sotie a vrut sa traverseze bulevardul ca sa-l roage sa-si puna semnatura pe sigurul obiect care i se

parea mai potrivit in lipsa unei carti: o frumoasa manusa de gazela, lunga, neteda, moale, de aceeasi culoare cu pielea ei de tanara casatorita. Era sigura ca un barbat atat de rafinat avea sa-i aprecieze gestul. Sotul ei insa s-a opus categoric, iar cand ea a incercat totusi s-o faca, nesocotindu-i parerea, el nu s-a simtit in stare sa supravietuiasca rusinii.

- Daca traversezi strada, i-a spus, cand o sa te intorci, o sa ma gasesti mort.

Era ceva atat de firesc la ea. Nici nu se implinise bine un an de la nunta si se misca prin lume cu dezinvoltura cu care o facea pe cand era doar o copila, in vagauna de la San Juan de la Ciénaga, de parca stia inca de la nastere cum sa se poarte, uluindu-si sotul cu aerul ei degajat si cu misteriosul talent de a se intelege in spaniola cu oricine, in orice parte a lumii. "De limbi straine ai nevoie numai daca vrei sa vinzi ceva, spunea ea in gluma. Dar cand vrei doar sa cumperi, lumea te intelege oricum." Era greu de imaginat ca altcineva s-ar fi putut adapta asa de repede si cu atata entuziasm la viata cotidiana din Paris, oras pe care invatase sa-l iubeasca in amintire, in pofida ploilor eterne. Cu toate acestea, cand s-a intors acasa, coplesita de atatea experiente invalmasite, obosita de calatorie, molesita de sarcina, si a fost intrebata chiar de la sosirea in port cum i se parusera minunatiile din Europa, ea a expediat saispnezece luni de fericire in patru cuvinte:

- Multa zarva pentru nimic.

Cand a vazut-o in fata catedralei, insarcinata in luna a sasea, cu aerul ei de adevarata femeie de lume, Florentino Ariza a luat vajnica hotarare de a dobandi nume si avere pentru a putea fi vrednic de ea. Putin ii pasa ca era casatorita, pentru ca, in acelasi timp, si-a spus, ca si cum totul ar fi depins de el, ca doctorul Juvenal Urbino trebuia sa moara. Nu stia nici cand, nici cum, dar era hotarat sa astepte acest eveniment inevitabil cu rabdare si calm pana la sfarsitul veacurilor.

A inceput cu inceputul. S-a infiintat pe nepusa masa in biroul unchiului León XII, presedintele consiliului de conducere si directorul general al Companiei Fluviale a Caraibilor, comunicandu-i ca este dispus sa se supuna hotararilor sale. Unchiul era suparat pe el de cand renuntase la postul avantajos de telegrafist de la Villa de Leyva, dar, pana la urma, l-a iertat, convins ca oamenii nu se nasc o data pentru totdeauna in ziua cand vin pe lume, viata obligandu-i sa se nasca din nou, chiar de mai multe ori. In plus, vaduva fratelui sau murise in anul precedent cu inima inveninata de ura, dar fara sa lase mostenitori. Asa ca i-a dat o slujba nepotului ratacitor.

Era o hotarare tipica pentru don León XII Loayza. Sub carapacea de negustor fara suflet se ascundea un lunatic genial, care putea face sa tasneasca un izvor de limonada in desertul Guajira, dar si sa inee in lacrimi o adunare funebra cantand sfasietoarea arie *In questa tomba oscura*. Cu parul lui cret si buzele-i groase, de faun, nu-i mai lipseau decat lira si cununa de lauri ca sa arate aidoma incendiatorului Nero din mitologia crestina. Intre administrarea vapoarelor lui hodorogite si rezolvarea problemelor tot mai alarmante ale navigatiei fluviale, nu-i prea ramaneau multe clipe de ragaz, dar si pe acelea si le consacra imbogatirii repertoriului liric. Nimic nu-i facea mai mare placere decat sa cante la inmormantari. Avea o voce ca de condamnat la galere, necultivata, dar care putea cuprinde registre impresionante. Cineva ii povestise ca Enrico Caruso era in stare sa faca zob o glastră cand canta si, de atunci, ani in sir, incercase sa-l imite chiar si cu geamurile de la ferestre. Prietenii ii aduceau vasele cele mai fine pe care le gaseau in calatoriile lor prin lume si organizau serate speciale pentru ca el sa-si poata vedea visul cu ochii. N-a reusit niciodata. Dar in adancul glasului sau tunator, palpaia un licar de duiosie care sfarama inimile la

fel cum facea marele Caruso cu amforele de cristal si tocmai de aceea era atat de solicitat si admirat la inmormantari. Cu o singura exceptie, cand a avut nastrusnica idee de a canta *When wake up in Glory*, un imn funebru, frumos si induiosator, din Louisiana, si a fost intrerupt de capelan, care n-a putut intelege acea imixtiune luterana in biserica sa.

Dar mai presus de nenumaratele "ancora" din opere si de serenadele napolitane, inventivitatea si spiritul intreprinzator de nestavilit au facut din el personalitatea cea mai de seama a navigatiei fluviale exact in epoca ei de mai mare stralucire. O pornise de jos, ca de altfel si fratii sai, ajungand cu totii acolo unde isi propusesera, in ciuda stigmatului de a fi copii nelegitimi si, pe deasupra, nerecunoscuti. Alcatuiau elita unei paturi sociale cunoscute pe atunci sub numele de *aristocratie de tejghea*, al carei sanctuar era Clubul Comertului. Dar chiar si dupa ce adunase destula avere ca sa-si poata permite sa traiasca precum imparatul roman cu care semana, unchiul León XII a continuat sa locuiasca impreuna cu sotia si cei trei copii tot in orasul vechi, aflat mai aproape de birou, ducand o viata atat de austera, intr-o casa asa de saracacioasa, incat niciodata n-a putut scapa de nemeritata reputatie de avar. Singurul lux pe care si-l permitea era si mai modest: o casa pe tarmul marii, la doua leghe de cladirea firmei, fara alte mobile decat sase taburete artizanale, un dulap *tinajero* si un hamac pe terasa, unde duminica ii placea sa se intinda ca sa-si mai limpezeasca gandurile. Nimeni nu l-a definit mai bine decat a facut-o el insusi atunci cand, raspunzand acuzatiei ca e bogat, spusesese:

- Bogat, nu. Sunt un sarantoc cu bani, ceea ce e cu totul altceva.

Acest comportament bizar, pe care cineva il elogiase intr-un discurs ca pe o dementa lucida, i-a permis sa intrevada numaidecat la Florentino Ariza ceea ce nimeni nu banuise pana atunci si nici n-avea s-o faca vreodata. Din ziua in care acesta a venit sa-i solicite o slujba, cu mutra lui lugubra si cei douazeci si sapte de ani inutili ai sai, l-a pus la incercare cu rigoarea unui regim cazon, in stare sa inmoaie cerbicia chiar si celui mai nabadaios ipochimen. Dar n-a reusit sa-l inspaimante. Unchiul León XII n-a banuit niciodata ca motivul darzeniei lui nu era nevoia de a-si asigura existenta, nici nesimtirea mostenita de la tembelul de taica-sau, ci ambitia nascuta din iubire, careia nici o stavila din lumea asta sau de pe cealalta nu-i putea sta in cale.

Cei mai grei ani au fost cei de la inceput, cand a ocupat functia de contopist la Directia Generala, un post inventat anume pentru el. Ca fost profesor de muzica al unchiului León XII, Lotario Thugut si-a permis sa-i sugereze ca cea mai potrivita ocupatie pentru nepot era aceea de a scrie, fiindca citea literatura cu toptanul, chiar daca nu atat din cea mai buna, cat, mai degraba, din cea mai proasta. Unchiul León XII a trecut peste observatia privind calitatea lecturilor nepotului, pentru ca si despre el spunea Lotario Thugut ca fusese cel mai prost elev al sau la canto si cu toate astea, facea sa planga pana si lespezile de pe morminte. Intr-un fel, neamtul a avut dreptate, desi el se gandise la altceva, caci Florentino Ariza punea atata pasiune in tot ce scria, incat pana si documentele oficiale pareau scrisori de dragoste. In ciuda stradanilor sale, avizele de expediere a marfurilor ii ieseau totdeauna rimate, iar scrisorile comerciale obisnuite aveau un suflu liric care le stirbea autoritatea. Unchiul in persoana a venit intr-o buna zi la el in birou cu un teanc de documente pe care nu avusese curajul sa le semneze si i-a acordat ultima sansa de a-si salva sufletul.

- Daca nu esti in stare sa redactezi nici macar o scrisoare comerciala, o sa te trimit sa maturi cheiul, i-a spus.

Florentino Ariza a acceptat sfidarea. A facut un efort suprem ca sa invete simplitatea terestra a prozei mercantile, imitand modele din arhivele notariale cu aceeasi sarguinta cu care ii

imitase mai înainte pe poetii la moda. Era epoca în care își petrecea ceasurile libere în Porticul Copistilor, ajutându-i pe îndragostii mai tineri și nu prea deprinși cu condeiul să-și scrie biletelele parfumate, usurându-și astfel inima de povara atator cuvinte de iubire pe care n-avea cum să le folosească în facturile vamale. Dar după șase luni, oricât i-a sucit și i-a rasucit gatul, tot n-a reușit să-și vină de hac lebedei indaratnice. Așa că, atunci când unchiul León XII i-a făcut din nou observație, s-a declarat invins, nu însă fără o oarecare trufie.

- Singurul lucru care mă interesează e iubirea, i-a spus.

- Nenorocirea, i-a răspuns unchiul, e că fără navigație fluvială, nu poate exista iubire.

S-a ținut de cuvânt și l-a trimis să adune gunoiul de pe chei, dar i-a promis să-l ajute să urce încet-încet toate treptele ierarhiei funcționaresti, până ce își va găsi locul care i se potrivea. Și chiar așa s-a și întâmplat. Nici un fel de muncă, oricât de grea și de umilitoare, n-a reușit să-l doboare, nici chiar salariul de mizerie nu l-a descurajat, nu și-a pierdut nici o clipă nepăsarea funciara în fața insolentelor superiorilor săi. Dar nici naiv n-a fost: totuși cei care i-au stat în cale au suferit consecințele unei vointe nimicitoare, care, la adapostul unei aparente stângăcii, era în stare de orice. Așa după cum prevăzuse și dorise unchiul León XII, nici un secret al firmei nu i-a rămas necunoscut în cei treizeci de ani de devotament și tenacitate în fața oricărui încercări, de-a lungul cărora a ocupat, rand pe rand, toate funcțiile, îndeplinindu-le pe toate cu o competență admirabilă, studiind fiecare fir din acea urzeală misterioasă care avea atâtea lucruri în comun cu mestesugul poeziei, dar n-a reușit să castige cea mai râvnită medalie de război, anume, să poată redacta o scrisoare comercială acceptabilă: una singură macar. Fără să vrea, fără să-și dea macar seama de acest lucru, a demonstrat cu propria-i viață căta dreptate avea taica-sau, care repetase întruna, până la ultima suflare, că nu există pe lume oameni cu mai mult simț practic, nici cioplitori în piatră mai îndărjiti, nici administratori mai lucizi și mai periculoși decât poetii. Cel puțin așa i-a povestit unchiul León XII, care, uneori, când îl cuprindea aleanul, îi vorbea despre taica-sau, descriindu-l mai degrabă ca pe un vizitor decât ca pe un om de acțiune.

I-a povestit că Pío Quinto dădea birourilor o întrebuintare mai agreabilă decât aceea știută de toată lumea și aranja în așa fel lucrurile ca să-o poată șterge duminică de acasă, pretextând că trebuie să fie de față la plecarea sau la sosirea unui vapor. Mai mult chiar: pusese să fie instalat în curtea unde se aflau magazinele de marfuri un cazan cu aburi scos din uz și o sirena, cu care, la nevoie, puteau fi date semnalele marinarilor de cuviință, ca să le audă nevasta-să dacă stătea cumva cu urechea la pandă. După socotelile unchiului León XII, Florentino Ariza fusese conceput, mai mult ca sigur, pe masă din vreun birou lăsat descuiat în vreo după-amiază de caniculă duminicală, în timp ce nevasta tatălui asculta de acasă suieratul de ramas-bun al unui vapor care n-a ridicat ancora niciodată. Când a descoperit și ea toată tarasenia, era prea târziu ca să se mai răzbune pentru atare infamie, întrucât sotul murise. I-a supraviețuit încă mulți ani, cu sufletul zdrobit de durerea de a nu avea urmași, dar implorându-l pe Dumnezeu să arunce blestemul vesnic asupra bastardului.

Când încerca să și-l imagineze pe taica-sau, Florentino Ariza era descumpanit. Maica-să i-l descria ca pe un om deosebit, fără înclinații negustorești, dar care se apucase de afaceri pentru că fratele lui mai mare fusese un colaborator foarte apropiat al comandorului german Johann B. Elbers, întemeietorul navigației fluviale. Mama celor trei frați, bucatăreasa de meserie, îi avusese cu bărbați diferiți, așa că toți purtau numele ei de familie, iar la botez primiseră numele unui papa ales la întâmplare din calendar sau, în cazul unchiului León XII, al celui care domnea când s-a născut el. Florentino îl chema pe bunicul matern, iar numele ajunsese până la fiul lui Tránsito Ariza sarind peste o întreagă generație de pontifi.

Florentino pastra un caiet in care taica-sau scria poezii de dragoste, unele inspirate de Tránsito Ariza, si pe ale carui file erau desenate inimi strapunse de sageti. Inca de la inceput il intrigasera doua lucruri. Mai intai, caligrafia tatalui, intru totul asemanatoare cu a lui, desi el si-o alesese, pentru ca ii placuse mai mult, dintr-un manual. Apoi, un aforism despre care credea ca-i apartine, dar pe care taica-sau il notase intr-un caiet inca inainte de a se naste el: *Cand ma gandesc la moarte, singurul lucru de care-mi pare rau e ca s-ar putea sa nu mor din dragoste.*

Vazuse si singurele doua fotografii ale tatalui sau. Una fusese facuta la Santa Fe, la varsta pe care o avea el cand a vazut-o prima oara. Purta un palton ca o blana de urs si se sprijinea de un pedestal din a carui statuie nu mai ramasesera decat jambierele goale. Baietelul de langa el era unchiul León XII, cu o sepcuta de capitan de vapor pe cap. In cealalta fotografie, taica-sau, aflat intr-un grup de luptatori din nenumaratele noastre razboaie, avea flinta cea mai lunga si niste mustati al caror miros de praf de pusca se mai simtea inca. Desi era liberal si mason, ca si fratii sai, ar fi dorit ca baiatul sa intre la seminar. Florentino Ariza nu credea ca asemanarea care li se atribuia era reala, dar, dupa cate povestea unchiul León XII, si lui Pío Quinto i se reprosa lirismul documentelor. Asa cum arata in poze inasa, nu semana deloc cu el, dar nu se potrivea nici cu amintirile lui, nici cu imaginea pe care, transfigurata de iubire, i-o zugravea maica-sa, iar unchiul León XII o pocea cu umorul lui brutal. Florentino Ariza a descoperit aceasta asemanare mult mai tarziu si abia atunci a inteles ca un barbat simte cat de aproape e batranetea cand isi da seama ca incepe sa semene cu propriul sau tata.

Nu-si amintea sa-l fi vazut pe Strada Ferestrelor. Dupa cate auzise, se pare ca o vreme, la inceputul idilei cu Tránsito Ariza, dormise totusi acolo, dar dupa nasterea lui, nu mai calcase pragul casei. Timp de multi ani, singurul nostru document de identitate a fost certificatul de botez, iar cel al lui Florentino Ariza, inregistrat in parohia Sfantul Toribio, nu mentiona decat ca era fiul natural al altei fiice naturale, nemaritata, cu numele de Tránsito Ariza. Nicaieri nu era pomenit numele tatalui, desi, pana in ultima zi a vietii, acesta a avut grija sa nu-i lipseasca nimic. Aceasta conditie sociala i-a inchis lui Florentino Ariza portile seminarului, dar, in acelasi timp, fiind singurul copil al unei femei nemaritate, l-a scapat de armata chiar in perioada cea mai sangeroasa a razboaielor civile.

In fiecare vineri, dupa ce se intorcea de la scoala, se aseza in fata birourilor Companiei Fluviale a Caraibilor si se uita la pozele cu animale dintr-o carte ferfenitita de atata rasfoit. Imbracat in redingotele de stofa pe care Tránsito Ariza avea sa le ajusteze mai tarziu pentru el si semanand la chip cu Sfantul Ioan Evanghelistul din icoane, taica-sau intra in cladire fara sa-i arunce nici macar o privire. Dupa multe ceasuri, iese pe furis, ca sa nu-l vada nici chiar vizitiul, si ii dadea banii de cheltuiala pentru o saptamana. Nu-si vorbeau, nu numai din pricina ca tatal nu incerca s-o faca, dar si pentru ca lui ii era teama de el. Intr-o buna zi, dupa ce a asteptat mai mult ca de obicei, taica-sau i-a dat banii si i-a spus:

- Tine si sa nu mai calci pe aici.

A fost ultima oara cand l-a vazut. Cu timpul inasa, avea sa afle ca unchiul León XII, care era cu vreo zece ani mai tanar, a continuat sa le aduca banii acasa si s-a ocupat de ei cand Pío Quinto a murit de o colica prost tratata, fara sa lase nimic scris si fara sa mai aiba ragazul sa dea vreo dispozitie in favoarea singurului sau copil: un copil al strazii.

Cat timp a fost caligraful Companiei Fluviale a Caraibilor, Florentino Ariza a trait drama de a nu-si putea birui lirismul, pentru ca nu reusea sa scrie nimic fara sa se gandeasca la Fermina Daza. Mai tarziu, cand a fost mutat in alte posturi, nestiind ce sa faca cu iubirea care-i prisosea,

s-a hotarat s-o daruiasca tinerilor indragostiti fara harul scrisului, compunand pentru ei, pe gratis, scrisori de dragoste in Porticul Copistilor. Dupa ce-si incheia ziua de munca, se ducea intins acolo. Isi scotea redingota cu gesturile lui cumpatate si o aseza pe spatarul scaunului, isi tragea manecutele ca sa nu-si murdareasca mansetele camasii, se descheia la vesta, ca sa poata gandi mai bine, si ramanea uneori pana noaptea tarziu, redesteptand speranta in inimile celor sfielnici cu niste scrisori tulburatoare. Cand si cand, se mai intampla sa-i ceara sprijinul cate o biata femeie care avea un necaz cu un baiat de-al ei, vreun veteran de razboi care insista sa i se plateasca pensia, ori un pagubas care voia sa reclame furtul la guvern, dar, oricat se straduia, nu-i putea ajuta, pentru ca numai in scrisorile de dragoste reusea sa fie convingator. Clientilor noi nici macar nu le punea intrebari, ii era de ajuns sa le vada albul ochilor ca sa-si dea seama ce era in inima lor, asa ca se apuca sa astearna pagini intregi cu declaratii inflacarate de dragoste, dupa o metoda infailibila: totdeauna scria gandindu-se numai si numai la Fermina Daza. Dupa prima luna, a fost nevoit sa intocmeasca o lista cu rezervari anticipate, ca sa poata face fata nerabdarii indragostitilor.

Cea mai placuta amintire din acea perioada a fost intamplarea cu o fetiscana timida, aproape o copila, care i-a cerut sperjata sa-i scrie un raspuns la o scrisoare irezistibila, pe care tocmai o primise si pe care Florentino Ariza a recunoscut-o ca fiind scrisa de el in ajun. A redactat raspunsul folosind un stil diferit, cat mai potrivit cu emotia si varsta copilei, dar si o caligrafie care sa semene cu a ei, caci stia sa-si schimbe scrisul dupa imprejurare si dupa caracterul fiecaruia. A facut-o imaginandu-si ce i-ar fi raspuns Fermina Daza daca l-ar fi iubit tot atat de mult cat isi iubea acea faptura neajutorata pretendentul. Bineinteles ca, doua zile mai tarziu, a trebuit sa scrie si replica baiatului, cu caligrafia, stilul si genul de iubire pe care i le atribuisese in prima epistola, si uite asa, s-a trezit intretinand o corespondenta patimasa cu sine insusi. Nici n-a trecut bine o luna, si cei doi au venit pe rand sa-i multumeasca pentru ceea ce chiar el propusese in scrisoarea baiatului, iar mai apoi acceptase cu devotiune raspunsul fetei: se casatoreau.

Numai cand au avut primul copil si-au dat seama, dintr-o discutie intamplatoare, ca scrisorile lor fusesera scrise de aceeaasi persoana si pentru prima data au venit impreuna sa-l roage sa le boteze baiatul. Florentino Ariza a fost atat de entuziasmat de evidenta practica a reveriilor sale, incat si-a facut timp si a scris printre picaturi un *Secretar al indragostitilor*, mai poetic si mai cuprinzator decat cel care se vindea pana atunci prin portaluri pentru numai douazeci de centime si pe care jumatate din oras il stia pe dinafara. A insirat toate situatiile imaginabile in care se puteau afla Fermina Daza si el, scriind pentru fiecare atatea modele cate alternative dus-intors erau cu putinta. Cand a terminat, se stransesera cam o mie de scrisori, in trei volume la fel de groase ca dictionarul lui Covarrubias, dar nici un tipograf din oras nu si-a asumat riscul sa le publice, asa incat, pana la urma, au ajuns in podul casei, printre alte hartii vechi. Tránsito Ariza a refuzat categoric sa-si dezgroape ulcioarele ca sa-si cheltuiasca economiile de-o viata pe o trasnaie editoriala. Multi ani mai tarziu, cand Florentino Ariza a avut cu ce sa publice cartea, nu i-a venit sa creada ca scrisorile de dragoste nu mai erau la moda.

In timp ce el facea primii pasi la Compania Fluviala a Caraibilor si compunea, pe gratis, scrisori in Porticul Copistilor, prietenii lui din tinerețe erau convinsi ca, pana la urma, avea sa-i paraseasca. Nu se inselau. Dupa ce s-a intors din calatoria pe fluviu, se mai intalnea cu cate unii, sperand s-o uita pe Fermina Daza, juca biliard cu ei, se ducea la baluri, accepta sa fie tras la sorti de fete, facea tot ce-i statea in putere ca sa fie iarasi cel de dinainte. Mai tarziu, cand unchiul León XII l-a angajat ca functionar, se ducea la Clubul Comertului si juca domino cu colegii de birou, iar acestia au inceput sa-l trateze ca pe unul de-al lor tot auzindu-l vorbind intruna de compania de navigatie, pe care n-o mai pomenea decat cu initialele: C.F.C.. Isi schimbase chiar

si deprinderile alimentare. Daca mai inainte manca orice si cand se nimerea, cu timpul a devenit foarte riguros si cumpatat, si asa a ramas pana la sfarsitul vietii: o ceasca mare de cafea la micul dejun, o bucata de peste fiert cu orez, la pranz, iar inainte de culcare, o ceasca de cafea cu lapte si o bucata de branza. Se obisnuise sa bea cafea la orice ora, oriunde s-ar fi aflat si in orice imprejurare, chiar si cate treizeci de cescute pe zi: o infuzie de culoarea si consistenta titeiului, pe care prefera sa si-o prepare singur si pe care o pastra intr-un termos, ca s-o aiba la indemana. Se schimbase, in ciuda hotararii ferme si a eforturilor indarjite de a ramane asa cum fusese inainte de a-l birui iubirea.

La drept vorbind, niciodata n-avea sa mai fie acelasi. Nu mai urmarea alt tel in viata decat recuperarea Ferminei Daza si era atat de sigur ca, mai devreme sau mai tarziu, si-l va atinge, incat o convinsese pe Tránsito Ariza sa continue reparatia casei, ca sa fie gata s-o primeasca oricand s-ar fi intamplat minunea. Spre deosebire de felul in care reactionase fata de propunerea de editare a *Secretarului Indragostitilor*, de data aceasta, Tránsito Ariza a mers mai departe: a cumparat casa cu bani pesin si s-a apucat s-o renoveze din temelii. Au transformat vechiul iatac in salon, au construit la etaj un dormitor pentru viitorii soti si altul pentru copiii pe care urmau sa-i aiba, amandoua foarte mari si luminoase, iar in spatiul vechii fabrici de tutun, au amenajat o gradina cu trandafiri de cele mai variate specii, careia Florentino Ariza ii consacra ceasurile libere din zori. Singurul loc care a ramas neschimbat, ca o marturie a gratitudinii fata de trecut, a fost merceria. Odaita din fundul pravaliei, unde dormea Florentino Ariza, au lasat-o asa cum fusese intotdeauna, cu hamacul atarnat si masa plina de carti ingramadite de-a valma, dar el s-a mutat in dormitorul de la etaj. Nu numai pentru ca era camera cea mai mare si mai racoroasa din toata casa, cu o terasa interioara unde, noaptea, se simtea briza dinspre mare si mirosul imbatator al trandafirilor, dar se si potrivea intru totul cu austeritatea monahala a lui Florentino Ariza. Peretii goi si zgrunturosi erau dati cu var, iar mobilierul se reducea la un pat ca de puscarias, o noptiera cu o lumanare infipta intr-o sticla, un sifonier vechi, un lavoar cu un lighean si o carafa.

Lucrarile au durat aproape trei ani si au coincis cu un oarecare reviriment in viata orasului, datorat atat avantajului luat de navigatia fluviala cat si comertului de tranzit, aceiasi factori care, sub spanioli, ii sporisera maretia, transformandu-l vreme de peste doua veacuri intr-o adevarata poarta a Americii. A fost insa si epoca in care Tránsito Ariza a avut primele simptome ale bolii ei incurabile. Clientele de altadata continuau sa vina la mercerie, dar aratau tot mai imbatranite, mai palide si sfrijite, iar ea fie ca nu le mai recunostea, fie le confunda, lucru foarte grav in afaceri de acest soi, in care pentru a proteja onoarea ambelor parti, nu se semnau nici un fel de hartii, iar cuvantul dat era acceptat ca o garantie suficienta. La inceput, se parea ca avea sa ramana surda, dar curand s-a vazut limpede ca nu auzul o lasa, ci memoria. A lichidat asadar afacerea cu amaneturi, iar cu comoara din ulcioare a reusit sa termine si sa mobileze casa, ba chiar i-au mai ramas multe din cele mai vechi si mai de pret bijuterii din oras, ai caror stapani n-au avut cu ce sa le rascumpere.

Desi nu-si mai vedea capul de treburi, Florentino Ariza n-a pregetat sa-si inteteasca escapadele de vanator mereu la panda. Dupa eratica experienta cu vaduva lui Nazaret, care i-a deschis gustul pentru aventurile intamplatoare, intalnite pe strada, a continuat multi ani la rand sa vaneze pasarele ratacite in bezna noptii, amagit de iluzia ca, astfel, va gasi alinare pentru durerea pricinuita de Fermina Daza. Dupa un timp insa, nici el n-a mai stiut daca preacurvia fara sperante era o nevoie a constiintei sau un simplu viciu al trupului. Trecea din ce in ce mai rar pe la hotelul de tranzit, nu numai din pricina ca interesele lui urmau alte fagase, dar si pentru ca nu-i facea placere sa se afle ca avea si alte preocupari decat cele domestice si caste pe care toata lumea i le cunostea. Au fost insa cateva situatii presante in care a trebuit sa apeleze la o metoda comoda intr-o epoca pe care el n-o cunoscuse: isi imbraca in haine barbatesti prietenele care se temeau sa

nu fie recunoscute si intrau in hotel cu aerul unor cheflii hotarati sa-si faca de cap toata noaptea. Cu toate acestea, unii si-au dat imediat seama ca nu-si ducea asa-zisul tovaras de betie la carciuma, ci intr-una din odaite, si astfel reputatia deja subrezita a lui Florentino Ariza a primit lovitura de gratie. Pana la urma, a renuntat sa se mai duca la hotel, iar in rarele ocazii cand mai dadea pe acolo, o facea nu ca sa-si completeze educatia, recuperand restantele, ci dimpotriva: cautand un refugiu pentru a se restabili dupa excese.

Avea si de ce. Indata ce pleca de la birou, pe la cinci dupa-amiaza, o si pornea la vanatoare de puicute in fuste. La inceput, se multumea cu ce ii scotea in cale noaptea. Agata servitoare prin parcuri, negrese in piata, cuconite fandosite pe plaja, americance de pe vapoarele care veneau de la New Orleans. Le ducea unde putea, iar, cateodata, chiar si unde nu putea, caci nu de putine ori, a trebuit sa intre intr-un gang intunecos si sa faca la repezeala ce se putea face in spatele portii.

Turnul farului a fost un refugiu placut, pe care il evoca cu nostalgie in pragul batranetii, cand viata ii era de mult rostuita, pentru ca acolo se simtise totdeauna fericit, mai ales noaptea, iar cateodata isi imagina ca o farama din iubirile lui ajungea pana la marinarii de pe vapoare odata cu fiecare strafulgerare rotitoare. Asa incat a continuat sa se duca acolo mai des decat in alta parte, iar paznicul, bunul sau prieten, il primea totdeauna cu bratele deschise si cu un aer tamp, care era cea mai buna garantie de discretie pentru pasarelele speriate. Jos, langa vuietul valurilor care se spargeau de tarmul stancos, se afla o casuta, unde iubirea era mai intensa, pentru ca avea ceva de naufragiu. Dupa prima noapte insa, Florentino Ariza prefera turnul farului, de unde putea zari intreg orasul si tramba de lumini ale pescarilor de pe mare si chiar de pe mlastinile ce se pierdeau in zare.

Din acea perioada datau teoriile lui mai degraba simpliste despre relatia dintre fizicul femeilor si aptitudinile lor pentru dragoste. Nu avea incredere in tipul senzual, muierustile acelea care pareau in stare sa inghita de viu chiar si un caiman, dar care, de obicei, erau cele mai pasive in pat. Tipul lui era cel opus: aschimodiile costelive dupa care nimeni nu se ostenea sa-si intoarca privirea pe strada, din care nu mai ramanea parca nimic cand se dezbracau, care ii starneau mila cand auzea cum le paraie oasele la primul impact, dar care erau in stare sa-i dea gata chiar si pe cei mai plini de vlaga si mai fanfaroni barbati.

Isi notase toate aceste observatii premature cu intentia de a scrie un supliment practic la *Secretarul Indragostitilor*, dar proiectul a avut aceeasi soarta ca si cel anterior, dupa ce Ausencia Santander l-a sucit si l-a rasucit pe toate partile cu dibacia ei de vulpe batrana, l-a intors cu capul in jos, l-a inaltat si l-a coborat, l-a lasat ca un nou-nascut, i-a facut praf virtuozitatea teoretica si l-a invatat singurul lucru pe care trebuia sa-l stie in dragoste: ca viata nu are nevoie de lectii de la nimeni.

Timp de douazeci de ani, Ausencia Santander avusese o casnicie conventionala, de pe urma careia se alesese cu trei fii, de mult casatoriti si cu copii, motiv pentru care se lauda, si pe buna dreptate, ca era bunica cu cel mai grozav pat din oras. Niciodata n-a fost limpede daca ea si-a parasit barbatul sau daca acesta a parasit-o pe ea, ori amandoi s-au parasit in acelasi timp, cand el s-a dus sa locuiasca la amanta lui dintotdeauna, iar ea a socotit ca-l poate primi ziua in amiaza mare, pe usa principala, pe Rosendo de la Rosa, capitan pe un vapor fluvial, care se furisase de multe ori noaptea pe usa din dos. Chiar el a fost cel care, fara sa stea prea mult pe ganduri, l-a adus pe Florentino Ariza si i l-a prezentat.

L-a invitat la pranz. Ca atare, a adus o damigeana cu rachie de casa si toate ingredientele necesare pentru un ghiveci epic, care nu putea fi pregatit decat cu gaini de curte, rasoale cu osul

fraged, carne de porc crescut la cocina, legume si zarzavaturi din satele de pe malul fluviului. Florentino Ariza s-a aratat la inceput mai putin entuziasmat de calitatea excelenta a mancarii sau de exuberanta stapanei, cat de frumusetea locuintei. Ii placea casa in sine, scaldata toata in lumina, racoroasa, cu patru ferestre mari prin care se vedea orasul vechi. Ii placeau obiectele splendide, inghesuite peste tot, care dadeau salonului un aspect confuz si, deopotriva, riguros, minunatiile artizanale pe care capitanul Rosendo de la Rosa le adusese rand pe rand din fiecare calatorie, pana cand n-a mai ramas nici un coltisor liber. Pe terasa dinspre mare, trona un papagal cu penajul neverosimil de alb, impietrit pe cercul lui intr-o imobilitate meditativa care dadea mult de gandit: cel mai frumos animal pe care il vazuse vreodata Florentino Ariza.

Incantat de incantarea musafirului, capitanul Rosendo de la Rosa i-a povestit amanuntit istoria fiecarui obiect. Intre timp, nu uita sa soarba tacticos din paharul cu rachiu. Parea cladit din beton armat: urias, cu par pe tot trupul, dar chel, cu o mustata ca o bidinea si un glas ca huruitul unui cabestan, cum numai el putea avea, dar de o distinsa amabilitate. Nici un corp insa n-ar fi putut rezista la atata bautura. Terminase deja jumătate din damigeana si cand s-au asezat la masa, s-a prabusit pe branci, cu un vuiet asurzitor de naruire naprasnica, peste o tava cu pahare si sticle. Ausencia Santander l-a rugat pe Florentino Ariza s-o ajute sa duca taras pana la pat corpul inert de balena esuata si sa-i scoata hainele. Apoi, intr-o strafulgerare de inspiratie, pentru care amandoi au fost recunoscatori conjunctiei propriilor astre, s-au dezbracat in camera de alaturi, fara sa si-o fi propus, fara sa se fi inteles mai dinainte, fara s-o sugereze macar, si au continuat mai bine de sapte ani sa se dezbrace ori de cate ori au avut prilejul, cand capitanul era plecat. Nu exista pericolul sa fie luati prin surprindere, pentru ca acesta avea bunul obicei de adevarat navigator sa-si anunte sosirea mai intai cu trei suieraturi lungi, pentru sotie si cei noua copii, iar apoi, cu doua intretaiate si melancolice, pentru amanta.

Ausencia Santander avea, si chiar ii arata, cam cincizeci de ani, dar, in acelasi timp, poseda un instinct atat de personal in ceea ce priveste dragostea, incat nu existau teorii artizanale sau stiintifice capabile s-o puna in incurcatura. Florentino Ariza, care era la curent cu itinerarele vapoarelor, stia cand o putea vizita si totdeauna se ducea fara s-o anunte, la orice ora din zi sau din noapte, iar ea il primea de fiecare data bucuroasa, parca stiind ca are sa vina. Ii deschidea usa asa cum o crescuse maica-sa pana la varsta de sapte ani: in pielea goala, dar cu o funda de organdi in par. Nu-l lasa sa faca nici un pas inainte de a-i scoate hainele, convinsa ca orice barbat imbracat cu care ramanea catva timp in casa ii putea aduce ghinion. Acesta era un motiv de permanente neintelegeri cu capitanul Rosendo de la Rosa, la fel de superstitios si el, care credea ca e de rau augur sa fumezi dezbracat si, uneori, prefera sa amane amorul decat sa-si stinga nelipsitul trabuc cubanez. Florentino Ariza, in schimb, era un mare admirator al farmecelor nuditatii, iar ea incepea sa-l dezbrace cu o adevarata desfatara imediat ce inchidea usa in urma lui, fara sa-i mai lase ragaz s-o salute sau sa-si scoata palaria si ochelarii, sarutandu-l si lasandu-se sarutata cu saruturi intretaiate, in timp ce-l descheia la haine de jos in sus. mai intai nasturii de la prohab, unul cate unul, dupa fiecare sarutare, apoi cureaua, iar la sfarsit, jiletca si camasa, pana cand ramanea ca un peste despicat de viu pe burta. Dupa care, il aseza in salon, ii scotea ghetetele, ii tragea pantalonii o data cu izmenele, iar, la sfarsit, ii desfacea jartierele din jurul pulpelor si-i scotea ciorapii. Florentino Ariza renunta pentru o clipa la sarutari si facea singurul lucru care ii revenea in acel ceremonial atat de riguros: isi scotea ceasul prins cu lantul de butoniera jileticii, apoi ochelarii si le pune pe toate in ghete, ca sa fie sigur ca n-o sa le uite. Totdeauna, dar absolut totdeauna, isi lua aceasta precautie, ori de cate ori se dezbraca intr-o casa straina.

Imediat ce termina, ea se napustea asupra lui, fie pe sofa unde tocmai il dezbracase, fie, desi mai rar, in pat. I se strecura pe dedesubt, punand stapanire cu tot trupul pe trupul lui,

cufundata in sine, bajbaind cu ochii inchisi prin bezna ei launtrica, inaintand, revenind imediat, schimbând directia pentru a incerca alta cale, mai intensa, alta forma de a continua fara a se scufunda in mlastina de mucilagiu ce i se scurgea din pantece, intrebându-se si raspunzându-si singura in graiul ei matern, cu un bazait ca de bondar, unde putea gasi prin intuneric acel ceva pe care numai ea îl stia si pe care si-l dorea numai pentru sine, pana cand se prabusea de una singura in propriul ei abis, cu o explozie de fericire triumfatoare, care facea sa se zguduie lumea. Florentino Ariza ramanea epuizat, nesatisfacut, plutind in baltoaca propriilor sudori, copleșit de impresia ca nu era decat un instrument al plăcerii. Si chiar i-o spunea: "Ma tratezi de parca as fi unul mai mult." Ea izbucnea intr-un ras de femeie lipsita de prejudecati si-i raspundea: "Dimpotriva: ca si cum ai fi unul mai puțin." Cu toate astea, el continua sa creada ca ea nu urmarea altceva decat sa-si satisfaca propria placere cu o voracitate meschina si, simtindu-se ofensat, pleca ferm hotarat sa nu mai revina niciodata. Acasa insa, se trezea fara nici un motiv in toiul noptii si, amintindu-si de amorul cufundat in sine al Ausenciei Santander, intelegea, cu luciditatea cumplita a singuratatii, ca, in realitate, era o capcana a fericirii pe care o detesta si o dorea deopotriva, dar din care ii era cu neputinta sa scape.

Intr-o duminica, la vreo doi ani dupa ce se cunoscusera, in loc sa se grabeasca sa-l dezbrace inca de la usa, asa cum facea de obicei, ea i-a scos ochelarii ca sa-l poata saruta mai bine, iar Florentino Ariza si-a dat seama astfel ca incepuse sa-l iubeasca. Desi, inca din prima zi, se simtise bine in casa aceea, pe care ajunsese s-o indrageasca de parca ar fi fost a lui, niciodata nu statea mai mult de doua ore, niciodata nu dormise acolo si numai o data acceptase sa ramana la masa, cand ea l-a invitat in mod special. In fond, o vizita cu un singur scop, ducandu-i de fiecare data in dar un trandafir solitar, si disparea pana la urmatoarea intalnire, mereu imprevizibila. Dar in duminica in care ea i-a scos ochelarii ca sa-l sarute, in parte din acest motiv, in parte pentru ca au adormit dupa un amor potolit, si-au petrecut toata dupa-amiaza goi in patul urias al capitanului. Cand s-a trezit, lui Florentino Ariza ii mai rasunau in urechi tipetele papagalului, ale carui alamuri stridente contrastau cu frumusetea lui. In zapuseala de la ora patru, peste casa se asternuse o tacere stravezie, iar pe fereastra dormitorului se zarea orasul vechi, luminat din spate de soarele dupa-amiezii, cu turlele lui poleite si marea in flacari, pana hat-departe, in Jamaica. Ausencia Santander intinse mana hoinara, bajbaind dupa animalul care zacea nemiscat, dar Florentino Ariza i-o indeparta si-i spuse: "Acuma, nu: nu stiu de ce, dar am o senzatie ciudata, de parca ne-ar privi cineva." Ea starni din nou papagalul cu rasul ei fericit si-i raspunse: "Pretextul asta nu-l inghite nici macar femeia lui Iona." Si nici ea, fireste, dar i s-a parut amuzant si amandoi s-au iubit o vreme in tacere, fara sa repete amorul. La cinci, cand soarele mai era inca pe cer, ea se dadu jos din pat, goala pentru eternitate, dar cu funda de organdi in par, si se duse sa caute ceva de baut in bucatarie. N-a apucat insa sa iasa bine din dormitor si a scos un tipat de groaza.

Nu-si putea crede ochilor. Singurele obiecte care mai ramasesera in casa erau lampile atarnate de tavan. Restul, mobilele unicate, covoarele indiene, statuile si goblenurile, nenumaratele bibelouri din pietre si metale pretioase, tot ceea ce facuse din casa ei una din cele mai incantatoare si mai bine inzestrate din oras, tot, chiar si papagalul sacru, totul, se evaporase. Hotii patrunsese si iesisera pe usa ce dadea spre terasa de pe tarmul marii, fara sa le tulbure iubirea. Nu mai ramasesera decat odaile pustii, cele patru ferestre deschise si cateva cuvinte scrise cu bidineaua pe peretele din fund : *Asa pateste cine se reguleaza toata ziua*. Capitanul Rosendo de la Rosa n-a putut intelege niciodata de ce Ausencia Santander n-a reclamat jaful sau n-a luat macar legatura cu traficantii de lucruri furate si nici de ce n-a mai vrut sa auda vorbindu-se de nenorocirea ei.

Florentino Ariza a continuat s-o viziteze in casa jefuita, unde nu mai exista alt mobilier decat cel din dormitorul in care se aflasera ei si trei taburete de piele, uitate de hoti in bucatarie.

Si-a rarit insa vizitele, nu pentru ca l-ar fi deprimat casa pustie, asa cum banuia si chiar i-a spus-o ea, ci din pricina tramvaiului cu catari, o noutate a inceputului de secol, care a reprezentat pentru el un cuib original si plin de pasarele slobode. Il lua de patru ori pe zi: de doua ori cand se ducea la birou si de doua ori cand se intorcea acasa, iar cateodata, in timp ce citea cu adevarat, dar, de cele mai multe ori, prefacandu-se ca citeste, reusea sa stabileasca macar primele contacte pentru o intalnire ulterioara. Mai tarziu, cand unchiul León XII i-a pus la dispozitie o trasura trasa de doi catari cafenii, cu valtrapuri aurite, asa cum avea chiar presedintele Rafael Núñez, a regretat acei ani, cei mai bogati in vanat. Si pe buna dreptate: nu exista dusman mai cumplit pentru iubirile tainuite decat o trasura asteptand in fata portii. Asa incat prefera s-o lase acasa si s-o porneasca pe jos in escapadele lui, ca sa nu ramana nici macar urma rotilor in praful de pe strazi. Tocmai de aceea se gandea cu atata nostalgie la vechiul tramvai, cu catarii lui costelivi si rapanosi, in interiorul caruia era de ajuns sa arunce o privire piezisa, ca sa stie unde se ascundea iubirea. Dintre atatea amintiri induiosatoare insa, ii era cu neputinta sa treaca peste imaginea unei pasarele ratacite, careia nu i-a aflat niciodata numele si alaturi de care abia daca a izbutit sa petreaca o jumatate de noapte frenetica, dar suficienta ca sa-l dezguste pentru tot restul vietii de babilonia inofensiva a carnavalului.

O remarcase in tramvai, impresionat de totala ei indiferenta fata de harmalaia din jur. Arata cam de douazeci de ani si nu pare sa-i arda de carnaval, doar daca nu se gandise cumva sa se travesteasca imbracandu-se ca o bolnava neajutorata: parul galbui si lins ii atarna pe umeri, iar rochia lalaie, din panza ordinara, nu avea nici o podoaba. Parea surda la cantecele care vuiau in tot orasul si nici nu-i pasa ca multimea de pe strada arunca in calatori cu faina de orez sau ii stropea cu cerneala violeta cand trecea tramvaiul tras de bietii catari, care, timp de trei zile, cat tineau nebunia, umblau plini de pulbere alba si cu palarii de flori pe capatana. Profitand de invalmaseala, Florentino Ariza a invitat-o la o inghetata, gandindu-se ca mai mult nici nu merita. Ea il privi fara sa se arate mirata si ii spuse: "Accept cu mare placere, dar va avertizez ca sunt nebuna." El a ras ca de o gluma buna si a dus-o sa vada din balconul cofetariei parada calestilor. A inchiriat apoi un domino si s-au alaturat multimii care dansa in Piata Vamii, unde s-au distrat ca niste indragostiti, pentru ca, pe masura ce crestea vacarmul noptii, indiferenta ei se risipea: dansa ca o profesionista, era plina de imaginatie, stia sa se distreze si avea un farmec coplesitor.

- Nici nu stii in ce bucluc ai intrat cu mine, striga printre hohote de ras, cuprinsa de frenezia carnavalului. Am scapat de la balamuc.

Lui Florentino Ariza noaptea aceea ii amintea de nebuniile nevinovate din adolescenta, cand inca nu aflase ce inseamna sa suferi din dragoste. Stia insa, mai degraba din nenumaratele patanii decat din experientele reusite, ca o fericire atat de usor dobandita nu putea dura mult. Asa ca, inainte de a se lumina de ziua, cand se decernau de obicei premiile pentru cele mai izbutite costume de carnaval, i-a propus fetei sa mearga impreuna la far, ca sa contemple de acolo rasaritul soarelui. Ea a acceptat imediat, dar l-a rugat sa mai astepte pana cand se termina decernarea premiilor.

Florentino Ariza a ramas incredintat ca intarzierea aceea i-a salvat viata. Intr-adevar, fata tocmai ii facuse semn ca e gata sa-l insoteasca la far, cand doi cerberi si o infirmiera de la ospiciul Divina Pastora s-au napustit asupra ei. Era cautata de toate fortele de ordine inca de la trei dupa-amiaza, cand fugise. Decapitase un gardian si ranise grav alti doi cu un cutit *machete*, pe care i-l smulsese gradinarului din mana, pentru ca voia sa plece in oras si sa danseze la carnaval. Au perchezitionat o gramada de case, cotrobaind chiar si prin rezervoarele de apa, dar nimanui nu i-a trecut prin cap ca putea fi pe strada, dansand in vazul tuturor.

Nu s-a lasat usor prinsa. S-a aparat cu un foarfece de gradina ascuns in san si a fost nevoie de sase barbati ca sa-i puna camasa de forta, in timp ce multimea inghesuita in Piata Vamii aplauda si fluiera inveseilita, crezand ca acea captura sangeroasa era una din multele farse din timpul carnavalului. Florentino Ariza a ramas cu inima sfasiata si chiar din Miercurea de Cenusă a inceput sa treaca pe strada Divina Pastora cu o cutie de ciocolata englezeasca pentru ea. Se oprea in fata cladirii si se uita la bolnavele care ii strigau pe fereastra tot felul de mascari, le arata cutia de ciocolata, ca sa le trezeasca astfel curiozitatea, sperand sa aiba norocul s-o vada si pe ea in spatele gratiilor de fier. Dar n-a zarit-o niciodata. Cateva luni mai tarziu, cand a coborat din tramvaiul cu catari, o fetita care tocmai trecea pe strada cu tatal ei i-a cerut o bomboana de ciocolata din cutia pe care o avea in mana. Tatal a certat-o si si-a cerut scuza, dar Florentino Ariza i-a daruit fetitei cutia, sperand ca acel gest sa-l izbaveasca de toata tristetea, si l-a linistit pe taticul stingherit batandu-l usor cu palma pe umar.

- Erau pentru o iubita, dar acum s-a dus dracului tot, i-a spus.

Ca o compensatie a destinului, tot in tramvaiul cu catari a cunoscut-o si pe Leona Cassiani, care a fost adevarata femeie a vietii lui, desi nici unul n-a stiut-o vreodata si nici dragoste n-au facut. Se intorcea acasa cu tramvaiul de la ora cinci, cand, deodata, a simtit-o chiar inainte de a o vedea: a fost o privire materiala, care l-a atins ca un deget. Si-a ridicat privirea si a vazut-o foarte deslusit printre calatorii din celalalt capat. Ea nu si-a plecat ochii. Dimpotriva: l-a privit tinta, cu atata nerusinare, incat el nu putea gandi decat ceea ce a si gandit: negresa, tanara si draguta, dar tarfa, fara nici o indoiala. Si si-a sters-o imediat din minte, pentru ca nu putea concepe nimic mai nedemn decat sa plateasca iubirea: n-a facut-o niciodata.

Florentino Ariza a coborat in Piata Birjelor, unde era capatul tramvaiului. S-a strecurat repede prin labirintul tarabelor, pentru ca maica-sa il astepta la ora sase, iar cand a ajuns de cealalta parte a multimii, auzind tacanitul tocurilor pe caldaram, a intors capul ca sa se convinga de ceea ce stia mai dinainte: era ea. Arata intocmai ca sclavele din gravuri, purta o fusta cu volane, pe care si-o ridica cu un gest ca de dans cand sarea peste baltoacele de pe strada, o bluza decoltata care ii lasa umerii descoperiti, mai multe siraguri de margele colorate la gat si un turban alb. Le stia de la hotelul de tranzit. Nu de putine ori, li se intampla sa nu aiba ce manca la pranz, asa incat, seara, nu le mai ramanea altceva de facut decat sa iasa ca talharii la drumul mare si sa se foloseasca de sex ca de un cutit, punandu-l la gatul primului trecator intalnit pe strada: sexul sau viata. Ca sa se convinga definitiv, Florentino Ariza a cotit pe ulicioara Gazornitei, care era pustie la ora aceea, iar ea a grabit pasul pe urmele lui. Atunci el se intoarse si ii taie calea pe trotuar, sprijinindu-se cu ambele maini pe umbrela. Ea se opri in fata lui.

- Te inseli, frumoaso, spuse el. Nu ti-o dau.

- Bineinteles ca nu, raspunse ea. Se vede pe fata ta.

Florentino Ariza isi aminti de o fraza auzita in copilarie de la medicul familiei, nasul lui, care tot incerca sa-l vindece de constipada cronica: "Lumea se imparte in doua: cei care se caca usor si cei care se caca greu." Pornind de la aceasta dogma, doctorul elaborase o intreaga teorie asupra caracterului oamenilor, pe care o considera mai reusita si mai riguroasa decat astrologia. Dupa experienta capatata de-a lungul anilor, Florentino Ariza a reformulat-o in alti termeni: "Lumea se imparte in doua: cei care se reguleaza si cei care nu se reguleaza." Nu avea incredere in acestia din urma: cand li se intampla sa calce pe de laturi, totul li se parea atat de neobisnuit, incat se laudau cu aventura lor de parca tocmai inventasera amorul. In schimb, cei care faceau dragoste des traiau numai pentru asta. Se simteau asa de bine, incat, stiind ca viata lor depindea

de discretia cu care se comportau, erau muti ca mormantul. Nu vorbeau niciodata de ispravile lor, nu se destainuiau nimanui, se aratau indiferenti la comentariile altora, dobandind astfel faima de impotenti, de frigizi, dar mai ales de poponari timizi, cum i se intamplase, de pilda, lui Florentino Ariza. Lor insa le convenea, pentru ca aceasta situatie ambigua ii proteja. Alcatuiau un fel de loja secreta, ai carei membri se recunosteau intre ei in orice loc, fara sa aiba nevoie de o limba comuna. Iata de ce, Florentino Ariza n-a fost surprins de raspunsul fetei: era una de-a lor si, ca atare, stia ca el stia ca ea stie.

A fost greseala vietii lui, pe care avea sa si-o reproseze la fiecare ora din fiecare zi, pana in ultima clipa a vietii. Nu de dragoste avea ea nevoie, si cu atat mai putin de amor platit, ci de o slujba de orice fel, in orice conditii si pentru un salariu oricat de mic, la Compania Fluviala a Caraibilor. Florentino Ariza s-a simtit atat de rusinat de propria-i comportare, incat a dus-o la seful personalului, iar acesta i-a dat un post modest in cadrul sectiei generale, unde ea a ramas timp de trei ani, muncind cu seriozitate, modestie si devotament.

Birourile C.F.C. se aflau, inca de la infiintare, aproape de cheiul fluviului, fara nici o legatura cu portul pentru transatlantice, de pe tarmul celalalt al golfului, sau cu debarcaderul pietei din golful Sufletelor. Era o cladire de lemn, cu acoperis de tabla in doua ape, cu un cerdac ce se intindea pe toata fatada si mai multe ferestre cu plasa de sarma prin care vapoarele ancorate la chei se zureau ca niste tablouri atarnate pe pereti. Cand au construit-o, precursorii nemti au vopsit acoperisul in rosu, iar peretii de lemn intr-un alb stralucitor, asa incat cladirea insasi semana cu un vapor fluvial. Mai tarziu, a fost vopsita toata in albastru, iar cand Florentino Ariza a inceput sa lucreze acolo, era o sandrama prafuita, de o culoare nedefinita, cu acoperisul ruginit, carpit ici-colo cu bucati de tabla noua. In spatele cladirii, intr-o curte albita de salpetru, imprejmuita cu sarma ca o poiata, se inaltau doua magazine mari, mai noi, iar dincolo de ele, se intindea un canal parazit, cu ape murdare si rau mirositoare, unde putrezeau toate vechiturile adunate intr-o jumatate de secol de navigatie fluviala: epavele unor vapoare istorice, de la cele primitive, cu un singur cos, inaugurate de Simón Bolívar, pana la unele atat de recente, incat mai aveau in cabine ventilatoarele electrice. Cele mai multe fusesera demontate pentru ca materialele puteau fi folosite la alte nave, dar unele erau inca in buna stare si ar fi fost de ajuns un strat de vopsea ca sa poata pluti din nou pe fluviu, fara a mai tulbura iguanele care misunau pe puncte si fara a taia din radacina hatisul presarat cu flori mari, galbene, care le faceau si mai nostalgice.

La etajul cladirii se afla sectia administrativa, cu birouri mici, dar comode si bine echipate, ca niste cabine de vapor, care nu fusesera proiectate de arhitecti civili, ci de ingineri navali. La capatul coridorului, unchiul León XII ocupa, ca un functionar oarecare, un birou identic cu celelalte, cu singura deosebire ca, in fiecare dimineata, el gasea in vaza de sticla de pe masa de lucru flori proaspete si placut mirositoare. La parter se aflau sala de asteptare pentru calatori, cu un ghiseu pentru bilete si pentru bagaje, iar undeva, in fund, controversata sectie generala, al carei nume vorbea de la sine despre rolul vag ce-i revenea in cadrul companiei si unde sfarseau uitate de Dumnezeu problemele ramase fara solutie in celelalte sectii. Acolo, pierduta in spatele unui pupitru de scolar, printre gramezile de saci cu porumb si maldarele de hartii nerezolvate, se afla Leona Cassiani in ziua cand unchiul León XII in persoana a venit sa vada ce dracu' ar mai putea nascoci ca sa puna sectia generala pe roate. Dupa trei ore de intrebari, de presupuneri teoretice si verificari concrete cu toti functionarii adunati in plen, s-a intors in biroul lui ingrijorat de constatarea ca nu gasise nici macar o solutie pentru atatea probleme, dimpotriva: noi si variate probleme pentru nici o solutie.

A doua zi, cand Florentino Ariza a venit la birou, a gasit un referat al Leonei Cassiani, insotit de o nota prin care il ruga sa-l studieze si, daca i se parea oportun, sa i-l arate si unchiului

sau. Era singura care nu scosese nici o vorba in timpul inspectiei din ajun. Se tinuse intentionat deoparte, in demna ei conditie de functionara angajata din mila, dar in referat atragea atentia ca nu o facuse din dezinteres, ci din respect fata de superiorii ei ierarhici. Solutia era de o simplitate alarmanta. Unchiul León XII isi propusese o reorganizare profunda, dar Leona Cassiani vedea lucrurile exact invers, sustinand, dupa o logica foarte simpla, ca sectia generala nici nu exista in realitate: era cosul de gunoi unde sfarseau problemele stanjenitoare, dar lipsite de importanta, de care voiau sa scape celelalte sectii. In consecinta, solutia era desfiintarea sectiei generale si returnarea problemelor, spre a fi rezolvate, la sectiile de unde plecasera.

Unchiul León XII habar n-avea cine era Leona Cassiani si nici nu-si amintea sa fi vazut la reuniunea din ajun pe cineva cu numele asta, dar dupa ce a citit referatul, a chemat-o in birou si a stat de vorba cu ea, cu usa inchisa, timp de doua ore. Au discutat cam despre toate cate putin, metoda de care el se folosea intotdeauna cand voia sa cunoasca mai bine oamenii. Cele cuprinse in referat erau lucruri de bun simt, iar solutia a dat pana la urma rezultatele scontate. Dar unchiului León XII nu prea ii pasa de asta: pe el nu-l interesa decat ea. Remarcase, printre altele, ca, in afara de clasele primare si cursurile de la Scoala pentru Palarieri, nu mai urmase alte studii. Se apucase insa sa invete singura engleza, dupa o metoda rapida, fara profesor, iar de trei luni urma un curs seral de dactilografie, o meserie noua, de mare viitor, asa cum mai inainte se spusese despre telegrafie, iar si mai inainte se afirmase despre masinile cu aburi.

Cand s-a incheiat intrevaderea, unchiul León XII incepuse deja sa-i spuna asa cum avea sa-i spuna mereu: tiza mea Leona. Luase hotararea sa elimine dintr-o trasatura de condei sectia generatoare de conflicte, iar problemele sa fie rezolvate chiar de cei care le creau, conform sugestiilor Leonei Cassiani, si inventase pentru ea un post fara o denumire anume si fara atributii specifice, dar care echivala, de fapt, cu functia de asistenta personala a sa. In aceeasi zi, dupa ce sectia generala a fost ingropata fara onoruri, unchiul León XII l-a intrebat pe Florentino Ariza de unde o scosese pe Leona Cassiani, iar el i-a spus adevarul.

- Ei, atunci, intoarce-te iar la tramvai si adu-mi toate fetele ca ea pe care le gasesti, i-a spus unchiul. Cu inca doua, trei ca asta, o sa-ti punem pe linia de plutire galionul.

Florentino Ariza a luat-o ca pe una din glumele obisnuite ale unchiului León XII, dar a doua zi s-a trezit fara trasura care ii fusese pusa la dispozitie cu sase luni in urma si care acum ii era luata ca sa umble si sa caute talente ascunse prin tramvaie. Pe de alta parte, Leona Cassiani a renuntat foarte repede la scrupulele ei de la inceput, scotand la iveala tot ce tinuse ascuns cu atata siretenie in primii trei ani. Dupa inca trei, controla tot, iar in urmatorii patru a ajuns in pragul secretariatului general, unde a refuzat sa intre, pentru ca era doar cu o treapta mai jos decat Florentino Ariza. Pana atunci fusese subordonata lui si voia sa ramana pe mai departe astfel, desi realitatea era cu totul alta: nici chiar Florentino Ariza nu-si dadea seama ca nu facuse altceva decat sa puna in practica sugestiile ei, menite sa-l ajute sa urce tot mai sus, in pofida intrigilor urzite de dusmanii lui ascunsi.

Leona Cassiani avea un talent diabolic in manipularea secretelor si totdeauna stia sa fie unde trebuia la momentul potrivit. Era dinamica, tacuta, de o inteleapta amabilitate. Dar cand nu se putea altfel, oricat o durea sufletul, dovedea o vointa de fier. De care insa nu s-a folosit niciodata in propriul sau interes. Singurul tel pe care l-a urmarit in viata a fost sa mature scara cu orice pret, chiar si cu pretul sangelui, daca era nevoie, pentru ca Florentino Ariza sa urce pana acolo unde isi propusese, fara sa-si fi calculat prea bine propriile forte. Ar fi facut-o oricum, fireste, manata de o nestavilita sete de putere, dar, de fapt, a facut-o in mod constient, din pura gratitudine. Era atat de hotarata sa mearga pana la capat, incat insusi Florentino Ariza s-a

incurcat in urzelile ei si, intr-un moment nefericit, a incercat sa i se puna de-a curmezisul, convins ca ea era cea care facea tot ce putea ca sa-i opreasca inaintarea. Leona Cassiani l-a pus insa la punct.

- Cred ca gresiti, i-a spus. Eu pot sa ma dau la o parte si sa las totul balta oricand doriti, dar inainte, ar trebui sa va ganditi mai bine.

Florentino Ariza, care. Intr-adevar, nu se gandise la asa ceva, s-a gandit atunci cat a putut de bine si a depus armele. La drept vorbind, prins cum era in viitoarea acelui razboi sordid, intr-o intreprindere aflata in permanenta criza, obsedat de esecurile lui de vanator mereu la panda si de recuperarea tot mai incerta a Ferminei Daza, impasibilul Florentino Ariza nu avusese nici o clipa de liniste interioara in fata spectacolului fascinant al acelei negrese dezlantuite, manjita toata de rahat si de amor in incheierea luptei. Dar dupa ce i-a inteles purtarea, a regretat adeseori ca nu era cea pe care si-o inchipuise cand o cunoscuse, altfel s-ar fi sters la fund cu toate principiile lui protesti si ar fi facut dragoste cu ea chiar daca ar fi trebuit s-o plateasca cu pepite de aur. Caci Leona Cassiani nu se schimbase deloc de atunci, purta aceleasi rochii de sclava frematand de neastampar, aceleasi turbane fistichii, cerceii si bratarile ei de os, siragurile de margele si inelele cu pietre false pe toate degetele: o leoaica a strazii. Imperceptibilele detalii pe care le adaugase trecerea anilor nu faceau decat s-o avantajeze. Plutea intr-o maturitate splendida, farmecul ei feminin era si mai nelinistitor, iar corpul ardent de africana devenea tot mai dens. Timp de zece ani, Florentino Ariza nu-i mai facuse avansuri, ispasindu-si cu o aspra penitenta pacatul original, iar ea, care il ajutase in toate celelalte imprejurari, nu l-a incurajat in nici un fel.

Intr-o seara, cand tocmai se pregatea sa plece, Florentino Ariza, care ramasese sa lucreze pana tarziu, asa cum i se intampla destul de des dupa moartea mamei sale. a zarit lumina in biroul Leonei Cassiani. A deschis usa fara sa mai bata si, intr-adevar, era acolo: singura la masa de lucru, preocupata, serioasa, cu niste ochelari noi care ii dadeau un aer profesoral. Florentino Ariza si-a dat seama infiorat de fericire ca se aflau singuri in toata cladirea, cheiurile erau pustii, orasul adormit, noaptea eterna se asternuse peste marea tenebroasa, iar in departare rasuna sirena unui vapor care avea sa ajunga abia dupa o ora. Florentino Ariza se sprijini cu mainile pe umbrela, asa cum facuse pe ulicioara Gazornitei cand ii taiase calea, numai ca de data aceasta a facut-o ca sa nu se observe ca-i tremurau genunchii.

- Spune-mi, leoaica mea draga, i se adresa el, cand o sa iesim din incurcatura asta ?

Ea isi scoase ochelarii fara sa se arate surprinsa, cu un calm desavarsit, fermecandu-l cu rasul ei solar. Niciodata nu-l tutuise pana atunci.

- Ah, Florentino Ariza, ii spuse, de zece ani tot astept sa-mi pui intrebarea asta.

Era insa prea tarziu: prilejul se ivise o data cu ea in tramvaiul cu catari, se aflase tot timpul in preajma ei, dar acum pierise pentru totdeauna. Caci dupa atatea ticalosii pe care le savarsise din umbra pentru el, dupa atata abjectie suportata de dragul lui, ea i-o luase inainte si se afla dincolo de cei douazeci de ani de viata cu care el o depasea in varsta: imbatranise pentru el. Dragostea ei era atat de mare, incat prefera sa-l iubeasca mai departe decat sa-l amageasca, chiar daca, pentru a se justifica, ar fi fost nevoita sa i-o marturiseasca in chipul cel mai brutal.

- Nu, ii spuse. Mi s-ar parea ca ma culc cu fiul pe care nu l-am avut niciodata.

Florentino Ariza a simțit un ghimpe în inimă la gândul că nu el avusese ultimul cuvânt. Era convins că o femeie care spune nu aștepta, de fapt, să fie rugată înainte de a lua hotărârea finală, dar cu ea lucrurile stăteau altfel: nu putea risca să greșească a doua oară. S-a retras fără să se arate supărat și chiar a glumit, deși nu-i venea prea ușor. Dar din noaptea aceea, orice umbră ce s-ar fi putut strecura între ei s-a risipit fără a lăsa nici o urmă de tristețe, iar Florentino Ariza a înțeles, în sfârșit, că poți fi prieten cu o femeie fără să te culci cu ea.

Leona Cassiani a fost singura ființă careia Florentino Ariza s-a simțit tentat să-i dezvăluie secretul iubirii lui pentru Fermina Daza. Putinele persoane care îl aflaseră începuseră să-l uite din motive de forță majoră. Mai mult ca sigur că trei dintre acestea îl luaseră cu ele în mormant: mama-sa, care încă înainte de a muri nu-și mai aducea aminte de nimic, Gala Placidia, care se sfârșise de bătrânețe în casa celei ce-i fusese ca o fiică, și Escolástica Daza, careia îi era vesnic recunoscător pentru că îi adusese într-o carte de rugăciuni prima scrisoare de dragoste din viața lui, dar care, după atâția ani, probabil că nu mai trăia. Poate că Lorenzo Daza, despre care nu știa dacă mai era în viață, i-l dezvăluise mamei Franca de la Luz, ca să evite exmatricularea, dar părea puțin probabil că vreunul dintre ei să-l fi divulgat. Mai rămăneau cei unsprezece telegrafisti din provincia Hildebrandei Sánchez, prin mână carora trecuseră toate telegramele, cu numele și adresele exacte, și, în sfârșit, Hildebranda Sánchez, cu întregul alai de verisoare zvăpăiate.

Florentino Ariza habar n-avea că trebuia să-l pună la socoteală și pe doctorul Urbino. Hildebranda Sánchez îi dezvăluise secretul încă din primii ani. Într-una din numeroasele ei vizite. O făcuse cu totul intamplator și într-un moment atât de nepotrivit, încât doctorului Urbino nu numai că nu i-a intrat pe o ureche ca să-i iasă pe cealaltă, așa cum își închipuise ea, dar nu i-a intrat pe nici una. Hildebranda îi vorbise despre Florentino Ariza convinsă că era unul din poeții anonimi care aveau mari șanse de a castiga Jocurile Florale. Doctorul Urbino nu-și amintea să fi cunoscut o astfel de persoană, dar ea i-a explicat fără nici o urmă de rătăcire că fusese singurul iubit al Fermei Daza înainte de a se căsători. A făcut-o convinsă că o legătură atât de nevinovată și de efemeră nu putea decât să-l induiască. Doctorul Urbino i-a răspuns fără s-o privească: "Nu știm că individul e poet." Dar imediat și l-a sters din minte, printre altele, pentru că, prin însăși profesia sa, era obișnuit să-și controleze în funcție de criterii etice uitarea

După câte își putea da seama Florentino Ariza, în afara de mama-sa, cei care îi cunoșteau taina făceau cu toții parte din anturajul Fermei Daza. Din lumea lui nu mai rămăsese decât el, singur cu povara coplesitoare pe care de atâtea ori simțise nevoia s-o împărtăși cu altcineva, dar nimeni nu-i castigase până atunci încrederea. Leonei Cassiani însă știa că-i putea spune ce avea pe inimă, mai rămânea să vadă cum și când o va face. Tocmai la asta se gândea în după-amiaza caniculară de vară când doctorul Juvenal Urbino, după ce a urcat scara abruptă din clădirea C.F.C., oprindu-se la fiecare treaptă, ca să-și mai tragă sufletul în zăpuseala de la ceasurile trei, a intrat gafând în birou, cu hainele leoarce de transpirație și i-a spus abia mai respirând: "Cred că ne pântece un ciclon." Florentino Ariza îl zarise de câteva ori, când venise să-l caute pe León XII, dar niciodată până atunci nu simțise cu atâta claritate că apariția aceea nedorită avea totuși de a face cu viața lui.

Era epoca în care doctorul Juvenal Urbino, odată biruite toate primejdiile care îi amenințau cariera, umbla din poartă în poartă, cu palariu în mână, ca un milog, în căutare de subvenții pentru proiectele sale artistice. Unul din cei mai statornici și mai generosi contribuabili era unchiul León XII, care chiar în clipa aceea își începuse obișnuita siestă de zece minute, tolanit în fotoliul din birou. Florentino Ariza l-a invitat pe doctorul Juvenal Urbino să aștepte în biroul său, aflat alături de cel al unchiului León XII și care, într-un anume fel, servea drept anticameră.

Se mai intalnisera si cu alte ocazii, dar de data aceasta, vazandu-l atat de aproape si auzindu-l vorbind, Florentino Ariza se simti din nou dezgustat de propria-i inferioritate. Pentru el, au fost zece minute eterne, rastimp in care s-a dus de trei ori sa vada daca nu cumva unchiul León XII se sculase mai devreme si a baut un termos intreg de cafea. In schimb, doctorul Juvenal Urbino n-a acceptat nici macar o cescuta. "Cafeaua e o adevarata otrava" a tinut el sa precizeze. Si a continuat sa vorbeasca, trecand de la un subiect la altul, fara sa se sinchiseasca daca era ascultat sau nu. Pe Florentino Ariza il irita distinctia lui fireasca, usurinta si siguranta cu care vorbea, mirosul discret de camfor, farmecul lui personal, dezinvoltura si eleganta cu care debita cele mai banale lucruri, facandu-le sa para, numai pentru ca le spunea el, esentiale. Pe neasteptate, doctorul trecu la alt subiect:

- Va place muzica ?

Intrebarea l-a luat prin surprindere. Desi nu lasa sa-i scape nici unul din concertele sau spectacolele de opera care aveau loc in oras, Florentino Ariza nu se simtea in stare sa intretina o conversatie si sa-si expuna parerile personale despre acest subiect. Sufletul lui duios se simtea atras de muzica la moda, indeosebi de valsurile sentimentale, a caror afinitate cu cele pe care el insusi le compusese in adolescenta sau cu versurile pe care le scria in taina nu putea fi tagaduita. Ii era de ajuns sa le auda o singura data, chiar si in treacat, pentru ca nopti in sir sa nu si le mai poata scoate din minte. Dar acesta, fireste, nu era un raspuns serios la o intrebare atat de serioasa pusa de un specialist.

- Imi place Gardel, spuse in cele din urma.

Doctorul Urbino isi dadu seama imediat cu cine avea de a face: "Ah, da, inteleg. E la moda." Si trecu discret peste acel moment stanjenitor povestindu-i despre noile si numeroasele sale proiecte, pe care, ca de obicei, urma sa le realizeze fara nici un sprijin din partea oficialitatilor. In ultima vreme era dezamagit de proasta calitate a spectacolelor organizate in oras, care nici pe departe nu le puteau egala in stralucire pe cele din veacul precedent. Avea dreptate: de un an se chinuia sa vanda abonamente pentru a putea invita trioul Cortot-Casals-Thibaud sa dea un concert la Teatrul de Comedie, dar cei din guvern nu auzisera in viata lor de aceste nume, in schimb, chiar in cursul acelei luni fusesera epuizate biletele pentru piesele politiste interpretate de compania Ramón Caralt, pentru Compania de Opereta si Zarzuela a lui don Manolo de la Presa, pentru Los Santanelas, inefabili iluzionisti, care isi schimbau costumatia direct pe scena, intr-o clipa cat o strfulgerare fosforescenta, pentru Danyse D'Alteine, prezentata ca fosta dansatoare la Folies Bergères, si chiar pentru abominabilul Ursus, un energumen basc care infrunta cu mainile goale taurul in arena. Nici nu era de mirare, daca europenii insisi se lasasera antrenati intr-un razboi barbar, tocmai acum, cand noi incepeam sa traim in pace, dupa ce vreme de o jumatate de secol trecusem prin doua razboaie civile, care, la urma urmei, puteau fi socotite drept unul singur: mereu acelasi. Din tot discursul acela fascinant, Florentino Ariza a retinut indeosebi posibilitatea reluarii Jocurilor Florale, cea mai rasunatoare si de mai lunga durata actiune promovata pana atunci de doctorul Juvenal Urbino. Cu greu s-a putut abtine sa nu-i spuna ca si el fusese un participant statornic la acel concurs, care ajunsese sa trezeasca interesul unor mari poeti din tara, dar si din alte zone ale Caraibilor.

Stateau de vorba doar de cateva minute, cand aerul cald si umed se raci brusc si o furtuna cu vanturi incrucisate zgaltai din balamale usile si ferestrele in bubuit de tunete, iar camera incepu sa trosneasca din incheieturi ca o corabie aflata in deriva. Doctorul Juvenal Urbino insa nu parea sa observe nimic. Spuse ceva despre cicloanele lunatice din iunie si imediat, fara nici o legatura, se apuca sa vorbeasca despre sotia lui. Pentru el, nu era numai cea mai entuziasta

colaboratoare, ci insusi sufletul actiunilor pe care le promovase pana atunci. Si adauga: "Fara ea, n-ar fi nimic de capul meu." Florentino Ariza il asculta impasibil. aprobandu-l cu o usoara miscare a capului, dar neindraznind sa spuna nimic, de teama sa nu-l tradeze vocea. I-au fost de ajuns insa cateva fraze, ca sa-si dea seama ca, desi solicitat de atatea obligatii, doctorul Juvenal Urbino gasea ragaz sa-si adore sotia cu aceeasi inflacarare ca si el, iar aceasta constatare l-a lovit ca un trasnet. N-a putut reactiona asa cum si-ar fi dorit, pentru ca blestemata de inima i-a jucat o festa urata, cum numai inimii i se nazare cateodata, dezvaluindu-i ca atat el, cat si barbatul pe care il considerase dintotdeauna dusmanul sau personal erau victimele aceluiasi destin si imparteau hazardul unei pasiuni comune: doua vite de povara tragand la acelasi jug. Pentru prima data in cei douazeci si sapte de ani necurmati de cand tot astepta, Florentino Ariza nu s-a putut impiedica sa-si spuna cu inima sfasiata de durere ca acel barbat vrednic de intreaga lui admiratie trebuia sa moara pentru ca el sa fie fericit.

Ciclonul a trecut repede, dar vijelia a devastat in doar cincisprezece minute mahalalele de pe malul mlastinilor, provocand stricaciuni in mare parte din oras. Multumit o data mai mult de generozitatea unchiului León XII, doctorul Juvenal Urbino n-a mai asteptat sa se insenineze si a plecat, luand din greseala umbrela pe care Florentino Ariza i-o imprumutase ca sa poata ajunge pana la trasura. Dar acestuia nici nu-i pasa. Dimpotriva: se bucura, incercand sa-si imagineze reactia Ferminei Daza cand avea sa afle a cui e umbrela. Nu-si revenise inca din socul provocat de intalnire, cand in birou isi facu aparitia Leona Cassiani si, ca atare, se gandii sa profite de acea ocazie unica, dezvaluindu-i chiar atunci secretul, ca sa sparga o data pentru totdeauna buboiul care il chinuia atata: acum sau niciodata. Pentru inceput, o intreba ce parerea avea despre doctorul Juvenal Urbino. Ea ii raspunse fara sa stea prea mult pe ganduri: "E un om care face multe lucruri, prea multe poate, dar cred ca nimeni nu stie ce gandeste." Apoi ramase pe ganduri si incepu sa roada guma creionului cu dintii ei ascutiti si mari de negresa, iar dupa un timp, ridica din umeri, ca pentru a pune capat unei discutii care n-o interesa catusi de putin.

- Poate ca tocmai de aceea face atatea lucruri, incheie ea. Ca sa nu fie nevoit sa gandeasca.

Florentino Ariza incerca s-o mai retina.

- Ma doare sufletul cand ma gandesc ca trebuie sa moara.

- Toti oamenii trebuie sa moara odata si odata, replica ea.

- Da, dar acesta mai mult decat oricare altul.

Neintelegand ce anume voia sa spuna, ea ridica doar din umeri si pleca. In clipa aceea, Florentino Ariza a stiut ca, intr-o noapte incerta din viitor, avea sa-i povesteasca Ferminei Daza, in timp ce vor sta intinsi alaturi in patul fericirii, ca nu incredintase nimanui taina iubirii lor, nici macar singurei persoane care isi castigase dreptul de a o afla. Nu: n-avea s-o dezvaluie niciodata, nici chiar Leonei Cassiani, dar nu din pricina ca n-ar fi vrut sa deschida pentru ea sipetul in care o pastrase cu atata strasnicie mai bine de o jumatate din viata, ci pentru ca abia atunci si-a dat seama ca pierduse cheia.

Si totusi, intamplarea din dupa-amiaza aceea nu-l tulburase atat de mult, cat, mai curand, ii rascolise nostalgia dupa anii tineretii, amintirea de neuitat a Jocurilor Florale, ale caror ecouri rasunau in fiecare an la 15 aprilie pe tot cuprinsul Antilelor. Si el era unul din protagonistii lor nelipsiti, dar de fiecare data, ca de altfel in tot ce facea, ramanea in umbra. Participase de mai multe ori, chiar de la inaugurarea lor, cu douazeci si patru de ani in urma, dar niciodata nu

castigase nici macar ultima mentiune. Lui insa nu-i pasa, intrucat n-o facea din ambitie, pentru el concursul avea o atractie suplimentara: la prima editie, Fermei Daza ii revenise rolul de a deschide plicurile sigilate si de a citi numele castigatorilor, iar de atunci, ramasese stabilit s-o faca si in anii urmasori.

Ascuns in penumbra salii, cu o camelie inca vie palpitand la reverul hainei din pricina emotiei, Florentino Ariza a vazut-o in seara primului concurs pe Fermina Daza deschizand pe scena vechiului Teatru National cele trei plicuri sigilate. Se intreba curios ce avea sa se intample in inima ei cand va descoperi ca el era castigatorul Orhideei de Aur. Nu se indoia ca-i va recunoaste scrisul si ca in acea clipa avea sa evoce dupa-amiezile cand broda la umbra migdalilor din parc, mireasma gardeniilor ofilite intre filele scrisorilor, valsul confidential al zeitei incoronate, purtat in zorii zilei pe aripile vantului. N-a fost sa fie insa. Se poate spune ca a fost chiar mai rau: Orhideea de Aur, premiul cel mai ravnit al poeziei noastre nationale, a revenit unui imigrant chinez. Scandalul public provocat de acest rezultat a pus la indoiala seriozitatea concursului, desi decizia era corecta, iar unanimitatea membrilor isi avea justificarea in calitatea exceptionala a sonetului.

Nimeni n-a putut crede ca autorul era chiar chinezul premiat. Sosise in ultimii ani din secolul precedent, alungat de flagelul febrei galbene, care a pustiit tinuturi intregi din Panama in timpul construirii caii ferate dintre cele doua oceane, si nu mai plecase. La fel procedasera atatia altii ca el, care au ramas aici toata viata, traind chinezeste, proliferand chinezeste, semanand asa de mult intre ei, incat nimeni nu-i putea deosebi. La inceput n-au fost mai multi de zece, unii cu neveste, copii si nelipsiti caini de mancat, dar in numai cativa ani, patru ulite din mahalalele portului s-au umplut cu noi chinezi intempestivi, care intrau in tara fara sa lase nici o urma in registrele vamale. Unii dintre cei tineri ajungeau asa de repede patriarhi venerabili, incat nimeni nu pricepea cand avusesera timp sa imbatraneasca. Intuitia populara i-a impartit in doua categorii: chinezii rai si chinezii buni. Cei rai erau patronii tavernei lugubre din port, unde puteai la fel de bine sa fii ospatat imparateste sau sa cazi lat in fata unei farfurii cu mancare din carne de sobolan si seminte de floarea soarelui, iar despre ei se zvonea ca faceau trafic nu numai cu femei, ci cu orice se nimerea. Cei buni erau chinezii de la spalatorii, mostenitori ai unei stiinte sacre, care iti inapoiau camasile mai curate decat atunci cand fusesera noi, cu gulerele si mansetele scrobite si netede ca hartia. Unul din acesti chinezi invinsese la Jocurile Florale alti saptezeci si doi de adversari inzestrati cu harul poeziei.

Nimeni nu a inteles numele cand Fermina Daza l-a citit oarecum descumpanita. Nu numai din pricina ca era neobisnuit, dar si pentru ca nimeni n-avea habar cum trebuiau pronuntate numele chinezilor. Pana sa se dumireasca publicul, chinezul premiat a tasnit din fundul salii, cu obrazul luminat de surasul acela serafic pe care il arboreaza chinezii cand se intorc devreme acasa. Era asa de sigur de victorie, incat isi pusese camasa din matase galbena harazita riturilor de primavara. A primit Orhideea de Aur de optsprezece carate si a sarutat-o fericit in vacarmul starnit de huiduielile si fluieraturile celor mai putin creduli. Nu si-a pierdut cumpatul, a ramas neclintit pe scena, ca un apostol trimis de o Divina Providenta mai putin dramatica decat a noastra, iar cand s-a asternut tacerea, a citit poemul premiat. Nimeni n-a inteles nimic. Dar cand a trecut noua salva de huiduieli, Fermina Daza l-a citit din nou, impasibila, cu vocea ei joasa, invaluitoare, si inca de la primul vers, sala a ramas incremenita de uimire. Era un sonet perfect, de cea mai pura stirpe parnasiana, strabatut de un suflu de inspiratie care trada complicitatea condeiului unui maestru. Singura explicatie posibila era ca vreunul din marii poeti ai vremii pusese la cale toata farsa aceea ca sa ridiculizeze Jocurile Florale, iar chinezul isi acceptase rolul hotarat sa pastreze secretul pana la moarte. *Jurnalul Comertului*, ziarul nostru traditional, a incercat sa dreaga lucrurile si sa salveze prestigiul orasului publicand un eseu erudit, mai curand

indigest, despre traditia si influenta culturala a chinezilor in Caraibi, factori care ii indreptateau sa participe la Jocurile Florale. Autorul articolului era convins ca sonetul apartinea, intr-adevar, aceleia care sustinea ca-l scrisese, justificandu-si raspicat opinia

Inca din titlu: Chinezii sunt toti poeti. Cei care pusesera la cale complotul, daca, intr-adevar, existase un complot, au putrezit in mormant cu secret cu tot. In ce-l priveste, chinezul premiat a murit nespovedit, la o varsta orientala, si a fost ingropat cu Orhideea de Aur in cosciug, dar si cu regretul de a nu fi obtinut in viata singurul lucru pe care si-l dorise din tot sufletul, anume, faima de poet. La moartea sa, in presa a fost evocat incidentul de mult uitat de la Jocurile Florale si a fost reprodus sonetul, insotit de o vinieta modernista, cu fecioare dolofane si cornuri ale abundentei poleite, iar zeii tutelari ai poeziei au profitat de ocazie pentru a pune lucrurile la punct: tanara generatie gasea sonetul atat de nereusit, incat nimeni nu mai punea la indoiala faptul ca autorul era chiar chinezul mort.

Pentru Florentino Ariza, amintirea acelui scandal era legata de imaginea unei necunoscute opulente, asezata pe fotoliul de langa el. O remarcase inca de la inceput, dar, cuprins de infrigurarea asteptarii premiilor, uitase imediat de existenta ei. Il impresionase tenul sidefiu, mireasma de grasana fericita, pieptul imens de soprana, incununat de o magnolie artificiala. Purta o rochie mulata pe corp, dintr-o catifea neagra, ca si ochii ei cu priviri imbiitoare, iar parul, si mai negru, era prins la ceafa cu un pieptene mare, ca de gitana. Avea niste cercei mari, asortati cu colierul, cateva inele identice, cu pietre rotunde si stralucitoare, pe degete, si o alunita facuta cu creionul, pe obrazul drept. In harmalaia aplauzelor finale, il privise pe Florentino Ariza cu o compasiune nedisimulata.

- Va rog sa ma credeti ca va inteleg si-mi pare sincer rau, ii spuse.

Pe Florentino Ariza nu l-au impresionat atat de mult condoleantele pe care, oricum, le merita, cat faptul ca cineva ii descoperise secretul. Ea il lamuri: "Mi-am dat seama cand am vazut cum va tremura floarea de la rever in timp ce erau deschise plicurile." Ii arata magnolia de plus pe care o tine in mana si-si deschise inima:

- Eu mi-am scos-o pe a mea.

Era gata sa izbucneasca in plans din cauza infrangerii suferite, dar Florentino Ariza o imbarbata cu instinctul sau de vanator nocturn:

- Ce-ati spune daca am merge undeva si am plange impreuna.

O conduse acasa. Cand au ajuns in fata usii, era aproape miezul noptii, iar pe strada nu se zarea nici tipenie, asa ca el o convinse sa-l invite la un coniac si sa-i arate albumele in care, dupa cum spunea, adunase timp de zece ani taieturi din ziare si fotografii legate de cele mai importante evenimente din viata publica. Era un truc vechi, dar de data aceasta, ii facuse propunerea fara nici o intentie ascunsa, numai pentru ca ea insasi ii povestise despre albume in timp ce se intorceau pe jos de la Teatrul National. Primul lucru pe care l-a remarcat Florentino Ariza cand a intrat in salon a fost dormitorul alaturat, unde trona un pat mare si somptuos, cu o cuvertura de brocart si cu tablii impodobite cu ramuri de bronz. Privelistea l-a tulburat. Ea si-a dat probabil seama si s-a grabit sa inchida usa. Apoi l-a invitat sa ia loc pe o canapea imbracata in creton inflorat, unde dormea o pisica, si i-a pus pe masa din mijloc colectia de albume. Florentino Ariza a inceput sa le rasfoiasca in graba, preocupat mai degraba de urmasorii pasi pe care ii avea de facut decat de fotografiile din fata lui, si, dupa un timp, ridicandu-si brusc

privirea, îi vazu ochii inecati in lacrimi. O sfatui sa nu se jeneze de el si sa planga oricat avea chef, fiindca nimic nu era mai linistitor decat plansul, dar îi sugera sa-si dea drumul la corsaj, ca sa se simta mai comod. Si se grabi s-o ajute sa-si desfaca lunga impletitura de sireturi incrucisate de la spate. N-a fost prea greu, pentru ca, sub presiunea interioara, corsajul a cedat singur, iar tatele astronomice au putut respira, in sfarsit, in voie.

Florentino Ariza, care n-a putut uita niciodata spaima primei sale experiente, nici chiar in imprejurari mai putin complicate, risca o mangaiere epidermica pe gat, cu varful degetelor, iar ea se rasuci de placere, cu un scancet de fetita rasfatata, dar fara sa se opreasca din plans. Atunci el o saruta in acelasi loc, abia atingand-o cu buzele, asa cum facuse mai inainte cu degetele, dar cand incerca s-o sarute din nou, ea isi intoarse spre el trupul monumental, nesatios si fierbinte, si amandoi se rostogolira imbratisati pe jos. Trezita din somn, pisica se napusti mieunand asupra lor, in timp ce ei se cautau pe pipaite, grabiti si neindemanatici, ca niste incepatori, gasindu-se intr-un tarziu, tavalindu-se peste albumele rupte, imbracati, transpirati, preocupati mai degraba sa evite ghearele pisicii furioase decat dezastrele provocate de iubire. Dar incepand din noaptea urmatoare, cu ranile inca sangerande, au continuat s-o faca inca multi ani la rand.

Cand si-a dat seama ca a inceput s-o iubeasca, ea se afla in plenitudinea celor patruzeci de ani, iar el urma sa implineasca treizeci. Se numea Sara Noriega, iar in tinerete cunoscuse timp de un sfert de ceas celebritatea, cand castigase un concurs cu un volum de versuri despre iubirea pentru saraci, care n-a fost publicat niciodata. Preda bunele maniere si educatia civica la scolile profesionale si se intretinea singura, locuind impreuna cu multi alti chiriasi intr-o casa aflata in pestritul Pasaj al Logodnicilor din vechiul cartier Ghetsimani. Avusese cativa amanti intamplatori, dar nici unul nu manifestase intentii matrimoniale, caci un barbat din mediul si din vremea ei cu greu se hotara sa ia de nevasta o femeie cu care se culcase. Nici ea n-a mai nutrit aceasta speranta dupa ce logodnicul pe care il iubise cu pasiunea aproape dementa de la optsprezece ani s-a razgandit cu o saptamana inainte de nunta, lasand-o sa rataceasca intr-un limb de logodnica parasita sau de domnisoara patita, cum se spunea pe atunci. Desi brutala si efemera, aceasta prima experienta, in loc s-o dezguste pentru toata viata, i-a dezvaluit uluiitorul adevar ca, maritata sau nu, chiar si fara binecuvantarea lui Dumnezeu sau a legii oamenilor, nu merita sa traiasca daca n-avea un barbat in pat. In timp ce facea dragoste, trebuia sa suga o suzeta ca sa atinga divina fericire a voluptatii, iar Florentino gasea acest obicei incantator. Cumparasera de la piata un sirag intreg, de toate dimensiunile, formele si culorile, iar Sara Noriega le atarna la capul patului, ca sa le poata gasi pe pipaite in momentele de extrema urgenta.

Desi ea nu s-ar fi opus, probabil, ca relatiile dintre ei sa devina publice, fiind la fel de lipsita de prejudecati ca si el, Florentino Ariza a privit de la bun inceput aceasta legatura ca pe o aventura clandestina. Totdeauna venea noaptea tarziu, furisandu-se pe usa de serviciu, si o stergea pe varful picioarelor inainte de a se lumina de ziua. Amandoi erau constienti ca, intr-o casa de raport ca aceea, plina de lume la orice ora, vecinii stiau probabil mult mai multe lucruri decat lasau sa se inteleaga. Dar chiar daca era vorba doar de o solutie de compromis, Florentino Ariza nu se putea schimba, asa era firea lui si asa avea sa ramana pana la sfarsitul vietii. Niciodata nu si-a permis sa faca vreo greseala, cu nici o femeie, niciodata n-a comis indiscretii. Si nu era vorba de precautii exagerate: o singura data a facut imprudenta sa lase o urma compromitatoare sau o dovada scrisa, iar pentru asta ar fi putut plati cu viata. In realitate, se comporta ca si cum ar fi fost sotul etern al Fermei Daza, un sot infidel, dar tenace, care lupta din rasputeri sa scape din robia ei, crutand-o insa de suferinta pe care i-ar fi pricinuit-o banuiala ca el o insela.

Un asemenea ermetism nu putea prospera fara a genera echivocuri. Insași Tránsito Ariza a murit incredintata ca fiul nascut din iubire si crescut pentru iubire era imunizat impotriva oricarei

forme de iubire de primul lui esec din tinerețe. Cu toate acestea, multe persoane din anturajul lui, care îi cunosteau firea misterioasă și inclinațiile pentru vesmintele mistice sau pentru lotiunile bizare, împartășeau părerea că nu era imun la iubire, ci la femei. Florentino Ariza era la curent cu aceste cleveteli, dar niciodată n-a întreprins nimic ca să le dezmințe. Nici pe Sara Noriega n-o preocupau. Asemenea nenumăratelor femei din viața lui, care îi faceau pe plac, satisfacându-și, e drept, o dorință trecătoare, dar fără să-l iubească, l-a acceptat așa cum era de fapt: un bărbat mereu în trecere.

Ajunseseră să-o viziteze la orice oră, dar mai ales duminică dimineață, când era mai puțin ocupat. Ea lăsa balta orice altă treabă și se dedica cu tot trupul fericirii lui, în imensul pat înzorzonat, care era oricând pregătit pentru el, dar în care nu i-a permis niciodată să recurgă la ritualuri liturgice. Florentino Ariza nu reușea să priceapă cum putea fi atât de pricepută la bărbați o femeie nemăritată și fără trecut, cum de era în stare să-și miste trupul dolofan de marsuin cu atata ușurință și gingașie, de parcă ar fi înotat pe sub apă. Ea se apăra sustinând că amorul este, înainte de toate, un har natural. Avea obiceiul să spună: "Ori știi asta din naștere, ori n-ajungi să știi în veci". Florentino Ariza se zvarcolea de gelozie, bănuind că avea mai multă cautare la bărbați decât lăsa să se înțeleagă, dar trebuia să tacă și să înghită, pentru că și el îi spunea, așa cum o făcea cu toate, că era singura lui amantă. Dintre multe lucruri care nu prea îi conveneau, a trebuit până la urmă să se resemneze și să accepte în pat pisica infuriată, căreia Sara Noriega îi tăia ghearele ca să nu-i sfășie în bucăți în timp ce faceau dragoste.

Dar aproape la fel de mult ca harjonelile epuizante din pat, ei îi plăceau ceasurile pe care, obosita de atata amor, le consacra cultului poeziei. Nu numai că putea reproduce cu o precizie uluitoare cele mai recente versuri sentimentale ale vremii, publicate în broșuri ce se vindeau pe stradă pentru două centime, dar avea obiceiul să prinda cu bolduri pe pereți poemele care îi plăceau mai mult, ca să le poată citi în gura mare la orice oră. Compusese o versiune în endecasilabi pari a manualelor de bune maniere și educație civică, așa cum exista, de pildă, pentru ortografie, dar n-a reușit să obțină autorizația de publicare. Patosul ei declamator era atât de navalnic, încât uneori, continua să-și turuie versurile în timp ce făcea dragoste, iar Florentino Ariza trebuia să-i vare cu forța suzeta în gura, ca unui copil pe care vrei să-l faci să tacă.

Nu o dată, Florentino Ariza se întrebase care anume era dragostea adevărată, cea din asternutul ravasit și tumultuos, sau aceea din după-amiezile molcome de duminică, dar Sara Noriega l-a liniștit cu argumentul de bun simț că tot ce făceau ei în pielea goală era iubire. Și adăugase: "Dragoste sufletească de la mijloc în sus și dragoste trupească de la mijloc în jos." Definiția i s-a părut foarte potrivită pentru un poem dedicat iubirii divizate, pe care l-au scris la patru mâini și pe care ea l-a prezentat la cea de-a cincea ediție a Jocurilor Florale, convinsă că nimeni nu participase până atunci cu un poem atât de original. A pierdut însă din nou.

Era furibundă, iar pe drumul spre casă s-a dezlanțuit. Dintr-un motiv pe care nu și-l putea explica, era convinsă că Fermina Daza urzise un complot împotriva ei, ca să nu-i fie premiat poemul. Florentino Ariza nici nu i-a dat atenție. Era prost dispus încă de la înmanarea premiilor, când avusese impresia că Fermina Daza, pe care n-o mai văzuse de mult, se schimbase profund: pentru prima dată, infatisarea îi trăda condiția de mamă. Nu era, firește, o noutate pentru el, aflase că băiatul mergea de-acum la școală. Cu toate acestea, vârsta ei nu i se păruse până atunci atât de evidentă ca în seara aceea, nu numai pentru că mijlocul i se îngrosase, iar mersul era mai nesigur, dar chiar și glasul, când a citit lista premiilor, nu mai suna atât de răsflat.

A încercat să-și improspeteze amintirile răsfoind albumele Jocurilor Florale, în timp ce Sara Noriega pregătea ceva de mâncare. Privind pozele din reviste, ilustratele îngălbenite de

vreme care se vindeau altadata sub boltile porticurilor ca amintiri, revazand lumea aceea fantomatica, si-a descoperit nalucirile propriei vieti. Pana atunci se hranise cu iluzia ca numai lumea se schimba, se schimbau obiceiurile, moda: totul, in afara de ea. Dar in seara aceea si-a dat pentru prima data seama ca viata Ferminei Daza isi urma cursul, asa cum trecea chiar propria lui viata, in timp ce el nu facea altceva decat sa astepte. Pana atunci nu indraznise sa vorbeasca despre ea cu nimeni, stiind ca era incapabil sa-i rosteasca numele fara ca paloarea buzelor sa-l tradeze. In seara aceea insa, in timp ce rasfoia albumele ca in atatea alte seri de plictis duminical, Sara Noriega a avut una din acele intuitii intamplatoare care iti ingheata sangele in vine:

- E o tarfa.

A spus-o in treacat, vazand o poza a Ferminei Daza travestita in pantera neagra la un bal mascat, si n-a fost nevoie sa-i rosteasca numele pentru ca Florentino Ariza sa-si dea seama despre cine vorbea. Temandu-se de o dezvaluire care i-ar fi putut schimba intreaga viata, s-a grabii sa-i ia prudent apararea. A tinut sa precizeze inca de la inceput ca o cunoaste foarte putin pe Fermina Daza, ca niciodata nu trecuse de obisnuitele saluturi politicoase si nu stia nimic despre viata ei intima, dar nu se indoia ca era o femeie admirabila, care o pornise de jos, ajungand sa castige respectul tuturor numai prin propriile sale merite.

- Gratie unei casatorii din interes cu un barbat care n-o iubeste, il intrerupsese Sara Noriega. E modul cel mai josnic de a fi tarfa.

Cu mai putina brutalitate, dar cu aceeasi rigiditate morala, maica-sa ii spusese acelasi lucru, incercand sa-i aline suferinta. Tulburat pana in maduva oaselor, n-a fost in stare sa gaseasca o replica potrivita pentru inversunarea Sarei Noriega si incerca sa schimbe subiectul. Dar Sara Noriega nu s-a lasat pana nu si-a varsat toata furia impotriva Ferminei Daza. Intr-un moment de inspiratie pe care nu putea sa si-o explice, intelesese brusc ca numai ea trasese sforile si-i suflase premiul. Nu putea aduce nici o dovada in sprijinul acestei presupuneri: nu se cunosteau, nu se vazusera niciodata, iar Fermina Daza nu avea nici un cuvânt de spus in atribuirea premiilor, desi era la curent cu hotararile secrete ale juriului. Sara Noriega spuse pe un ton categoric: "Noi, femeile, avem darul de a ghici adevarul." Si puse capat discutiei.

Din acel moment, Florentino Ariza o privi cu alti ochi. Si peste ea treceau anii. Natura ei imbelsugata se ofilea fara glorie, iubirea i se irosea in hohote de plans, pe pleoape incepeau sa-si arate umbra vechile nefericiri. Era o floare de ieri. In plus, in furia infrangerii, uitase sa mai tina socoteala paharelor de coniac. Hotarat lucru, nu era noaptea ei cea mai buna: in timp ce mancau pilaful de nuca de cocos incalzit din nou, se apuca sa calculeze contributia fiecaruia dintre ei la poemul invins in lupta pentru premiu, ca sa stie cate petale din Orhideea de Aur le-ar fi revenit de caciula. Nu era prima oara ca-si pierdeau timpul cu astfel de ciorovaieli, dar el profita de ocazie ca sa-si verse naduful si astfel discutia lor degenera intr-o disputa meschina, care le rascoli toate ranchiunele din cei cinci ani de iubire divizata.

Mai erau zece minute pana la miezul noptii, iar Sara Noriega se urca pe un scaun ca sa intoarca ceasul cu pendula, pe care il potrivea fara sa mai verifice ora exacta, incercand, poate, sa-i sugereze ca ar cam fi fost timpul sa plece. Florentino Ariza simti atunci nevoia imperioasa de a rupe legatura aceea lipsita de dragoste si cauta s-o faca astfel incat initiativa sa-i apartina: asa cum avea sa procedeze totdeauna. Rugandu-se in sinea lui ca Sara Noriega sa-l lase in patul ei, pentru ca el sa-i poata spune nu, totul s-a sfarsit intre noi, o invita sa se aseze alaturi, pe canapea, dupa ce termina de intors ceasul. Dar ea prefera sa ramana la distanta, pe fotoliul destinat

musafirilor. Florentino Ariza ii intinse degetul aratator inmuat in coniac, ca sa-l suga, asa cum ii placea s-o faca in preamburile amorului.

- Acum nu, spuse. Astept pe cineva.

De cand fusese respins de Fermina Daza, Florentino Ariza invatase sa-si rezerve totdeauna ultimul cuvnt. Daca n-ar fi fost atat de scarbit, ar fi insistat pe langa Sara Noriega, sigur ca isi va sfarsi noaptea tavalindu-se cu ea in pat. deoarece era absolut convins ca o femeie care se culca o data cu un barbat va continua s-o faca ori de cate ori el i-o va cere, cu conditia sa stie s-o induioseze de fiecare data. Suportase totul in numele acestei convingeri, trecuse cu vederea totul, chiar si cele mai abjecte istorii de amor, numai ca sa nu-i acorde nici unei femei nascute din femeie oportunitatea de a lua decizia finala. Dar in noaptea aceea s-a simtit atat de umilit, incat a dat pe gat coniacul, facand tot ce putea ca sa i se observe supararea, si a plecat fara sa-si ia ramas bun. Nu s-au mai vazut niciodata.

Legatura cu Sara Noriega, una dintre cele mai lungi si mai stabile in viata lui Florentino Ariza, n-a fost totusi singura din acei cinci ani. Cand a inteles ca, desi se simteau bine impreuna, mai ales in pat, n-o va putea inlocui niciodata cu ea pe Fermina Daza, si-a reluat panda nocturna de vanator solitar, facand in asa fel incat sa-i ajunga si timpul, si puterile pentru toate. Si totusi, Sara Noriega a reusit ca prin minune sa-l consoleze pentru o vreme. Cel putin a putut rezista fara s-o vada pe Fermina Daza, cum nu i se mai intamplase inainte, cand isi lasa balta treburile la orice ora, ca s-o caute pe fagasurile incerte ale presimtirilor, pe strazile cele mai neasteptate, in locuri inimaginabile, unde era cu neputinta s-o gaseasca, ratacind la intamplare, cu pieptul zbuciumat de chin, pana cand reusea s-o vada macar o clipa. Ruptura cu Sara Noriega i-a rascolit dorurile atipite si s-a simtit din nou ca in vremea lecturilor interminabile din parc, numai ca de data aceasta nerabdarea lui crestea la gandul ca doctorul Juvenal Urbino trebuia sa moara.

Stia de multa vreme ca era ursit sa faca fericita o vaduva, care, la randul ei, urma sa-l faca fericit, si nu era ingrijorat in privinta asta. Dimpotriva: era pregatit. Cunoscuse atat de multe in cursiunile lui de vanator solitar, incat pana la urma a aflat ca lumea era plina de vaduve fericite. Le vazuse veghind innebunate de durere la catafalcul sotului, rugandu-se sa fie ingropate de vii in acelasi cosciug, ca sa nu infrunte singure neprevazutul vietii, dar pe masura ce se impacau cu realitatea noii lor situatii, renasteau din cenusa cu o vitalitate mereu sporita. La inceput lancezeau ca niste plante parazite in umbra hardughiilor pustii, deveneau confidentele servitoarelor, amantele pernei, ratacind fara rost, dupa atatia ani de captivitate stearpa. Isi iroseau ceasurile de prisos ingrijind hainele raposatului, punand nasturii pe care niciodata nu avusesera timp sa-i coasa mai inainte, calcand camasile cu mansete si gulere ca parafina pana ce nu mai ramanea nici o cuta. Continuau sa-i puna sapun in baie, perna cu initialele lui in pat, farfuria si tacamurile la masa, ca sa le poata gasi daca s-ar fi intamplat sa se intoarca din moarte fara sa le anunte, asa cum avea obiceiul cand traia. Dar de-a lungul acelor liturghii inchinate singuratatii deveneau treptat constiente ca erau din nou stapane pe viata lor, dupa ce renuntasera nu numai la numele de familie, ci chiar la propria identitate, si toate astea in schimbul unei sigurante care se dovedise a nu fi altceva decat unul din multele visuri amagitoare de logodnice. Numai ele stiau ce grea povara era barbatul pe care il iubeau cu patima si care poate ca le iubea si el, dar de care trebuiau sa aiba grija ca de un copil pana la ultimul suspin, dandu-i sa suga, schimbandu-i scutecele murdare, ducandu-l cu zaharelul ca sa-i risipeasca groaza care il cuprindea dimineata, cand pleca sa infrunte realitatea. Si totusi, cand il vedeau iesind din casa, indemnati chiar de ele sa dea piept cu lumea, le cuprindea spaima ca barbatul nu se va mai intoarce niciodata. Asta era viata. Dragostea, daca exista, era cu totul altceva: alta viata.

În schimb. În reconfortantele ceasuri de răgaz ale singuratății, văduvele descopereau singurul mod de a trăi cu adevărat, lăsându-se în voia propriului trup, mâncând numai când le era foame, iubind fără a minti, dormind fără să fie nevoie să se prefacă adormite ca să scape de indecența amorului oficial, stăpâne, în sfârșit, pe dreptul de a avea un pat întreg numai pentru ele, în care nimeni nu le disputa jumătate din cearsaful lor, jumătate din aerul lor de respirat, jumătate din noaptea lor, până ce trupul, satul să-și viseze propriile-i vise, se trezea, dintr-o dată, singur. În diminetile lui de braconier, Florentino Ariza le întâlnea când ieșeau de la slujba de utrenie, înfășurate în lintoliul negru și cu corbul destinului pe umăr. De cum îl zăreau în lumina stralucitoare a zorilor, traversau strada pe celălalt trotuar, cu pași marunți și topăiți, pași de pasarele, căci numai și faptul de a trece pe lângă un bărbat le putea compromite. Cu toate acestea, el era convins că o văduvă neconsolată, mai mult decât oricare altă femeie, putea ascunde în adâncul sufletului samanta fericirii.

Nenumăratele văduve din viața lui, începând cu văduva lui Nazaret, îl ajutasera să descopere cât de fericite erau femeile după ce le murea bărbatul. Ceea ce până atunci fusese pentru el o simplă iluzie devenise, grație lor, o posibilitate reală și la îndemână. Nu vedea de ce Fermina Daza n-ar fi fost o văduvă ca toate celelalte, pregătită de viața sa-l accepte așa cum era, eliberată de orice sentiment imaginar de vinovăție față de sotul mort, hotărâtă să descopere alături de el fericirea de a fi fericită de două ori, mai întâi cu iubirea de zi cu zi, care să preschimbe fiecare clipă a vieții într-un miracol, apoi, cu altă iubire, numai a ei, ferită de orice contagiune grație imunității mortii.

Poate că n-ar mai fi fost atât de entuziasmat dacă ar fi bănuit cât de departe era Fermina Daza de aceste calcule fanteziste, când ea abia începea să întrezărească orizontul unei lumi în care fusese prevăzut totul, în afara de nenorocire. Deși în acele timpuri bogăția avea, pe lângă nenumărate avantaje, și multe dezavantaje, jumătate din omenire și-o dorea cu orice preț, considerând că era singura posibilitate de a-și asigura eternitatea. Fermina Daza îl respinsese pe Florentino Ariza într-o strafulgerare de maturitate pe care a plătit-o imediat cu un acces de compasiune, dar niciodată nu s-a îndoit că hotărârea ei fusese cea mai potrivită. La vremea aceea nu și-a putut da seama ce mobiluri oculte ale rațiunii o faceau să fie atât de increzătoare în perspicacitatea ei, dar mulți ani mai târziu, când ajunsese în pragul bătrănetii, le-a descoperit pe neașteptate în cursul unei discuții intamplatoare despre Florentino Ariza. Toți cei de față știau că era un fel de "delfin" al tot mai prosperei Companii Fluviale a Caraibilor, toți erau siguri că-l văzuseră de multe ori și chiar vorbisera cu el, dar nici unul nu reușea să-l identifice în amintire. Atunci Fermina Daza a avut revelația motivelor inconstiente care o împiedicaseră să-l iubească. Și comentase: "Parcă nici n-ar fi o persoană în carne și oase, ci doar o umbră." Avea dreptate: umbra cuiva pe care nimeni nu l-a putut cunoaște cu adevărat niciodată. Dar în timp ce rezista asediilor doctorului Juvenal Urbino, care era exact tipul opus de bărbat, se simțea terorizată de fantasma vinovăției: singurul Sentiment pe care era incapabilă să-l suporte. Ori de câte ori o simțea apropiindu-se, o cuprindea un soi de panică pe care nu reușea să și-o stăpânească decât dacă gasea prin preajmă pe cineva care să-i ușureze conștiința. Când era mica, dacă se spargea o farfurie în bucatărie, dacă cineva cădea, dacă ea însăși își prindea degetul în ușă, se întorcea spre adultul aflat prin apropiere și se grăbea să-l acuze: "Tu ești de vină." Deși. În realitate, nu ținea să afle cine era vinovatul sau să se convingă de propria-i vinovăție: se multumea doar să puna lucrurile la punct.

Doctorul Juvenal Urbino și-a dat seama la timp că armonia căminului lor era amenințată de această fantasmă notorie și, de cum o zărea, se grăbea să-i spună soției: "Fii liniștită, draga mea, eu sunt vinovat." Căci de nimic nu se temea atât de mult ca de hotărârile subite și definitive ale soției sale, fiind convins că totdeauna își aveau originea într-un sentiment de vinovăție. Cu toate

acestea, tulburarea care a cuprins-o dupa ce l-a respins pe Florentino Ariza n-a putut fi spulberata cu cateva cuvinte de consolare. Luni in sir, Fermina Daza deschidea in fiecare dimineata fereastra de la balcon sperand sa zareasca fantoma solitara care altadata o pandea din parcul pustiu, vedea copacul care fusese al lui, banca ferita de priviri indiscrete unde el citea gandindu-se la ea, suferind de dragul ei, si, pana la urma, trebuia sa inchida fereastra la loc, suspinand: "Bietul de el." La un moment dat, cand era prea tarziu ca sa mai indrepte trecutul, s-a simtit chiar dezamagita ca el nu se dovedea atat de insistent cum isi inchipuse ea, iar uneori simtea dorinta tardiva de a primi o scrisoare care n-a sosit niciodata. Dar cand a fost nevoita sa se confrunte cu posibilitatea de a se casatori cu Juvenal Urbino, deruta ei a sporit, intrucat isi dadea seama ca nu avea motive reale ca sa-l prefere, dupa ce-l refuzase fara motive reale pe Florentino Ariza. In fond, il iubea tot atat de putin ca si pe celalalt, in schimb nu-l cunostea aproape deloc, scrisorile lui nu aveau febrilitatea scrisorilor celuilalt si nici nu-i daduse atatea induiosatoare dovezi ale hotararii sale. La drept vorbind, Juvenal Urbino o curtase fara a-i pomeni niciodata de dragoste si era destul de ciudat ca un catolic militant ca el ii oferea numai bunuri pamantesti: siguranta, ordine, cifre imediate care, odata adunate, ar putea avea o oarecare asemanare cu iubirea, fara sa fie totusi cu adevarat iubire. Indoielile acestea o puneau si mai mult in incurcatura, pentru ca nici macar nu era convinsa ca n-ar fi putut trai fara iubire.

In orice caz, argumentul principal impotriva doctorului Juvenal Urbino era asemanarea sa mai mult decat suspecta cu barbatul ideal pe care Lorenzo Daza il visa pentru fiica sa. Era cu neputinta sa nu-l privesti ca pe o creatie a unui complot patern, chiar daca realitatea arata cu totul altfel, iar Fermina Daza a fost incredintata de acest lucru inca din clipa cand l-a vazut revenind pentru un consult medical care nu-i fusese solicitat. Discutiile cu verisoara Hildebranda au derutat-o si mai mult. Prin insasi pozitia ei de victima, aceasta avea tendinta sa se identifice cu Florentino Ariza, uitand ca Lorenzo Daza o invitase probabil in speranta ca va interveni in favoarea doctorului Urbino. Numai Dumnezeu stie cat a luptat Fermina Daza impotriva tendintei de a-si insoti verisoara cand aceasta s-a dus la oficiul de telegraf ca sa-l cunoasca pe Florentino Ariza. Ar fi vrut sa-l revada, ca sa-l confrunte cu propriile sale indoieli, sa-i poata vorbi intre patru ochi, sa-l cunoasca mai bine, ca sa fie sigura ca decizia ei impulsiva n-avea s-o precipite spre alta mult mai grava, determinand-o sa capituleze in razboiul personal impotriva tatalui sau. Pana la urma, asa a si facut, intr-un moment crucial al vietii, dar nu pentru ca ar fi impresionat-o frumusetea virila a pretendentului, bogatia lui legendara, faima lui timpurie sau vreunul din meritele sale reale, ci din pricina spaimii ca putea pierde ocazia si a iminentei celor douazeci si unu de ani, limita confidentiala pe care si-o stabilise pentru a se pleca in fata destinului. A fost de ajuns acel moment unic pentru a lua hotararea intocmai cum era scris in legile Domnului si in cele ale oamenilor: pana la moarte. Atunci i s-au risipit toate indoielile si a putut face fara remuscari singurul gest decent pe care i-l dicta ratiunea: a trecut cu un burete fara lacrimi peste amintirea lui Florentino Ariza, iar in locul ei a lasat sa infloreasca un camp de maci. Nu si-a permis decat un suspin mai adanc ca de obicei, ultimul: "Bietul de el!"

Dar indoielile cele mai cumplite au inceput s-o cuprinda abia dupa ce s-a intors din voiajul de nunta. Nici nu terminase bine de deschis cuferele, de despachetat mobilele si de golit cele unsprezece lazi pe care le adusese ca sa se instaleze ca doamna si stapana in vechiul palat al Marchizului de Casalduero, cand si-a dat seama cu o spaima de moarte ca era prizoniera intr-o casa diferita de cea pe care si-o imaginase, si ceea ce era mai grav, alaturi de un barbat asupra caruia se inselase. I-au trebuit sase ani ca sa scape. Sase ani ingrozitori, pe care i-a petrecut, ca niciodata in viata, exasperata de purtarea artagoasa a doñei Blanca, soacra ei, si de imbecilitatea cumnatelor, care, daca nu putrezisera pana atunci in sihastria unei chilii era pentru ca o aveau de multa vreme in suflet.

Doctorul Urbino, care se resemnase sa aduca spitei tributul cuvenit, ramanea surd la rugamintile ei, incredintat ca intelepciunea Celui de Sus si netarmurita capacitate de adaptare a sotiei sale aveau sa aranjeze totul. I se rupea sufletul cand vedea in ce stare ajunsese maica-sa, a carei pofta de viata insufla altadata dorinta de a trai pana si celor mai pesimisti dintre oameni. Intr-adevar: femeia aceea frumoasa, inteligenta, de o sensibilitate rar intalnita in mediul sau, fusese vreme de aproape patruzeci de ani sufletul paradisiului ei social. Vaduvia o schimbase intr-atata incat nu-ti venea sa crezi ca era aceeaasi de mai inainte, facand din ea o femeie puhava si ursuza, care ura intreaga omenire. Singura explicatie posibila a acestei degradari era resentimentul provocat de convingerea ca sotul se sacrificase de bunavoie pentru o liota de negrotei, cum avea obiceiul sa spuna, cand, de fapt, singurul sacrificiu cuvenit ar fi fost acela de a supravietui de dragul ei. In orice caz, casnicia fericita a Fermei Daza s-a sfarsit o data cu voiajul de nunta, iar singurul om din lume care o putea ajuta sa impiedice naufragiul final era paralizat de teroare in fata autoritatii materne. Lui, nu cumnatelor cretine si soacrei pe jumătate nebune, ii atribuia Fermina Daza vina pentru capcana ucigatoare in care era prinsa. Intelesese prea tarziu ca, in ciuda prestigiului profesional si a fascinatiei sale mondene, barbatul cu care se maritase era un om lipsit de vointa: un poltron care se impauna cu faima numelui sau.

Si-a cautat un refugiu in copilul abia nascut. Il simtise iesind din trupul ei cu un sentiment de usurare, de parca s-ar fi eliberat de ceva ce nu-i apartinea, si se ingrozise constatand ca nu simtea nici cea mai mica afectiune pentru vitelul acela de lapte pe care moasa i l-a aratat gol, manjit de grasime si de sange, cu cordonul ombilical infasurat in jurul gatului. Dar in singuratatea palatului, a invatat sa-l cunoasca, s-au cunoscut unul pe celalalt si astfel a descoperit ca parintii isi iubesc copiii nu pentru ca sunt copiii lor, ci pentru ca, purtandu-le de grija, intre ei se infiripa o adanca prietenie. In afara de el, nu mai suporta nimic si pe nimeni in casa care ii adusese nefericirea. O deprimeau singuratatea, gradina ca un cimitir, urmele necrutatoare lasate de trecerea vremii in enormele iatacuri fara ferestre. Simtea ca-si pierde mintile in noptile dilatate de tipetele nebunelor de la ospiciul din preajma. O exaspera obiceiul de a pune masa in sufragerie, cu fete de masa brodate, tacamuri de argint si candelabre ca la inmormantare, pentru ca cinci fantome sa manance gogosi si sa bea cate o ceasca de cafea cu lapte la cina. Detesta rugaciunile rostite pe inserate, sclifoselile de la masa, eternele comentarii rautacioase despre felul cum tineau tacamurile, despre mersul ei aproape mistic, cu pasii aceia mari de femeie simpla, despre rochiile de circareasa, leacurile babesti cu care isi trata barbatul si obiceiul mitocanesc de a-i da copilului sa suga fara sa-si acopere sanul cu scutecul. Cand si-a invitat prima data prietenile la ceaiul de la cinci dupa-amiaza, pentru care avea de gand sa pregateasca biscuiti imperiali si dulceata de flori, dupa o moda recenta, venita din Anglia, doña Blanca s-a opus categoric ca in casa la ea sa fie servite medicamente pentru febra, in loc de ciocolata, branza topita si paine de manioc. Nici macar visurile n-au scapat de cenzura ei. Intr-o dimineata, cand Fermina Daza a povestit ca visase un necunoscut care se plimba in pielea goala prin odaile palatului, imprastiind pe unde trecea pumni de cenusa, doña Blanca a intrerupt-o brusc:

- O femeie decenta nu poate avea asemenea visuri.

Senzatiei ca se afla intr-o casa straina i s-au adaugat alte doua nenorociri si mai mari. Una era dieta aproape zilnica de vinete preparate in toate felurile posibile, la care doña Blanca nu admitea sa renunte din respect pentru raposatul ei sot si pe care Fermina Daza refuza sa le manance. Ura vinetele inca din copilarie, chiar inainte de a le fi gustat, pentru ca ii aminteau de culoarea veninului. De data aceasta insa, a trebuit sa admita ca in viata ei se schimbase totusi ceva in bine, pentru ca pe vremuri, cand avea cinci ani, spusese acelasi lucru la masa, iar taica-sau o obligase sa inghita toata mancarea pregatita pentru sase persoane. A crezut ca o sa-si dea duhul, mai intai cand a varsat vinetele mistuite, iar apoi din cauza cestii cu ulei de ricin, pe

care i l-au bagat pe gat cu sila, ca s-o vindece de pedeapsa. Gustul acesta si spaima de otrava i-au ramas de atunci intiparite in minte ca un singur purgativ, iar la pranzurile abominabile de la palatul Marchizului de Casalduero, ingretosata de amintirea uleiului de ricin, trebuia sa-si intoarca privirea de la farfuria cu care era imbiata, ca sa nu comita necuviinta de a voma peste ea.

Cealalta nenorocire a fost harfa. Intr-o buna zi, doña Blanca spusese cu subinteles: "Nu cred ca pot exista femei decente care sa nu stie sa cante la pian." A fost un ordin pe care chiar si fiul ei a incercat sa-l discute, ca unul care-si petrecuse cei mai frumosi ani ai vietii osandit la caznele lectiilor de pian, desi la maturitate a recunoscut ca ii prinsesera bine. Nu si-o putea imagina insa pe sotia sa supusa acelorasi chinuri la douazeci si cinci de ani si cu un caracter ca al ei. N-a reusit sa obtina de la maica-sa alta concesie decat inlocuirea pianului cu harfa, aducandu-i argumentul pueril ca acesta este instrumentul ingerilor. Au comandat, asadar, la Viena o harfa superba, care arata si chiar suna de parca ar fi fost din aur si care a reprezentat una din relicvele cele mai pretioase de la Muzeul Orasului pana cand au mistuit-o flacarile cu tot ce avea inaintea. Fermina Daza s-a supus acestui supliciu de lux, incercand sa impiedice naufragiul cu un sacrificiu final. A inceput lectiile cu un maestru al maestrilor adus special din orasul Mompox, dar care s-a prapadit pe neasteptate dupa numai cincisprezece zile, si a continuat inca multi ani dupa aceea cu capelmaistrul de la seminar, a carui rasuflare de gropar distorsiona arpeggiile.

Chiar si ea era surprinsa de obedienta pe care o arata. Caci desi nu voia sa recunoasca in forul sau interior si nici in disputele surde pe care le avea cu sotul ei in ceasurile harazite pana atunci iubirii, se incurcase mai repede decat credea in plasa conventiilor si a prejudecatilor noii sale lumi. La inceput, obisnuia sa-si afirme libertatea de opinie cu o fraza rituala: "Ia mai da-l dracului de evantai, ca acum bate vantul." Dar mai tarziu, de teama sa nu-si piarda privilegiile castigate pe merit si sa ajunga in gura lumii, s-a aratat dispusa sa suporte orice umilinta, cu speranta ca, pana la urma, Dumnezeu o sa asculte rugile doñei Blanca si o s-o ia la el mai repede.

Doctorul Urbino isi justifica propria slabiciune cu argumente de criza, uitand sa se intrebe daca nu cumva erau impotriva randuielilor bisericii careia ii apartinea. Nu admitea ca neintelegerile dintre ei si-ar fi putut avea originea in aerul rarefiat al casei si le punea numai pe seama naturii casatoriei: o inventie absurda, care nu putea exista decat gratie bunatatii netarmurite a lui Dumnezeu. Era impotriva oricarei ratiuni stiintifice ca doua persoane care abia se cunosteau, neinrudite, cu caractere diferite, cu educatii diferite si chiar de sex diferit, sa fie obligate dintr-o data sa traiasca impreuna, sa doarma in acelasi pat, sa-si uneasca destinele, uneori, opuse. Avea obiceiul sa spuna: "Partea proasta intr-o casnicie e ca se sfarseste in fiecare noapte dupa ce faci dragoste si trebuie s-o iei de la capat in fiecare dimineata, inainte de micul dejun." In ce-i privea pe ei, lucrurile stateau si mai rau, caci proveneau din doua clase antagonice si locuiau intr-un oras care tot mai visa la intoarcerea viceregilor. Singurul liant posibil era, atunci cand exista, ceva atat de improbabil si nestatornic precum dragostea, dar in cazul lor, nu existase cand s-au casatorit, iar destinul nu facuse altceva decat sa-i oblige sa infrunte realitatea cand tocmai erau gata sa-l descopere.

Asa arata viata lor in anii harfei. Fusesera de mult uitate momentele incantatoare cand ea intra din intamplare peste el in timp ce facea baie si, in ciuda certurilor, a vinetelor veninoase, in ciuda surorilor ticsite cu mama care le facuse cu tot, el ii mai purta destula dragoste incat s-o roage sa-l sapuneasca. Ea accepta, cu faramelle de iubire care ii mai ramasesera din Europa, si, lasandu-se amagiti de amintiri, cedand fara sa vrea, iubindu-se fara sa si-o spuna, pana la urma se tavaleau, topiti de dragoste, pe pardoseala, in timp ce le auzeau pe servitoare vorbind despre ei in spalatorie: "Cum sa mai aiba copii daca nu mai fac dragoste." Uneori, dupa ce se intorceau de la o petrecere nebuna, nostalgia ghemuita in spatele usii ii doborâ dintr-o lovitura si atunci se

petrecea o explozie miraculoasa in care totul era din nou ca mai inainte, iar pentru cinci minute, redeveneau amantii desantati din luna de miere.

Dar in afara de aceste rare ocazii, unul dintre ei era totdeauna mai obosit decat celalalt cand se culcau. Ea intarzia in baie, rasucindu-si tigarile de hartie parfumata, fumand singura, recidivand in amorul ei de consolare, ca atunci cand era tanara, libera in casa ei si stapana pe propriul sau corp. Totdeauna o durea capul sau era prea cald, totdeauna, sau se prefacea ca doarme, sau avea ciclul din nou, ciclul, mereu ciclul. Pana-ntr-atata incat doctorul Urbino indraznise sa spuna la cursuri, numai ca sa-si poata usura sufletul fara a se mai spovedi, ca, dupa zece ani de casnicie, femeile ajung sa aiba ciclul chiar si de trei ori pe saptamana.

Si cum un necaz nu vine niciodata singur, Fermina Daza a trebuit sa se confrunte in cel mai cumplit an din viata ei cu ceea ce, mai devreme sau mai tarziu, tot trebuia sa afle: adevarul despre afacerile fabuloase si niciodata cunoscute ale tatalui sau. Guvernatorul provinciei, care l-a convocat pe Juvenal Urbino la cabinetul sau ca sa-l puna la curent cu ticalosiile socrului, le-a rezumat intr-o singura fraza: "Nu exista lege divina sau omeneasca pe care ipochimenul asta sa n-o fi incalcat." Unele din matrapazlacurile cele mai grave le facuse la umbra autoritatii de care se bucura ginerele si ar fi fost greu de crezut ca acesta si sotia sa nu erau la curent. Preocupat sa-si protejeze propria reputatie, singura care mai ramanea in picioare, doctorul Juvenal Urbino a uzat de intreaga sa influenta si a reusit sa inabuse scandalul punandu-si cuvantul de onoare in joc. Asa ca Lorenzo Daza s-a imbarcat pe primul vapor si nu s-a mai intors niciodata. A plecat in tinutul sau de bastina ca si cum ar fi fost vorba de una din acele calatorii de placere pe care le faci cand si cand pentru a amagi nostalgia, dar, in fond, in spatele acestei aparente se ascundea un sambure de adevar: de catava vreme se urca la bordul vapoarelor din tara lui numai ca sa bea un pahar cu apa din rezervoarele navei, umplute la izvoarele din satul sau natal. A plecat fara sa se dea batut, clamandu-si inocenta si incercand pana in ultima clipa sa-si convinga ginerele ca fusese victima unei intrigi politice. A plecat plangand dupa fetita lui, cum ii spunea Ferminei Daza de cand se casatorise, plangand dupa nepot, dupa tara unde ajunsese bogat si liber si unde reusise sa faca din fiica lui o doamna distinsa, dupa ce biruise toate stavilele cu ajutorul unor afaceri destul de tulburi. Cand a plecat, era batran si bolnav, dar a trait mult mai mult decat si-ar fi dorit oricare din victimele sale. Fermina Daza nu si-a putut inabusi un oftat de usurare cand a aflat ca murise si nici n-a tinut doliu, ca sa evite orice intrebare stanjenitoare, dar luni in sir, ori de cate ori se inchidea sa fumeze in baie, plangea pe infundate, cu o furie surda, fara sa stie de ce: de fapt, plangea dupa el.

Partea cea mai absurda a situatiei celor doi sotii era ca niciodata nu au aratat mai fericiti in public ca in acei ani de restriste. In realitate, au fost anii celor mai mari victorii asupra ostilitatii inabusite a unui mediu care nu se resemna sa-i accepte asa cum erau: diferiti, moderni si, ca atare, uzurpatori ai ordinii traditionale. Pentru Fermina Daza insa, a fost cea mai usoara batalie. Viata mondena, care ii starnea atata ingrijorare inainte de a o cunoaste, nu era altceva decat un sistem de pacte atavice, de ceremonii banale, de cuvinte dinainte stabilite cu care se amageau in societate unii pe altii ca sa nu se sfasie intre ei. Nota dominanta a acestui paradis al frivolitatii provinciale era teama de necunoscut. Ea gasise o definitie mai simpla: "Ca sa te poti descurca in viata publica, nu trebuie decat sa-ti invingi teama, iar ca s-o scoti la capat in viata conjugala, trebuie sa-ti invingi plictisul." Descoperise acest lucru brusc, cu claritatea unei revelatii, inca din clipa in care si-a facut intrarea, tarand dupa ea imensa trena a rochiei de mireasa, in vastul salon al Clubului Social, cu aerul rarefiat de miresmele invalmasite ale atator flori, de involburarea stralucitoare a valsurilor, de invalmaseala barbatilor transpirati si a femeilor care o priveau infricosate, nestiind cum anume ar fi putut indeparta amenintarea aceea orbitoare pe care le-o trimitea lumea din afara. Tocmai implinise douazeci si unu de ani si aproape ca nu iesise din casa

decat ca sa se duca la scoala, dar i-a fost de-ajuns sa-si roteasca privirea in jur, ca sa-si dea seama ca adversarii ei nu erau impietriti de ura, ci paralizati de frica. In loc sa-i inspaimante si mai mult, asa cum era chiar ea, le-a facut favoarea de a-i ajuta sa o cunoasca. Nimeni n-a fost altfel de cum a vrut ea sa fie, la fel cum i se intampla, de pilda, cu orasele, care nu i se pareau mai frumoase sau mai urate, ci numai asa cum si le imagina ea in inima. Parisul, in ciuda ploii necontenite, a pravaliasilor sordizi, in ciuda grosolaniei homerice a birjarilor, avea sa-i ramana in amintire ca cel mai frumos oras din lume, si nu din pricina ca era astfel in realitate, ci pentru ca acolo isi petrecuse cei mai fericiti ani din viata. La randul sau, doctorul Urbino s-a impus cu ajutorul acelorasi arme care fusesera folosite impotriva sa, numai ca manevrate cu mai multa inteligenta si cu o solemnitate calculata. Nimic nu se intampla in oras fara ei: defilarile, Jocurile Florale, evenimentele artistice, tombrolele filantropice, festivitatile patriotice, prima calatorie cu balonul. Erau prezenti peste tot si aproape totdeauna se aflau la originea si in fruntea tuturor actiunilor publice. Nimeni nu-si imagina, in anii lor de mare cumpana, ca putea exista pe lume cineva mai fericit decat ei sau o casnicie mai armonioasa decat a lor.

Casa abandonata de tatal ei a fost pentru Fermina Daza limanul unde fugea sa se ascunda de atmosfera inabusitoare din palatul familiei Urbino. De cate ori putea scapa de privirea iscoditoare a celor din jur, se ducea pe ascuns acolo, primind cand si cand vizita prietenelor mai noi sau mai vechi, printre care se numarau cateva din fostele colege de scoala si de la lectiile de pictura: un substitut inocent al infidelitatii. In parculul Evangheliilor traia timp de cateva ceasuri viata tihnita a unei mame celibatate, depanand nenumaratele amintiri din copilarie. A cumparat alti corbi parfumati, a adunat pisici de pe strada si a lasat toata casa in grija Galei Placidia, care, desi batrana si subrezita de reumatisme, mai avea destula vigoare ca sa reinvie atmosfera de altadata. A deschis din nou camera de cusut unde Florentino Ariza o zarise prima oara, iar doctorul Juvenal Urbino o pusese sa scoata limba ca sa-i poata cunoaste inima, si a transformat-o intr-un sanctuar al trecutului. Intr-o dupa amiaza de iarna, cand a vrut sa inchida fereastra de la balcon inainte de a se dezlantui grindina, l-a vazut pe Florentino Ariza asezat sub migdalii din parc, pe banca dintotdeauna, imbracat in hainele tatalui, ajustate pe masura lui, cu cartea deschisa pe genunchi, aratand aidoma imaginii de odinioara pe care o pastra in amintire, dar fara nici o asemanare cu infatisarea lui din ultima vreme, cand il zarise cu totul intamplator. S-a gandit cu teama ca vedenia aceea era o prevestire de moarte si s-a intristat. A indraznit chiar sa-si spuna ca poate ar fi fost fericiti impreuna, numai ei doi in casa pe care o pregatise pentru el cu aceeasi iubire cu care el o pregatise pe a lui pentru ea, iar aceasta simpla presupunere a speriat-o, pentru ca numai astfel a ajuns sa inteleaga cat de nefericita era. Atunci, luandu-si inima in dinti, si-a obligat sotul sa discute deschis, sa se confrunte cu ea, sa se certe, sa planga impreuna dupa paradisul pierdut, pana cand s-au auzit cantand ultimii cocosi, si s-a facut lumina printre perdelele dantelate ale palatului, si s-a aprins soarele pe cer, iar sotul, buhait de atata vorbit, istovit de nesomn, cu inima otelita de atata plans, si-a strans sireturile de la ghete, si-a strans cureaua, si-a strans bruma de barbatie care-i mai ramanea si i-a spus da, draga mea, o sa plece amandoi sa caute iubirea pe care o pierdusera in Europa: chiar maine si pentru totdeauna. A fost atat de neclintit in hotararea luata, incat a facut demersurile necesare pentru ca Banca Tezaurului, care ii administra toate bunurile, sa lichideze imensa avere a familiei, risipita inca de la inceputuri in tot felul de afaceri, investitii, bonuri si hartii inviolabile si lente, dar despre care nu stia altceva decat ca nu era atat de fabuloasa pe cat se povestea: suficienta insa ca sa nu fie nevoie sa se gandeasca la ea. Oricum, putina sau multa, trebuia convertita in aur marcat, care urma sa fie transferat treptat la bancile din strainatate unde avea cont deschis, pana cand nici lui, nici sotiei sale nu le mai ramanea nici macar un coltisor unde sa-si dea obstescul sfarsit in tara asta neinduratoare.

Ei bine, in ciuda presupunerilor Ferminei Daza, Florentino Ariza mai exista pe lume. Se afla chiar pe cheiul unde era acostat transatlanticul ce urma sa plece spre Franta, cand ea a sosit, impreuna cu sotul si copilul, in landoul tras de caii aurii, si i-a vazut coborand asa cum ii zarise la atatea festivitati: perfecti. Il luau cu ei si pe baiat, care primise o educatie ce permitea inca de pe atunci sa se intrevada cum avea sa fie la maturitate: intocmai asa cum a fost. Juvenal Urbino si-a scos palaria si l-a salutat vesel pe Florentino Ariza: "Ne ducem sa cucerim Flandra." Fermina Daza a dat usor din cap, iar Florentino Ariza s-a descoperit si a facut o reverenta, dar ea l-a privit fara sa schiteze nici cel mai mic gest de compasiune pentru ravagiile calvitiei lui premature. Era chiar el, fara indoiala, dar asa cum il vedea ea: umbra unui barbat pe care n-a reusit sa-l cunoasca niciodata cu adevarat.

Nici Florentino Ariza nu trecea prin cele mai fericite momente din viata. Nu erau de ajuns tracasarile de la birou, panda sacaitoare de vanator furisat, apatia care il cuprinsese odata cu trecerea anilor, mai avea de infruntat si criza finala a maica-sii, a carei memorie sfarsise fara amintiri: era aproape o foaie alba. De multe ori, cand il vedea asezat in jiltul in care obisnuia sa citeasca, il intreba surprinsa: "Da' tu al cui esti ?" Desi o lamurea de fiecare data, ea il intrerupea din nou:

- Da' ia spune, dragul meu baiat, eu cine sunt ?

Se ingrasase atat de mult, incat nu se mai putea misca si-si petrecea tot timpul in merceria unde nu mai era nimic de vandut, dichisindu-se si sulemenindu-se de cand se scula, odata cu primii cocosi, pana tarziu, mult dupa miezul noptii, caci dormea foarte putine ceasuri pe zi. Isi punea ghirlande de flori pe cap, se ruja, se pudra pe obraz si pe brate, iar la sfarsit, intreba pe oricine se afla din intamplare in preajma cum ii statea. Vecinii stiau ca astepta mereu acelasi raspuns: "Parca ai fi Libarca Martínez." Aceasta identitate, uzurpata personajului dintr-o poveste pentru copii, era singura care o multumea. Continua sa se legene, facandu-si vant cu un manunchi de pene trandafirii, pana cand o lua iar de la capat: coroana de flori din hartie, moscul pentru pleoape, carminul pe buze, pudra ca o crusta de var pe obraz. Si din nou nelipsita intrebare: "Cum imi sta ?" Cand si-a dat seama ca maica-sa ajunsese bataia de joc a cartierului, Florentino Ariza a demontat intr-o noapte tejgheaua si dulapurile cu sertare din vechea mercurie, a batut in cuie usa dinspre strada si a aranjat localul asa cum ii povestise chiar ea ca arata dormitorul Libarcii Martínez, iar de atunci, n-a mai intrebat niciodata cine era.

La sugestia unchiului León XII, cautase o femeie in varsta care s-o ingrijeasca, dar sarmana umbla mai mult adormita decat treaza, iar cateodata lasa impresia ca si ea uita cine era. Asa incat, dupa ce iese de la birou, Florentino Ariza ramanea acasa pana cand reusea s-o adoarma pe maica-sa. Nu s-a mai dus sa joace domino la Clubul Comertului, iar pentru o vreme a renuntat la intalnirile cu cele cateva prietene vechi pe care le frecventase pana atunci, caci ceva se schimbase in adancul inimii lui dupa cumplita intamplare cu Olimpia Zuleta.

Fusese ca un trasnet. Florentino Ariza tocmai il condusesese pe unchiul León XII acasa, pe o furtuna ingrozitoare, cum se dezlantuie de obicei in octombrie, lasandu-ne pentru multa vreme in convalescenta, cand a zarit din trasura o tanara maruntica si vioaie, imbracata intr-o rochie cu volane de organdi, care arata mai degraba ca o rochie de mireasa. Alerga buimacita de colo-colo, incercand sa prinda umbreluta de soare pe care vantul i-o smulsese si i-o purta in zbor pe deasupra marii. A invitat-o in trasura si s-a abatut din drum ca s-o conduca acasa, un schit vechi, transformat in locuinta, cu fata spre zarea marii si o curte intesata de casute pentru porumbei, care se vedeau din strada. Pe drum, i-a povestit ca era maritata de aproape un an cu un tarabagiu din piata pe care Florentino Ariza il vazuse de multe ori descarcand de pe navele companiei lazi

pline cu tot felul de boarfe si maruntisuri si cu o droaie de porumbei intr-o colivie aidoma acelora folosite de tinerele mame pentru a-si duce bebelusii cand calatoresc la bordul vapoarelor fluviale. Olimpia Zuleta parea sa faca parte din familia viespilor: avea soldurile inalte si late, bustul ingust, parul sarmos, de culoarea aramei, obrazii pistriati, ochii rotunzi, vioi si foarte departati, si un glas pitigaiat cu care rostea numai lucruri inteligente si amuzante. Lui Florentino Ariza i s-a parut mai degraba nostima decat atragatoare si a uitat-o imediat ce a lasat-o acasa, unde locuia cu sotul ei, cu tatal acestuia si cu alti membri ai familiei.

Cateva zile mai tarziu, l-a vazut din nou pe barbatul ei in port, de data aceasta imbarcand marfa, iar cand vaporul a ridicat ancora, Florentino Ariza a auzit foarte limpede in urechi glasul diavolului. In aceeasi zi, dupa ce l-a condus pe unchiul León XII, a trecut ca din intamplare prin dreptul casei Olimpiei Zuleta si a vazut-o in curte dand de mancare porumbeilor, care zburataceau in jurul ei. I-a strigat peste gard, din trasura: "Cat costa un porumbel?". Ea l-a recunoscut si i-a raspuns vesela: "Nu sunt de vanzare.". Atunci, el o intreba: "Si cine vrea sa aiba unul ce trebuie sa faca?". Ea ii raspunse fara sa-si intrerupa treaba: "O ia in trasura pe stapana cand o gaseste ratacita prin ploaie.". Asa se face ca in seara aceea Florentino Ariza s-a intors acasa cu un dar din partea Olimpiei Zuleta, in semn de recunostinta: un porumbel mesager, cu un inel de metal la picior.

A doua zi dupa-amiaza, la ceasul cand imparteau ca de obicei mancarea in curte, frumoasa stapana a hulubariei a vazut ca porumbelul daruit in ajun se intorsese printre ceilalti si s-a gandit ca probabil scapase. Dar cand l-a prins si s-a uitat mai bine la el, a gasit o hartiuta infasurata pe inel: o declaratie de dragoste. Era prima oara, si nu avea sa fie ultima, cand Florentino Ariza lasa o urma scrisa, desi de data aceasta a avut prudenta sa nu se semneze. A doua zi, era intr-o miercuri, tocmai se pregatea sa intre in casa, cand un copil de pe strada i-a dat porumbelul inchis intr-o colivie si i-a turuit dintr-o rasuflare ca asta-i de la doamna cu porumbeii si mi-a zis sa va zic ca va roaga sa-l inchideti bine in colivie, ca altfel iar o sa scape si dup-aia nu vi-l mai da inapoi. N-a stiut ce sa creada: sau porumbelul pierduse scrisoarea pe drum, sau stapana lui facea pe proasta, ori, poate, ii trimisese porumbelul pentru ca el sa i-l trimita iarasi inapoi.

Sambata dimineata, dupa o indelungata chibzuinta, Florentino Ariza a dat din nou drumul porumbelului, cu alta scrisorica nesemnata. De data aceasta, n-a trebuit sa astepte pana a doua zi. Dupa pranz, acelasi copil i l-a adus din nou, in alta colivie, spunandu-i ca uite, domnule, iar va trimite porumbelul care v-a scapat, ca alaltaieri vi l-a dat inapoi din buna-cuviinta si acum vi-l trimite asa, de mila, da' daca mai scapa o data, chiar ca nu vi-l mai da inapoi. Tránsito Ariza s-a jucat pana tarziu cu porumbelul, l-a scos din colivie, l-a leganat in brate si, tot incercand sa-l adoarma cu cantece pentru copii, a descoperit deodata ca avea prins de inel un biletel cu un singur rand: *Nu primesc anonime*. Florentino Ariza l-a citit cu inima innebunita de fericire, de parca ar fi fost incununarea primei sale aventuri, si abia a putut dormi in noaptea aceea de nerabdare. A doua zi, s-a sculat dis-de-dimineata si, inainte de a pleca la birou, a dat din nou drumul porumbelului, cu un biletel de dragoste semnat, prins de inel impreuna cu trandafirul cel mai proaspat, mai aprins si mai parfumat din gradina.

N-a fost chiar atat de simplu cum isi inchipuisese. Dupa trei luni de asedii, frumoasa stapana a hulubariei dadea invariabil acelasi raspuns: "Eu nu sunt dintr-alea.". A continuat totusi sa primeasca mesajele si chiar a acceptat sa se duca la intalnirile pe care Florentino Ariza le aranja in asa fel incat sa para intamplatoare. Cat despre el, ajunsese de nerecunoscut: amantul care nu-si asumase niciodata vreun risc, cel mai avid de dragoste, dar si cel mai meschin, cel care nu dadea nimic, dorindu-si, in schimb, totul, cel care nu ingaduisese nimanui sa-i lase o urma cat de mica in inima, vanatorul care isi pandea ghemuit prada n-a mai tinut seama de nimic, aruncandu-se

orbeste intr-o viitoare de scrisori semnate, de cadouri galante, dand imprudent tarcoale casei cu porumbei, chiar si atunci cand stia foarte bine ca stapanul nu era plecat nici in calatorie, nici la piata. Pentru prima oara din anii tineretii lui zbuciumate, inima ii era din nou strapunsa de lancea iubirii.

Sase luni dupa prima intalnire. s-au regasit, in sfarsit, in cabina unui vapor fluvial tras la chei pentru a fi revopsit. A fost o dupa-amiaza incantatoare. Pentru Olimpia Zuleta, dragostea era o harjoana de porumbita ce se zbenguie, dupa care ii placea sa zaca goala ore in sir, descoperind in aceasta lenesa abandonare tot atata voluptate ca si in dragoste. In cabina aproape goala, pe jumătate vopsita, staruia un iz de terebentina tocmai bun pentru a-l pastra in amintire ca semn al unei dupa-amiezi fericite. Sub impulsul unei inspiratii insolite, Florentino Ariza a desfacut capacul unui borcan cu vopsea rosie de langa pat, si-a inmuiat degetul aratator si a pictat pe pubisul frumoasei stapane a hulubariei o sageata indreptata spre sud, iar deasupra, pe pantec, a scris cateva cuvinte: *Pasarica asta e a mea*. Seara, uitand de inscriptie, Olimpia Zuleta s-a dezbracat in fata sotului, care n-a suflat o vorba, nici macar nu s-a schimbat la fata, dar s-a dus drept la baie dupa briciul de barbierit, in timp ce ea isi punea camasa de noapte, iar cand s-a intors, i-a taiat gatul dintr-o lovitura.

Florentino Ariza n-a aflat despre cele intamplate decat dupa cateva zile, cand sotul fugar a fost prins si a povestit ziaristilor cum a savarsit crima si de ce. Timp de mai multi ani s-a tot gandit ingrijorai la scrisorile semnate, a tinut socoteala anilor de puscarie ai asasinului, care il cunostea foarte bine, dar nu se temea atata de briciul sau de scandalul public, cat il ingrozea gandul ca ar putea avea nesansa ca Fermina Daza sa afle de infidelitatea lui. Intr-una din zilele lungilor ani de asteptare, s-a intamplat ca femeia care o ingrijea pe Tránsito Ariza sa intarzie mai mult decat prevazuse la piata, din cauza unei ploii torentiale neobisnuite pentru acel anotimp, iar cand s-a intors acasa, a gasit-o moarta. De fapt a gasit-o asezata in balansoar, sulemenita toata si florala, ca de obicei, cu o privire atat de vie si un suras asa de mucalit pe buze, incat abia dupa doua ore si-a dat seama ca era moarta. Ceva mai inainte de a muri, impartise copiilor din vecini, in chip de bomboane, toata comoara din ulcelele ingropate sub pat, iar cateva din bijuteriile cele mai de pret n-au mai putut fi recuperate. Florentino Ariza a ingropat-o la vechea ferma Mana Domnului, cunoscuta, chiar si dupa trecerea atator ani, drept Cimitirul Holerei, si i-a plantat pe mormant un trandafir.

Inca de la primele vizite la cimitir, Florentino Ariza a descoperit ca nu departe de acolo era ingropata Olimpia Zuleta, fara lespede, dar cu numele si data mortii mazgalite cu degetul pe cimentul proaspat al criptei, si imediat l-a fulgerat gandul ca nu putea fi vorba decat de o farsa sinistra a sotului. Cand trandafirul a inflorit, ii lasa cate o roza pe mormant, numai daca nu se zarea nimeni prin preajma, iar mai tarziu, i-a rasadit un lastar taiat din trandafirul maica-sii. Amandoi trandafirii se inmulteau cu atata frenezie, incat, ca sa pastreze ordinea, Florentino Ariza trebuia sa aduca de acasa foarfecele si alte unelte de gradinarit. A fost insa mai presus de puterile lui: dupa numai cativa ani, cei doi trandafiri se intinsesera ca balariile printre morminte, iar cimitirul de pe vremea molimei s-a numit de atunci Cimitirul Rozelor, pana cand un primar mai putin realist decat intelepciunea populara a sters de pe fata pamantului orice amintire a trandafirilor atarnand sub bolta de la intrare o inscriptie republicana: Cimitirul Universal.

Moartea maica-sii l-a lasat din nou pe Florentino Ariza prada indeletnicirilor sale maniace: biroul, intalnirile in ordine stricta cu amantele cronice, partidele de domino de la Clubul Comertului, vesnicele romane de dragoste, vizitele duminicale la cimitir. Era rugina rutinei, atat de hulita si atat de temuta, dar care pe el il ajutase sa-si ignore varsta. Cu toate acestea, intr-o duminica de decembrie, cand trandafirii de pe morminte reusisera sa biruie foarfecele, a vazut

randunelele de pe firele electrice de curand instalate si brusc si-a dat seama ca trecusera ceva ani de la moartea maica-sii si de la asasinarea Olimpiei Zuleta, dar si mai multi din acel decembrie indepartat cand Fermina Daza i-a trimis o scrisoare spunandu-i ca da, il va iubi vesnic. Pana atunci se comportase ca si cum timpul n-ar fi trecut decat pentru ceilalti. Doar cu o saptamana in urma, intalnindu-se cu una din nenumaratele perechi care se casatorisera gratie epistolelor scrise de el, nu l-a recunoscut pe baiatul lor mai mare, propriul sau fin. Si-a invins stangineala cu conventionalele exclamatii de uimire: "Drace, ce mare s-a facut! E un barbat in toata firea". Nu s-a nelinistit nici chiar atunci cand corpul a inceput sa-i dea cele dintai semnale de alarma, pentru ca totdeauna avusese sanatatea de fier a celor bolnaviciosi. Tránsito Ariza avea obiceiul sa spuna: "Baiatul meu n-a fost bolnav la viata lui decat de holera". Confunda, fireste, holera cu dragostea, inca inainte de a-si pierde memoria. Oricum, se insela, pentru ca baiatul avusese in taina sase blenoragii, desi doctorul spunea ca nu era vorba de sase, ci de una singura, care reaparea dupa fiecare batalie pierduta. Mai avusese, pe deasupra, o umflatura cu puroi la vintre, patru galme pe cap si de sase ori pecingine, dar nici lui, nici altui barbat nu le-ar fi trecut prin minte sa le ia drept boli, cat mai degraba drept trofee de razboi.

La patruzeci de ani, fusese nevoit sa se duca la doctor, din cauza unor dureri difuze in tot corpul. Dupa mai multe consultatii, medicul se multumise sa-l consoleze: "Ce sa-i faci. Varsta isi spune cuvantul." El se intorcea insa de fiecare data acasa la fel de nepasator, de parca tot ce se intampla nu l-ar fi privit in mod direct. Caci, pentru el, singurul reper din trecut era idila efemera cu Fermina Daza si numai ceea ce avea legatura cu ea intra in socotelile propriei sale vieti. Dar cand a zarit randunelele pe firele electrice, a incercat sa-si rememoreze trecutul, incepand cu amintirea cea mai indepartata, iubirile intamplatoare, nenumaratele stavile pe care trebuise sa le invinga pentru a ajunge intr-un post de conducere, neajunsurile fara de numar iscate de dorinta nestramutata ca Fermina Daza sa fie a lui, iar el a ei, mai presus de orice, in pofida oricaror piedici, si abia in clipa aceea a inteles ca viata nu statea pe loc. A simtit un fior rece in maruntaie, care i-a impaienjenit ochii, si, lasand jos uneltele de gradinarie, s-a sprijinit de zidul cimitirului, ca sa nu-l doboare cea dintai lovitura a batranetii.

- Drace, isi spuse ingrozit, s-au si facut treizeci de ani!

Asa era. Treizeci de ani care trecusera, de buna seama, si pentru Fermina Daza, dar care fusesera cei mai placuti si reconfortanti din viata ei. Zilele de groaza din Palatul Casaldueiro zaceau uitate in cosul de gunoi al memoriei. In noua casa din La Manga se simtea libera, stapana pe destinul sau, alaturi de un sot pe care, daca ar fi trebuit s-o ia de la capat, l-ar fi ales din nou dintre toti barbatii lumii, cu un fiu care continua traditia familiei la Scoala de Medicina, si cu o fata care ii semana atat de mult, incat, uneori, avea tulburatoarea senzatie ca e imaginea repetata a propriei sale tinereti. Intre timp, se intorsese de trei ori in Europa, dupa calatoria nefericita din care n-ar mai fi vrut sa se intoarca in veci, ca sa nu fie obligata sa traiasca intr-o permanenta teroare.

Se prea poate ca Dumnezeu sa fi ascultat, in cele din urma, rugile cuiva: se aflau de doi ani la Paris, incercand sa descopere printre ruine ce mai ramasese din iubirea lor, cand au fost treziti in miez de noapte de o telegrama ce-i instiinta ca doña Blanca era grav bolnava, urmata, la cateva ore doar, de alta cu vestea mortii. S-au intors imediat. Fermina Daza a coborat de pe vapor imbracata intr-o rochie cernita, ale carei pliuri nu reuseau sa ascunda starea in care se afla. Era din nou insarcinata, iar stirea a dat nastere unui cantec popular mai degraba glumet decat rautacios, al carui refren a fost la moda tot restul anului: *Ce-o fi gasind frumoasa la Paris, de cite ori se intoarce, mai face un copil*. Multi ani la rand, de cate ori se ducea la petrecerile de la Clubul Social, doctorul Juvenal Urbino cerea sa-i fie cantat, in ciuda grosolaniei versurilor,

numai si numai ca sa le demonstreze celorlalti ca era in stare sa infrunte orice situatie cu zambetul pe buze.

Nobilul palat al Marchizului de Casaldiero, despre existenta si blazoanele caruia nu s-a gasit niciodata vreo marturie sigura, a fost vandut mai intai Trezoreriei Municipale la un pret rezonabil, iar mai tarziu, revandute pentru o adevarata avere guvernului central, atunci cand un cercetator olandez a facut sapaturi, incercand sa demonstreze ca acolo se afla adevaratul mormant al lui Cristofor Columb: al cincilea. Surorile doctorului Urbino s-au retras la manastirea calugaritelor salesiene, iar Fermina Daza s-a mutat in vechea casa parinteasca, pana cand a fost terminata vila din La Manga. A pasit in noul camin fara sa sovaie, hotarata sa-si impuna vointa, si-a aranjat, in sfarsit, mobilele englezesti aduse din voiajul de nunta si cele comandate dupa calatoria de reconciliere si inca din prima zi a inceput sa umple casa cu tot soiul de pasari exotice pe care le cumpara chiar ea de pe goeletele venite din Antile. S-a mutat in vila din La Manga impreuna cu sotul ei, careia reusise sa-i redobandeasca intreaga dragoste, cu baiatul, acum maricel, si cu fetita care venise pe lume la patru luni dupa intoarcerea lor in tara si fusese botezata cu numele de Ofelia. La randul sau, doctorul Urbino a inteles ca ii era cu neputinta sa-si recupereze pe deplin nevasta si sa reinvie zilele voiajului de nunta, caci cea mai mare parte a dragostei si a timpului ei era harazita copiilor, dar s-a resemnat, multumindu-se cu ce mai ramanea. Armonia atat de dorita si-a gasit implinirea cand se asteptau mai putin, la un dineu de gala unde s-a servit un fel de mancare delicios, pe care Fermina Daza n-a reusit sa-l identifice. Dupa prima portie, a mai luat inca una, la fel de mare, atat de mult ii placuse, si tocmai se gandea cu regret ca trebuie sa renunte la a treia, ca sa nu incalce regulile etichetei, cand a aflat cu stupoare ca tocmai mancuse cu o nebanuita placere doua farfurii pline cu piure de vinete. A avut taria sa-si recunoasca infrangerea cu eleganta, ca o adevarata doamna: incepand din acea zi, in vila din La Manga vinetele pregatite in cele mai diverse feluri si servite aproape tot atat de des ca si in Palatul Casaldiero au devenit mancarea favorita a familiei, asa incat, la batranete, doctorului Juvenal Urbino ii placea sa spuna in gluma ca si-ar mai fi dorit o fata, ca sa-i poata pune numele atat de indragit in casa: Berenjena Urbino.

Fermina Daza se convinsese intre timp ca, spre deosebire de viata publica, viata intima e nestatornica si imprevizibila. Nu-si putea da seama daca existau diferente reale intre copii si adulti, dar, in ultima instanta, prefera copiii, pentru ca aveau opinii mai precise si mai clar exprimate. Abia depasise promontoriul maturitatii, eliberata, in sfarsit, de orice iluzie, cand incepu sa intrevada din ce in ce mai limpede ca viata ei nu arata asa cum si-o imaginase in reveriile de tinerete din parculutul Evangheliilor. Nici chiar in adancul sufletului nu indraznise sa-si marturiseasca pana atunci ca era, de fapt, o servitoare de lux. In societate ajunsese sa fie cea mai iubita, cea mai rasfatata, si tocmai de aceea, cea mai temuta de toti, dar nicaieri nu i se pretindea mai mult si nu i se ierta mai putin ca in propria-i gospodarie. Avea senzatia ca traia o viata de imprumut: domnea ca o suverana absoluta peste un vast imperiu al fericirii cladit de sotul ei, dar numai pentru el. Era constienta ca o iubea mai presus de orice, mai mult decat pe oricine altcineva, dar numai pentru el: o roaba supusa bunului sau plac.

Cea mai mare tortura pentru ea erau mesele zilnice. Nu numai din pricina ca trebuia sa fie gata la timp: nu, trebuia sa fie perfecte, trebuia sa-i pregateasca exact ce avea el chef sa manance, fara sa-i cunoasca dinainte preferintele. Daca il intreba uneori, ceremonie inutila, ca atatea altele, a ritualului domestic, el nici macar nu catadicsea sa-si ridice privirea de pe ziar si raspundea: "Orice". O spunea cu toata sinceritatea, in felul sau amabil, pentru ca nu exista pe lume sot mai putin despotica el. Dar la masa nu putea fi chiar orice, ci exact ceea ce voia el, nici o greseala, nici o abatere nefiind trecute cu vederea: carnea nu trebuia sa aiba gust de carne, pestele sa nu miroasa a peste, carnea de porc sa nu aiba gust de rapan, iar puiul, de pene. Chiar si cand nu era

vremea sparanghelului, trebuia sa faca pe dracu-n patru si sa-l gaseasca, pentru ca el sa se poata desfata cu mireasma propriei urine. Nu-l invinovatea pe el: vinovata era viata. Numai ca el era un protagonist implacabil al vietii. Era de ajuns umbra unei indoieli, ca sa de la o parte farfuria si sa spuna: "Mancarea asta a fost facuta fara dragoste". Uneori, dovedea o fantezie greu de imaginat. Odata, abia si-a muiat buzele in ceaiul de musetel si l-a refuzat imediat cu o singura fraza: "Chestia asta are gust de fereastră". Atat ea, cat si servitoarele au ramas cu gura cascata, pentru ca nici una nu auzise pana atunci de cineva care sa fi baut zeama de fereastră fiarta, dar cand au gustat ceaiul, incercand sa priceapa ceva, au inteles: intr-adevar, avea gust de fereastră.

Era un sot perfect: niciodata nu se apleca sa ridice ceva de pe jos, nu stingea lumina si nu inchidea usile. Dis-de-dimineata, cand se imbraca si descoperea un nasture lipsa, incepea sa bodoganeasca pe intuneric: "Un barbat ar trebui sa-si ia doua neveste, pe una s-o iubeasca si alta sa-i coasa nasturii". Zilnic, la cea dintai sorbitura de cafea sau la prima lingura de supa aburinda, scotea un urlet sfasietor, care nu mai speria pe nimeni din casa, si imediat isi varsa naduful: "Sa stiti ca intr-o buna zi o sa-mi iau lumea in cap, m-am saturat sa tot umblu cu gura fripta". Se plangea intruna ca niciodata nu se gateau mancaruri atat de gustoase si variate ca in zilele in care el nu putea pune nimic in gura pentru ca luase un purgativ si, convins de perfidia nevasti-sii, pana la urma, a obligat-o sa ia si ea purgative odata cu el.

Satula de lipsa lui de intelegere, Fermina i-a cerut un cadou mai neobisnuit de ziua ei: sa faca timp de o zi toate treburile gospodariei. El a acceptat amuzat si si-a luat rolul in serios inca din zori. A pregatit un mic dejun copios, dar a uitat ca ei nu-i faceau bine ouale prajite si nu-i placea cafeaua cu lapte. A impartit instructiunile pentru masa de pranz, la care aveau opt invitati, a dat dispozitii sa se faca imediat curatenie prin camere si s-a straduit atat de mult sa-i demonstreze ca e mai priceput ca ea intr-ale gospodariei, incat inainte de ora douasprezece s-a vazut nevoit sa capituleze fara nici un pic de jena. Inca din primul moment, si-a dat seama ca habar n-avea de rosturile casei, iar servitoarele l-au lasat sa scotoceasca dupa fiecare lucrur in parte, pentru ca si ele intrasera in joc. La ora zece, nu fusese luata nici o hotarare in privinta pranzului, pentru ca in casa curatenia nu era inca terminata, nimeni nu dereticase prin dormitor, baia a ramas nespalata, a uitat sa puna hartie igienica, sa schimbe cearsafurile, sa trimita trasura dupa copii si a incurcat in asa hal atributiile servitoarelor, incat a pus-o pe bucatareasca sa faca paturile, iar pe cameriste le-a trimis sa gateasca. La unsprezece, cand mai era foarte putin timp pana la sosirea musafirilor, Fermina Daza, moarta de ras, a luat din nou franele gospodariei in maini, dar nu cu atitudinea triumfatoare pe care si-ar fi dorit-o, ci cu un sentiment coplesitor de compasiune pentru inutilitatea domestica a sotului ei. Inciudat, el si-a racorit inima cu argumentul binecunoscut: "In orice caz, m-am descurcat mai bine decat ai face-o tu daca te-ai apuca sa vindeci bolnavi". A fost o lectie binevenita, si nu numai pentru el. O data cu trecerea anilor, amandoi au ajuns pe cai diferite la concluzia inteleapta ca era cu neputinta sa convietuiasca altfel, sa se iubeasca altfel: nimic nu era asa de complicat pe lumea asta ca dragostea.

In plenitudinea noii sale vietii, Fermina Daza avea prilejul sa-l zareasca tot mai des, la diverse festivitati, pe Florentino Ariza, pe masura ce el avansa in functie, dar tocmai de aceea ajunsese sa i se para atat de firesc faptul ca-l intalnea, incat, uneori, uita sa-l mai salute. Auzise vorbindu-se despre el destul de frecvent, pentru ca, in lumea oamenilor de afaceri, ascensiunea lui prudenta, dar de nestavilit, la C.F.C. era unul din subiectele permanente. Remarcase schimbarile in bine din comportamentul lui: timiditatea i se decantase intr-un soi de detasare enigmatica, se mai implinise si nu-i statea rau, placiditatea proprie varstei nu facea decat sa-l avantajeze si reusise sa rezolve cu demnitate calvitia pustiitoare. Continua totusi sa sfideze vremurile si moda, purtand aceleasi haine cernite, redingotele anacronice, palaria unica, lavaliera

de poet, din merceria maica-sii. umbrela sinistra. Fermina Daza s-a obisnuit treptat cu noua lui infatisare si, in cele din urma, nu se mai gande la el ca la adolescentul languros care suspina de dorul ei sub vartejurile de frunze galbene din parcul Evangheliilor. Nu-l privea insa niciodata cu indiferenta, iar vestile bune despre el o bucurau, pentru ca incet-incet o usurau de povara inovatiei.

Pe neasteptate insa, tocmai cand il credea definitiv sters din amintire, i s-a aratat din nou, de data aceasta, preschimbat in naluca propriilor ei nostalgii. Erau primele adieri ale batranetii, cand a inceput sa simta ca ceva iremediabil se petrecuse in viata ei, ori de cate ori auzea tunetul care anunta ploaia. Era rana de nevindecata a tunetului insingurat, bolovanos si punctual, care bubuia in fiecare zi de octombrie, la trei dupa-amiaza, in muntii Villanueva, si a carui amintire devenea tot mai vie odata cu trecerea anilor. In timp ce intamplarile recente i se invalmaseau in minte doar dupa cateva zile, amintirile din calatoria legendara prin tinutul verisoarei Hildebranda deveneau, gratie luciditatii perverse a nostalgiei, atat de intense, incat pareau din ajun. Isi amintea de targusorul Manaure, cocotat pe povarnisurile muntilor, cu singura lui strada, dreapta, inecata in verdeata, cu pasarile sale de bun augur, isi amintea de casa cu stafii si de noptile cand se trezea cu camasa uda learca de lacrimile nesecate ale Petrei Morales, care, odinioara, se sfarsise de dragoste chiar in patul unde dormea ea. Ii reveneau in amintire gustul guayabelor, care nicicand dupa aceea n-a mai fost acelasi, presimtirile atat de intense, incat susurul lor se impletea cu cel al ploii, dupa-amiezile de topaz de la San Juan del César, cand pleca la plimbare cu alaiul de verisoare gurese dupa ea, iar pe masura ce se apropia de oficiul de telegraf, strangea tot mai tare din dinti, ca sa nu-i iasa inima din piept. A vandut casa parinteasca fara sa se mai gandeasca la pret, pentru ca nu mai putea suporta dorul dupa anii adolescentei, spectacolul dezolant al parcului pustiu intezarit de la balcon, mireasma sibilinica a gardeniilor in noptile caniculare, naluca imbracata ca o doamna din alte vremuri din fotografia facuta in acea dupa-amiaza de februarie cand i se hotarase soarta, toate amintirile din care o pandea mereu chipul lui Florentino Ariza. A avut insa luciditatea sa-si dea seama ca nu erau amintiri de dragoste, nici de cainta, ci imaginile unei neimpliniri care lasa in urma o dara de lacrimi. Fara sa-si dea seama, era pandita de aceeasi capcana a compasiunii in care cazusera atatea victime imprudente ale lui Florentino Ariza.

Si-a cautat un sprijin in sotul ei. Exact cand el insusi avea mai multa nevoie de ea, pentru ca o depasea pe drumul vietii cu zece ani, bajbaind singur prin negurile batranetii, dezavantaj la care se mai adauga faptul ca era barbat si, ca atare, mai vulnerabil. Au ajuns sa se cunoasca atat de bine, incat dupa aproape treizeci de ani de casnicie, se comportau ca o singura fiinta divizata, simtindu-se uneori stanjeniti de faptul ca-si ghiceau fara sa vrea gandurile sau de situatia de-a dreptul ridicola cand unul dintre ei anticipa in public ceea ce avea de gand sa spuna celalalt. Biruisera impreuna neintelegerile cotidiene, aversiunile starnite din senin, mizeriile reciproce, fabuloasele izbucniri de manie ale complicitatii conjugale. A fost epoca in care s-au iubit mai bine ca oricand, fara graba si fara excese, dar constienti si multumiti de victoriile neverosimile repurtate asupra vitregiei soartei. Viata avea sa le rezerve, de buna seama, si alte surprize mortale, dar nu mai avea importanta: ajunsesera de-acum pe tarmul celalalt.

Cu prilejul sarbatoririi noului secol, au avut loc o serie de manifestari publice inedite, cea mai remarcabila dintre toate fiind prima calatorie in balon, rod al iniciativelor inepuizabile ale doctorului Juvenal Urbino. Jumatate din populatia urbei s-a adunat pe plaja de la Arsenal ca sa admire inaltarea uriasului balon confectionat din tafta in culorile drapelului national, care a inaugurat posta aeriana, indreptandu-se spre Juan de la Ciénaga, localitate aflata la circa treizeci de leghe spre nord-est, in linie dreapta. Doctorul Juvenal Urbino si sotia sa, care incercasera emotia zborului la Expozitia Universala de la Paris, s-au urcat cei dintai in nacela de rachita,

urmati de inginerul de zbor si de alti sase invitati de vaza. Guvernatorul provinciei le incredintase o scrisoare pentru autoritatile municipale din San Juan de la Ciénaga, in care se consemna pentru posteritate ca aceea era prima corespondenta transportata prin vazduh. Intrebat de un ziarist de la *Jurnalul Comertului* care ar fi ultimele sale cuvinte daca s-ar intampla sa piara in acea aventura, doctorul Juvenal Urbino n-a stat prea mult pe ganduri ca sa dea raspunsul ce avea sa starneasca atatea comentarii injurioase.

- Dupa opinia mea, a spus, secolul al XIX-lea s-a incheiat pentru toata lumea, mai putin pentru a noastra.

Pierdut in multimea nestiutoare, care canta plina de entuziasm imnul national, in timp ce balonul castiga inaltime, Florentino Ariza l-a aprobat in sinea lui pe necunoscutul care comenta intr-un grup evenimentul, sustinand ca aventura aceea nu era deloc potrivita pentru o femeie, mai ales la varsta Ferminei Daza. Pana la urma insa, calatoria n-a fost chiar asa de periculoasa. Sau, mai degraba, nu atat de periculoasa, pe cat de deprimanta. Balonul a ajuns cu bine la destinatie, dupa o calatorie agreabila, pe un cer de un albastru neverosimil. Au zburat la mica inaltime, purtati de un vant lin si favorabil, mai intai pe deasupra coastelor muntilor cu piscurile ninse, iar apoi, peste intinderea nesfarsita a mlastinilor din Ciénaga Grande.

Au vazut de sus, asa cum le vedea din cer Dumnezeu, ruinele stravechiului si eroicului oras Cartagena de Indias, cea mai frumoasa asezare de pe fata pamantului, parasit in graba de locuitorii ingroziti de urgia holerei, dupa ce reusise sa reziste mai bine de trei veacuri la atatea asedii ale englezilor si la navalirile corsarilor. Au vazut zidurile imprejmuitoare intacte, strazile cotropite de balarii, fortificatiile mistuite de tufele de pansele, palatele de marmura, cu altare de aur si viceregi putreziti de holera in armuri.

Au zburat peste casele inaltate pe piloni din Troja de Cataca, vopsite in culori ametitoare, cu crescatoriile lor de iguane si perdele de balsamine si astromelii in florite atarnand prin gradinile lacustre. Sute de copii despuaiati se aruncau in apa starniti de strigatele din jur, se aruncau de la ferestre, de pe acoperisurile caselor, din canoele pe care le conduceau cu o uluitoare indemanare, si se cufundau ca niste toni ca sa prinda pachetele cu haine si alimente, flacoanele cu pastile din rasina de *tabonuco* pentru tuse, pe care frumoasa femeie cu palarie cu pene le arunca din nacela balonului.

Au zburat peste plantatiile tinere de banani, un ocean de umbre, invaluit intr-o tacere coplesitoare ce se inalta pana la ei ca un abur letal, iar Fermina Daza si-a adus aminte ca pe la trei, patru ani, se plimba prin crangul umbros de mana cu mama sa, care parea, la randul ei, aproape un copil printre celelalte femei, imbracate ca si ea in rochii de muselina, cu umbrelute albe si palarii de crep. Ingerul de zbor, care scruta lumea prin ochean, spuse: "Am impresia ca sunt morti". Ii intinse ocheanul doctorului Juvenal Urbino, iar acesta vazu carutele cu boi pe ogoare, sinele de cale ferata, paraiele inghetate, trupurile incremenite, imprastiate peste tot. Cineva spuse ca holera facea ravagii in localitatile din Ciénaga Grande. Doctorul Urbino comenta, fara sa lase ocheanul din mana:

- Probabil ca e o forma necunoscuta de holera, fiindca fiecare mort are un glonte in ceafa.

Nu mult dupa aceea au zburat peste talazurile inspumate ale marii si au coborat fara incidente pe un tarm de silitra, roca dura strabatuta de crapaturi, care dogorea mai tare ca focul. In asteptarea lor, acolo se stransesera autoritatile targului, care se aparau cum puteau de vipia soarelui sub niste umbrele obisnuite, scolarii care fluturau stegulete in ritmul imnurilor, reginele

frumusetii cu flori vestejite si coroane din carton poleit, precum si orchestra populara din prospera localitate Gayra, la vremea aceea, cea mai buna de pe toata coasta Marii Caraibilor. Fermina Daza nu dorea altceva decat sa-si revada locul natal, ca sa-l confrunte cu cele mai vechi amintiri ale sale, dar nimanui nu i s-a permis sa intre in oras din cauza epidemiei. Dupa ce doctorul Juvenal Urbino a inmanat istorica scrisoare, care, mai tarziu, s-a ratacit printre alte hartii, astfel incat i s-a pierdut pentru totdeauna urma, intreaga asistenta a fost cat pe ce sa se sufoce in lancezeala discursurilor. Cand festivitatea a luat sfarsit, intrucat inginerul de zbor n-a reusit sa inalte balonul, au fost condusi calare pe catari pana la debarcaderul Pueblo Viejo, unde mlastina se unea cu marea. Fermina Daza era sigura ca mai trecuse pe acolo, cand era mica, impreuna cu maica-sa, intr-un car tras de o pereche de boi. Ii povestise chiar si tatalui ei toate astea, dar el a murit incredintat ca era cu neputinta ca ea sa tina minte cele intamplate.

- Ai avut dreptate, i-a spus, imi aduc foarte bine aminte de tot, dar tu n-ai de unde sa stii cum a fost, pentru ca s-a intamplat cu cel putin cinci ani inainte sa te nasti.

Trei zile mai tarziu, membrii expeditiei s-au intors in portul de plecare istoviti de furtuna ce se dezlantase in timpul noptii pe mare si au fost primiti ca niste eroi. Pierdut in multime, fireste, Florentino Ariza a recunoscut pe chipul Ferminei Daza semnele groazei. Dar dupa-amiaza, cand a revazut-o la o demonstratie de ciclism patronata tot de sotul ei, orice urma de oboseala disparuse. Conducea un velociped bizar, ca un aparat de circ, cu roata din fata, pe care era fixata saua, foarte inalta, iar cea din spate atat de mica, incat abia se putea sprijini pe ea. Purta niste pantaloni bufanti, stransi sub genunchi cu panglici rosii, ceea ce a starnit indignarea printre doamnele mai in varsta si i-a descumpanit pe barbati, dar nimeni n-a putut ramane indiferent la indemanarea ei.

Aceasta imagine fugara si ca ea atatea altele, care ii ieseau in cale lui Florentino Ariza dupa cum avea toane hazardul, dispareau la fel de brusc, lasandu-i in inima o dara de neliniste. Erau insa singurele repere dupa care se orienta in viata, pentru ca el nu simtea trecerea necrutatoare a timpului pe propria-i piele, ci doar in schimbarile imperceptibile pe care le constata la Fermina Daza de cate ori o intalnea.

Intr-o seara, a intrat la *Hanul lui don Sancho*, un restaurant de lux de pe vremea spaniolilor, si s-a asezat in coltul cel mai indepartat, asa cum facea de obicei cand venea sa ciuguleasca la repezeala cate ceva. Deodata, a zarit-o in oglinda cea mare de pe peretele din fund pe Fermina Daza, cu sotul ei si cu inca doua familii, asezata la masa in asa fel incat el o putea privi reflectata in toata splendoarea. Fara sa banuiasca nimic, lipsita cu totul de aparare, conducea conversatia cu un farmec si cu o veselie care scanteiau ca un foc de artificii, iar frumusetea ei parea si mai stralucitoare sub uriasele policandre de cristal: Alice trecuse din nou de partea cealalta a oglinzii.

Florentino Ariza a privit-o in voie, cu rasuflarea taiata, a vazut-o mancand, a vazut-o abia gustand din paharul cu vin, a vazut-o glumind cu cel de-al patrulea don Sancho al spitei, a trait un crampei de viata alaturi de ea, de la masa lui solitara, si mai bine de un ceas s-a plimbat, fara sa fie vazut, in spatiul interzis al intimitatii ei. A mai baut patru cesti de cafea, ca sa-si omoare timpul, pana cand a vazut-o plecand impreuna cu tot grupul. Au trecut atat de aproape de el, incat i-a simtit mirosul printre rafalele de parfum imprastiate de ceilalti.

Din seara aceea, aproape un an de zile l-a tot batut la cap pe proprietarul restaurantului sa-i vanda oglinda, oferindu-i in schimb bani sau favoruri, orice si-ar fi dorit in viata. N-a fost deloc usor, pentru ca batranul don Sancho credea cu adevarat ca rama aceea minunata, cioplita de e-benisti vienezi, era, dupa cate se povestea, perechea geamana a celei care apartinuse Mariei

Antoineta si care disparuse fara urma: doua bijuterii unice. Cand a cedat intr-un sfarsit, Florentino Ariza a atarnat oglinda in salon, dar nu pentru ca ar fi vrut sa admire desavarsita frumuseti a ramei, ci ca sa poata privi spatiul interior, care, timp de doua ore, fusese ocupat de imaginea atat de indragita.

Aproape intotdeauna o vedea pe Fermina Daza la bratul sotului ei, miscandu-se amandoi intr-o armonie perfecta, intr-un spatiu numai al lor, cu uluitoarea fluiditate a unor siamezi, care se altera numai cand il salutau pe el. Intr-adevar, doctorul Juvenal Urbino ii strangea mana cu o calda cordialitate, iar cateodata isi permitea chiar sa-l bata usor cu palma pe umar. Ea, in schimb, il condamnase la regimul impersonal al formulelor protocolare si niciodata n-a schitat vreun gest care sa-i dea de inteles ca isi amintea de el din vremea cand nu era casatorita. Traiau in doua lumi opuse, dar in timp ce el se straduia din rasputeri sa reduca distanta, ea nu facea decat sa dea inapoi. Mult mai tarziu si-a pus intrebarea daca indiferenta aceea nu era cumva o platosa impotriva fricii. Ideea i-a venit pe neasteptate la inaugurarea primului vapor de apa dulce construit la santierul local, prilej cu care Florentino Ariza, in calitatea sa de vicepresedinte al C.F.C., l-a reprezentat pentru prima data in mod oficial pe unchiul León XII. Aceasta coincidenta a facut ca intreg evenimentul sa capete o solemnitate aparte, motiv pentru care nici una din personalitatile marcante ale orasului n-a lipsit de la festivitate.

Florentino Ariza tocmai se ocupa de invitati in salonul vaporului mirosind inca a catran, cand o salva de aplauze a izbucnit pe chei, iar fanfara a atacat un mars triumfal. Cu greu si-a putut stapani fiorul cu care era obisnuit aproape de-o viata, cand a zarit-o pe frumoasa femeie a visurilor sale la bratul sotului, in toata splendoarea maturitatii ei infloritoare, pasind falnic, ca o regina din alte vremuri, printre soldatii garzii de onoare imbracati in uniforme de parada, sub vartejul de serpentine si petale de flori aruncate de la ferestre. Amandoi raspundeau la ovatii fluturand din mana, dar ea era asa de stralucitoare, incat parea singura in multime, imbracata toata in auriu imperial, de la pantofii cu tocuri inalte si cozile de vulpe atarnate la gat, pana la palarioara clos.

Florentino Ariza i-a asteptat pe punte, alaturi de autoritatile municipale, in vacarmul starnit de muzica fanfarei, de bubuitul petardelor si de cele trei suieraturi dense ale vaporului, care au invaluit cheiul in aburi. Juvenal Urbino i-a salutat pe cei iesiti in intampinarea lor cu binecunoscuta sa cordialitate, lasand fiecaruia impresia ca ii purta o afectiune aparte: mai intai capitanul navei, in uniforma de gala, apoi arhiepiscopul, dupa aceea guvernatorul si primarul cu respectivele lor consoarte, urmati de comandantul fortaretei, sosit de curand in oras dintr-un tinut al Anzilor. La coada, aproape invizibil printre atatea notabilitati, se afla Florentino Ariza, intr-un costum de stofa de culoare inchisa. Dupa ce l-a salutat pe comandantul fortaretei, Fermina a avut o usoara sovaiala in fata mainii intinse a lui Florentino Ariza. Militarul, dispus sa faca prezentarile, a intrebato-o daca se cunosteau. Ea n-a spus nici da, nici nu, dar i-a intins mana lui Florentino Ariza cu un zambet de salon. Nu era prima data cand reactiona astfel, se mai intamplase in doua imprejurari din trecut si avea sa se mai intample, iar Florentino Ariza pusese totdeauna aceasta comportare pe seama caracterului Ferminei Daza. In dupa-amiaza aceea insa, s-a intebat cu infinita sa capacitate de iluzionare daca o indiferenta atat de inversunata nu era cumva un subterfugiu folosit pentru a-si disimula o suferinta din dragoste.

A fost de ajuns acest gand ca sa-i starneasca vechile doruri. A inceput sa dea din nou tarcoale casei Ferminei Daza, cu aceeasi nerabdare ca odinioara in parculul Evangheliilor, dar nu cu intentia bine calculata de a fi vazut, ci numai ca s-o poata zari si ca sa se incredinteze ca mai exista pe lume. De data aceasta insa, era greu sa treaca neobservat. Cartierul La Manga se afla pe o insula aproape pustie, despartita de orasul istoric printr-un canal cu ape verzui si

acoperita de tufisuri de *icaco*, unde pe vremuri isi aflau adapost indragostitii duminicali. Nu de mult, vechiul pod de piatra construit de spanioli fusese daramat si inlocuit cu altul din caramida, luminat cu becuri electrice, pe unde treceau noile tramvaie cu catari. La inceput, locuitorii din La Manga au avut mult de suferit de pe urma primei uzine electrice din oras, ale carei trepidatii, neprevazute in proiect, cutremurau fara incetare pamantul. In pofida trecerii de care se bucura, nici macar doctorul Juvenal Urbino n-a putut convinge autoritatile s-o mute intr-un loc mai indepartat, pana cand, intr-un sfarsit, i-a venit in ajutor complicitatea sa bine dovedita cu Pronia Cereasca. Intr-o noapte, cazanul uzinei a sarit in aer cu o bubuitura ingrozitoare, a zburat pe deasupra vilelor noi, a survolat jumatate din oras si a facut praf galeria stravechii manastiri Sfantul Julián Ospitalierul. Desi cladirea paraginita fusese abandonata la inceputul aceluiasi an, cazanul a ucis patru puscariasi care evadasera la caderea noptii din inchisoarea locala si se ascusesera in capela.

Mahalaua aceea tihnita, cu atat de frumoase traditii amoroase, s-a dovedit insa neprielnica pentru iubirile fara de noroc atunci cand a devenit un cartier de lux. Strazile erau inecate in praf vara, mocirloase iarna si pustii mai tot timpul anului, iar casele rare, pitulate printre gradini napadite de verdeata, cu terasele lor pardosite cu mozaic, care luasera locul balcoanelor de odinioara, pareau facute anume pentru a-i descuraja pe indragostitii furisati. Din fericire, nu de mult, iesise moda promenadelor in trasuri de piata trase de un cal, iar drumul se sfarsea de obicei pe un damb de unde oricine putea privi in voie amurgurile sfasiate din octombrie, mai bine chiar decat din turnul farului, transatlanticul care trecea in fiecare joi, imens si alb, pe canalul portului, atat de aproape, incat iti venea sa-l atingi cu mana, sau rechinii care pandeau nemiscati plaja seminaristilor. Dupa o zi grea la birou, Florentino Ariza lua o birja si o pornea la plimbare, dar in loc sa lase jos cosul trasurii, asa cum faceau toti ceilalti in lunile calduroase, ramanea ascuns pe bancheta din spate, nevazut in umbra, totdeauna singur, alegand cele mai imprevizibile trasee ca sa adoarma orice banuieli ale birjarului. De fapt, din toata plimbarea nu-l interesa decat mausoleul din marmura trandafirie, pe jumatate ascuns printre tufele de banani si stufosii copaci *mango*, replica nereusita a conacelor idilice de pe plantatiile de bumbac din Louisiana. Copiii Ferminei Daza se intorceau de la scoala pe la cinci. Florentino Ariza ii vedea sosind in trasura familiei si, imediat dupa aceea, il vedea plecand la vizitele sale obisnuite pe doctorul Juvenal Urbino, dar vreme de aproape un an de zile cat a tot dat tarcoale casei, n-a putut zari nici macar umbra aceleia dupa care tanjea atata.

Intr-o dupa amiaza, cand s-a incapatinat sa-si continue plimbarea solitara, desi se pornise prima ploaie devastatoare din iunie, calul a alunecat in noroi si a cazut pe burta. Florentino Ariza si-a dat seama cu groaza ca se oprisera chiar in fata vilei Ferminei Daza si l-a implorat pe birjar s-o ia din loc, fara sa-i treaca prin cap ca insasi consternarea lui il putea da in vileag.

- Aici, nu, te rog, i-a strigat. Oriunde in alta parte, dar nu aici.

Derutat de aceasta somatie, vizitiul a incercat sa ridice calul fara sa-l mai deshame si osia trasurii s-a rupt. Florentino Ariza s-a dat jos cu chiu cu vai si a trebuit sa indure rusinea sub rapaiala ploii, pana cand alti trecatori s-au oferit sa-l duca acasa in trasura lor. In timp ce astepta, o servitoare a familiei Urbino, care il vazuse cu hainele learca si picioarele infundate in noroi pana la genunchi, i-a adus o umbrela si l-a poftit sa se adaposteasca pe terasa. Nici in cele mai nebunesti deliruri ale sale nu visase Florentino Ariza un asemenea noroc, dar in dupa-amiaza aceea ar fi preferat sa moara decat sa fie vazut de Fermina Daza in halul in care era.

Pe vremea cand locuiau in orasul vechi, cei din familia Urbino se duceau duminica pe jos la catedrala, unde asistau la liturghia de dimineata, o ceremonie mai degraba mondena decat

religioasa. Nici mai tarziu, cand s-au mutat, n-au renuntat si ani in sir au facut drumul pana acolo cu trasura, iar, uneori, mai zaboveau cu prietenii la taclale sub palmierii din piata. Dar dupa ce a fost inaltata biserica seminarului din La Manga, care avea un cimitir in preajma si chiar o plaja privata, n-au mai dat pe la catedrala decat cu prilejul marilor sarbatori. Nefiind la curent cu aceste schimbari, Florentino Ariza si-a pierdut cateva duminici la rand pe terasa de la Cafeneaua Parohiei, pandind lumea care iese de la liturghie. Cand si-a dat seama de incurcatura, s-a grabit sa se duca la biserica noua, unul din lacasurile cele mai frecventate pana acum cativa ani de lumea buna din oras, si astfel a avut prilejul sa-l vada in cele patru duminici ale lunii august pe doctorul Juvenal Urbino, care sosea totdeauna la ora opt, insotit de copii, dar fara Fermina Daza. Intr-una din acele zile, s-a plimbat prin noul cimitir din apropiere, unde bogatii locuitori ai cartierului La Manga isi construiau cavouri somptuoase, iar inima i-a tresarit cand a descoperit la umbra unei *ceiba* uriasa cel mai somptuos monument dintre toate, cu vitralii gotice, ingeri de marmura si lespezi aurii pentru intreaga familie, cu numele sapate in litere de aur. Printre ele, de buna seama, se afla si piatra de mormant pregatita pentru doña Fermina Daza de la Calle, alaturi de cea a sotului, avand un epitaf comun: *Impreuna si in pacea Domnului*.

Pana la sfarsitul anului, Fermina Daza n-a mai fost vazuta la nici o festivitate publica, nici macar la cele prilejuite de sarbatorile Craciunului, unde cei doi soti straluceau de obicei prin eleganta. Dar cele mai multe comentarii le-a starnit absenta ei de la deschiderea stagiunii de opera. In pauza, Florentino Ariza a surprins o discutie intr-un grup de spectatori care in mod sigur vorbeau despre ea, fara sa-i pomeneasca insa numele. Povesteau ca, in luna iunie, fusese zarita la miezul noptii imbarcandu-se pe transatlanticul companiei Cunard, cu destinatia Panama, si ca purta un voal cernit pe fata, ca sa ascunda urmele devastatoare ale bolii rusinoase care o rodea pe dinauntru. Cand cineva a intrebat ce rau asa de cumplit putea dobori o femeie atat de falnica, a primit un raspuns incarcat de venin:

- O doamna atat de distinsa nu poate avea decat tuberculoza.

Florentino Ariza stia ca bogatasii din tara lui nu sufereau niciodata de boli scurte. Fie se prapadeau pe neasteptate, aproape totdeauna in ajunul unei mari sarbatori, care se ducea naibii din cauza doliului, fie se stingeau pe nesimtite, macinati de suferinte indelungate si groaznice, ale caror intimitati ajungeau pana la urma de domeniul public. Recluziunea in Panama era aproape o penitenta in viata lor. Se lasau in voia doctorilor si a lui Dumnezeu la Spitalul Adventistilor, o hardughie alba, pierduta in ploile preistorice din tinutul Darién, unde bolnavii pierdeau sirul putinelor zile care le mai ramaneau de trait in odaile insingurate, cu perdele din panza ordinara la ferestre, in mirosul acela de acid fenic, despre care nimeni n-ar fi stiut sa spuna cu siguranta daca era semnul tamaduirii sau al mortii. Cei care se vindeau se intorceau cu bratele incarcate de cadouri, usor stanjeniti si parca nerabdatori sa dobandeasca iertarea pentru indiscretia de a mai fi inca in viata. Unii dintre ei se intorceau de acolo cu pantecele brazdat de cusaturi grosolane, facute parca cu sfoara de cizmarie, pe care le aratau prietenilor veniti sa-i vada, comparandu-le cu cele ale nefericitelor care pierisera sufocati de prea multa fericire, si pana la capatul vietii nu mai conteneau sa tot povesteasca despre nalucile ingeresti pe care le vazusera pe cand se aflau sub efectul cloroformului. In schimb, nimeni n-a putut afla vreodata ceva despre vedeniile bolnavilor care nu se mai intorceau acasa, indeosebi ale celor mai nefericiti dintre ei: cei care isi sfarseau zilele surghiuniti in pavilionul tuberculosilor, rapusi mai degraba de monotonia ploii decat de suferinta.

Daca ar fi fost pus sa aleaga, Florentino Ariza n-ar fi putut spune ce anume prefera pentru Fermina Daza. Mai presus de orice insa, dorea sa cunoasca adevarul, oricat de amar, dar desi l-a cautat peste tot, nu l-a putut afla. Fusese convins ca, odata si odata, cineva o sa-i dea o informatie

cat de marunta, care sa confirme zvonurile. In lumea navigatiei fluviale, care era lumea lui, nici o taina nu putea fi pastrata, nici o confidentiala nu ramanea nedeizvaluita. Cu toate acestea, nimeni nu auzise despre femeia cu valul negru. Nimeni nu stia nimic, intr-un oras unde se afla tot si unde multe lucruri erau cunoscute chiar inainte de a se intampla. Mai ales cele care ii priveau pe bogatasi. Dar pentru disparitia Ferminei Daza nu existau explicatii. Florentino Ariza continua sa-si piarda vremea prin La Manga, ascultand fara pic de evlavie slujbele din biserica seminarului, participand la festivitati care, in alte imprejurari, nu i-ar fi trezit nici un fel de interes, dar timpul nu facea decat sa-i intareasca credinta ca zvonurile erau adevarate. Totul parea normal in casa familiei Urbino, in afara de absenta mamei.

In valvora atator cercetari, a aflat alte noutati de care habar n-avea sau pe care nu le cauta, ca de pilda, vestea despre moartea lui Lorenzo Daza in satul cantabric unde se nascuse. Isi amintea ca il vazuse ani in sir participand la galagioasele infruntari dintre sahistii de la Cafeneaua Parohiei, ragusit de atata vorbit, tot mai gros si mai artagos pe masura ce se cufunda in nisipurile miscatoare ale unei batraneti nemiloase. Nu-si mai vorbisera din secolul precedent, de la acel nefericit paharel de rachiu de anason, iar Florentino Ariza nutrea convingerea ca nu-l uitase, pastrandu-i, ca si el de altfel, aceeasi ranchiuna, chiar si dupa ce isi vazuse visul cu ochii si-si capatuise asa de bine fata. Insa dorinta de a afla ceva sigur despre starea Ferminei Daza era atat de mare, incat, ca sa poata obtine o informatie de la tatal ei, incepuse sa frecventeze din nou Cafeneaua Parohiei, chiar in perioada cand acolo a avut loc istoricul turneu de sah in care Jeremiah de Saint-Amour a infruntat singur patruzeci si doi de adversari. Asa a aflat ca Lorenzo Daza murise, veste care l-a bucurat din toata inima, chiar daca stia ca pretul acelei bucurii putea fi necunoasterea adevarului. Pana la urma s-a impacat cu ideea spitalului pentru bolnavii fara de speranta, consolandu-se cu binecunoscutul proverb: *Femeie bolnava, femeie eterna*. Cand si cand, coplesit de deznadejde, se amagea cu gandul ca, daca Fermina Daza ar fi murit, stirea i-ar fi ajuns oricum la urechi, fara s-o mai caute.

N-avea sa-i ajunga niciodata. Pentru ca Fermina Daza se afla, teafara si nevatamata, la mosia unde verisoara Hildebranda traia uitata de lume, la jumatate de leghe departare de oraselul Flores de María. Plecase fara multa valva, luand aceasta hotarare de comun acord cu sotul ei, nauciti amandoi, ca niste adolescenti, de singura criza serioasa care le tulburase casnicia vreme de douazeci si cinci de ani. Se abatuse asupra lor din senin, in plina maturitate, cand, socotindu-se la adapost de orice ambuscada a necazurilor, cu copiii mari si bine educati, se pregateau sa imbatraneasca fara amaraciune. Totul fusese atat de neasteptat pentru amandoi, incat n-au vrut sa rezolve neintelegerea cu certuri, cu lacrimi si mijlocitori, dupa obiceiul locului, ci cu intelegciunea natiilor Europei, dar, nefiind nici de aici, nici de acolo, pana la urma s-au impotmolit intr-o situatie puerila care nu era de nicaieri. Intr-un moment de furie, fara sa stie macar de ce o facea, ea se hotarase sa plece, iar el, constient de propria sa vinovatie, nu fusese in stare s-o opreasca.

Intr-adevar, Fermina Daza se imbarcase la miezul noptii, in cea mai mare taina si cu obrazul acoperit de un val cernit, dar nu pe transatlanticul companiei Cunard, cu destinatia Panama, ci pe vaporasul ce facea cursa regulata la San Juan de la Ciénaga, orasul unde copilarise si de care, in ultima vreme, isi amintea cu tot mai multa nostalgie. Nesocotind vointa sotului si uzantele vremii, a plecat insotita doar de o copila de cincisprezece ani, fina ei, care crescuse laolalta cu servitorii din casa, dar toti capitaniai de pe vapoare si autoritatile din fiecare port fusesera anuntati de aceasta calatorie. Cand a luat hotararea nechibzuata de a-si parasi caminul, le-a spus copiilor ca are de gand sa se odihneasca vreo trei luni la mosia matusii Hildebranda, desi, in sine ea, era hotarata sa ramana acolo pentru totdeauna. Doctorul Juvenal Urbino, care ii cunostea prea bine incapatanarea, i-a respectat hotararea cu umilinta, ca pe o pedeapsa trimisa de

Cel de Sus pentru multele lui pacate. Dar nici n-au disparut bine in noapte luminile de pe vapor, si amandoi si-au regretat slabiciunea.

Desi au intretinut o corespondenta formala privind sanatatea copiilor si treburile gospodariei, timp de aproape doi ani nici unul din ei n-a fost in stare sa gaseasca o cale de intoarcere care sa nu fie subminata de orgoliu. In cel de-al doilea an, copiii si-au petrecut vacanta la Flores de Maria, iar Fermina Daza s-a straduit din rasputeri sa para multumita de noua sa viata. Cel putin aceasta a fost concluzia la care a ajuns Juvenal Urbino citind scrisorile pe care i le trimitea fiului sau. Pe deasupra, cam tot atunci s-a aflat acolo, in turneu pastoral, si episcopul de Riohacha, care strabatuse tot drumul sub nelipsitul baldachin si calare pe o catarca alba, cu valtrapuri brodate in aur. Pe urmele lui au navalit din toate colturile tarii lautari cu acordeoane, vanzatori ambulanti de amulete si mancare, iar imprejurimile conacului au fost asaltate timp de trei zile de schilozi si bolnavi fara speranta, atrasi nu atat de predicile docte sau de indulgentele papale, cat de faima catarcii, despre care se povestea ca savarsea adevarate minuni pe ascuns de stapan. Episcopul cunostea indeaproape familia Urbino de la Calle inca de pe vremea cand era doar un biet preot, asa ca, intr-o buna zi, pe la amiaza, a lasat balta tot balciul si a sters-o la conacul Hildebrandei. Dupa masa de pranz, in timpul careia s-a vorbit numai despre lucruri lumesti, a luat-o deoparte pe Fermina Daza, ca s-o spovedeasca. Ea a refuzat, cu amabilitate, dar cat se poate de ferm, explicandu-i ca nu se stia cu nici un pacat pe suflet. Desi nu acesta fusese scopul ei, cel putin constient, a ramas incredintata ca raspunsul avea sa ajunga acolo unde trebuia.

Doctorul Juvenal Urbino avea obiceiul sa spuna, nu fara oarecare cinism, ca vina pentru acei doi ani amari din viata lor nu-i apartinea, totul datorandu-se prostului obicei al sotiei sale de a mirosi hainele de care se dezbracau ai casei si de care se dezbraca ea insasi, ca sa stie daca trebuia sa le dea la spalat, chiar daca pareau curate. O facea inca din copilarie si niciodata nu si-ar fi inchipuit ca cei din jur ar putea sa bage de seama ceva, daca sotul ei n-ar fi observat totul chiar din noaptea nuntii. De altfel, si-a mai dat seama si ca fuma, inchisa in baie, de cel putin trei ori pe zi, ceea ce nu l-a surprins deloc, stiut fiind ca femeile din mediul ei aveau obiceiul sa se adune mai multe intr-o odaie, sa vorbeasca despre barbati, sa fumeze si chiar sa dea pe gat rachiu de doi bani, pana cadeau late pe podele. Dar obiceiul de a amusa orice haina ii ieseia in cale i s-a parut nu numai indecent, ci si nesanatos. Ea lua lotul in gluma, asa cum facea ori de cate ori n-avea chef de discutii, spunand ca Dumnezeu nu-i lipise de florile marului pe fata nasul acela iscoditor si ascutit ca un cioc de mierla galbena. Intr-o dimineata, in timp ce era plecata dupa cumparaturi, baiatul, care avea atunci trei ani, n-a mai fost de gasit in nici o ascunzatoare din casa, iar servitoarele, speriate, se apucasera sa rascoleasca si prin vecini. Cand s-a intors, in toiul cautarilor, a dat de doua, trei ori tarcoale, aduimcand ca un ogar, si si-a gasit copilul adormit intr-un sifonier, unde nimanui nu-i trecuse prin cap sa-l caute. Cand sotul a intrebat-o uluit cum de-l gasise, ea i-a raspuns:

- Dupa mirosul de caca.

La drept vorbind, mirosul nu-i servea numai ca sa stie cand trebuie sa dea rufele la spalat sau ca sa gaseasca la iuteala copii pierduti: era simtul dupa care se orienta in viata, indeosebi in viata sociala. Juvenal Urbino remarcase acest lucru chiar de la inceputul casniciei, cand ea, venetica pripasita intr-un mediu ce-i era ostil de trei sute de ani, inota prin hatisul de corali ascutiti fara a se lovi de nimeni, cu o asemenea stiinta a vietii, incat nu putea fi vorba decat de un instinct supranatural. Aceasta abilitate de temut, care isi putea avea sorgintea la fel de bine intr-o intelegiune milenara, dar si intr-o inima de piatra, s-a dovedit o adevarata belea intr-o duminica

nenorocita, inainte de slujba de dimineata, cand, mirosind din obisnuinta hainele purtate de sotul ei in ajun, Fermina Daza a avut senzatia cutremuratoare ca dormise cu un barbat strain in pat.

A mirosit mai intai haina si jiletca, in timp ce scotea lantul de ceas prins la butoniera, portcreionul, portofelul si cele cateva monede risipite prin buzunare, punandu-le rand pe rand pe masuta de toaleta, apoi a mirosit camasa tighelita, in timp ce scotea acul de cravata, butonii de topaz de la mansete, nasturele de aur de la gulerul fals, dupa aceea a mirosit pantalonii, in timp ce scotea cele unsprezece chei prinse de un inel si briceagul cu prasele de sidef, iar la sfarsit a mirosit izmenele, ciorapii si batista brodata cu monograma lui. Nu mai incapea nici o indoiala: in fiecare obiect staruia un miros pe care nu-l mai simtise niciodata de cand traiau impreuna, un miros imposibil de definit, nici de flori, nici de esente artificiale, amintind mai degraba de ceva propriu naturii umane. N-a spus nimic si nici n-a mai regasit mirosul in fiecare zi, dar din clipa aceea, n-a mai adulmecat hainele sotului din simpla obisnuinta, ca sa vada daca trebuia sa le dea la spalat, ci cu o neliniste care ii rodea maruntaiele.

Fermina Daza n-ar fi putut plasa mirosul undeva anume in programul sotului ei. Intre cursul de dimineata de la Scoala de Medicina si masa de pranz era cu neputinta, doar nici unei femei cu mintea intreaga nu i-ar fi trecut prin cap sa faca dragoste la repezeala si la asemenea ore, mai cu seama cu un musafir, cand casa era nematurata, paturile nefacute, cand trebuia sa se duca la piata, sa pregateasca pranzul, sau, ghinionul naibii, cand unul din copii, intors pe neasteptate de la scoala cu capul spart, ar fi putut s-o gaseasca despuia la unsprezece dimineata, in harababura din casa, si, unde mai pui, cu un doctor calare pe ea. In plus, stia ca doctorul Juvenal Urbino prefera sa faca dragoste numai noaptea, cand era bezna mai adanca, si doar in cazuri extreme inainte de micul dejun, cand se trezea leganat de ciripitul primelor pasarele. Dupa aceasta ora, cum spunea chiar el, era mai mare chinul sa se dezbrace si sa se imbrace la loc decat placerea unui amor cocosesc. Asa incat contaminarea hainelor nu putea avea loc decat in timp ce-si vizita bolnavii sau in serile dedicate sahului si filmului. Acest ultim aspect era greu de cercetat, pentru ca, spre deosebire de atatea prietene ale ei, Fermina Daza era prea mandra ca sa-si spioneze barbatul sau ca sa-i ceara altcuiva s-o faca pentru ea. In schimb, programul vizitelor, care parea cel mai potrivit pentru infidelitati, era si cel mai usor de verificat, intrucat doctorul Juvenal Urbino tineva o evidenta amanuntita a pacientilor si a onorariilor primite, de la prima consultatie pana in clipa in care ii petrecea pe drumul fara intoarcere cu o cruce finala si cateva cuvinte pentru odihna lor vesnica.

In cursul celor trei saptamani care au urmat, Fermina Daza n-a mai simtit mirosul din haine timp de cateva zile, l-a regasit apoi cand se astepta mai putin si l-a descoperit mai persistent ca niciodata cateva zile la rand, desi una din ele fusese o duminica petrecuta in familie, cand ei doi nu se despartisera nici o clipa. Intr-o dupa amiaza s-a trezit fara sa vrea in biroul lui, de parca o persoana straina ii luase locul, incercand sa descifreze cu o superba lupa de Bengal incalcitele insemnari despre consultatiile din ultima luna. Era prima oara ca intra singura in biroul acela mirosind a creozot, intesat de carti legate in pielea unor animale necunoscute, de fotografiile aproape sterse ale unor grupuri de scolari, de diplome tiparite pe pergament, de astrolaburi, de pumnale frumos cizelate, colectionate ani in sir. Un sanctuar tainic pe care il considerase totdeauna ca singura parte a vietii intime a sotului ei la care n-avea acces pentru ca nu facea parte din dragoste, asa incat in rarele ocazii cand intra acolo o facea in prezenta lui si in mare graba. Simtea ca nu avea dreptul sa intre singura si cu atat mai putin sa scotoceasca, facand cercetari care i se pareau indecente. Dar nu mai putea da inapoi. Voia sa afle adevarul si il cauta cu o neliniste aproape la fel de cumplita ca si teama de a-l gasi, impinsa de la spate de o rabufnire mai puternica decat trufia ei innascuta, mai navalnica decat demnitatea ei: un supliciu fascinant.

N-a putut lamuri nimic, pentru ca toti pacientii lui, in afara, bineinteles, de prietenii comuni, alcatuiau o lume inaccesibila ei, cu oameni fara identitate, care nu puteau fi cunoscuti dupa chip, ci dupa dureri, nu dupa culoarea ochilor sau dupa ascunzisurile inimii, ci dupa dimensiunile ficatului, dupa depunerile de pe limba si din urina, sau dupa halucinatiile din noptile cu febra. Oameni care credeau in sotul ei, inchipuindu-si ca traiau numai datorita lui, cand, de fapt, traiau pentru el, si care sfarseau redusi la o fraza scrisa chiar de mana lui in josul fisei medicale: *Odihneste-te in pace, Domnul te asteapta la Poarta Raiului*. Dupa doua ore de cautari zadarnice, Fermina Daza a iesit din birou cu senzatia ca se lasase ispitita de indecenta.

Sub imboldul propriei imaginatii, a inceput sa pandeasca orice schimbare din purtarea sotului. I se parea evaziv, fara chef la masa si in pat, predispus la exasperare si la replici ironice, iar cand ramanea acasa, nu mai era barbatul linistit de altadata, ci un leu in cusca. Pentru prima data de cand erau casatoriti, i-a supravegheat intarzierile, le-a controlat minut cu minut, insirandu-i tot felul de minciuni ca sa poata scoate de la el adevarul, dar contradictiile din raspunsurile lui sfarseau prin a o rani de moarte. Intr-o noapte s-a trezit inspaimantata de o nalu-cire. Se facea ca el o privea prin intuneric cu ochii parca incarcati de ura. Mai traise asemenea spaime in adolescenta, cand il vedea pe Florentino Ariza la picioarele patului, numai ca naluca lui nu raspandea in jur ura, ci iubire. In plus, de data aceasta nu mai era vorba de o plasmuire a mintii: sotul ei era treaz la doua noaptea si, ridicat in capul oaselor o privea cum dormea, dar cand l-a intrebat de ce o facea, el a negat. Si-a lasat din nou capul pe perna si i-a spus:

- Probabil ca ai visat.

Dupa intamplarea din noaptea aceea si dupa altele asemanatoare din aceeasi perioada, cand nu mai stia cu siguranta unde se sfarsea realitatea si unde incepea visul, Fermina Daza a avut ametitoarea senzatia ca e pe cale sa-si piarda mintile. In cele din urma, si-a dat seama ca sotul ei nu se impartasise de Inaltare si nici in cele doua duminici care au urmat, iar in cursul acelui an nu gasise timp pentru meditatie si reculegere. Cand l-a intrebat carui fapt se datorau acele schimbari neobisnuite pentru sanatatea lui spirituala, a primit un raspuns in doi peri. Acesta a fost momentul hotarator, pentru ca, de la prima comuniune, la varsta de opt ani, el nu lasase niciodata sa treaca o sarbatoare atat de mare fara sa se impartaseasca. Si-a dat seama, asadar, nu numai ca sotul ei se afla in pacat de moarte, dar si ca era hotarat sa staruie in el, de vreme ce nu mai simtea nevoia sa ceara sprijin duhovnicului sau. Niciodata nu-si imaginase ca va suferi atat de cumplit pentru ceva intru totul opus iubirii, dar n-avea ce face, ii venise si ei randul, asa incat, ca sa nu moara de durere, nu-i mai ramanea alta solutie decat sa dea foc cuibului de vipere care ii inveninau maruntaiele. Zis si facut. Intr-o dupa-amiaza, in timp ce sotul ei isi termina lectura zilnica pe terasa, s-a asezat langa el si s-a apucat sa teasa ciorapii rupti. Pe neasteptate, si-a lasat lucrul in poala, si-a ridicat ochelarii pe frunte si l-a interpelat fara nici o urma de asprime in glas:

- Doctore.

Cufundat in lectura romanului *L'Ile des pingouins*, pe care toata lumea il citea in acele zile, el i-a raspuns fara sa iasa la suprafata: *Oui*. Ea insista:

- Uita-te in ochii mei.

El se supuse, privind-o fara s-o vada prin lentilele aburite ale ochelarilor de citit, dar n-a mai fost nevoie sa si-i scoata ca sa-i simta jarul din privire.

- Ce s-a intamplat ?, o intreba.

- Tu stii mai bine decat mine, spuse ea.

N-a mai rostit alte cuvinte. Si-a pus din nou ochelarii pe nas si si-a vazut mai departe de treaba. Doctorul Juvenal Urbino a inteles atunci ca nesfarsitele ceasuri de zbucium se sfarsisera. Nu si-a simtit insa inima zguduita ca de un cutremur, asa cum prevazuse, ci cuprinsa dintr-o data de o pace adanca. Era sentimentul de mare usurare ca se intamplase mai devreme decat se astepta ceea ce, oricum, tot trebuia sa se intample: naluca domnisoarei Barbara Lynch trecuse, in sfarsit, pragul casei.

Cand o vazuse cu patru luni in urma asteptandu-si randul la dispensarul de la Spitalul Filantropiei, doctorul Juvenal Urbino simtise ca in destinul sau intervenise ceva ireparabil. Era o mulatra inalta, eleganta, cu oase mari, cu pielea de culoarea melasei, iar in dimineata aceea purta o rochie rosie cu buline albe si o palarie din acelasi material, cu niste boruri foarte mari, care ii umbreau pleoapele. Parea de un sex mai bine definit decat ceilalti muritori. Doctorul Juvenal Urbino nu dadea consultatii la dispensar, dar de cate ori trecea pe acolo si avea timp, intra ca sa le aminteasca fostilor sai studenti ca nu exista medicament mai bun decat un bun diagnostic. A facut tot ce a putut ca sa fie de fata la consultul mulatrei ce navalise pe neasteptate in viata lui, straduindu-se insa sa se comporte in asa fel incat discipolii sa nu-i surprinda nici un gest care sa nu para intamplator, si abia daca i-a aruncat o privire, dar si-a intiparit foarte bine in minte datele identitatii ei. In aceeasi zi, dupa ultima vizita, l-a pus pe vizitiu sa treaca pe strada unde, asa cum retinuse la dispensar, se afla locuinta ei si, intr-adevar, a zarit-o pe terasa, odihnindu-se sub adierea racoroasa a vantului de primavara.

Cocotata pe piloni in mlastina Mala Crianza, vopsita toata in galben, de la pereti pana la acoperisul de tabla, cu perdele din panza groasa la ferestre, cu garoafe si ferigi in ghivecele atarnate la intrare, casa era aidoma celor din Antile. In colivia agatata de streasina canta un turpial. Peste drum era o scoala primara, iar copiii care se buluceau la intrare l-au obligat pe vizitiu sa traga de haturi ca sa nu i se sperie calul. A fost un adevarat noroc, pentru ca, gratie acestei intamplari, domnisoara Barbara Lynch a avut timp sa-l recunoasca pe doctor. L-a salutat ca pe un vechi cunoscut si l-a invitat la o cafea, grabindu-se, intre timp, sa faca ordine prin casa, iar el, uitandu-si tabieturile, a acceptat, fericit sa o poata asculta povestindu-si viata, singurul lucru care il mai interesa incepand din acea dimineata si singurul care avea sa-l mai intereseze, fara o clipa de ragaz, in urmatoarele luni. De mult, imediat dupa ce se insurase, un prieten il avertizase de fata cu tanara sa sotie, ca, mai devreme sau mai tarziu, va trebui sa se confrunte cu o pasiune pustiitoare, care ii va pune in mare cumpana casnicia. El, care credea ca se cunoaste foarte bine, fiind sigur de trainicia radacinilor sale morale, a ras auzind asemenea prevestire. Ei bine, ceasul acela sosise.

Domnisoara Barbara Lynch, doctor in teologie, era fiica unica a unui pastor protestant, negru si uscativ, care colinda calare pe o catarca mahalalele saracacioase de pe malurile mlastinilor, propovaduind cuvantul unui Dumnezeu al carui nume doctorul Juvenal Urbino il scria, ca si pe al altora, cu litera mica, pentru a-l deosebi de al sau. Vorbea o spaniola destul de corecta, iar ezitarile nu faceau decat sa-i sporeasca farmecul. Urma sa implineasca douazeci si opt de ani in decembrie, divortase nu de mult de alt pastor, discipol al tatalui ei, iar casnicia aceea nefericita, care nu rezistase mai mult de doi ani, ii spulberase orice dorinta de a recidiva. Si adaugase: "Singura mea dragoste e turpialul". Doctorul Urbino era insa prea preocupat ca sa-i mai treaca prin cap ca o spusese intentionat. Dimpotriva: se intreba buimacit daca atatea facilitati dintr-o data nu erau cumva o capcana pe care i-o intindea Dumnezeu, pentru ca mai tarziu sa-l faca sa plateasca cu varf si indesat, dar imediat si-a alungat din minte un asemenea gand ca pe o elucubratie teologica datorata starii de confuzie in care se afla.

În clipa când se pregatea să plece, a amintit că din întâmplare de consultatia medicală din aceea dimineață, știind că nimic nu-i face mai mare plăcere unui bolnav decât să-i vorbești despre suferințele lui, iar ea i-a vorbit cu atata farmec despre propriile sale suferințe, încât el i-a promis să revină a doua zi, la patru fix, ca să-o consulte pe îndelete. Ea s-a speriat. Știa că nu-si putea permite să apeleze la un medic atât de renumit, dar el o liniști: "În profesia noastră facem în așa fel încât bogatii să plătească și pentru cei săraci". Apoi își însemnă în agenda de buzunar: *Domnisoara Barbara Lynch, mlastina Mala Crianza, sambata, 4 p.m.*. Câteva luni mai târziu, Fermina Daza avea să citească această însemnare, completată cu detalii privind diagnosticul, tratamentul și evoluția bolii. Numele i-a atras imediat atenția și s-a gândit pentru o clipă că era una din actritele alea destrăbate de pe vapoarele care transportau banane la New Orleans, dar când a citit adresa și-a spus că, probabil, era din Jamaica și, pe deasupra, negresa, bineînțeles, așa încât a înlăturat-o fără regrete de pe lista preferințelor sotului ei.

Doctorul Juvenal Urbino a ajuns la întâlnirea de sâmbătă cu zece minute mai devreme, când domnisoara Lynch nici nu apucase bine să se îmbrace pentru vizită. De mult, încă de pe vremea când se afla la Paris și trebuia să se prezinte la un examen, nu mai cunoscuse o asemenea stare de tensiune. Întinsă pe un pat de campanie, îmbracată într-un combinezon subțire de matase, domnisoara Lynch era de o netărmurită frumusețe. Totul la ea era mare și intens: coapsele de sirena, pielea ca un jar mocnit, sanii buimaci, gingiile diafane cu dinți perfecti, corpul întreg, răspândind un miros sanatos, acelasi miros omenesc pe care Fermina Daza îl descoperise în hainele sotului său. Se dusesse la dispensar pentru că o supărau, așa cum spunea chiar ea cu atata grație, niste *crampe ca un sfredel*, iar doctorul Urbino a fost de părere că asemenea simptome nu erau de neglijat. Așa încât a palpat-o mai degrabă cu intenție decât cu atenție și, descoperind cu uimire, pe măsura ce-și uita propriile cunoștințe, că faptura aceea minunată era la fel de frumoasă pe dinauntru ca și pe dinafara, se lăsa în voia deliciilor pipăitului, nu ca cel mai bun medic de pe litoralul Caraibilor, ci ca un muritor de rand, torturat de instinctele dezlătuite. Numai o singură dată i se mai întâmplase ceva asemanător în austeră sa carieră de medic, iar aceea fusese cea mai rusinoasă zi din viața, pentru că pacienta i-a îndepărtat indignată mâna, să-a așezat pe pat și i-a spus: "Ce vrei dumneavoastră se poate întâmpla, dar nu așa". Domnisoara Lynch, în schimb, i-a lăsat mainile să-o mângâie în voie, iar când a fost sigură că medicul nu se mai gândea la știința lui, i-a spus:

- Eu credeam că așa ceva nu e permis de etică. Transpirat tot, de parca abia iese imbrăcat dintr-un

iaș, el îi răspunse în timp ce-și ștergea mainile și fata cu un prosop:

- Etică își închipuie că noi, medicii, suntem de lemn.

Ea îi întinse o mână recunoscătoare și continua:

- Ce credeam eu n-are nici o legătură cu ce se poate întâmpla. Ia gândește-te ce ar însemna pentru o biată negresă de rand că mine să-mi acorde atenție un barbat atât de renumit.

- De când v-am cunoscut, n-am încetat nici o clipă să mă gândesc la dumneavoastră, spuse el.

A fost o marturisire atât de umilă încât îi stârnea mila. Dar ea l-a crutat de orice stânjeneală cu un hohot de ras care a umplut de lumină dormitorul.

- Mi-am dat seama de cand te-am vazut la spital, doctore, spuse. Oi fi eu negresa, dar proasta nu sunt.

N-a fost deloc usor. Domnisoara Lynch tinea sa-si pastreze onoarea nepatata, pretindea siguranta si iubire, exact in aceasta ordine, si credea ca le merita. I-a oferit doctorului Urbino ocazia s-o seduca, dar nu i-a ingaduit sa intre in camera nici macar atunci cand era singura acasa. I-a permis, in schimb, sa repete ceremonia palparii si auscultarii cu oricate violari etice dorea, dar fara s-o dezbrace. La randul sau, el a perseverat in asediile zilnice, nefiind in stare sa dea drumul momelii dupa ce muscase din ea. Din motive de ordin practic, o relatie mai indelungata cu domnisoara Lynch era aproape imposibila, dar el era prea slab ca sa se opreasca la timp, asa cum la fel de slab avea sa se dovedeasca mai tarziu ca sa continue. Acesta era cusurul lui.

Reverendul Lynch nu avea un program regulat, putea pleca oricand pe catarca lui cocosata sub povara desagilor cu biblie, brosure de propaganda si provizii, iar de intors, se intorcea cand te asteptai mai putin. Alt inconvenient era scoala de peste drum, unde copiii isi turuiau lectiile privind pe fereastra, iar cel dintai lucru pe care il zureau era casa de pe celalalt trotuar, cu usile si ferestrele larg deschise inca de la sase dimineata, astfel incat o puteau vedea pe domnisoara Lynch atarnand colivia de streasina pentru ca turpialul sa invete lectiile turuite de ei, o vedeau cu un turban colorat pe cap turuindu-le si ea, cu stralucitoarea ei voce caraibiana, in timp ce deretica prin casa, o vedeau apoi stand in tinda si cantand singura in engleza psalmii dupa-amiezii.

Ar fi trebuit ales un moment in care copiii nu erau la scoala, iar posibilitati nu existau decat doua: fie in pauza de la pranz, intre douasprezece si doua, cand doctorul se ducea la masa, fie spre seara, cand copiii plecau acasa. Solutia din urma s-a dovedit cea mai potrivita, desi cam tot atunci doctorul isi termina vizitele si nu-i ramanea prea mult timp ca sa ajunga acasa pentru cina. A treia problema, si cea mai grava pentru el, era propria sa conditie. Trasura, la care nu putea renunta si care, pe deasupra, era bine cunoscuta in oras, il astepta totdeauna la poarta. Si l-ar fi putut face complice pe vizitiu, intocmai cum procedau mai toti prietenii lui de la Clubul Social, dar asa ceva nu-i statea in obicei. Cand vizitele la domnisoara Lynch au devenit prea batatoare la ochi, insusi batranul vizitiu in livrea a indraznit sa-l intrebe daca nu era mai bine sa vina si sa-l ia mai tarziu, ca sa nu stea trasura asa de mult in fata casei. Doctorul Urbino a avut o reactie neobisnuita pentru felul sau de a fi si i-a taiat-o scurt:

- De cand te cunosc, e prima oara ca te aud spunand ceva necuvenit. Ei bine, o sa ma fac ca n-am auzit nimic.

Nu exista nici o solutie. Intr-un oras ca acesta era cu neputinta sa pastrezi secretul unei boli atata timp cat trasura doctorului oprea la poarta. Uneori, medicul insusi, din proprie initiativa, se hotara sa faca drumul pe jos, daca distanta nu era prea mare, sau sa ia o birja, ca sa evite astfel presupunerile rautacioase ori premature. Asemenea tertipuri nu erau insa de prea mare ajutor, pentru ca adevarul putea fi descoperit si cu ajutorul retetelor, usor de descifrat la farmacie, motiv pentru care doctorul Urbino prescria, pe langa medicamentele absolut necesare, si altele inutile, ca sa apere in acest fel dreptul sacru al oricarui bolnav de a muri in pace si de a-si duce in mormant taina bolii. Desigur ca pentru trasura oprita in fata casei domnisoarei Lynch puteau fi gasite justificari dintre cele mai oneste, dar nu pentru multa vreme si, in orice caz, nu pentru cata si-ar fi dorit el: toata viata.

Lumea i se parea un adevarat iad. Caci, odata potolita prima nebunie, amandoi si-au dat seama de riscuri, iar doctorul Juvenal Urbino n-a avut niciodata taria sa infrunte un scandal public. In febra delirului promitea totul, dar dupa ce trecea tot, lasa totul pentru mai tarziu. In

schimb, pe masura ce crestea dorinta de a fi alaturi de ea, sporea si teama de a o pierde, astfel incat intalnirile ajunsesera din ce in ce mai grabite si mai anevoioase. Nu se mai putea gandi la altceva. Astepta dupa-amiezile intr-o stare insuportabila de incordare, uita de alte intalniri, uita de tot, in afara de ea, dar in timp ce trasura se apropia de mlastina Mala Crianza, se ruga sa se intample ceva neasteptat, care sa-l oblige sa treaca mai departe. Uneori chiar se bucura cand zarea de la coltul strazii parul ca de bumbac al reverendului Lynch, care citea pe terasa, in timp ce, in salon, fiica lui ii invata pe copiii din cartier Evanghelia. Atunci se intorcea fericit acasa, ca sa nu sfideze pe mai departe hazardul, dar mai tarziu simtea ca innebuneste de nerabdare, dorindu-si sa fie din nou, in fiecare zi, din zori pana-n noapte, ora cinci dupa-amiaza cea de toate zilele.

Cand trasura oprita in fata casei a devenit prea batatoare la ochi, se parea ca relatia lor nu mai putea continua, iar dupa trei luni, ajunsesera de-a dreptul ridicola. Fara a mai avea timp sa-si spuna ceva, domnisoara Lynch intra in dormitor imediat ce-l vedea sosind pe amantul grabit. In zilele cand il astepta, isi puna o fusta jamaicana, larga, cu volane si flori rosii, dar fara nici un fel de lenjerie pe dedesubt, fara nimic, imaginandu-si ca aceasta facilitate avea sa-l ajute sa-si invinga spaima. O urma gafaind, learca de sudoare, se repezea ca un glont in dormitor, azvarlind pe jos tot, bastonul, trusa de medic, palaria panama, si facea dragoste in pripa, cu pantalonii lasati pe vine. cu sacoul incheiat, ca sa nu-l stanjeneasca, cu lantul de aur al ceasului prins de jiletca, cu pantofii in picioare, cu tot, preocupat mai degraba sa plece cat mai repede decat sa-si satisfaca placerea. Ea ramanea cu buzele umflate si abia daca apuca sa intre in tunelul propriei sale singuratati cand el se incheia din nou la nasturi, epuizat, de parca ar fi facut dragoste la hotarul dintre viata si moarte, cand, de fapt, isprava pe care o savarsise nu era decat partea de efort fizic din actul iubirii. Important insa era ca nu depasise timpul: atata cat sa faca o injectie intravenoasa intr-un tratament de rutina. Atunci se intorcea acasa rusinat de propria sa slabiciune, dorindu-si sa moara, blestemandu-se pentru ca n-avea destul curaj ca sa-i ceara Ferminei Daza sa-i dea jos pantalonii si sa-l puna cu fundul pe jaratic. Nu cina, isi facea rugaciunea fara tragere de inima, iar in pat, se prefacea ca isi continua lectura de la pranz, in timp ce nevasta-sa se tot invartea prin casa, punand ordine in lume inainte de culcare. Pe masura ce il cuprindea somnul si capul i se apleca peste carte, se cufunda in hatisul domnisoarei Lynch, in mireasma ei de dumbrava impietrita ca o statuie intinsa pe un mormant, in patul ei unde si-ar fi dorit sa moara, si din acea clipa nu mai era in stare sa se gandeasca la altceva decat la ora cinci dupa-amiaza de maine, cand ea il va astepta fara nimic altceva sub fusta de zanatica din Jamaica decat muntele ei cu un somoiog negru deasupra: cercul infernal.

De cativa ani incepuse sa simta povara propriului trup. Recunostea simptomele. Citise despre ele in manuale, le constatase pe viu la pacientii mai varstnici, fara antecedente grave, care intr-o buna zi se apucau sa descrie diverse sindromuri cu atata exactitate incat pareau luate direct din cartile de medicina, desi, pana la urma, se dovedeau a fi imaginare. Profesorul sau de pediatrie de la Hôpital de la Salpêtrière il sfatuise sa-si aleaga medicina infantila, cea mai onesta specialitate dintre toate, intrucat copiii se imbolnavesc numai cand sunt cu adevarat bolnavi si nu pot comunica cu medicul prin cuvinte conventionale, ci doar prin intermediul simptomelor concrete ale unor boli reale. Adultii, in schimb, incepand de la o anumita varsta, fie au simptomele fara boli, fie si mai rau: boli grave care prezinta simptomele altora inofensive. El ii amagea cu paliative, asteptand ca timpul sa rezolve totul, pana cand se obisnuiau cu suferinta si n-o mai simteau dupa ce convietuisera cu ea in groapa de gunoi a batranetii. Dar niciodata nu-i trecuse prin minte ca un medic la varsta lui, care credea ca vazuse tot pe lumea asta, s-ar putea pierde cu firea, simtindu-se bolnav cand, de fapt, nu era. Sau chiar mai rau decat atat: ca nu si-ar accepta, din simpla prejudecata stiintifica, suferinta, cand, de fapt, era bolnav. Inca de la patruzeci de ani, mai in gluma, mai in serios, afirmase de la catedra: "In viata nu am nevoie decat

de cineva care sa ma inteleaga.' Dar cand s-a trezit ratacind prin labirintul domnisoarei Lynch, toate astea nu i s-au mai parut o gluma.

Toate simptomele reale sau imaginare ale pacientilor sai mai varstnici se ingramadisera in trupul sau. Isi simtea ficatul cu atata precizie, incat ar fi putut spune cat era de mare fara sa-l mai palpeze. Isi simtea rinichii torcand ca o pisica adormita, simtea stralucirea irizata a vezicii, zumzetul sangelui in artere. Uneori, se trezea dimineata cu senzatia ca se inabusa ca un peste pe uscat. Avea apa la inima. O simtea gresind ritmul, pierzand pasul, ca la marsurile militare de la colegiu, o data, si inca o data, iar la sfarsit, o simtea revenindu-si, caci mare si milostiv e Domnul. Dar in loc sa apeleze la remediile cu care incerca sa le alunge bolnavilor teama, el se lasa prada deznadejdii, paralizat de groaza. Nu se inselase: chiar si la cei cincizeci si opt de ani ai sai, nu avea nevoie in viata decat de cineva care sa-l inteleaga. S-a gandit, asadar, la Fermina Daza, fiinta care il iubea mai mult decat oricine, pe care el o iubea cel mai mult in lumea asta si fata de care tocmai isi facuse datoria, ca sa se poata simti cu cugetul impacat.

Totul se intamplase in dupa-amiaza cand ea l-a intrerupt din lectura cerandu-i s-o priveasca drept in ochi, iar el a simtit pentru prima oara ca cercul sau infernal fusese descoperit. Nu stia cum, fiind cu neputinta ca Fermina Daza sa descopere adevarul doar cu ajutorul mirosului.

Oricum, stia foarte bine, si nu de azi, de ieri, ca in orasul asta era imposibil sa pastrezi un secret. La putin timp dupa aparitia primelor posturi particulare de telefon, cateva casnicii care pareau trainice s-au destramat din cauza telefoanelor anonime, iar multe alte familii, inspaimantate, au renuntat sau au ezitat ani in sir sa si le instaleze. Doctorul Urbino stia ca sotia lui se respecta prea mult ca sa permita o incercare de delatiune anonima prin telefon si nu-si putea imagina pe cineva atat de indraznet incat s-o faca dandu-si numele. In schimb, ii era teama de metoda veche: un biletel strecurat pe sub usa de o mana necunoscuta putea fi mult mai eficace, nu numai pentru ca garanta dublul anonim al expeditorului si al destinatarului, dar si din pricina ca obarsia sa legendara permitea sa i se atribui o oarecare legatura cu vrerea Proniei Ceresti.

Gelozia le ocolise caminul: in cei peste treizeci de ani de pace conjugala, doctorul Urbino se laudase nu o data in public, si pana atunci spusese adevarul, ca el e aidoma chibriturilor suedeze, care nu se aprind decat frecate de propria lor cutie. Nu stia insa cum ar fi putut reactiona o femeie atat de orgolioasa ca a lui, cu atata demnitate ca ea si cu un caracter atat de puternic, fata de o infidelitate dovedita. Asa incat, dupa ce s-a uitat in ochii ei, nu i-a trecut altceva prin minte decat sa-si lase din nou privirea in jos, ca sa-si ascunda tulburarea, si sa se prefaca mai departe pierdut in dulcile meandre ale insulei Alca, in timp ce-si framanta mintea cum sa iasa din incurcatura. Fermina Daza n-a mai spus nici ea nimic. Dupa ce a terminat de tesut ciorapii, a aruncat toate lucrurile de-a valma in cosul de cusut, a dat la bucatarie dispozitiile pentru masa de seara si s-a dus in dormitor.

Dar, in momentul acela, hotararea lui era luata, asa incat la cinci dupa-amiaza n-a mai trecut pe la domnisoara Lynch. Joramintele de iubire eterna, casa discreta numai pentru ea, unde s-o poata vizita fara teama, fericirea tihnita pana la moarte, toate fagaduielile pe care i le facuse infierbantat de patima au ramas uitate pe veci. Ultimul semn primit de la el a fost o diadema cu smaralde, pe care vizitiul i-a inmanat-o domnisoarei Lynch fara comentarii, fara nici un mesaj, fara nici o nota scrisa, intr-o cutiuta infasurata anume in hartie de farmacie, pentru ca mesagerul sa creada ca era vorba de un medicament urgent. De atunci, n-a mai zarit-o nici macar din intamplare pana la sfarsitul vietii, si numai Dumnezeu stie cat a suferit din pricina acestei eroice hotarari, cate lacrimi amare a trebuit sa verse inchis in closet, ca sa poata supravietui catastrofei

sale launtrice. La ora cinci, in loc sa se duca la ea, si-a marturisit plin de cainta pacatele inaintea duhovnicului, iar duminica urmatoare s-a impartasit cu inima zdrobita de durere, dar cu sufletul impacat.

Chiar in seara renuntarii, in timp ce se pregatea de culcare, s-a jeluait Ferminei Daza, vorbindu-i despre insomniile lui matinale, despre junghiurile subite, despre plansul care il podidea pe inserat, simptome cifrate ale iubirii tainuite, pe care el i le insira ca si cand ar fi fost vorba de neajunsurile batranetii. Trebuia sa-si descarce sufletul fata de cineva ca sa nu moara, ca sa nu fie nevoit sa povesteasca adevarul, si, la urma urmei, atare spovedanii erau de mult consfintite in ritualul domestic al iubirii. Ea l-a ascultat cu atentie, dar fara sa-l priveasca, fara sa scoata o vorba macar, in timp ce-i lua hainele de care se dezbraca. Mirosea fiecare lucru fara sa-si tradeze furia si-l arunca la intamplare in cosul cu rufe murdare. N-a descoperit mirosul, dar era totuna: nu intrasera zilele in sac. Inainte de a ingenunchea in fata micului altar din dormitor, ca sa-si faca rugaciunea, el si-a incheiat pomelnicul necazurilor cu un suspin trist si sincer: "Mi-e teama c-o sa mor." Ea nici n-a clipit cand i-a raspuns:

- Ar fi cel mai bun lucru. Asa o sa ne putem gasi amandoi linistea.

!!
 !!Cu ani în urma, fiind bolnav,
 trecuse printr-o criza gravă și îi vorbise despre posibila sa moarte, iar ea îi daduse aceeași replică
 brutală. Doctorul Urbino o pusese pe seama firii neîndurătoare a femeilor, grație căreia pământul
 continua să se rotească în jurul soarelui, nesciind la acea vreme că ea se baricada în spatele furiei
 ca să-și ascundă frica. Și cu atât mai mult când era vorba de cea mai cumplită dintre toate:
 spaima că ar putea rămâne fără el.

De data aceasta insa, era sigur ca ii dorise din toata inima moartea si o asemenea constatare l-a speriat pana la urma. Ceva mai tarziu, a auzit-o suspinand prin intuneric, muscand perna ca sa n-o simta el. Intamplarea l-a descumpanit de-a binelea, fiindca ea nu plangea usor, indiferent daca era vorba de dureri trupești sau sufletești. Plangea doar cand era foarte furioasa, dar mai ales cand mania ei isi avea originea in teama de vinovatie, si atunci, cu cat plangea mai tare, se infuria si mai mult, neputandu-si ierta slabiciunea si smiorcaielile. El n-a indraznit s-o consoleze, stiind ca ar fi fost ca si cum ar fi incercat sa mangaie o tigroaica ranita de moarte, nici n-a avut curajul sa-i spuna ca motivele plansului ei disparusera chiar in acea dupa-amiaza, fiind smulse din radacina pentru totdeauna pana si din amintirea lui.

Biruit de oboseala, a atipit cateva minute. Cand s-a trezit, ea aprinsese veioza si statea cu ochii deschisi, dar fara sa planga. Ceva definitiv se intamplase in timp ce el dormea: rascolite de chinurile geloziei, toate sedimentele adunate pe fundul varstei de-a lungul atator ani se ridicasera la suprafata si o imbatranisera intr-o singura clipa. Induiosat de ridurile ei instantanee, de buzele ei ofilite, de cenusa din parul ei, incerca s-o convinga sa doarma: era trecui de ora doua. Ea ii vorbi fara sa-l priveasca, dar fara urma de manie in glas, aproape cu blandete:

- Am dreptul sa stiu cine e.

Atunci el ii povesti totul, simtind ca-si lua de pe suflet o povara cat lumea de grea, convins ca ea stia si nu voia sa afle decat amanuntele. Se insela, de buna seama, asa incat, in timp ce el vorbea, ea incepu din nou sa planga, lasand, de data asta, sa-i curga in voie lacrimile mari si sarate care ii siroiau pe obraz, si o ardeau pe camasa de noapte, si-i parjoleau viata toata, din pricina ca el nu se comporta asa cum asteptase ea cu inima cat un purice, adica sa nege totul pana

la capatul vietii, sa se indigneze de atare calomnie, sa dea dracului rahatul asta de societate care calca in picioare, fara sa se sinchiseasca macar, onoarea semenilor, sa ramana nepasator chiar si in fata celor mai coplesitoare dovezi ale infidelitatii: pe scurt, ca un adevarat barbat. Cand insa i-a mai povestit ca se spovedise in dupa-amiaza aceea, a crezut c-o sa orbeasca de manie. Inca din scoala nutrea convingerea ca oamenii bisericii sunt lipsiti de orice har dumnezeiesc. Desi era vorba de o discrepanta esentiala in armonia casniciei lor, cu timpul reusera s-o depaseasca fara prea mare greutate. Dar faptul ca-i ingaduisa duhovnicului sau sa se amestece pana intr-atata intr-o intimitate care era si a ei, depasea orice inchipuire.

- Ori ii povestesti lui, ori unei precupete din piata, totuna.

Pentru ea, asa ceva insemna sfarsitul. Era sigura ca barfele pe seama lor umblau din gura in gura mai inainte ca sotul ei sa-si fi terminat penitenta, iar sentimentul de umilinta pe care i-l provoca aceasta convingere i se parea mult mai greu de suportat decat rusinea, si furia, si nedreptatea infidelitatii. Si colac peste pupaza, fir-ar al dracului sa fie: cu o negresa. El o corecta: "Mulatra". Dar atunci orice precizare era de prisos: ea terminase.

- Tot un drac, spuse. Abia acum imi dau eu seama: era un miros de negresa.

Toate astea s-au intamplat intr-o luni. Vineri seara, la ora sapte, Fermina Daza s-a imbarcat pe vaporasul de San Juan de la Ciénaga, doar cu un cufar, intovarasita de fina ei si cu obrazul ascuns sub mantila, ca sa evite orice intrebari si ca sa-l scuteasca de altele asemenea pe sotul ei. Doctorul Juvenal Urbino n-a insotit-o in port, pentru ca asa stabilisera impreuna, dupa o discutie epuizanta de trei zile, in cursul careia au mai hotarat ca ea sa plece la mosia verisoarei Hildebranda Sánchez din localitatea Flores de María, unde urma sa ramana o vreme, pentru a reflecta mai bine inainte de a lua decizia finala. Necunoscand adevaratele motive, copiii au luat-o ca pe o calatorie de nenumarate ori amanata, pe care chiar ei si-o doreau de mult. Doctorul Urbino a aranjat in asa fel lucrurile incat nimeni din cercul lor de prieteni perfizi sa nu poata face speculatii malitioase si s-a descurcat de minune, reusind sa stearga orice urma, motiv pentru care Florentino Ariza, desi avea la indemana destule mijloace de investigare, n-a fost in stare sa afle nimic despre disparitia Ferminei Daza. Sotul nu avea nici o indoiala ca ea se va intoarce acasa imediat ce ii va trece furia. Ea, in schimb, a plecat convinsa ca furia nu-i va trece niciodata.

Foarte curand insa, avea sa descopere ca aceasta hotarare exagerata nu era atat rodul sentimentelor, cat al nostalgiei. Dupa voiajul din luna de miere, mai fusese de cateva ori in Europa, in ciuda celor zece zile de calatorie pe mare, si de fiecare data se simtise fericita. Cunostea lumea, invatase sa traiasca si sa gandeasca altfel, dar niciodata nu se mai intorsese la San Juan de la Ciénaga dupa zborul nereusit in balon. Calatoria prin tinutul verisoarei Hildebranda avea pentru ea semnificatia unei izbaviri, chiar daca tarzie. N-o planuise in urma dezastrului matrimonial: o avea de mult in minte. Chiar si numai gandul de a-si regasi locurile dragi unde isi petrecuse adolescenta reprezenta o consolare in cumpana prin care trecea.

Desi fusese avertizata, cand a debarcat impreuna cu fina ei la San Juan de la Ciénaga, a avut nevoie de tot calmul si taria sa de caracter ca sa-l poata recunoaste. Comandantul civil si militar al orasului, caruia ii fusese recomandata, a invitat-o la o plimbare cu trasura oficiala pana la plecarea trenului spre San Pedro Alejandrino, unde voia sa ajunga cu orice pret, ca sa vada cu ochii ei daca, asa cum se povestea, patul in care murise Eliberatorul era la fel de mic ca al unui copil. De data aceasta Fermina Daza si-a revazut orasul in lancezeala amiezii. A revazut strazile, care aratau ca niste tarmuri nisipoase, pline de baltoace inverzite, a revazut palatele portughezilor, cu blazoane cioplite in piatra deasupra portilor si jaluzele de bronz la ferestre, cu

saloane unde rasunau, sovaitoare si triste, aceleasi exercitii de pian pe care mama sa, abia casatorita, le repeta in casele celor bogati cu micile ei eleve. A vazut piata pustie, fara nici un copac, cu pavajul de silitra dogorind in soare, sirul de trasuri funebre cu caii motaind de-a-mpicioarele, trenul galben de la San Pedro Alejandrino, iar langa biserica, chiar pe colt, a vazut casa cea mai mare si mai frumoasa, cu o veranda boltita, din piatra inverzita, cu o poarta ca de manastire, si fereastra dormitorului unde peste ani, cand ea nu va mai avea memorie ca sa-si aminteasca, se va naste Alvaro. S-a gandit la matusa Escolástica, pe care continua s-o caute, fara speranta, in ceruri si pe pamant, iar in timp ce se gandea la ea, i-a aparut in minte Florentino Ariza, in hainele lui de literat, cu cartea de versuri pe genunchi, stand sub migdalii din parc, asa cum rareori i se arata cand evoca anii nefericiti de scoala. Oricat s-au invartit prin oras, i-a fost cu neputinta sa-si regaseasca undeva casa copilariei, caci acolo unde trebuia sa se afle, nu era altceva decat o crescatorie de porci, iar dupa colt se intindea strada bordelurilor, cu prostituate din toate colturile lumii, care iesisera la poarta asteptand sa treaca postasul. Nu era orasul ei.

Inca de la inceputul plimbarii, Fermina Daza si-a acoperit obrazul cu mantila, nu atat de teama sa nu fie recunoscuta, cat din cauza cadavrelor umflate de caldura care zaceau peste tot, de la gara si pana la cimitir. Comandantul garnizoanei ii spuse: "Holera." Isi daduse seama si ea, pentru ca vazuse grunjii albi pe buzele lesurilor arse de soare, dar i se parea ciudat ca nici unul nu avea glontul de gratie in ceafa, ca pe vremea calatoriei in balon.

- Asa e, spuse ofiterul. Chiar si Dumnezeu isi mai imbunatateste metodele.

Intre San Juan de la Ciénaga si vechea plantatie de trestie San Pedro Alejandrino erau doar noua leghe, dar trenul galben facea pana acolo o zi intreaga, pentru ca mecanicul de pe locomotiva era prieten bun cu calatorii obisnuiti, care il rugau tot timpul sa opreasca, si asa puteau sa-si mai dezmoreasca picioarele plimbandu-se pe terenurile de golf ale companiei bananiere, barbatii se scaldau in pielea goala in raurile cristaline si reci ca gheata care se rostogoleau de pe povarnisurile muntilor, iar cand ii intetea foamea, coborau sa mulga vacile care pasteau pe imasuri. Fermina Daza a ajuns ingrozita si abia daca a mai avut timp sa admire tamarinii homerici de crengile carora Eliberatorul isi atarna hamacul de muribund si ca sa constate ca in patul in care se spunea ca murise nu numai ca n-ar fi incaput un barbat atat de slavit, dar nici macar un copil nascut la sapte luni. Un alt vizitator, care parea sa le stie pe toate, i-a povestit ca patul era o falsa relicva, pentru ca, de fapt, Parintele Patriei fusese lasat sa moara pe dusele. Fermina Daza era prea deprimata de tot ce vazuse si auzise de cand plecase de acasa, ca sa se mai poata bucura in voie de amintirile din calatoria precedenta, si pana la sfarsitul calatoriei a ocolit cu grija asezarile evocate de atatea ori cu nostalgie. Doar astfel a izbutit sa le fereasca si s-a ferit ea insasi de deziluzie. Pe scurtaturile pe unde se furisa, incercand sa scape de dezamagire, razbateau pana la ea zvonul acordeoanelor, larma luptelor de cocosi, salvele de gloante de la vreun chiolhan sau, poate, dintr-un nou razboi, iar cand nu mai avea incotro si trebuia sa treaca totusi prin cate o asezare. Isi acoperea fata cu mantila, ca sa si-o poata aminti pe mai departe asa cum o vazuse prima data.

Intr-o seara, dupa ce a ocolit cat a putut trecutul, a ajuns, in sfarsit, la conacul verisoarei Hildebranda, si cand a vazut-o in prag, i-a venit sa lesine: parca ar fi fost propria ei imagine rasfranta in oglinda adevarului. Era grasa si baccelita, inconjurata de o droaie de copii zvapaiati, al caror tata nu era barbatul visurilor ei fara speranta, ci un militar in retragere, cu care se maritase din disperare si care a iubit-o ca un nebun toata viata. Dar in ciuda trupului ei macinat de trecerea anilor, in adancul fiintei ramasese aceeasi. Dupa cateva zile petrecute in aer liber si dupa ce au depanat impreuna nenumarate amintiri placute, Fermina Daza si-a mai venit in fire, dar a evitat sa faca plimbări mai lungi, doar duminica mai pleca de acasa, cand se ducea la slujba

de dimineata impreuna cu nepotii tovaraselor ei de nebunii de altadata, flacai calari pe armasari focosi si fete frumoase, gatite de sarbatoare, ca si mamele lor pe vremuri, care stateau in picioare in carutele trase de boi si o tineau tot intr-un cantec pana la biserica misiunii din vale. Intr-una din zile a trecut prin oraselul Flores de María, pe care nu-l vizitase in calatoria precedenta, convinsa ca n-avea ce face acolo, dar cand l-a vazut, a ramas incantata. Din nefericire pentru ea, sau poate pentru oras, n-a mai reusit niciodata sa si-l aminteasca asa cum era in realitate, ci cum si-l imaginase inainte de a-l cunoaste.

Indata ce a primit raportul episcopului de Riohacha, doctorul Juvenal Urbino s-a decis sa se duca dupa ea. Ajunsese la concluzia ca sotia lui isi prelungea sederea nu pentru ca n-ar fi vrut sa se intoarca, ci din pricina ca nu stia cum sa-si invinga orgoliul. Asa ca s-a dus fara s-o mai anunte, dupa un schimb de scrisori cu Hildebranda, din care a dedus ca nevesti-sii i se inversasera nostalgiile: acum nu se mai gande decet la casa ei. In dimineata aceea, pe la unsprezece, Fermina Daza se afla in bucatarie, unde tocmai pregatea niste vinete umplute, cand a auzit strigatele argatilor, nechezatul cailor, salvele trase in aer, iar mai apoi, pasii apasati pe coridor si vocea barbatului:

- Mai bine sa ajungi la timp decat sa fii invitat.

A crezut ca o sa moara de fericire. N-a mai stat pe ganduri, s-a spalat la repezeala pe maini, murmurand: "Multumesc Doamne, multumesc, ce bun esti !", gandindu-se ca inca nu facuse baie din cauza blestematelor de vinete pe care Hildebranda o rugase sa le pregateasca, fara sa-i spuna pe cine invitase la masa, gandindu-se ca e asa de batrana si de urata, cu obrazul asa de parlit de soare, incat lui o sa-i para rau ca venise cand o s-o vada in halul asta, fir-ar al dracului sa fie. S-a sters la repezeala pe maini cu sortul, s-a aranjat la repezeala, a apelat la toata semetia cu care maica-sa o adusese pe lume, s-a straduit sa-si potoleasca bataile inimii si i-a iesit barbatului in intampinare cu mersul ei usor de caprioara, cu capul sus, privirea otelita, nasul de razboinic, dar recunoscatoare destinului care ii harazise netarmurita bucurie de a se putea intoarce acasa, desi lucrurile n-aveau sa fie chiar asa de simple cum credea el, bineinteles, fiindca, de fericita, era fericita sa plece cu el, nici nu mai incape vorba, dar si hotarata sa-si ia revansa pe tacute pentru toate suferintele amare care ii sfasiasera viata.

La vreo doi ani dupa disparitia Fermei Daza, a avut loc una dintre acele coincidente imposibile pe care Tránsito Ariza ar fi socotit-o o farsa a lui Dumnezeu. Desi Florentino Ariza nu fusese impresionat in mod deosebit de aparitia cinematografului, Leona Cassiani l-a convins destul de usor s-o insoteasca la spectaculoasa premiera a filmului *Cabiria*, care isi datora fama dialogurilor scrise de poetul Gabriele D'Annunzio. Gradina in aer liber a lui don Galileo Daconte, unde, in unele seri, spectacolul stelelor de pe firmament era mai incantator decat cel al iubirilor mute de pe ecran, fusese asaltata de un public select. Leona Cassiani urmarea cu sufletul la gura intamplarile istorice. In schimb, Florentino Ariza motaia, toropit de dimensiunile dramei. In spatele lui, o femeie rosti, parca ghicindu-i gandul:

- Dumnezeule, filmul asta e mai lung decat o zi de post!

N-a mai spus altceva, rusinata probabil de ecourile starnite in penumbra din jur de vocea ei, caci obiceiul de a agrementa filmele mute cu acompaniament de pian nu ajunsese pana la noi, iar in semiintinericul gradinii nu se auzea decat taraitul ca de ploaie al proiecteurului. Florentino Ariza isi aducea aminte de Dumnezeu doar la necaz, dar de data aceasta i-a multumit din tot sufletul. Chiar si la douazeci de stanjeni sub pamant ar fi putut recunoaste vocea aceea adanca si invaluitoare, pe care o purta in suflet din dupa-amiaza cand o auzise rostind sub tramba de frunze

galbene dintr-un parc solitar: "Acum va rog sa plecati si sa nu va mai intoarceti pana ce n-o sa va anunt eu." Stia ca statea chiar pe scaunul din spatele lui, langa sotul inevitabil, ii simtea respiratia calda si egala si aspira cu iubire aerul purificat de rasuflarea ei sanatoasa. Nu parea roasa de viermele mortii, cum obisnuia sa si-o imagineze in clipele de deznadejde din ultimele luni, si ca atare, a incercat sa si-o aminteasca asa cum o zarise, stralucind de fericire, cu pantecul rotunjit de samanta primului ei copil sub tunica de Minerva. O vedea de parca ar fi avut-o in fata ochilor, fara sa-si intoarca privirea, nepasator la dezastrele istorice care se revarsau de pe ecran. Aspira cu nesat parfumul de migdale care adia dinspre intimitatea ei si se intreba nelinistit cam cum credea ea ca ar fi trebuit sa se indragosteara femeile din film pentru ca iubirile lor sa doara mai putin decat cele din viata. Cu cateva clipe inainte de sfarsit, si-a dat seama intr-o strfulgerare de bucurie ca niciodata nu se aflase atata vreme si asa de aproape de fiinta pe care o iubea atat.

Cand s-au aprins luminile, a asteptat ca ceilalti sa se ridice, s-a ridicat si el fara graba, s-a intors distrat, incheindu-se la haina, pentru ca totdeauna si-o descheia in timpul filmului, si, brusc, s-au trezit tuspatri atat de aproape, incat, vrand-nevrand, trebuiau sa se salute. Juvenal Urbino a fost primul care a facut-o. A salutat-o mai intai pe Leona Cassiani, pe care o cunostea bine, apoi i-a strans mana lui Florentino Ariza cu obisnuita lui gentilete. Fermina Daza le-a adresat un zambet politicos, doar unul, dar, oricum, zambetul cuiva care ii vazuse de multe ori, care ii cunostea, care stia cine sunt si, ca atare, nu avea nevoie sa-I fie prezentati. Leona Cassiani i-a raspuns cu gratia ei de mulatra. In schimb, Florentino Ariza a ramas asa de naucit cand a vazut-o, incat s-a fastacit cu totul.

Era alta. Nimic din infatisare nu lasa sa se intrevada ca ar fi suferit de teribila boala la moda sau de vreo alta, iar corpul ei isi mai pastra zveltetea de pe vremuri, dar era limpede ca ultimii doi ani trecusera pentru ea cat zece, si inca dintre cei mai chinuti. Tunsoarea scurta, cu un colt arcuit ca o aripa pe obraz, o avantaja, dar parul nu mai avea culoarea mierii, ci a aluminiului, iar frumosi ochi lanceolati isi pierdusera jumatate din stralucire in spatele ochelarilor de bunicuta. Cand o vazu indepartandu-se la bratul sotului prin multimea care parasea cinematograful, Florentino Ariza ramase surprins ca iesise in oras cu o mantila de sarantoaca si cu papuci de casa. Mai mult decat orice l-a impresionat insa gestul sotului, care a trebuit sa o ia de brat ca sa-i arate drumul spre iesire, dar chiar si asa, n-a calculat bine inaltimea si a fost gata-gata sa se impiedice de treapta de la usa.

Florentino Ariza era foarte sensibil la astfel de poticneli ale varstei. Cand era tanar si-si petrecea vremea citind versuri prin parcuri, isi intrupea lectura ca sa-i observe pe batranii care se sprijineau cand traversau strada, lectii de viata care il ajutasera sa intrevada cum avea sa arate propria sa batranete. La varsta pe care o avea doctorul Juvenal Urbino in seara aceea, la cinema, barbatii infloreau intr-un soi de tinerete tomnatica, dobandeau mai multa prestanta odata cu primii ghiociei de la temple, deveneau ingeniosi si seducatori, mai ales in ochii tinerelor femei, in timp ce sotiile, ofilite si neputincioase, trebuia sa fie duse de brat ca sa nu se impiedice de propria lor umbra.

Dupa numai cativa ani insa, barbatii se prabuseau pe neasteptate in haul unei batraneti necrutatoare cu trupul si cu sufletul, iar atunci venea randul sotiilor, restabilite intre timp, sa-i duca de brat ca pe niste milogi, soptindu-le la ureche, ca sa nu le raneasca orgoliul, sa bage bine de seama ca erau trei, si nu doua trepte, ca era o baltoaca in mijlocul strazii, ca mogaldeata trantita de-a curmezisul trotuarului era un cersetor mort, ajutandu-i sa traverseze cu chiu cu vai strada, ca pe ultimul vad din ultimul rau al vietii. Florentino Ariza se privise de atatea ori in aceasta oglinda, incat nu se mai temea atata de moarte cat de ziua ingrozitoare cand ar fi trebuit

sa se sprijine de bratul unei femei. Stia ca atunci, doar atunci, va trebui sa renunte pentru totdeauna la Fermina Daza.

Intalnirea i-a alungat somnul. In loc s-o conduca pe Leona Cassiani cu masina, a insotit-o pe jos prin orasul vechi, unde pasii lor rasunau ca potcoavele cailor pe caldaram. Cand si cand, prin ferestrele deschise razbateau pana la ei franturi de glasuri fugare, confidente de alcov, suspine de amor, amplificate de acustica fantasmala a stradutelor adormite sub mireasma incinsa a iasomiilor. O data mai mult, Florentino Ariza abia s-a putut stapani sa nu-i dezvaluie Leonei Cassiani iubirea lui inabusita pentru Fermina Daza. Paseau agale unul langa altul, iubindu-se fara graba, ca niste logodnici batrani, ea gandindu-se la frumusetile Cabinei, iar el, la nefericirea lui. Un barbat canta intr-un balcon din Piata Vamii, iar cantecul lui se revarsa peste tot, in ecouri inlantuite: *Cand strabateam talazurile marii*. Pe strada Sfintii de Piatra, cand au ajuns in fata casei Leonei Cassiani, Florentino Ariza a rugat-o sa-l invite la un coniac. Era a doua oara ca ii facea o asemenea propunere in imprejurari similare. Prima data, cu zece ani in urma, ea ii spusese: "Daca ai de gand sa urci la ora asta, atunci va trebui sa ramai pentru totdeauna." N-a urcat. Acum insa, ar fi urcat in orice conditii, chiar daca mai apoi ar fi trebuit sa-si calce cuvantul. Leona Cassiani l-a invitat sa urce fara nici o obligatie.

Asa se face ca a ajuns pe negandite in sanctuarul unei iubiri inabusite inainte de a se naste. Parintii Leonei Cassiani murisera, singurul ei frate facuse avere in Curaçao, iar ea traia singura in vechea casa parinteasca. Cu ani in urma, cand inca nu pierduse speranta de a si-o face amanta, Florentino, care duminica o vizita cu consimtamentul parintilor ei, iar uneori ramanea pana noaptea tarziu, contribuise atat de mult la amenajarea locuintei, incat se simtea acolo ca acasa. Dar in seara cand s-au intors de la film, a avut senzatia ca salonul fusese purificat de tot ce ar fi putut aminti de el. Mobilele nu se mai aflau la locul lor dintotdeauna, pe pereti atarnau alte stampe, iar el isi spuse ca toate acele schimbari staruitoare fusesera facute in mod intentionat, pentru a perpetua certitudinea ca el nu existase niciodata. Pisica nu l-a recunoscut. Speriat de inversunarea uitarii, spuse: "Nu ma mai tine minte." Ea ii raspunse fara sa se intoarca spre el, in timp ce turna coniacul in pahare, ca, dinspre partea asta, putea dormi linistit, pentru ca pisicile nu-si aduc aminte de nimeni.

Asezati comod pe sofa, foarte aproape unul de celalalt, au vorbit despre ei, despre vietile lor inainte de a se cunoaste intr-o dupa-amiaza din cine stie ce an in tramvaiul cu catari. Lucrau in birouri alaturate, dar niciodata pana atunci nu discutasera despre nimic altceva decat despre munca zilnica. In timp ce stateau de vorba, Florentino Ariza i-a pus mana pe coapsa si a inceput s-o mangaie usor, cu gesturile lui de seducator experimentat, dar ea nu i-a raspuns nici macar din politete cu o cat de mica infiorare. Cand el incerca insa sa mearga mai departe, ii lua mana exploratoare si-i saruta palma.

- Fii cuminte, ii spuse. Mi-am dat seama de mult ca nu esti barbatul pe care il caut.

In tinerete, un barbat puternic si foarte indemanatic, caruia nu i-a vazut niciodata fata, o trantise pe neasteptate pe stancile de pe tarmul marii, ii sfiasa hainele si o posedase cu o graba frenetica. Intinsa pe pietre, cu trupul numai rani, ea si-ar fi dorit ca barbatul acela sa ramana acolo pentru totdeauna, ca sa moara de dragoste in bratele lui. Nu-i vazuse chipul, nu-i auzise vocea, dar era sigura ca l-ar fi recunoscut dintr-o mie dupa forma lui, dupa marimea lui si dupa felul lui de a face dragoste. De atunci, oricui voia s-o asculte ii spunea: "Daca vreodata auzi de un tip solid si puternic, care a violat o biata negresa pe stancile din Golful Inecatilor, intr-o zi de 15 octombrie, cam pe la unsprezece si jumatate noaptea, sa-i spui unde ma poate gasi." O spunea din simpla obisnuinta si o spusese de atatea ori pana atunci, incat nu-i mai ramanea nici o

speranta. Florentino Ariza ascultase de multe ori povestea, care ii rasuna in urechi ca suieratul de ramas bun al unui vapor in bezna. Cand s-a facut ora doua noaptea, bausera cate trei coniacuri fiecare, iar el s-a convins ca nu era barbatul cautat de ea si s-a bucurat s-o afle.

- Bravo leoaico, ii spuse la despartire, am reusit sa-i facem de petrecanie tigrlui.

N-a fost singurul lucru care s-a sfarsit in acea noapte. Zvonul rautacios despre pavilionul tuberculosilor ii destramase visul, trezindu-i banuiala de neconceput ca Fermina Daza era muritoare si, ca atare, putea muri oricand inaintea sotului ei. Dar dupa ce a vazut-o poticnindu-se la cinema, a mai facut un pas, pe cont propriu, spre abis, descoperind dintr-o data ca el insusi putea muri inaintea ei. A fost una dintre cele mai cumplite presimtiri, intrucat se intemeia pe realitate. Erau de mult apusi anii de asteptare imobila, de nadejdi de mai bine, iar la orizont nu intrezarea decat oceanul insondabil al bolilor imaginare, mictiunile, picatura cu picatura, din noptile de nesomn, moartea zilnica la ceasul amurgului. Era convins ca fiecare din momentele zilei, care pana atunci il favorizaseră nu ca niste simpli aliati, ci ca niste complici legati prin juramant, incepea sa conspire impotriva lui. Cu doar cativa ani in urma, cand se dusesse la o intalnire destul de riscanta cu inima apasata de teroarea neprevazutului, gasise usa descuiata si balamalele unse pentru ca el sa poata intra fara zgomot, dar in ultima clipa s-a razgandit, de teama sa nu compromita o femeie atat de indatoritoare murind in patul ei. Asa ca nu era deloc exagerat sa presupuna ca femeia cea mai indragita din lume, pe care o asteptase de la un secol la altul, fara un geamat de disperare, abia ar avea timp sa-l ia de brat si sa-l ajute sa traverseze o strada presarata cu tumuli lunari si razoare cu maci rascoliti de vant, ca sa ajunga, teafar si nevatamat, pe celalalt trotuar al mortii.

De fapt, tinand seama de criteriile epocii, Florentino Ariza trecuse de mult de hotarul batranetii. Avea cincizeci si sase de ani batuti pe muchie si, dupa parerea lui, traiti din plin, pentru ca fusesera ani de iubire. Dar nici un barbat din acele timpuri n-ar fi riscat sa se faca de ras incercand sa para tanar la varsta lui, indiferent daca arata asa sau doar i se parea, si nu prea multi ar fi avut curajul sa marturiseasca fara jena ca inca mai plangeau pe ascuns din pricina unui afront din secolul precedent. Nu erau timpuri potrivite pentru a fi tanar: exista, e adevarat, o moda pentru fiecare varsta, dar moda batranetii incepea aproape imediat ce se sfarsea adolescenta si dura pana la mormant. Mai mult decat o varsta, era o demnitate sociala. Tinerii se imbracau ca buncii lor, aveau un aer mai respectabil cu ochelarii prematuri, iar bastonul se bucura de mare trecere inca de la treizeci de ani. Pentru femei nu existau decat doua varste: a maritisului, care nu putea depasi douazeci si doi de ani, si varsta celibatului etern: fetele batrane. Celelalte, nevestele, mamele, vaduvele, buncile, alcatuiau o specie aparte, care nu-si mai socotea varsta in functie de anii traiti, ci de timpul ramas pana la moarte.

Florentino Ariza, in schimb, a infruntat perfidiile batranetii cu un curaj nestramutat, desi stia ca avea ciudatul noroc de a parea batran inca de copil. La inceput fusese o necesitate. Tránsito Ariza desfacea hainele pe care tatal lui se hotara sa le arunce la gunoi si ii croia lui altele, asa incat se ducea la scoala primara cu niste redingote care atingeau podeaua cand se aseza in banca si cu niste palarii ministeriale care ii cadeau pe ochi, desi erau captusite cu vata. In plus, cum purta ochelari de miop inca de la cinci ani si mostenise de la maica-sa parul de indian, tepos si gros, ca de cal, nici infatisarea lui nu era mai edificatoare. Din fericire, dupa haosul din timpul razboaielor civile, criteriile de admitere a elevilor devenisera mai putin stricte, iar in scolile publice era un adevarat talmes-balmes de origini si de conditii sociale. Copilandri cu cas la gura veneau la scoala direct de pe baricade, duhnind a praf de pusca, imbracati in uniforme de ofiteri rebeli, castigate cu arma in mana in batalii indoielnice, si cu pistoalele regulamentare la centura. In recreatie isi rezolvau certurile cu focuri de arma, ii amenintau pe profesori

daca le dadeau note proaste, iar unul dintre ei, elev in clasa a treia la colegiul La Salle si colonel de militia in retragere, l-a impuscat pe fratele Juan Eremita, conducatorul comunitatii monahale, pentru ca indraznise sa afirme la ora de catehism ca Dumnezeu era membru titular al partidului conservator.

Pe de alta parte, copiii aristocratilor scapatati umblau imbracati ca niste printi de pe vremuri, iar cate unii mai saraci, chiar desculti. Printre atatea ciudatenii provenite din toate colturile provinciei, Florentino Ariza, desi dintre cei mai bizari, nu atragea prea mult atentia. Cel mai cumplit lucru pe care l-a auzit a fost cand cineva i-a strigat pe strada: "Calicu' si slutu' raman doar cu jindu'." Oricum, vesmintele acelea, purtate de nevoie, erau inca de pe atunci, si au ramas pana la sfarsit, cele mai potrivite cu natura enigmatica si firea lui posaca. Cand a primit cea dintai functie mai importanta la C.F.C. si-a comandat un costum croit la fel ca hainele tatalui sau, pe care si-l amintea ca pe un batran mort la venerabila varsta a lui Cristos: treizeci si trei de ani. Ca atare, Florentino Ariza a aratat totdeauna mai batran decat era. Pana-ntr-atata, incat Brígida Zuleta, o amanta vremelnica si rea de gura, care ii spunea verde in fata ce gande, nu s-a sfiit sa-i marturiseasca din prima zi ca-l placea mai mult cand se dezbraca, pentru ca despuiat avea cu douazeci de ani mai putin. Niciodata insa n-a fost in stare sa-si schimbe infatisarea, mai intai pentru ca nici nu-i placea sa se imbrace altfel, iar in al doilea rand, din pricina ca nimeni n-ar fi stiut cum sa se imbrace la douazeci de ani ca sa arate mai tanar, decat, poate, scotandu-si de la naftalina pantalonii scurti si bereta de marinar. Si, cum, pe de alta parte, n-avea de ce sa nu impartaseasca opinia generala despre batranete, era aproape firesc ca, vazand-o pe Fermina Daza impiedicandu-se la iesirea din cinema, sa se cutremure de groaza la gandul ca parsiva de moarte l-ar putea invinge in razboiul lui indarjit, dus in numele iubirii.

Pana atunci, cea mai crancena batalie a lui, purtata fara ragaz si pierduta fara glorie, fusese cea impotriva cheliei. De cand a descoperit primele fire de par ramase intre dintii pieptenului, si-a dat seama ca era condamnat sa indure chinurile unui infern de neimaginat pentru cei care nu-l cunosc. A rezistat multi ani la rand. N-au existat pomezi sau lotiuni pe care sa nu le incerce, nici superstitie in care sa nu creada, nici sacrificiu pe care sa nu-l accepte ca sa-si apere de voracitatea devastatoare fiecare fir de par. A invatat pe dinafara instructiunile din Almanahul Bristol pentru agricultura, deoarece aflase de la cineva ca exista o legatura directa intre cresterea parului si ciclurile recoltelor. A renuntat la frizerul lui de-o viata, care era complet chel, preferind sa apeleze la un strain de curand sosit, care nu tunde decit cand era luna plina. Noul frizer tocmai era pe cale sa demonstreze ca avea mana buna si ca metoda lui dadea roade, cand s-a descoperit ca era un violator de tinere calugarite, cautat de mai multe politii din Antile, si a fost pus in lanturi.

La vremea aceea Florentino Ariza avea o colectie intreaga de reclame pentru combaterea cheliei, aparute in ziarele din bazinul Caraibilor, care publicau doua portrete alaturate ale aceluiasi barbat, intr-unul cu capul neted ca un dovleac, in celalalt mai paros ca un leu: inainte si dupa folosirea medicamentului infailibil. Dupa sase ani, incercase o suta saptezeci si doua, pe langa alte metode suplimentare, recomandate pe etichetele sticlutelor, dar singurul lucru cu care s-a ales de pe urma lor a fost o eczema urat mirositoare care ii provoca mancarimi, cunoscuta printre vracii din Martinica drept raie boreala, din pricina ca raspandea o lumina fosforescenta in intuneric. In cele din urma, a cumparat toate buruienile de leac vandute de indieni in piata si toate fierturile magice sau potiunile orientale pe care le-a gasit in Porticul Copistilor, dar pana sa-si dea seama de escrocherie, avea deja o tonsura de sfant. In anul zero, in timp ce razboiul civil de O Mie de Zile insangera tara, a trecut prin oras un italian care confectiona din par natural peruci pe masura. Costau o avere, iar fabricantul nu garanta mai mult de trei ani pentru ele, dar aproape nici unul din barbatii cu chelie si ceva bani n-a putut rezista ispitei. Florentino Ariza a

fost printre primii. A probat o peruca asa de asemanatoare cu parul lui de altadata, incat s-a temut sa nu i se faca maciuca la o adica, dar nu s-a putut obisnui cu ideea de a purta pe cap parul unui mort. Singura sa consolare a fost ca voracitatea calvitiei nu i-a mai lasat prilejul sa stie cam ce culoare ar fi avut parul lui carunt. Intr-o zi, unul din betivanii care isi faceau veacul pe chei, l-a imbratisat cu mai multa efuziune ca de obicei cand l-a vazut iesind de la birou, i-a scos palaria in hohotele de ras ale hamalilor si l-a sarutai zgomotos pe crestet.

- Ce mandrete de chelie ! a strigat.

In seara aceea, la patruzeci si opt de ani, si-a ras parul rar de la temple si de pe ceata si si-a asumat destinul de chel absolut. Ca urmare, in fiecare dimineata. Inainte de a se imbaia, isi sapunea nu numai barbia, dar si portiunile de pe craniu unde incepeau sa-i iasa tuleie, apoi se radea cu un brici pana ce scafarlia arata ca un poponet de bebelus. Pana atunci nu-si scotea palaria nici macar in birou, calvitia provocandu-i o senzatie de goliciune care i se parea indecenta. Dar din clipa in care si-a asumat-o cu toata seriozitatea, i-a atribuit toate virtutile virile despre care auzise vorbindu-se atata si pe care le dispretuise mai inainte ca pe niste simple nascociri ale chelosilor. Ceva mai tarziu a recurs la o alta metoda, acoperindu-si craniul cu suvitele mai lungi care-i ramasesera in partea dreapta, obicei pastrat pana la sfarsitul vietii. Cu toate acestea, n-a renuntat la palaria funebra nici chiar atunci cand a inceput sa fie la moda *tartarita*, cum era cunoscuta prin partea locului canotiera.

Pierderea dintilor, in schimb, nu se datora unei calamitati naturale, ci nepriceperii unui dentist ratacitor, care a hotarat sa-i smulga din radacina toti dintii sanatosi ca sa curme o infectie obisnuita. De groaza frezei cu pedala, Florentino Ariza a evitat o vreme sa se duca la dentist, in ciuda nenumaratelor dureri de masele, pana cand n-a mai putut rabda. Maica-sa s-a speriat cand l-a auzit toata noaptea gemand in camera de alaturi, inchipuindu-si ca era vorba de aceeasi suferinta din vremurile de demult, aproape estompate in negurile memoriei ei, dar cand l-a pus sa deschida gura ca sa vada unde il durea amorul, a descoperit ca tot chinul venea de la abcese.

Unchiul León XII l-a trimis la doctorul Francis Adonay, un negru cat un munte, cu jambiere si pantaloni de calarie, care calatorea pe vapoarele fluviale cu un intreg cabinet dentar varat in niste desagi de vataf si care colinda asezarile de pe malul apei ca un agent comercial al teroarei. S-a uitat in gura lui Florentino Ariza si a hotarat pe loc sa-i scoata chiar si dintii sanatosi, ca sa-l scape odata pentru totdeauna de alte necazuri. Spre deosebire de calvitie, tratamentul acela pentru magari nu i-a provocat cine stie ce ingrijorare, in afara de teama fireasca de macelul fara anestezie. Nu i-a displacut nici ideea protezei, mai intai, pentru ca una din nostalgiile copilariei lui era imaginea unui scamator care, la un balci, isi scosesese cele doua maxilare si le lasase sa vorbeasca singure pe o masa, iar, in al doilea rand, pentru ca numai asa scapa de durerile de masele care il chinuisera de mic aproape tot atat de mult ca si suferintele dragostei. N-avea de ce sa creada ca era vorba de o lovitura vicleana a batranetii, asa cum avea sa i se para chelia, fiind convins ca, in ciuda mirosului acru de cauciuc vulcanizat, zambetul ortopedic o sa-i dea un aer mai curat si mai ingrijit. S-a lasat fara sa cracneasca in voia clesrilor doctorului Adonay si a suportat convalescenta cu stoicismul unui magar de povara.

Unchiul León XII s-a ocupat de toate detaliile operatiei de parca ar fi fost vorba de propriii lui dinti. Motivul interesului deosebit pentru protezele dentare, manifestat inca din primele sale calatorii pe fluviul La Magdalena, era pasiunea obsesiva pentru *bel canto*. Intr-o noapte cu luna plina, pe cand se aflau in dreptul portului Gamarra, a facut pariu cu un topograf neamt ca o sa trezeasca din somn vietuitoarele padurii cantand o romanta napolitana pe puntea capitanului. Putin a lipsit ca sa castige. Prin bezna ce invaluia fluviul, se simteau bataile de aripa ale starcilor

in mlastini, nelinistea caimanilor care bateau apa cu coada, spaima pestilor care incercau sa sara pe tarm, dar la nota culminanta, cand cei adunati pe punte s-au temut pentru viata cantaretului, convinsi ca o sa-i plesneasca arterele de atata incordare, proteza i-a scapat din gura odata cu rasuflarea finala si s-a cufundat in apa.

Vaporul a trebuit sa ramana trei zile in portul Tenerife, pana ce a fost confectionata la repezeala alta proteza. A iesit perfecta. Dar in timpul calatoriei de intoarcere, incercand sa-i explice capitanului cum o pierduse pe cealalta, unchiul León XII a aspirat adanc aerul arzator al junglei, a atacat cea mai inalta nota de care a fost in stare, a tinut-o pana la ultima suflare, incercand sa sperie caimanii tolaniti la soare, care priveau fara sa clipeasca vaporul ce luneca pe valuri, si proteza cea noua s-a dus si ea la fund. De atunci a avut copii de dinti peste tot, in diferite colturi din casa, intr-un sertar de la birou si cate una la bordul celor trei vapoare ale companiei. In plus, cand nu manca acasa, obisnuia sa-si ia la el alta de schimb, intr-o cutiuta pentru pastile de tuse, intrucat, odata, la o masa campeneasca, i se rupsesse una in timp ce mesteca niste jumari de porc. Pentru ca nepotul sa nu ajunga si el victima unor intamplari asemanatoare, unchiul León XII i-a comandat doctorului Adonay de la bun inceput doua proteze: una din materiale mai ieftine, pentru zilele de lucru, iar alta pentru duminici si sarbatori, cu o sclipire de aur la maseaua zambetului, care sa-i dea o nota suplimentara de veridicitate. In sfarsit, intr-o duminica de Florii, cand vazduhul tot rasuna de dangatul clopotelor, Florentino Ariza a iesit in oras cu o identitate noua, al carei zambet fara cusur i-a lasat impresia ca altcineva ii ocupase locul in lume.

Cam tot atunci a murit si maica-sa, iar el a ramas singur in casa. Era un loc tocmai potrivit pentru iubirile lui, strada fiind foarte discreta, in ciuda ferestrelor din numele ei, care, fara sa vrei, te duceau cu gandul la nenumaratii ochi ce pandeau de dupa perdele. Caminul acela fusese insa destinat de la bun inceput fericirii Ferminei Daza, iar Florentino Ariza a preferat sa piarda multe ocazii din anii sai cei mai rodnici decat sa-l pangareasca prosteste cu alte iubiri. Din fericire, cu fiecare treapta urcata in ierarhia companiei, dobandea noi privilegii secrete, iar unul dintre cele mai utile pentru el s-a dovedit posibilitatea de a folosi birourile seara, duminica sau in zilele de sarbatoare, cu complicitatea paznicilor. Odata, pe cand era vicepresedinte, tocmai se grabea sa termine treaba inceputa cu una din fetele care faceau curatenie duminica, el asezat pe scaunul de la birou, iar ea calare pe el, cand usa s-a deschis brusc. Unchiul León XII a bagat capul pe usa crezand ca a gresit incaperea si s-a holbat pe deasupra ochelarilor la nepotul ingrozit. "Tii, drace, ce chestie, spuse unchiul fara urma de uimire in glas. La fel ca taica-tau !" Si inainte de a inchide din nou usa, spuse privind undeva in gol:

- Iar dumneata, domnisoara, vezi-ti mai departe de treaba si nu te jena. Pe cuvantul meu de onoare ca nici nu ti-am vazut ochii.

Nu s-a mai vorbit despre cele intamplate, dar saptamana urmatoare, in biroul lui Florentino Ariza nu s-a mai putut lucra. Electricienii au dat buzna si au agatat de tavan un ventilator. Lacatusii au sosit fara sa anunte pe nimeni si au inceput sa ciocaneasca de bubuia casa mai ceva ca la razboi, pana cand, in sfarsit, au fixat un zavor la usa, ca sa se poata inchide pe dinauntru. Tamplarii au luat masuri fara sa spuna de ce, tapiterii au adus mostre de creton, ca sa vada daca se potriveau la culoare cu peretii, iar saptamana urmatoare au bagat pe fereastră, fiindca pe usi nu incapea, o sofa enorma, imbracata in imprimeuri cu flori dionisiace. Lucrau la orele cele mai nepotrivite si se purtau cu o impertinenta ce nu parea deloc intamplatoare, iar la intrebarile unuia sau altuia, dadeau mereu acelasi raspuns: "Ordin de la directia generala." Florentino Ariza n-a aflat niciodata daca o astfel de ingerinta fusese un gest de amabilitate din partea unchiului, care ii veghea amorurile razlete, ori daca era o maniera delicata si foarte personala de a-i atrage atentia

ca intrecuse masura. N-a banuit niciodata adevaratul motiv, anume ca unchiul León XII nu voia altceva decat sa-l incurajeze, fiindca si lui ii ajunsesera la urechi zvonurile despre obiceiurile nepotului, diferite de cele ale majoritatii barbatilor, fapt care il determinase sa mai amane hotararea de a-l numi succesor.

Spre deosebire de fratele sau, unchiul León XII Loyaza avusese timp de saizeci de ani o casnicie trainica si totdeauna se lauda ca nu lucrase niciodata duminica. Avusese patru baieti si o fata, carora voia sa le lase mostenire imperiul pe care il intemeiasa, dar viata i-a rezervat un sir de intamplari neprevazute, atat de frecvente in romanele vremii, dar despre care nimeni nu credea ca s-ar putea petrece aieva: cei patru baieti murisera unul cate unul, pe masura ce ajungeau sa ocupe functii de conducere, iar fata, lipsita de orice vocatie fluviala, a preferat sa-si sfarseasca zilele admirand, de la o fereasta aflata la cincizeci de metri inaltime, vapoarele ce treceau pe Hudson. S-au gasit destui care sa dea drept sigur zvonul ca numai Florentino Ariza, cu infatisarea lui funesta si umbrela de vampir, putuse face farmece ca sa se petreaca atatea coincidente deodata.

Cand unchiul a fost silit, la recomandarea medicilor, sa se retraga din afaceri, Florentino Ariza a inceput sa-si sacrifice de bunavoie unele amoruri duminicale. Se ducea sa-i tina de urat in refugiul sau campestru, unde ajungea la bordul unuia dintre primele automobile din oras, a carui manivela avea o forta de recul atat de mare, incat soferului ii smulsese bratul din umar. La conacul de pe mosia lucrata pe vremuri de sclavi, isi petreceau ceasuri intregi stand de vorba, in timp ce batranul se odihnea intr-un hamac cu numele lui brodat in fir de matase, departe de toate, cu spatele la mare, pe terasa imbracata in flori de astromelii, de unde, spre seara, se zureau crestele ninse ale muntilor. Ca intotdeauna, rareori li se intampla sa vorbeasca despre altceva decat despre navigatia fluviala in acele dupa-amiezi domoale, in care moartea era mereu un musafir nevazut. Una din preocuparile unchiului León XII si care revenea mereu in discutii, era posibilitatea ca navigatia fluviala sa incapa pe mana intreprinzatorilor din interiorul tarii, care aveau stranse legaturi cu concernele europene. "De la bun inceput afacerea asta n-a fost deloc o joaca. Trebuie sa asuzi ca un sclav ca sa mearga pe roate. Daca ajunge pe mana reactionarilor aia din capitala, iar o sa le-o faca plocon nemtilor." Ingrijorarea lui era consecinta unei convingeri politice pe care o repeta cu placere chiar si cand nu era cazul.

- O sa fac in curand o suta de ani si am vazut schimbându-se atatea, chiar si pozitiile astrelor in univers, dar inca n-am vazut sa se schimbe ceva in tara asta, spunea. Aici, la fiecare trei luni sunt proclamate noi constitutii, apar alte legi, izbucnesc noi razboaie, dar noi traim tot ca pe vremea cand eram doar o colonie.

Fratilor sai masoni, care puneau toate relele pe seama esecului federalismului, le dadea mereu aceeasi replica: "Razboiul de O Mie de Zile a fost pierdut cu douazeci si trei de ani mai inainte, in razboiul din '76." Lui Florentino Ariza, a carui indiferenta politica se invecina cu absolutul, aceste peroratii, mereu mai frecvente, ii sunau in urechi ca zvonul valurilor marii si nu le dadea atentie. In schimb, era un critic sever al politicii companiei. Contrar opiniei unchiului sau, credea ca declinul navigatiei fluviale, care parea mai tot timpul sa se afle in pragul dezastrului, nu putea fi impiedicat decat renuntand de bunavoie la monopolul asupra vapoarelor cu aburi, acordat de catre Compania Fluviala a Caraibilor Congresului National pentru nouazeci si noua de ani si o zi. Unchiul protesta: "Ideile astea ti le baga in cap tiza mea Leona cu bazaconiile alea anarhiste ale ei." Era adevarat doar pe jumătate. Florentino Ariza isi intemeiasa argumentele pe experienta comodului german Johann B. Elbers, a carui ambitie nemasurata distrusese tot ceea ce construise cu nobila sa inventivitate. Unchiul credea, in schimb, ca esecul lui Elbers nu se datorase privilegiilor, ci angajamentelor contractate in acelasi timp deodata si care echivalau cu

asumarea raspunderii pentru intreaga geografie nationala: intretinerea fluviului in bune conditii pentru navigatie, a instalatiilor portuare, a cailor de acces pe uscat, a mijloacelor de transport. In plus, mai spunea, opozitia inversunata a presedintelui Simón Bolívar n-a fost deloc un obstacol de neglijat.

Majoritatea actionarilor companiei priveau acele dispute ca pe niste ciorovaieli intre soti, in care ambele parti au dreptate. Indaratnicia batranului li se parea fireasca, nu pentru ca batranetea l-ar fi facut mai putin vizionar decat fusese totdeauna, cum se afirma de obicei cu prea multa usurinta, ci din pricina ca renuntarea la monopol ar fi insemnat sa arunce la gunoi trofee de una batalii istorice, impotriva unor adversari puternici din lumea intreaga. Ca atare, nimeni nu l-a contrazis cand si-a asigurat drepturile in asa fel incat nimeni sa nu se poata atinge de ele inainte de stingerea legala a contractului. Numai ca, pe neasteptate, cand Florentino Ariza depusese deja armele in dupa-amiezile de meditatie de la conac, unchiul León XII a acceptat renuntarea la privilegiul centenar, cu singura conditie onorabila ca acest pas sa nu fie facut inainte de moartea sa.

A fost ultima sa interventie. De atunci n-a mai vorbit cu nimeni despre afaceri, n-a mai acceptat sa fie consultat si. desi nu-si pierduse nici un carliont din parul imperial si nici o farama de luciditate, i-a evitat cu inversunare pe cei care l-ar fi putut compatimi. Isi petrecea zilele contempland de pe terasa zapezile vesnice, leganandu-se intr-un balansoar vienez, langa o masuta unde servitoarele aveau grija sa fie in permanenta o oala cu cafea calda si un pahar cu doua proteze in solutie de bicarbonat, pe care nu si le punea decat cand avea musafiri. Primea foarte putine vizite si nu mai vorbea decat despre un trecut foarte indepartat, cu mult mai vechi decat navigatia fluviala. Ii ramasese totusi un nou motiv de preocupare: dorinta ca Florentino Ariza sa se insoare. I-a spus-o de mai multe ori si totdeauna cu acelasi cuvinte.

- Daca as avea cu cincizeci de ani mai putin, m-as insura cu tiza mea Leona. Nu-mi pot imagina o nevasta mai potrivita.

Florentino Ariza tremura numai la gandul ca truda lui de o viata s-ar fi putut duce de rapa in ultima clipa din cauza acestor conditii neprevazute. Ar fi preferat sa renunte, sa arunce totul peste bord, sa moara decat sa-si calce cuvantul fata de Fermina Daza. Din fericire, unchiul León XII n-a mai insistat. Cand a implinit nouazeci si doi de ani, si-a desemnat nepotul drept unic mostenitor legal si s-a retras din afaceri.

Sase luni mai tarziu, in urma hotararii unanime a actionarilor, Florentino Ariza a fost numit presedintele consiliului de conducere si director general. In ziua in care a fost instalat in functie, dupa obisnuita cupa de sampanie, batranul leu in retragere le-a cerut celor de fata scuza pentru ca vorbea stand in balansoar si a improvisat un scurt discurs care parea mai degraba o elegie. A spus ca viata ii era marcata de doua evenimente providentiale. Primul fusese faptul ca Eliberatorul insusi, care o pornise in calatoria sa nefericita spre moarte, il luase in brate, in localitatea Turbaco. Celalalt era sansa de a fi gasit, in ciuda tuturor stavilelor pe care i le ridicase in cale destinul, un succesor demn de intreprinderea pe care o intemeiasa. Dupa care, incercand sa atenueze dramatismul dramei, a adaugat:

- Plec din viata asta cu sigurul regret ca, dupa ce am cantat la atatea inmormantari, numai la a mea n-am s-o pot face.

Iar ca incheiere, nici nu se putea altfel, a cantat aria "Adio viata" din *Tosca*. A cantat-o *a capella*, stilul sau preferat, si cu o voce inca sigura. Florentino Ariza a fost adanc miscat, dar abia

daca si-a tradat emotia in tremurul vocii cand a multumit. Asa cum facuse si planuise tot ce facuse si planuise pana atunci in viata, ajunsese pe culmea cea mai inalta fara alta motivatie decat hotararea inversunata de a fi teafar si in deplina putere in clipa in care avea sa-si asume destinul la umbra Ferminei Daza.

Si totusi, in seara aceleiasi zile, nu numai amintirea ei l-a insotit la petrecerea oferita in cinstea lui de Leona Cassiani. L-au insotit in amintire toate: atat cele care-si dormeau somnul de veci in cimitire, gandindu-se la el si multumindu-i pentru trandafirii pe care ii planta pe morminte, cat si cele care inca isi mai odihneau capul pe perna langa sotul cu coarnele poleite de razele lunii. In lipsa uneia, si-a dorit sa fie cu toate deodata, asa cum i se intampla ori de cate ori era speriat. Caci pana si in perioadele cele mai dificile pentru el, chiar si in clipele de cumpana, se straduisa sa pastreze o legatura cat de neinsemnata cu nenumaratele amante din multii sai ani: totdeauna le-a urmarit firul vietii.

Asa ca in seara aceea a evocat-o pe Rosalba, cea mai veche dintre toate, cea care castigase trofeul virginitatii lui si a carei amintire il durea ca in prima zi. Ii era de ajuns sa inchida ochii ca s-o vada in rochia de muselina si palaria cu panglici lungi de matase, leganand colivia copilului la bordul vaporului. In numerosii ani ai vietii lui se pregatise de cateva ori sa plece in cautarea ei, fara sa stie unde, fara sa-i cunoasca numele de familie, fara sa stie macar daca pe ea trebuie s-o caute, dar convins ca avea s-o gaseasca undeva, printre cranguri de orhidee. De fiecare data insa, din cauza unei intamplari neprevazute sau a unei sovaielei subite, isi amana calatoria cu cateva clipe inainte ca pasarela vaporului sa fie ridicata: totdeauna dintr-un motiv care avea de-a face cu Fermina Daza.

Si-a amintit de vaduva lui Nazaret, singura cu care pangarise casa materna de pe strada Ferestrelor, chiar daca nu el, ci Tránsito Ariza o poftise inaintea. Cu ea a fost mai intelegator decat cu oricare alta. pentru ca era singura care iradia in jur suficienta dragoste pentru a o inlocui pe Fermina Daza, chiar daca era o mototoala in pat. Dar vocatia ei de pisica hoinara, mai nestavilita decat puterea tandretei, i-a condamnat pe amandoi la infidelitate. Cu toate acestea, au continuat sa se vada cand si cand, timp de aproape treizeci de ani, gratie devizei lor de muschetari: *Infideli, dar niciodata neloiali*. A fost, in plus, singura pentru care Florentino Ariza n-a sovaie sa-si puna obrazul: cand a fost anuntat ca murise si ca urma sa fie ingropata din mila publica, a inmormantat-o pe cheltuiala lui si a insotit-o singur la groapa.

Si-a mai adus aminte si de alte vaduve pe care le iubise. De Prudencia Pitre, cea mai batrana dintre supravietuitoare, cunoscuta mai ales ca Vaduva celor Doi, pentru ca ingropase doi barbati. Si de cealalta Prudencia, vaduva lui Arellano, cea dragastoasa, care ii rupea nasturii de la haine ca sa-l oblige sa mai ramana pana ii coase la loc. Si de Josefa, vaduva lui Zúñiga, nebuna de dragoste dupa el, care a fost cat pe ce sa-i taie praselul in timpul somnului cu foarfecile de gradina, ca sa nu fie al nimanui, chiar daca n-ar mai fi putut fi nici al ei.

Si-a amintit de efemera Ángeles Alfaro, cea mai iubita dintre toate, care venise pentru sase luni ca profesoara de instrumente de coarde la Scoala de Muzica si-si petrecea noptile alaturi de el pe terasa casei, goala cum o facuse maica-sa, cantand cele mai frumoase suite din cata muzica s-a compus pe lume la violoncelul care suna ca o voce de barbat intre coapsele ei aurii. Inca din prima noapte cu luna, amandoi si-au zdrobit inimile cu un amor mistuitor de incepatori. Dar Ángeles Alfaro a plecat asa cum venise, cu sexul ei gingas si violoncelul de pacatoasa, pe un transatlantic sub pavilionul uitarii, iar singura amintire lasata in urma pe terasa cu luna au fost semnele de ramas bun facute cu o batista alba care parea un porumbel alb in zare, solitar si trist, ca in versurile de la Jocurile Florale. Datorita ei, Florentino Ariza a inteles ceea ce practicase fara

sa stie: ca poti sa fii indragostit de mai multe persoane deodata, si de toate cu aceeași patima, fara s-o tradezi pe nici una. Singur in multimea de pe chei, isi spusese cu o rabufnire de furie: "Inima are mai multe camarute decat un hotel de tarfe". Durerea despartirii era insa prea mare si ochii i s-au umplut de lacrimi. Dar nici nu disparuse bine in zare vaporul, si amintirea Ferminei Daza a pus din nou stapanire pe spatiul intreg, asa cum se cuvenea.

Si-a amintit de Andrea Varón, prin fata casei careia trecuse cu o saptamana in urma, cand lumina portocalie de la fereastra baii il avertizase ca nu putea intra: cineva i-o luase inainte. Cineva: barbat sau femeie, n-avea importanta, pentru ca Andrea Varón nu se uita la fleacuri de genul asta cand era vorba de amor. Dintre toate cele aflate pe lista, era singura care traia de pe urma corpului ei, valorificandu-l singura, dupa cum avea chef, fara ajutorul vreunui administrator. In anii ei cei mai buni, facuse o cariera legendara de curtezana clandestina, de pe urma careia isi castigase porecla de razboi Doamna Noastra a Tuturor. Scosese din minti guvernatori si amirali, pe umarul ei au plans cativa din eminentii nostri oameni de arme si de litere, care insa erau mai putin ilustrati decat credeau ei, si chiar unii care isi meritau pe drept gloria. A fost adevarat, totusi, ca, in schimbul unei intalniri de o jumatate de ora, intre doua vizite intamplatoare in oras, presedintele Rafael Reyes i-a acordat o pensie viagera pentru merite deosebite in serviciul Ministerului de Finante, unde nu lucrase nici macar o singura zi. Si-a risipit nuri cu darnicie atata timp cat corpul i-a permis-o si, desi comportarea ei necuviincioasa era de domeniul public, nimeni nu i-ar fi putut aduce vreo acuzatie bazata pe dovezi categorice, intrucat complicii ei ilustrati au avut grija s-o protejeze, constienti ca ar fi avut de pierdut mai mult decat ea de pe urma unui scandal. De dragul ei, Florentino Ariza si-a incalcat principiul sacru de a nu plati, iar ea si-a incalcat juramantul solemn de a nu o face gratis cu nici un barbat, chiar daca i-ar fi fost sot. Stabilisera un pret simbolic de un peso de fiecare data, dar nici ea nu-l primea direct in mana, nici el nu i-l dadea, asa ca il puneau in pusculita-purcelus, ca sa se stranga mai multi si sa cumpere din Portalul Copistilor vreun bibelou sau orice alt flecustet adus de peste ocean. Ea a fost cea care a imprimat o senzualitate aparte clismelor impotriva constipatiei, convingandu-l sa si le faca impreuna in dupa-amiezile lor bune, cand incercau sa inventeze si mai mult amor in timpul amorului.

Se considera un barbat norocos, caci dintre atatea aventuri riscante, singura care il facuse sa simta gustul veninului fusese Sara Noriega, care si-a sfarsit zilele la ospiciul Divina Pastora, recitand versuri atat de desantate, incat a fost izolata ca sa nu le scoata de-a binelea din minti pe celelalte bune. Dar dupa ce i-a fost incredintata soarta bunului mers al companiei, nu i-a mai ramas prea mult timp si nici destula energie ca sa mai caute pe cineva care s-o inlocuiasca pe Fermine Daza: stia ca e de neinlocuit. Cu timpul, s-a marginit la amantele statornice, culcandu-se cu ele atat cat mai erau bune la ceva, atat cat mai puteau s-o facea, atat cat mai erau in viata. In duminica Rusaliilor, cand a murit Juvenal Urbino, nu-i mai ramasese decat una, una singura, cu cei paisprezece ani ai ei, abia impliniti, dar care avea tot ceea ce nici o alta nu avusese pana atunci ca sa-l scoata din minti.

Se numea América Vicuña. Venise cu doi ani in urma din localitatea maritima Puerto Padre, trimisa de parinti, care se intrudeau cu Florentino Ariza si apelasera la el, rugandu-l s-o ia sub aripa lui ocrotitoare. O trimiteau cu o bursa primita de la guvern pentru Scoala Normala, cu nelipsita bocceluta in care se afla rogojina si asternutul, si o valijoara de tabla, ca de papusi, iar din clipa in care a coborat de pe vapor cu botinele ei albe si coada aurie pe spate, el a avut cumplita presimtire ca multe duminici de-atunci inainte o sa-si petreaca siesta impreuna. Era, in toate privintele, inca un copil: cu strungareata si genunchii juliti, dar el a intezarit intr-o clipa ce fel de femeie avea sa fie foarte curand si a pregatit-o intr-un lent an de sambete la circ, de duminici cu inghetate prin parcuri, de amurguri copilaresti, cu care i-a castigat increderea, i-a

castigat dragostea, purtand-o pe nesimtite de mana, cu o delicata viclenie de bunicut blajin, spre abatorul lui clandestin. Efectul asupra ei a fost imediat: i s-au deschis portile raiului. A izbucnit intr-o ecloziune florala si s-a simtit plutind intr-un limb de fericire, un adevarat stimulent pentru studiile ei, deoarece tot timpul s-a straduit sa fie prima din clasa numai si numai ca sa nu piarda permisiunea de a pleca de la internat la sfarsit de saptamana. Pentru el, a fost cotlonul cel mai adapostit din golful batranetii. Dupa atatia ani de amoruri calculate, gustul searbad al inocentei avea farmecul unei perversiuni regeneratoare.

S-au potrivit. Ea se comporta asa cum era in realitate, ca o copila dornica sa descopere viata sub indrumarea unui barbat venerabil care nu se mira de nimic, iar el se comporta cu buna stiinta asa cum niciodata n-ar fi dorit sa ajunga: ca un amant senil. N-a identificat-o nici o clipa cu Fermina Daza, desi asemanarea era mai mult decat izbitoare, incepand cu varsta, uniforma de scoala, parul impletit intr-o coada sau mersul de vietate a padurii, si pana la caracterul ei semet si imprevizibil. Mai mult chiar: ideea substitutiei, in numele careia cersise de atatea ori iubire, ii disparuse cu totul din minte. Ii placea pentru ca era asa cum era si a inceput s-o iubeasca pentru ca era asa cum era, cu febrilitatea voluptatii crepusculare. A fost singura cu care a luat cele mai drastice masuri de precautie impotriva unei sarcini accidentale. Dupa vreo sase intalniri, nici unul din ei nu visa decat la dupa-amiezile de duminica.

Intrucat era singura persoana autorizata s-o scoata din internat, se ducea s-o ia in Hudsonul de sase cilindri al C.F.C., iar uneori, cand era innorat, coborau capota si se plimbau pe plaja, el cu palaria lui funebra, iar ea, moarta de ras, tinandu-si cu amandoua mainile bereta de marinar, ca sa nu i-o zboare vantul. Cineva o sfatuise sa nu-l insoteasca mai mult decat era absolut necesar, sa nu manance din ce gustase el si sa se fereasca de respiratia lui, pentru ca batranetea e molipsitoare. Dar ei putin ii pasa. Amandoi pareau indiferenti la ce ar fi putut spune lumea, pentru ca rudenia dintre ei era bine cunoscuta, iar diferenta mare de varsta ii puna la adapost de orice banuiala.

Tocmai facusera dragoste in Duminica Rusaliilor, la patru dupa-amiaza, cand au inceput sa bata clopotele a mort. Florentino Ariza si-a stapanit cu greu bataile inimii. Pe vremea cand era tanar, ritualul dangatelor era inclus in pretul funeraliilor, fiind refuzat numai celor saraci lipiti pamantului. Dar dupa ultimul nostru razboi, la cumpana dintre veacuri, regimul conservator si-a consolidat obiceiurile coloniale, iar inmormantarile au ajuns sa fie asa de costisitoare incat numai bogatasii si le puteau permite. Cand a murit arhiepiscopul Dante de Luna, clopotele din toata provincia au batut fara ragaz timp de noua zile si noua nopti, provocand atata tulburare in randul populatiei, incat succesorul lui a hotarat sa se renunte la acest ritual, rezervandu-l numai mortilor ilustri. Tocmai de aceea, cand a auzit clopotele de la catedrala batand in ziua de Rusalii, la ora patru dupa-amiaza, Florentino Ariza a simtit din nou in preajma fantasma din tineretea lui de mult apusa. Nu i-a trecut nici o clipa prin minte ca puteau fi dangatele dupa care tanjise atatia si atatia ani, inca din duminica in care o vazuse pe Fermina Daza insarcinata in sase luni la iesirea de la biserica.

- Ei, dracie, spuse el in penumbra. Pesemne ca e un rechin din cei mari, daca bat pentru el clopotele de la catedrala.

América Vicuña, goala toata, tocmai se trezise.

- Or fi batand fiindca sunt Rusaliile.

Florentino Ariza nu era catusi de putin un expert in treburile bisericesti si nu mai calcase pe la biserica de pe vremea cand canta la vioara cu un neamt care il invatase, in plus, stiinta telegrafiei si despre a carui soarta nu mai aflase nimic. Dar era sigur ca dangatele care se auzeau nu vesteau nici o sarbatoare. Murise cineva in oras, nu mai incapea nici o indoiala, iar el stia cine. O delegatie a refugiatilor din Caraibi venise chiar in acea dimineata sa-l anunte ca, in zori, Jeremiah de Saint-Amour fusese gasit mort in atelier. Desi nu-l cunostea indeaproape, Florentino Ariza era prieten cu multi alti refugiat, care il invitau totdeauna la intrunirile si manifestarile lor publice, dar mai ales la inmormantari. Totusi, era sigur ca clopotele nu bateau pentru Jeremiah de Saint-Amour, un necredincios militant si un anarhist convins, care, pe deasupra, isi luase singur viata.

- Nu, spuse, numai pentru un guvernator sau altul de rang si mai mare bat clopotele asa.

América Vicuña, cu trupul palid dungat de razele ce patrundeau prin jaluzelele trase pe jumătate, nu avea varsta la care incepi sa te gandesti la moarte. Facusera dragoste dupa pranz si lancezeau in resacul siestei, goi amandoi sub ventilatorul al carui bazait nu reusea sa acopere durutul ca de grindina starnit de vulturii plesuvi care se plimbau pe acoperisul de tabla incins de soare. Florentino Ariza o iubea asa cum iubise atatea alte femei intamplatoare din lunga sa viata, dar pe ea o iubea cu mai multa febrilitate decat pe oricare, incredintat ca va fi mai mult mort decat viu cand ea va termina scoala normala.

Camera pareea mai degraba cabina unei ambarcatiuni, cu peretii de lemn acoperiti de straturi succesive de vopsea, ca si vapoarele, dar la patru dupa-amiaza, in ciuda ventilatorului agatat de tavan, aerul era mai incins decat in cabinele de pe navele fluviale din cauza acoperisului metalic care reverbera caldura. Nu era propriu-zis un dormitor, ci o cabina de uscat, construita in spatele birourilor C.F.C. la sugestia lui Florentino Ariza, care nu voia altceva decat sa-si poata injgheba o vizuina pentru idilele de la batranete. In cursul saptamanii era greu sa dormi acolo cu toata harmalaia din jur, starnita de racnetele hamalilor, de huruitul macaralelor din port si de suieratul prelung al vapoarelor trase la chei. Pentru copila inasa, era paradisul ei duminical.

In ziua de Rusalii planuisera sa ramana impreuna pana la ora cinci, cand ea trebuia sa fie inapoi la internat, cu cinci minute inainte de rugaciunea de seara, dar, auzind clopotele, Florentino Ariza si-a adus aminte ca fagaduisa sa asiste la inmormantarea lui Jeremiah de Saint-Amour si s-a grabit sa se imbrace mai devreme decat avea de gand. Inainte inasa, ca de obicei, i-a impletit copilei coada solitara si a urcat-o pe masa ca sa-i stranga sireturile de la pantofii de uniforma si sa-i faca nodul, pentru ca ea nu se pricepea. O ajuta fara nici o intentie de a o umili, iar ea il ajuta s-o ajute cu un aer firesc, indeplinindu-si parca o datorie: inca de la primele intalniri, amandoi isi uitasera varsta si se comportau unul fata de celalalt cu familiaritate, ca doi soti care si-au ascuns atatea in viata incat aproape ca nu mai au ce sa-si spuna.

Birourile erau inchise si intunecate, ca in orice zi de sarbatoare, iar langa cheiul pustiu nu se afla decat un vapor cu cazanele stinse. Zapuseala din aer prevestea cele dintai ploi ale anului, dar cerul senin si linistea duminicala asternuta in jur aminteau de vremea blanda din lunile precedente. De acolo lumea pareea mai necrutatoare decat din penumbra cabinei, iar clopotele si mai sfasietoare, indiferent pentru cine ar fi batut. Florentino Ariza a coborat cu copila in curtea cu silitra pe jos, unde pe vremea spaniolilor fusese portul de imbarcare a sclavilor si unde zaceau aruncate cantarul, lanturi si obezi mancate de rugina, amintind toate de comertul cu negri. Automobilul astepta la umbra magaziiilor, dar ei nu l-au trezit pe soferul adormit cu capul pe volan decat dupa ce s-au urcat si s-au asezat pe bancheta. Automobilul a luat-o prin spatele magaziiilor imprejmuite cu plasa de sarma, a strabatut spatiul in care se aflase candva vechea

piata din golful Sufletelor si unde acum oameni in toata firea, pe jumătate despuiați, se jucau cu mingea, apoi a iesit din portul fluvial starnind un nor de praf fierbinte in jur. Florentino Ariza era sigur ca onorurile funebre nu puteau fi pentru Jeremiah de Saint-Amour, dar dangatele staruitoare i-au sporit nedumerirea. Ii puse soferului mana pe umar si-l intreba, tipandu-i in ureche, pentru cine bateau clopotele.

- Pai pentru doctorul ala cu tacalie, spuse soferul. Cum ii zice, c-am uitat.

Florentino Ariza si-a dat seama imediat despre cine era vorba. Totusi, cand soferul i-a povestit cum murise, speranta de-o clipa i s-a spulberat, pentru ca i se parea neintemeiata. Nimic nu defineste mai bine pe cineva decat felul in care moare, or, moartea aceea nu avea nimic in comun cu barbatul despre care credea ca e vorba. Si totusi, oricat parea de absurd, era chiar el: cel mai batran si mai renumit medic din oras, socotit, datorita nenumaratelor sale merite, unul din fruntasii urbei, isi zdrobise sira spinarii, la optzeci si unu de ani, cazand dintr-un *mango* cand incerca sa prinda un papagal.

Tot ce infaptuise Florentino Ariza dupa casatoria Ferminei Daza se intemeiase pe speranta ca, pana la urma, vestea aceasta sa-i ajunga la urechi. Si totusi, odata sosit ceasul, nu s-a simtit cutremurat de bucuria biruintei pe care o intrevazuse in atatea ceasuri de nesomn, ci sfasiat de groaza: fantastica revelatie ca toate clopotele acelea ar fi putut la fel de bine sa bata pentru el. Cand l-a vazut asa de palid, América Vicuña, care statea langa el in automobilul ce se zdruncina pe caldaram, l-a intrebat ce i se intamplase. Florentino Ariza i-a strans mana in mana lui inghetata.

- Ah, draga mea copila, suspina el, mi-ar mai trebui inca cincizeci de ani ca sa-ti povestesc.

A uitat de inmormantarea lui Jeremiah de Saint-Amour. A lasat-o pe fata la poarta internatului, promitandu-i in graba ca o sa vina dupa ea sambata urmatoare, apoi ii spuse soferului sa-l duca la locuinta doctorului Juvenal Urbino. Pe strazile din jur era un du-te-vino de automobile si trasuri, iar in fata vilei se adunase o multime de curiosi. Invitatii doctorului Lácides Olivella, care aflasera trista veste cand petrecerea era in toi, soseau si ei gramada. In casa nu te puteai misca din cauza inghesuiei, dar Florentino Ariza si-a facut loc pana la dormitorul principal, s-a inaltat pe varfuri, s-a uitat peste umarul celor care blocau usa si l-a vazut pe Juvenal Urbino in patul matrimonial, balacindu-se in ticalosia mortii, asa cum isi dorise sa-l vada inca din clipa in care auzise prima oara vorbindu-se despre el. Tamplarul tocmai termina de luat masurile pentru sicriu. Alaturi, imbracata in rochia de bunicuta abia maritata cu care fusese la petrecere, se afla, ingandurata si trasa la fata, Fermina Daza.

Florentino Ariza isi imaginase clipa aceea pana in cele mai mici amanunte inca din tineretea lui zbuciumata, pe care si-o inchinase in intregime cauzei unei iubiri temerare. Pentru ea se straduisese sa castige, prin orice mijloace, renume si avere, pentru ea isi ingrijea sanatatea si infatisarea, cu o tenacitate ce nu le parea tocmai barbateasca altor barbati din acele vremuri, pentru ea asteptase ziua aceea asa cum nimeni pe lume n-ar fi putut astepta ceva sau pe cineva: fara sa sovaie nici macar o clipa. Constatarea ca, in sfarsit, moartea intervenise in favoarea lui i-a insuflat curajul de care avea nevoie ca sa-i repete Ferminei Daza, in prima ei noapte de vaduvie, legamantul de fidelitate eterna si de iubire pururi vie.

Era constient ca fusese un gest necugetat si pripit, lipsit de cea mai elementara buna-cuviinta, dar justificat de teama ca un prilej ca acela n-avea sa se mai repete in veci. Isi dorise o intalnire mai putin brutala, si chiar isi imaginase de nenumarate ori cum avea sa se

petreaca, dar n-a fost sa fie. Plecase din casa indoliata zdrobit de durere, stiind ca nici ei n-avea sa-i fie mai usor, dar nu putea face nimic, deoarece inima ii spunea ca noaptea aceea cumplita fusese scrisa dintotdeauna in destinul lor.

In urmatoarele doua saptamani n-a mai putut inchide ochii noaptea. Se intreba disperat unde se afla Fermina Daza fara el, ce gandea oare, ce avea sa faca in anii care ii mai ramaneau de trait sub povara spaimei pe care el i-o lasase pe umeri. Din cauza constipatiei care i-a umflat burta ca o toba, a trebuit sa recurga la paliative mai neplacute decat clismele. Suferintele batranetii, pe care le suporta mai usor decat cei de o varsta cu el pentru ca le cunostea inca din tinerețe, l-au asaltat toate deodata. Miercuri, dupa o saptamana de absenta, si-a facut din nou aparitia la birou si cand l-a vazut asa de palid si ravasit, Leona Cassiani s-a speriat. El insa o linisti: de vina era insomnia, bineinteles, si-si musca limba ca sa nu-i scape adevarul prin spaturile inimii zdrobite. Ploaia nu i-a lasat nici macar ragazul unei raze de lumina ca sa poata reflecta in tihna. A mai petrecut o saptamana ireala, cu mintea secata de ganduri, abia mancand cate ceva, dormind si mai putin, incercand sa desluseasca semnele tainice care i-ar fi putut arata calea izbavirii. Dar incepand de vineri, l-a cuprins o apatie nejustificata, pe care a interpretat-o ca pe o prevestire ca nimic nou nu se va mai putea intampla, ca tot ce facuse in viata fusese zadarnic si nu avea cum sa mai continue: era sfarsitul. Luni insa, cand s-a intors pe Strada Ferestrelor, a vazut in apa ce baltea in gang un plic si a recunoscut imediat scrisul apasat pe care atatea schimbari ale vietii nu izbutisera sa-l schimbe si chiar a avut impresia ca simte parfumul nocturn al gardeniilor ofilite, caci inima lui ghicise totul inca de la cea dintai tresarire: era scrisoarea pe care o asteptase necontenit de peste o jumatate de veac.

Fermina Daza n-avea cum sa-si imagineze ca scrisoarea ei, trimisa intr-un acces de furie oarba, putea fi interpretata de Florentino Ariza drept o scrisoare de dragoste. Pusese in ea toata mania de care era in stare, vorbele cele mai grele, insultele cele mai umilitoare si, pe deasupra, nedrepte, dar care ei i se pareau blande fata de gravitatea ofensei. A fost ultimul act al unui amar exorcism de doua saptamani, prin care incerca sa se impace cu noua ei stare. Voia sa rede vina ea insasi, sa recupereze tot ce fusese nevoita sa cedeze intr-o robie de o jumatate de veac care o facuse fericita, fara indoiala, dar care, odata cu moartea sotului ei, nu-i mai lasa nici macar vestigiile propriei identitati. Era o fantoma intr-o casa straina care devenise peste noapte imensa si pustie, in care ratacea dezorientata, intrebându-se nedumerita cine oare era mai mort: cel care murise sau cea care ramasese in viata.

Nu-si putea reprimă sentimentul mocnit de ciuda pe sotul care o lasase singura in mijlocul oceanului. Toate lucrurile lui ii starneau plansul: pijamaua de sub perna, papucii care ei i se parusera totdeauna papuci de bolnav, amintirea imaginii lui dezbracându-se in adancurile oglinzii in timp ce ea se pieptana inainte de culcare, mirosul pielii lui care avea sa staruie multa vreme intr-a ei. Cateodata se oprea din treaba si se lovea cu palma peste frunte, amintindu-si brusc ca uitase sa-i spuna ceva. Clipa de clipa ii veneau in minte nenumaratele intrebari cotidiene la care numai el ii putea da un raspuns. Odata, el ii povestise un lucru de neconceput pentru ea: invalizii simt dureri, carcei, furnicaturi in piciorul sau mana care le-au fost amputate. Intocmai asa cum i se intampla si ei cand il simtea acolo unde nu mai era.

Cand s-a trezit in prima dimineata de vaduvie, s-a rasucit in asternut, fara sa deschida ochii, cautand o pozitie mai comoda, ca sa-si poata continua somnul, si abia in acel moment el a murit cu adevarat pentru ea. Caci numai atunci si-a dat seama ca era prima noapte cand el nu dormise acasa. Cealalta revelatie a avut-o la masa, dar nu pentru ca s-ar fi simtit singura, cum si era de fapt, ci din cauza senzatiei ciudate ca manca impreuna cu cineva care nu mai exista. Abia dupa ce fiica ei, Ofelia, a venit de la New Orleans cu sotul si cele trei fetite, s-a asezat din nou la masa,

dar nu la cea obisnuita, din sufragerie, ci la una mai mica, improvizata in veranda. Pana la venirea lor mancasse cand si cum se nimerea. Trecea prin bucatarie la orice ora din zi cand i se facea foame, baga furculita prin oale si gusta din toate cate putin, fara sa-si puna in farfurie, stand in picioare in fata plitei, palavragind intre timp cu servitoarele, singurele cu care se simtea in largul ei. Si totusi, oricat se straduia, nu reusea sa scape de prezenta sotului mort: oriunde s-ar fi dus, pe oriunde ar fi trecut, orice ar fi facut, dadea mereu peste ceva care ii aducea aminte de el. Caci, desi i se parea normal si drept sa suferi, n-ar fi vrut sa se complaca la nesfarsit in suferinta. Asa incat a luat drastica hotarare de a indeparta din casa tot ce ii amintea de raposatul ei sot, singura solutie care i-a venit in minte ca sa poata trai mai departe fara el.

A fost o ceremonie de exterminare. Fiul a acceptat sa ia biblioteca, pentru ca ea sa-si poata instala in birou camera de cusut pe care n-o avusese niciodata de cand se maritase. Pe de alta parte, fiica ei urma sa ia cateva mobile si multe alte obiecte care i se pareau foarte nimerite pentru licitatiile de antichitati de la New Orleans. Toate aceste aranjamente au insemnat o adevarata usurare pentru Fermina Daza, desi nu-i facea deloc placere sa constate ca lucrurile cumparate de ea in calatoria de nunta erau considerate niste vechituri. Ignorand uimirea tacuta a servitoarelor, a vecinilor, a prietenelor apropiate care veneau sa-i tina de urat in acele zile, a pus sa fie aprins un foc pe maidanul din spatele casei si a ars tot ce-i amintea de sotul ei: hainele cele mai scumpe si elegante pe care, inca din secolul precedent, le purtase cineva in oras, pantofii din pielea cea mai fina, palariile care ii semanau chiar mai mult decat fotografiile, balansoarul in care isi petrecea siesta si de unde ultima data se ridicase ca sa moara, atatea alte obiecte ingemanate pana-ntr-atata cu viata lui incat se identificau cu el. A facut-o fara nici o urma de sovaiala, fiind pe deplin convinsa ca sotul ei ar fi aprobat-o, si nu numai din motive de igiena. Isi exprimase de multe ori dorinta de a fi incinerat si nu ferecat in bezna fara nici un licar de lumina dintr-o cutie din lemn de cedru. Religia, bineinteles, nu i-o ingadua: pentru orice eventualitate, indraznise sa sondeze opinia arhiepiscopului, dar acesta dezaprobase cu fermitate o asemenea posibilitate. Era o utopie, pentru ca Biserica nu ingadua existenta crematoriilor in cimitirele noastre, nici chiar pentru cei de alta religie decat cea catolica, si numai lui Juvenal Urbino i-ar fi putut trece prin cap sa sustina oportunitatea construirii lor. Fermina Daza n-a uitat insa teama lui de intuneric si, desi naucita de cele intamplate, a avut grija sa-i spuna tamplarului sa faca o mica deschizatura in sicriu, ca sa-i lase macar consolarea unei firave raze de lumina.

A fost, oricum, un holocaust inutil. Fermina Daza si-a dat seama foarte curand ca amintirea sotului mort era tot atat de refractara la foc pe cat parea sa fie la trecerea zilelor. Mai rau chiar: dupa ce a ars hainele, a inceput sa-i fie dor nu numai de tot ce indragise la el, dar chiar si de ceea ce o deranjase mai mult: zgomotele din zori. Pana la urma, chiar aceste amintiri au ajutat-o sa iasa din hatisul doliului. Inainte de orice, a luat hotararea ferma de a-si continua viata amintindu-si de sotul ei ca si cum n-ar fi murit. Stia ca trezirea din fiecare dimineata va fi in continuare o povara, dar incet-incet, durerea se va domoli.

Intr-adevar, dupa trei saptamani, a inceput sa intrezareasca primele raze de lumina. Dar, pe masura ce deveneau mai stralucitoare, isi dadea seama tot mai mult ca in calea vietii ei statea de-a curmezisul o fantoma afurisita care nu-i dadea pace nici o clipa. Nu era naluca pricajita care o pandea in Parculul Evangheliilor si pe care o evoca de obicei cu oarecare duiosie, ci strigoiul cu redingota de calau si palaria pe piept, a carui impertinenta stupida o tulburase in asa masura incat ii era cu neputinta sa nu se mai gandeasca la ea. De cand il respinsese la optsprezece ani, ramasese cu convingerea ca sadise in el o samanta de ura care, cu timpul, avea sa creasca. Niciodata nu pierduse din vedere aceasta ura, o simtea in aer cand strigoiul se afla prin preajma, chiar si simpla lui aparitie o tulbura, o speria intr-atata incat niciodata n-a fost in stare sa se poarte firesc cu el. In noaptea cand i-a repetat legamantul lui de iubire, in casa in care mai staruia

mireasma florilor pentru raposatul ei sot, a fost convinsa ca acea necuviinta nu era altceva decat primul pas din cine stie ce plan de razbunare.

Persistenta cu care ii revenea in amintire o infuria si mai mult. A doua zi dupa inmormantare, cand s-a trezit gandindu-se la el, a reusit sa si-l scoata din minte cu un simplu act de vointa. Dar furia o cuprindea din nou si foarte curand si-a dat seama ca dorinta de a-l uita era cel mai bun stimul pentru a si-l aminti. Biruita de nostalgie, s-a incumetat totusi sa evoce pentru prima data timpurile iluzorii ale acelei iubiri ireale. Incerca sa-si aduca aminte cum aratau parculutul, migdalii cu crengi rupte, banca de piatra unde el suspina de dragul ei, pentru ca nimic din toate astea nu mai era ca pe vremuri. Totul fusese schimbat, disparusera chiar si copacii cu covorul lor de frunze galbene, iar statuia eroului decapitat fusese inlocuita cu cea a altui viteaz, in uniforma de gala, fara nume, fara ani, fara informatii justificative, inaltata pe un soclu somptuos, in interiorul caruia se aflau contoarele instalatiilor electrice din zona. Casa ei, vanduta cu multi ani in urma, se naruia pe-ncetul din neglijenta guvernului provincial in stapanirea caruia se afla. Nu-i venea usor sa-si imagineze cum arata pe atunci Florentino Ariza si mult mai putin sa admita ca tanarul taciturn, atat de neajutorat sub ploaie, putea fi unul si acelasi cu bosorogul ramolit care se protapise in fata ei fara nici un fel de consideratie pentru starea in care se afla, fara cel mai mic respect pentru durerea ce-o apasa, parjolindu-i inima cu o ofensa ce ardea ca fierul rosu si care ii taia respiratia ori de cate ori se gandea la ea.

Nu mult dupa calatoria la Flores de María, unde incercase sa-si revina dupa necazul cu domnisoara Lynch, verisoara Hildebranda Sánchez i-a intors vizita. Imbatranise, era mai grasa, dar fericita ca venea s-o vada, si o insotea baiatul ei mai mare, colonel in armata, ca si taica-sau. care il repudiasa ca urmare a comportarii sale nedemne in macelarirea muncitorilor de pe plantatiile de banani de la San Juan de la Ciénaga. De atunci, cele doua verisoare s-au mai intalnit de multe ori si de fiecare data isi petreceau ceasuri in sir evocand cu nostalgie anii in care se cunoscusera. La ultima sa vizita, Hildebranda parea mai melancolica decat oricand si foarte marcata de povara batranetii. Ca sa-si mai aline impreuna aleanul, a adus si fotografia cu cele doua cuconite imbracate ca pe vremuri, facuta in atelierul belgianului in dupa-amiaza cand tanarul Juvenal Urbino i-a dat lovitura de gratie indaratnicei Fermina Daza. Exemplarul acesteia se pierduse, iar cel al Hildebrandei era aproape sters, dar amandoua s-au recunoscut prin ceata deziluziei, tinere si frumoase, asa cum nu aveau sa mai fie niciodata.

Hildebranda nu se putea abtine sa vorbeasca despre Florentino Ariza, cu a carui soarta se identificase totdeauna. Si-l amintea ca in prima zi, cand il cunoscuse la oficiul de telegraf, si niciodata n-a reusit sa-si scoata din inima imaginea lui de turturel nemangaiat condamnat la uitare. Fermina, in schimb, il zarise de multe ori, fara sa schimbe vreo vorba cu el, bineinteles, dar nu-i venea sa creada ca era unul si acelasi cu primul ei iubit. Afla mereu cate ceva despre el, asa cum, mai devreme sau mai tarziu afla despre fiecare persoana mai importanta din oras. Se povestea ca nu se insurase pentru ca avea altfel de gusturi decat ceilalti barbati, dar pe ea zvonul asta n-a impresionat-o, pe de-o parte, pentru ca niciodata nu-si pleca urechea la cleveteli, iar pe de alta, deoarece, oricum, se spuneau lucruri asemanatoare despre multi alti barbati in afara de orice banuiala. In schimb, i se parea ciudat ca Florentino Ariza nu renunta la vesmintele lui mistice, la lotiunile lui rare, continuand sa fie la fel de enigmatic chiar si dupa ce-si facuse drum in viata intr-un mod atat de spectaculos si, pe deasupra, onest. Ii era insa cu neputinta sa creada ca era acelasi de altadata si ramanea surprinsa cand o auzea pe Hildebranda oftand: "Bietul de el, cat o fi suferit!" Caci ea nu mai vedea de multa vreme nici o durere pe chipul lui: era o umbra pierduta in negurile amintirii.

Cu toate acestea, in seara cand l-a vazut la cinema, nu mult dupa ce s-a intors de la Flores de María, ceva ciudat s-a petrecut in inima ei. N-a fost uimita sa-l vada insotit de o femeie si, pe deasupra, negresa. A impresionat-o, in schimb, faptul ca se tinea asa de bine, ca se comporta cu mai multa dezinvoltura, dar nici o clipa nu i-a trecut prin cap ca poate nu el, ci ea se schimbuse dupa ce domnisoara Lynch navalise in viata ei. De atunci, timp de mai bine de douazeci de ani, l-a privit cu mai multa compasiune. In noaptea mortii sotului ei, nu numai ca i s-a parut normal ca el sa fie acolo, dar chiar a interpretat prezenta lui ca pe o incercare de a pune capat ranchiunei: un gest de iertare si de uitare. Tocmai de aceea a surprins-o atat de mult reinnoita si dramatica marturisire a unei iubiri care pentru ea nu existase niciodata, la o varsta cand nici unul dintre ei nu mai avea ce astepta de la viata.

Furia ingrozitoare din prima clipa nu s-a domolit nici dupa incinerarea simbolica a sotului, sporind si ramificandu-se pe masura ce se simtea mai putin capabila sa si-o domine. Mai mult chiar: spatiile memoriei de unde reusea sa alunge amintirile despre cel disparut erau cotropite incet, dar inexorabil, de campul cu maci unde zaceau ingropate amintirile despre Florentino Ariza. Se gandea la el fara sa vrea si, cu cat se gandea mai mult, cu atata se infuria mai tare, iar cu cat se infuria mai tare, se gandea si mai mult la el, pana cand n-a mai putut suporta si si-a iesit din minti. S-a asezat la biroul raposatului ei sot si i-a scris lui Florentino Ariza o scrisoare irationala de trei foi, plina de injurii si de provocari infame, care i-a lasat senzatia consolatoare ca a comis cu buna stiinta cea mai josnica fapta din lunga sa viata.

Si pentru Florentino Ariza acele trei saptamani au trecut ca o agonie. In noaptea in care i-a repetat Ferminei Daza declaratia de iubire, a ratat fara tinta pe strazile inundate de potopul din acea dupa-amiaza, intrebându-se ingrozit ce putea face cu blana tigrului pe care tocmai il ucisese, dupa ce-i rezistase mai bine de jumatate de veac. Din cauza ploilor violente, in oras fusese decretata starea de urgenta. In unele case, barbati si femei pe jumatate dezbracati incercau sa salveze de potop ce mai dadea Dumnezeu, iar Florentino Ariza a avut impresia ca acea catastrofa a tuturor avea ceva in comun cu dezastrul lui. Dar aerul era bland, iar stelele Caraibilor sclipeau neclintite la locul lor. Brusc, in tacerea ce se asternuse peste oras, Florentino Ariza a recunoscut glasul barbatului pe care el si Leona Cassiani il auzisera cantand cu multi ani in urma, la aceeasi ora si la acelasi colt de strada: *M-am intors de pe pod scaldat in lacrimi*. Un cantec care, intr-un anume fel, in noaptea aceea si numai lui, ii amintea de moarte.

Niciodata ca atunci nu simtise cat de mult ii lipsea Tránsito Ariza, cata nevoie avea de cuvantul ei intelept, ce dor ii era de capul ei de regina de carnaval, impodobii cu flori de hartie. Era peste puterile lui: de cate ori se gasea in pragul dezastrului, simtea nevoia sa ceara ocrotire unei femei. A trecut, asadar, pe la Scoala Normala, hotarat s-o porneasca pe drumul spre cele accesibile, si a vazut lumina la lungul sir de ferestre ale dormitorului pe care América Vicuña il imparteau cu colegile ei. Abia s-a putut stapani sa n-o ia acasa, ca un bunicut nebun, toropita si calda de somn, inca mirosind a scutece ude.

La celalalt capat al orasului se afla Leona Cassiani, singura, libera si, fara indoiala, gata sa-i daruiasca la doua noaptea, la trei, la orice ora si in orice imprejurare, compasiunea de care avea nevoie. N-ar fi fost prima oara ca ar fi sunat la usa ei in singuratatea insomniilor, dar si-a dat seama numaidecat ca era prea inteligenta si se iubeau prea mult ca sa se duca sa-i planga la piept fara sa-i dezvaluie motivul. A chibzuit mult, ratacind ca un somnambul prin orasul pustiu si, intr-un tarziu, i-a trecut prin minte ca langa nici una nu s-ar fi putut simti mai bine ca langa Prudencia Pitre: Vaduva celor Doi. Era cu zece ani mai tanara decat el. Se cunoscusera in secolul precedent si renuntasera sa se mai intalneasca din pricina ca ea refuza cu incapatanare sa se mai lase privita in halul in care ajunsese: pe jumatate oarba si in pragul decrepitudinii. Imediat ce si-a

amintit de ea, Florentino Ariza s-a intors pe strada Ferestrelor, a pus intr-o punga doua sticle de porto si un borcan mic cu muraturi si a pornit-o spre casa ei, fara sa stie macar daca mai locuia tot acolo, daca traia singura sau daca mai era in viata.

Prudencia Pitre, care nu uitase cum zgaria el la usa ca sa-si semnaleză prezenta pe vremea cand inca se mai credeau tineri, desi nu mai erau, i-a deschis fara sa mai puna intrebari. Strada era cufundata in intuneric, iar el abia se zarea in hainele de stofa neagra, cu palaria tare si umbrela agatata ca un liliac de brat, dar ea, care nu mai avea ochii de altadata si nu l-ar mai fi putut distinge decat in plina lumina, l-a recunoscut dupa sclipirea ramei metalice a ochelarilor, in care se reflecta lumina felinarului. Parea un asasin cu mainile inca manjite de sange.

- Miluieste-te de un adapost pentru un biet orfan, spuse.

Au fost singurele cuvinte pe care a izbutit sa le rosteasca, numai ca sa spuna ceva. Era uluit cat de mult imbatranise de cand o vazuse ultima oara, dar isi dadea seama ca si ea credea acelasi lucru despre el. Se linisti insa la gandul ca o clipa mai tarziu, cand amandoi isi vor fi revenit dupa socul initial, se vor obisnui incet-incet unul cu altul si nu vor mai baga de seama cat de mult ii burdusise viata, inchipuindu-si ca sunt din nou tineri, asa cum erau cand s-au cunoscut: cu patruzeci de ani in urma.

- Parca te-ai duce la o inmormantare, ii spuse ea. Nu se insela. Si ea iesise la fereastra inca de la ora

unsprezece, ca aproape intreg orasul, ca sa vada cortegiul cel mai numeros si mai falnic care trecuse pe strazi de la moartea arhiepiscopului De Luna. O trezisera din siesta bubuitul tunurilor de artilerie care zguduia pamantul, vuietul fanfarelor militare, larma cantarilor funebre ce acopereau dangatele clopotelor de la toate bisericile, care bateau fara ragaz inca din ajun. Vazuse de la balcon militarii calari, in uniforme de parada, comunitatile religioase, grupurile de scolari, lungile limuzine negre ale notabilitatilor invizibile, dricul tras de cai cu panase si valtrapuri tesute in aur, sicriul galben, acoperit cu drapelul, asezat pe afetul unui tun istoric si, in sfarsit, trasurile descoperite, care continuau sa existe ca sa poarte coroanele pentru morti. Nici n-a trecut bine cortegiul prin fata balconului Prudenciei Pitre, putin dupa ora pranzului, cand peste oras s-a pravalit potopul, iar alaiul s-a risipit in toate partile.

- Ce moarte absurda, spuse ea.

- Moartea nu are simtul ridicolului, spuse el si adauga indurerat: Mai ales la varsta noastra.

Stateau pe terasa, cu fata spre zarea marii, privind luna inconjurata de un halo, care ocupa jumatate din cer, privind luminile colorate de pe vapoarele ancorate in larg, bucurandu-se de adierea calda si inmiresmata de dupa furtuna. Sorbeau vin Porto si mancau muraturi pe felii de paine de tara, pe care Prudencia Pitre le taiase la bucatarie. Petrecusera multe nopti asemanatoare dupa ce ea ramasese vaduva si fara copii, la treizeci si cinci de ani.

Cand a intalnit-o Florentino Ariza, ar fi primit in casa orice barbat care ar fi vrut sa-i tina tovarasie, chiar daca ar fi trebuit sa-l plateasca pentru asta cu ora, si au reusit sa stabileasca o relatie mai serioasa si mai lunga decat parea cu putinta.

Desi niciodata nu i-a facut nici o aluzie, ea ar fi fost in stare sa-si vanda si sufletul ca sa se marite cu el. Stia ca nu era usor sa-i suporte meschinaria, negliobiile de batran prematur,

tabieturile si maniile, dorinta nesatioasa de a primi totul fara sa dea absolut nimic in schimb, dar mai stia ca nici un barbat nu se lasa iubit ca el, pentru ca nu putea exista pe lume altul care sa aiba atata nevoie de dragoste. Cum insa, la fel de bine, nu exista altul mai alunecos, idila lor n-a trecut dincolo de hotarul pana la care se putea ajunge cu el: pana acolo unde nu se interfera cu hotararea de a-si pastra libertatea pentru Fermina Daza. Relatia lor s-a prelungit insa multi ani, chiar si dupa ce el a aranjat cum s-a putut mai bine lucrurile si Prudencia Pitre s-a maritat cu un comis voiajor, care statea trei luni acasa, iar alte trei era pe drumuri, si cu care a avut o fata si patru baieti, unul din ei fiind, dupa cum se jura ea, al lui Florentino Ariza.

S-au tot intins la vorba si nici nu le-a pasat ca timpul trece, caci amandoi erau obisnuiti inca din tinerețe sa-si petreaca impreuna insomniile, asa incat aveau mult mai puțin de pierdut in insomniile de la batranete. Desi nu prea obisnuia sa bea mai mult de doua pahare, Florentino Ariza nu-si venise in fire nici dupa cel de-al treilea. Era lac de transpiratie, iar Vaduva celor Doi i-a sugerat sa-si scoata haina, jiletca, pantalonii, sa-si scoata tot, daca avea chef, ce dracu', doar se cunosteau mai bine in pielea goala decat imbracati. El a fost de acord sa-i urmeze sfatul numai daca facea si ea la fel, dar ea a refuzat: cu mult timp in urma, privindu-se in oglinda, isi daduse seama ca nu va mai avea curajul sa se arate goala nimanui, nici macar lui.

Cuprins de o euforie pe care nici chiar cu patru pahare de porto nu reusise sa si-o potoleasca, Florentino Ariza a continuat sa vorbeasca despre minunatele amintiri din trecut, singurul subiect care il mai preocupa in ultima vreme, incercand, de fapt, sa gaseasca in trecut o modalitate secreta de a scapa de povara ce-l apasa, caci de asta avea el nevoie: sa-si dezlege baierile inimii si sa-si verse amarul pe gura. Cand in zare s-au ivit primele licariri ale zorilor, s-a gandit sa incerce o manevra piezisa. A intrebat-o ca din intamplare: 'Ce-ai face tu daca cineva te-ar cere de nevasta asa cum esti, vaduva si la anii tai?' Ea rase cu obrazul incretit de zbarcituri si-l intreba la randul ei:

- Te gandesti cumva la vaduva lui Urbino?

Exact atunci cand s-ar fi cuvenit mai puțin s-o faca, Florentino Ariza uita ca femeile se gandesc mai mult la sensul ascuns al intrebarilor decat la intrebari in sine, iar, in privinta asta, Prudencia le intrecea pe toate. Cuprins de o spaima subita la auzul unei replici atat de bine tintite, care i-a inghetat sangele in vine, a incercat sa gaseasca o portita de scapare: "Ma gandeam la tine." Ea rase din nou: "Asta sa i-o spui ma-tii, Dumnezeu s-o odihneasca in pace. saraca." Apoi ii ceru de-a dreptul sa-i marturiseasca deschis ce ganduri ii umblau prin cap, doar stia si ea foarte bine ca nici el, nici vreun alt barbat n-ar fi trezit-o la trei noaptea si, pe deasupra, dupa atatia ani de cand n-o mai vazuse, numai ca sa bea vin si sa manance paine de tara cu muraturi. Si adauga: "Cine face asta inseamna ca simte nevoia sa planga pe umarul cuiva." Florentino Ariza batu in retragere:

- N-ai ghicit. In noaptea asta am toate motivele sa cant.

- Atunci, sa cantam, spuse Prudencia Pitre.

Si incepu sa fredoneze cu vocea ei frumoasa cantecul la moda: *Ramona, fara tine nu mai pot trai*. A fost sfarsitul noptii, el neindraznind sa joace jocuri interzise cu o femeie care ii dovedise cu prisosinta ca stie cum arata cealalta fata a lunii. Cand a iesit, orasul era altul, inmiresmat de ultimele dalii din iunie, iar pe strada tineretii lui se perindau vaduvele cernite, in drum spre slujba de liturghie de la ora cinci. A fost randul lui sa treaca pe celalalt trotuar, ca sa nu i se vada lacrimile pe care nu si le mai putea stapani, nu cele de la miezul noptii, asa cum isi

inchipuia el, altele: cele care ii ramasesera in gat in urma cu cincizeci si unu de ani, noua luni si patru zile.

Pierduse cu totul notiunea timpului, cand s-a trezit in fata unei ferestre stralucitoare, fara sa stie, de fapt, unde se afla. América Vicuña si servitoarele se jucau cu mingea in gradina, iar vocea ei l-a trezit la realitate: se afla in patul maica-sii, in dormitorul pe care il pastrase neschimbat si unde se culca de obicei, ca sa nu se simta asa de singur, in rarele ocazii cand il chinuia singuratatea. Pe peretele din fata patului atarna oglinda cea mare de la Hanul lui Don Sancho, iar lui ii era de-ajuns s-o priveasca dimineata, cand se trezea, ca s-o vada reflectata in adancurile ei pe Fermina Daza. Si-a dat seama ca era sambata, pentru ca numai sambata soferul o aducea pe América Vicuña de la internat. Si-a dat seama ca adormise fara sa stie, visand ca nu putea dormi din cauza unui vis tulburat de chipul furios al Ferminei Daza. In timp ce facea baie, s-a gandit la pasul urmator pe care ar fi trebuit sa-l faca, s-a. Imbracat tacticos cu cel mai bun costum, s-a parfumat si si-a pomadat mustata carunta cu varfuri ascutite, iar cand a iesit in veranda de la etaj, s-a oprit s-o priveasca pe frumoasa copila in uniforma care prindea mingea cu o gratie ce-l infiorase atatea sambete la rand, dar care in dimineata aceea nu i-a mai rascolit sufletul. A chemat-o ca sa mearga impreuna in oras si, inainte de a se urca in automobil, i-a spus, fara sa fie nevoie: "Azi n-o sa facem prostioare." A dus-o la Cofetaria Americana, plina pana la refuz la ora aceea de parinti si copii care mancau inghetata sub uriasele ventilatoare atarnate de tavan. América Vicuña a comandat inghetata ei preferata, cu mai multe etaje, fiecare de alta culoare, servita intr-o cupa inalta, si care era sortimentul cel mai cautat, pentru ca raspandea un parfum magic. Florentino Ariza a luat o cafea tare si tot timpul a privit-o tacut pe copila cum isi manca inghetata cu o lingurita lunga, care ajungea pana in fundul cupei. Deodata, ii spuse, fara sa-si plece privirile:

- Ma insor.

Ea ramase cu lingurita in aer si se uita la el cu un licar de teama in ochi, dar isi reveni imediat si zambi.

- Vrei sa ma pacalesti, spuse. Batraneii nu se insoara.

Spre seara a lasat-o la internat chiar la ceasul cand incepea rugaciunea, dar, mai intai, au privit impreuna spectacolul de papusi din parc, sub o ploaie care nu se mai sfarsea, au mancat la pranz peste prajit la tarabele de pe dig, au vazut custile cu animale salbatice de la circul care tocmai sosise, au cumparat dulciuri de prin portaluri, ca sa duca la internat, si s-au plimbat prin oras in automobilul deschis, pentru ca ea sa se poata obisnui cu ideea ca el nu mai era amantul, ci protectorul ei. Duminica i-a trimis automobilul, ca sa se plimbe cu prietenele daca avea chef, dar n-a mai vrut s-o vada, pentru ca de o saptamana devenise constient de varsta fiecaruia dintre ei. In seara aceea s-a hotarat sa-i scrie Ferminei Daza si sa-i ceara scuze, chiar si numai ca sa nu capituleze, dar, pana la urma, a lasat totul pe a doua zi. Luni, dupa exact trei saptamani de patimire, a ajuns acasa ud pana la piele si a gasit scrisoarea de la ea.

Era opt seara. Cele doua servitoare se culcasera si lasasera aprinsa doar o lampa in toata casa, pentru ca Florentino Ariza sa poata ajunge in dormitor. Stia ca cina lui saracacioasa si insipida il astepta pe masa din sufragerie, dar pofta de mancare, multa, putina, cata mai avea dupa ce atatea zile mancuse la intamplare, i-a pierit cand a descoperit, naucit, scrisoarea. Mana ii tremura atat de tare, incat abia a reusit sa aprinda lumina in dormitor. A pus plicul umed pe pat, a aprins veioza de pe noptiera si cu un calm simulat, care era o maniera cu totul personala de a se linisti, si-a scos haina uda si a asezat-o pe speteaza scaunului, si-a scos jiletca, a impaturit-o bine

si a pus-o peste haina, si-a scos lavaliera de matase neagra si gulerul de celuloid care nu mai era la moda nicaieri in lume, si-a deschiat camasa pana la brau, si-a desfacut cureaua, ca sa poata respira in voie, si, in sfarsit, si-a scos palaria si a pus-o sa se usuce langa fereastra. Brusc a simtit un fior pe sira spinarii pentru ca nu mai stia unde era scrisoarea si, de suparare, si-a pierdut intr-atata cumpatul incat a ramas uluit cand a gasit-o, fiindca nu-si amintea s-o fi pus pe pat. Inainte de a deschide plicul, l-a sters cu batista, in asa fel incat sa nu se intinda cerneala cu care era scris numele lui, iar, intre timp, s-a gandit ca secretul nu mai era cunoscut doar de doua persoane, ci de cel putin trei, caci cel care o adusese remarcase probabil ca vadauva lui Urbino ii scria cuiva din afara cercului ei de prieteni, la doar trei saptamani dupa moartea sotului, cu atata graba, incat n-a vrut sa trimita scrisoarea prin posta, si cu atata discretie, incat a hotarat sa nu fie inmanata cuiva anume, ci strecurata pe sub usa, ca orice bilet anonim. N-a fost nevoie sa rupa plicul, pentru ca era dezlipit din cauza umezelii, dar scrisoarea era uscata: trei pagini scrise marunt, fara nici o formula de adresare la inceput si semnate cu initialele numelui ei de casatorie.

A citit-o o data, la repezeala, asezat pe pat, mai intrigat de ton decat de continut, si chiar de la prima pagina a inteles ca era tocmai scrisoarea de insulte la care se astepta. A lasat-o sub lumina veiozei, si-a scos pantofii si ciorapii uzi, a stins plafoniera de la intrerupatorul aflat langa usa, si-a intins bine mustata sub legatura speciala din piele de caprioara si s-a culcat in pat, fara sa-si scoata pantalonii si camasa, cu capul sprijinit pe doua perne care ii serveau drept spatar cand citea. A reluat lectura scrisorii, de data asta, litera cu litera, cercetand-o pe fiecare in parte, pentru ca nici o intentie ascunsa sa nu-i scape, si a citit-o dupa aceea inca de patru ori, pana cand cuvintele asternute pe hartie au inceput sa-si piarda sensul. Intr-un tarziu, a pus-o fara plic in sertarul noptierei, apoi s-a intins pe spate, cu mainile la ceafa, si a ramas asa timp de patru ceasuri, fara sa clipeasca, abia respirand, teapan ca un mort, privind tinta luciul oglinzii unde se aflase ea. Cand a batut de miezul noptii, s-a dus la bucatarie, si-a pregatit un termos de cafea neagra si vascoasa ca pacura si l-a adus in camera. Si-a pus proteza in paharul cu acid boric pe care il gasea totdeauna pregatit pe noptiera si s-a culcat din nou in pat, in aceeasi pozitie, ca o statuie de marmura pe un mormant, dar cu usoare variatii la intervale regulate de timp, cand sorbea din cafea, pana ce, la sase dimineata, camerista a intrat in camera cu alt termos plin.

La ceasul acela, Florentino Ariza stia care aveau sa fie pasii urmasori. De fapt, nu s-a simtit jignit de insulte si nici nu si-a prea batut capul sa vada ce era cu acuzatiile acelea nedrepte, care, cunoscand caracterul Fermei Daza si gravitatea motivului invocat, ar fi putut fi si mai cumplite. Singurul lucru care il interesa era faptul ca scrisoarea in sine ii oferea prilejul si-i recunostea dreptul de a raspunde. Mai mult chiar: il obliga s-o faca. Asa ca viata ajunsese pana la hotarul la care el insusi dorise sa ajunga. Restul depindea numai de el si, intrucat nu se indoaia ca infernul sau personal de peste o jumatate de veac ii pregatea multe alte incercari cumplite, era hotarat sa le infrunte cu mai multa insufletire, cu mai multa patimire, si-nca mai multa iubire decat pe toate cele dinainte, pentru ca aveau sa fie ultimele.

Cinci zile mai tarziu, cand a ajuns la birou, s-a trezit brusc plutind in vidul abrupt si nefiresc al masinilor de scris, al caror tacanit ca un ropot de ploaie devenise cu timpul mai putin perceptibil decat tacerea lor. Era o pauza. Cand zgomotul a reinceput, Florentino Ariza a deschis usa de la biroul Leonei Cassiani si a vazut-o stand in fata masinii de scris, care asculta de degetele ei ca un instrument viu. Dandu-si seama ca e privita, isi intoarse spre usa obrazul luminat de minunatul ei zambet solar, dar nu se opri din scris pana la capatul paragrafului.

- Vreau sa te intreb ceva, leoaica mea draga, spuse Florentino Ariza. Cum te-ai simti daca ai primi o scrisoare de dragoste scrisa la scula aia a ta?

Ea, care nu se mai mira de nimic, a avut o reactie de indreptatita uimire.

- Ce chestie! exclama ea. Sa stii ca nu m-am gandit niciodata la asa ceva.

Tocmai de aceea nici nu avea alt raspuns. Nici Florentino Ariza nu se gandise pana atunci, dar se hotari sa riste. A plecat acasa cu una din masinile de la birou, insotit de glumele cordiale ale subalternilor: "Papagalul batran nu mai invata sa vorbeasca." Leona Cassiani, care se entuziasma de tot ce era nou, s-a oferit sa-i dea lectii de dactilografie la domiciliu. Dar el era impotriva oricarui fel de studiu metodic de cand Lotario Thugut incercase sa-l invete sa cante la vioara dupa note, avertizandu-l ca era nevoie de cel putin un an ca sa inceapa, de cinci, ca sa poata fi acceptat intr-o orchestra de profesionisti, si de cate sase ore zilnic toata viata, ca sa cante bine. Cu toate acestea, el a convins-o pe maica-sa sa-i cumpere o scripca de cersetor si cu cele cinci reguli de baza invatate de la Lotario Thugut, dupa mai putin de un an, s-a incumetat sa cante la catedrala si sa-i trimita Ferminei Daza, din cimitirul saracilor, serenade pe aripile vantului. Daca la doar douazeci de ani se descurcase cu ceva asa de dificil precum vioara, nu vedea de ce n-ar fi reusit la saptezeci si sase cu un instrument ca masina de scris, la care nu era nevoie decat de un deget.

Si chiar asa s-a intamplat. A avut nevoie de trei zile ca sa invete pozitia literelor pe taste, de alte sase ca sa invete sa scrie si sa gandeasca in acelasi timp, si de alte trei ca sa termine prima scrisoare fara greseli, dupa ce mai intai a stricat o jumătate de top de hartie. A inceput cu o formula simpla, dar solemna: *Doamna*, si a semnat cu initialele numelui, asa cum facea in biletelele parfumate din tinerețe. A trimis-o prin posta, intr-un plic cu viniete negre, dupa uzantele vremii, fiind vorba de o vaduva recenta, dar fara numele expeditorului pe spate.

Era o scrisoare de sase pagini, care nu semana cu nici una din multele scrise de el pana atunci. Nu avea nici tonul, nici stilul, nici suflul retoric din primii ani ai iubirii, iar continutul era atat de judicios si cumpanit, incat parfumul unei gardenii ar fi parut o necuviinta. Intr-un anume fel, a fost cea mai apropiata ca stil de scrisorile comerciale pe care nu le-a putut compune niciodata. Multi ani mai tarziu, o scrisoare personala scrisa cu mijloace mecanice avea sa fie considerata aproape jignitoare, dar atunci, masina de scris era un animal de birou, fara o etica proprie, a carui domesticire pentru uzul privat nu era prevazuta in codul bunelor maniere. Parea mai degraba de un modernism indraznet si probabil ca tot asa a interpretat-o si Fermina Daza, de vreme ce in a doua scrisoare pe care i-a trimis-o lui Florentino Ariza dupa ce a primit peste o suta de la el isi cerea inca de la inceput scuze pentru scrisul ei necaligrafic, datorat faptului ca nu dispunea de mijloace de scris mai moderne decat penita.

Florentino Ariza n-a facut nici cea mai mica aluzie la scrisoarea cumplita primita de la ea, recurgand de la bun inceput la o metoda diferita de seductie, fara nici o referire la idila din trecut, nici macar la trecutul simplu: a sters totul cu buretele si a luat-o de la capat. Scrisorile lui erau o ampla meditatie asupra vietii, inspirata din propria sa experienta si din opiniile lui despre relatiile dintre barbati si femei, opinii pe care nu o data se gandise sa le reuneasca in volum, ca o completare la *Secretarul Indragostitilor*. Numai ca, de data aceasta, a invesmantat totul in stilul patriarhal al memoriilor unui om batran, ca sa nu se observe ca, in realitate, era un document de iubire. La inceput, a scris, asa cum era obiceiul pe vremuri, mai multe ciorne, pe care le-a citit si le-a recitit de cateva ori, analizandu-le la rece inainte de a le arunca in foc. Stia ca orice abatere de la tonul protocolar, cea mai mica nesabuinta nostalgica ii puteau rascoli in inima amintiri neplacute si, desi nu inlatura posibilitatea ca ea sa-i inapoieze o suta de scrisori inainte de a se incumeta s-o deschida pe prima, ar fi preferat ca acest lucru sa nu se intample nici macar o singura data. Si-a conceput, asadar, planul pana in cele mai mici amanunte, ca intr-un razboi

final: totul trebuia sa fie diferit, ca sa starneasca din nou curiozitatea, uimirea, sa trezeasca noi sperante, la o femeie care traise din plin o viata completa. Trebuia sa fie un vis atat de nebunesc incat sa-i poata insufla curajul de a arunca la gunoi prejudecatile unei clase careia nu-i apartinuse de la bun inceput, dar cu care, pana la urma, se identificase mai mult decat cu oricare alta. Trebuia s-o invete sa se gandeasca la dragoste ca la o stare de gratie care nu era un mijloc, ci o cauza si un scop in sine.

A avut bunul simt sa nu astepte un raspuns imediat, se socotea multumit daca scrisoarea nu-i era inapoiata. N-a fost inapoiata, asa cum n-a fost nici una din cele care i-au urmat, dar pe masura ce treceau zilele, crestea si nelinistea lui, caci, cu cat treceau mai multe zile fara scrisori inapoiate, cu atat mai mult crestea speranta intr-un raspuns. Frecventa scrisorilor a fost conditionata la inceput de indemanarea mainilor lui: mai intai una pe saptamana, apoi doua si, in sfarsit, cate una in fiecare zi. In plus, a fost incantat sa constate cat de mult progresase posta fata de vremurile lui de stegar, si asta deoarece n-ar fi riscat sa fie vazut la oficiu punand zilnic o scrisoare pentru aceeasi persoana, nici s-o trimita prin cineva care ar fi putut palavragi in dreapta si-n stanga. In schimb, putea trimite oricand un functionar sa cumpere timbre pentru o intreaga luna, iar dupa aceea sa strecoare scrisoarea intr-una din cutiile postale raspandite pe strazile orasului vechi. Foarte curand a inclus acest nou ritual printre tabieturile sale: profita de insomnii ca sa scrie, iar a doua zi, in drum spre birou, ii cerea soferului sa opreasca un minut in fata unei cutii de la un colt de strada, iar el cobora sa puna scrisoarea. Niciodata n-a admis ca soferul s-o faca in locul lui, asa cum a incercat intr-o dimineata ploioasa, iar uneori, din precautie, punea mai multe scrisori deodata, pentru ca gestul lui sa para mai firesc. Soferul n-avea de unde sa stie, bineinteles, ca scrisorile suplimentare erau simple foi albe pe care Florentino Ariza si le trimitea tot lui pentru ca niciodata nu intretinuse o corespondenta personala cu nimeni, in afara de informatiile privitoare la America Viciu trimise la sfarsitul fiecarei luni parintilor ei, carora le impartasea impresiile personale despre purtarea, starea de spirit, sanatatea si rezultatele la invatatura ale fetitei lor.

Inca din prima luna a inceput sa numeroteze scrisorile si sa prezinte la inceputul fiecareia un rezumat al celor precedente, exact ca in foiletoanele din ziare, pentru ca Fermina Daza sa-si dea seama ca aveau o oarecare continuitate. Cand au ajuns zilnice, a inlocuit plicurile de dolii cu altele albe si lungi, ceea ce le-a conferit impersonalitatea complice a scrisorilor comerciale. Cand a inceput, era dispus sa-si puna rabdarea la incercari si mai mari, cel putin atata timp cat nu-si putea da seama prea limpede daca, folosind singura metoda noua ce-i trecuse prin minte, isi pierde sau nu vremea degeaba. A asteptat, intr-adevar, dar fara suferintele de tot felul pe care i le provocau asteptarile din tinerețe, ci cu incapatanarea unui batran de granit, care n-avea nimic altceva in minte, care n-avea nimic altceva de facut la o companie fluviala ce naviga singura, impinsa de vanturi prielnice, si, in plus, cu convingerea ca va fi teafar si stapan pe facultatile sale de barbat a doua zi, in oricare alta de mai tarziu sau de la sfarsitul veacurilor, cand Fermina Daza se va convinge, in sfarsit, ca nu va putea scapa de chinurile ei de vaduva solitara decat coborand podul mobil pentru el.

Intre timp, si-a continuat viata obisnuita. Prevazand un raspuns favorabil, a hotarat sa renoveze a doua oara casa, ca sa fie demna de cea care s-ar fi putut considera stapana ei inca de cand fusese cumparata. A vizitat-o de cateva ori pe Prudencia Pitre, dupa cum ii fagaduise, ca sa-i demonstreze ca, in ciuda ravagiilor batranetii, el o iubea in plin soare si cu usile deschise, nu numai in noptile cand se simtea singur si parasit. A continuat sa treaca prin fata casei Andreei Varón pana cand a vazut ca lumina de la baie era stinsa si nu s-a dat in laturi sa se destrabaleze in patul ei, fie si numai ca sa nu-si piarda obisnuinta de a face dragoste, caci, potrivit unei credinte de-a lui, niciodata dezmintita pana in acel moment, puterile te tin atata vreme cat nu te dai batut.

Singura piedica a fost relatia lui cu América Vicuña. Ii repetase soferului ordinul de a o lua sambata la zece dimineata de la internat, dar nu stia ce sa faca cu ea. A fost prima data cand a neglijat-o, iar ea a simtit schimbarea. O lasa in grija servitoarelor, ca s-o duca dupa-amiaza la cinema, la paradele militare din parcul copiilor, la tombolele de binefacere, sau aranja programe duminicale pentru ea si colegele ei, ca sa nu fie nevoit s-o duca in paradisul din spatele birourilor, unde ea ar fi vrut sa se intoarca mereu de cand fusese acolo prima oara. Orbit de noua lui iluzie, nu-si dadea seama ca femeile se pot maturiza in trei zile, or, de cand o luase de pe motovelierul care venea de la Puerto Padre, trecusera trei ani. Oricat s-a straduit sa atenueze socul, schimbarea a fost pentru ea brutala, chiar daca nu banuia motivul. In ziua in care el i-a spus la cofetarie ca se va insura, marturisindu-i adevarul, ea a fost cuprinsa de panica, dar apoi i s-a parut ceva atat de absurd, incat a uitat tot. Foarte curand insa, si-a dat seama ca el se comporta ca si cum ar fi fost adevarat, recurgand la subterfugii inexplicabile, de parca n-ar fi avut cu saizeci de ani mai mult decat ea, ci cu saizeci mai putin. Intr-o sambata dupa-amiaza, Florentino Ariza a gasit-o in dormitorul lui, incercand sa scrie la masina, si cum la scoala urma un curs de dactilografie, se descurca destul de bine. Batuse peste o jumătate de pagina, punand la intamplare pe hartie, intr-un fel de scriitura automata, tot ce-i trecea prin cap, dar, ici si colo, puteau fi deslusite fraze care ii tradau starea de spirit. Florentino Ariza se apleca peste umarul ei ca sa vada ce scria. Ea se tulbura cand ii simti caldura de barbat, respiratia intretaia, parfumul hainelor, acelasi cu cel al pernei lui. Nu mai era fetita de curand sosita, pe care el o dezbraca tacticos, cu povestioare de adormit copiii: ia sa vedem noi, pantofiorii astia, pentru ursulet, asa, acum camasuta asta, pentru catelus, gata, acum chiloteii astia cu floricele, pentru iepuras, asa, si acum un pupic mic pe pasarica lui taticu'. Nu: acum era o femeie in toata firea, careia ii placea sa ia initiativa. Isi vazua mai departe de treaba, scriind cu un deget de la mana dreapta, iar cu stanga ii cauta pe pipaite piciorul, il cerceta, il gasi, il simti reinviind, crescand, suspinand de nerabdare, iar respiratia lui de om batran deveni gajaita si greoaie. Ea il cunostea foarte bine: incepand din acest moment, el isi pierdea orice control, i se tulbura mintea, se lasa in voia ei si nu-si mai putea gasi drumul de intoarcere decat dupa ce ajungea la capat. Il duse de mana pana la pat, ca pe un biet cersetor orb, si-l desfacu bucati-bucatele cu o tandrete rautacioasa, il potrivi de sare si de piper dupa gustul ei, adauga un catel de usturoi, ceapa tocata, zeama de la lamaie, o frunza de dafin, sigura ca era gata pregatit in tava, iar cuptorul ajunsese la temperatura potrivita. Erau singuri in toata casa. Servitoarele iesisera in oras, iar zidarii si dulgherii nu lucrau sambata: lumea intreaga era numai a lor. Dar el reusi sa se smulga din extaz chiar pe marginea abisului, ii dadu mana la o parte, se ridica in capul oaselor si spuse cu glas tremurat:

- Stai cuminte, n-avem balonase.

Ea a ramas in pat, intinsa pe spate, cufundata in ganduri, iar cand a ajuns la internat, cu un ceas mai devreme ca de obicei, isi inghitise de mult lacrimile, isi ascutise mirosul, isi ascutise ghearele, ca sa poata da de urma iepuroaicei ghemuite care ii distrusese viata. Florentino Ariza, in schimb, a facut o greseala pe care o fac toti barbatii: si-a inchipuit ca ea s-a convins de inutilitatea oricaror avansuri si s-a hotarat sa dea totul uitarii.

Era prea ocupat sa-si vada de ale lui ca sa se mai gandeasca la altceva. Dupa ce au trecut sase luni fara sa primeasca nici un semn, a inceput din nou sa se perpeleasca in asternut pana in zori, ratacind prin pustiul unui alt fel de insomnie. Se gandea ca, amagita de aspectul ei inocent, Fermína Daza deschisese probabil prima scrisoare, dar vazand initialele cunoscute din scrisorile de odinioara, o aruncase la cos fara macar s-o mai rupa. Era de ajuns sa vada plicurile urmatoare ca sa faca acelasi lucru, fara sa le mai deschida, si tot asa pana la capatul veacurilor, cand si el o sa ajunga la capatul meditatiilor scrise. Nu credea ca exista pe lume femeie in stare sa reziste

timp de o jumătate de an curiozității de a afla de ce culoare era cerneala cu care fuseseră scrise epistolele primite zilnic. Dar dacă exista totuși vreuna, atunci nu putea fi alta decât ea.

Florentino Ariza simtea că bătrânețea nu e un torent orizontal, ci un rezervor fără fund, pe unde se scurge memoria. Ingeniozitatea lui era pe sfârșite. După ce a dat câteva zile tarcoale vilei din La Manga, a înțeles că metoda aceea juvenilă nu va izbuti să doboare porțile ferecate de doliu. Într-o dimineață, căutând un număr în cartea de telefon, l-a descoperit din întâmplare și pe al ei. L-a format. Soneria a sunat lung și, într-un târziu, a recunoscut vocea serioasă și afonică: "Alo!" A închis fără să spună nimic, dar distanța infinită a acelei voci inabordabile i-a tăiat orice elan.

Cam tot atunci, Leona Cassiani și-a sărbătorit ziua de naștere și a invitat acasă un grup restrâns de prieteni. El a fost tot timpul dus pe gânduri, absent la ce se întâmpla în jur și și-a patat haina cu sosul de la friptură. Ea i-a sters reverul cu servetul înmuiat în paharul cu apă, apoi i l-a legat ca pe o babetică la gât, ca să evite un accident mai grav: arată ca un bebeluș bătrănesc. A remarcat că în timpul mesei și-a scos de câteva ori ochelarii ca să și-i steargă cu batista pentru că îi lacrimau ochii. La cafea, a adormit cu ceasca în mână, iar când a încercat să i-o ia fără să-l trezească, el a reactionat rusinat: "Nu te deranja, îmi odihneam ochii." În noaptea aceea, Leona Cassiani a adormit cu gândul la el, uimită că arată dintr-o dată atât de îmbătrânit.

La prima comemorare a morții lui Juvenal Urbino, familia a trimis invitații la parastasul de la catedrală. Florentino Ariza trimisese cam tot atunci scrisoarea cu numărul o sută treizeci și doi, fără să fi primit în schimb nici un semn, ceea ce l-a făcut să ia îndrăzneata hotărâre de a asista la slujba chiar dacă nu era invitat. A fost un eveniment social mai degrabă fastuos decât trist. Bancile din primele randuri, rezervate cu caracter viager și ereditar, aveau pe spatar o placă de aramă cu numele stăpanului. Florentino Ariza a sosit printre primii invitați, ca să ocupe un loc pe unde Fermina Daza nu putea trece fără să-l vada. Cele mai potrivite i se pareau cele din nava centrală, în spatele bancilor rezervate, dar venise atata lume încât n-a mai găsit loc liber și a trebuit să se așeze pe bancile laterale, din nava rudelor sarace. De acolo a văzut-o intrând pe Fermina Daza la bratul fiului ei, îmbrăcată într-o rochie de catifea neagră cu maneci lungi, fără nici o podoabă, închisă în nasturi de la guler până la varful picioarelor, ca o sutană de episcop, și cu un sal din dantelă castiliană pe cap, în locul pălăriei cu voaleta, purtată de obicei de vaduve și chiar de către doamnele dornice să intre în randul lor. Obrazul descoperit avea o strălucire de alabastru, ochii lanceolați își trăiau viața proprie sub uriașele candelabre din naos, tinuta ei era atât de dreaptă și impunătoare, iar pasul atât de sigur, încât nu părea mai în vârstă decât fiul care o însoțea. Florentino Ariza, care stătea în picioare, a trebuit să se sprijine cu varful degetelor de spatarul bancii din față până ce i-a trecut ameteala, deoarece și-a dat seama că ei doi nu se aflau la o distanță de șapte pași, ci trăiau în două zile diferite.

Fermina Daza s-a așezat în banca familiei din fața altarului principal, dar aproape tot timpul a stat în picioare, suportând ceremonia cu aceeași prestanță cu care asista la spectacolele de operă. La sfârșit însă, încalcând uzanțele vremii, n-a mai așteptat la locul ei să-i fie reinnoite condoleanțele, ci și-a făcut loc printre banchi, mulțumind fiecărui invitat în parte: o inovație care se potrivea perfect cu felul ei de a fi. Salutând în dreapta și-n stânga, a ajuns și la bancile rudelor sarace și. Într-un târziu, a privit în jur ca să se asigure că nu uitase pe nimeni dintre cei cunoscuți. Florentino Ariza s-a simțit smuls din centrul său de suflarea unui vant supranatural: ea îl văzuse. Într-adevăr, desprinzându-se din grupul celor care o însoțeau, îi întinse mâna cu acea dezinvoltură cu care se comporta totdeauna în societate și-i spuse zâmbind blând:

- Va multumesc că ați venit.

Nu numai ca primise scrisorile, dar le citise cu mare interes, descoperind in ele motive de reflectie asupra modului cum avea sa-si traiasca mai departe viata. Cand a primit-o pe prima, tocmai isi lua micul dejun cu fiica ei. A deschis-o, intrigata de faptul ca era scrisa la masina, si o roseata subita i-a dogorit obrazii cand a recunoscut initiala semnaturii. Dar si-a revenit repede si a bagat scrisoarea in buzunarul sortului. "O scrisoare de condoleante de la guvern." Fiica ei replica mirata: "Bine, dar le-ai primit pe toate." Ea nici nu clipi: "A mai venit una." Avea de gand sa arda scrisoarea mai tarziu, departe de intrebarile fiicei, dar n-a putut rezista tentatiei de a-si arunca privirea peste ea. Se astepta sa fie replica binemeritata la scrisoarea ei plina de injurii, gest pe care l-a regretat chiar din clipa in care a trimis-o, dar inca de la formula senioriala de adresare si de la primul paragraf, si-a dat seama ca ceva se schimbase pe lume. Intrigata, s-a incuiat in dormitor, ca s-o poata citi in tihna inainte de a o arde, si a citit-o dintr-o suflare de trei ori.

Erau reflectii despre viata si dragoste, despre batranete si moarte: idei care trecusera de multe ori, batand din aripi ca niste pasari de noapte, pe deasupra capului ei, dar care se destramau intr-o tramba de pene cand incerca sa le prinda. Acum le avea in fata ochilor, clare, simple, intocmai cum si-ar fi dorit si ea sa le rosteasca, si inca o data regreta ca sotul ei nu mai traia, ca sa le comenteze impreuna, asa cum faceau inainte de culcare cu unele intamplari ale zilei. Descoperea in ele un Florentino Ariza necunoscut, inzebrat cu o clarviziune care nu avea nimic in comun cu biletelele patimase din tinerele, nici cu purtarea lui ursuza dintotdeauna. Erau mai degraba cuvintele barbatului prin gura caruia matusa Escolástica credea ca vorbea chiar Duhul Sfânt, iar acest gand a speriat-o la fel ca prima data. A linistit-o insa certitudinea ca scrisoarea aceea de batran intept nu era o incercare de a repeta impertinenta din seara inmormantarii, ci o maniera eleganta de a face uitat trecutul.

Scrisorile urmatoare au linistit i-o definitiv. Le-a ars totusi, nu fara a le citi mai inainte, dar, pe masura ce le ardea, ramanea cu o senzatie de culpabilitate de care nu reusea sa scape. Cand au inceput sa soseasca numerotate, a gasit justificarea morala de care avea nevoie ca sa nu le distruga. In orice caz, nu avea intentia sa le pastreze, i le-ar fi inapoiat lui Florentino Ariza cu primul prilej, ca sa nu se piarda ceva atat de util pentru omenire. Din pacate, timpul a trecut, scrisorile au continuat sa soseasca tot anul, cate una la fiecare trei, patru zile, iar ea n-a stiut cum sa faca sa le inapoieze fara sa-l jigneasca, dar in acelasi timp fara sa-si explice gestul printr-o scrisoare pe care orgoliul ei refuza s-o scrie.

Fusese suficient acel prim an ca sa se obisnuiasca pe deplin cu situatia de vaduva. Amintirea purificata a sotului a incetat sa mai fie un obstacol in viata ei, in gandurile ei cele mai intime, in intentiile cele mai simple, devenind o prezenta ocrotitoare care o calauzea fara s-o stinghereasca. Uneori il descoperea, nu ca pe o naluca, ci in carne si oase acolo unde avea cu adevarat nevoie de el. Si capata curaj stiindu-l in preajma, inca in viata, dar fara capriciile lui de barbat, fara exigentele lui de patriarh, fara pretentia epuizanta ca ea sa-l iubeasca cu acelasi ritual de sarutari inoportune si cuvinte tandre cu care o iubea el. Acum il intelegea mai bine decat atunci cand traia, ii intelegea nerabdarea cu care o iubea, nevoia imperioasa de a-si afla in ea siguranta pe care parea sa se intemeieze viata lui publica, dar pe care, de fapt, n-o avusese niciodata. Intr-o zi, exasperata, ea ii strigase: "Nici nu-ti dai seama cat sunt de nefericita." El si-a scos ochelarii cu gestul lui atat de cunoscut, fara sa se infurie, si. revarsandu-si asupra ei apele limpezi ale ochilor de copil. Ii arunca pe umeri, intr-o singura fraza, intreaga povara a intelegiunii lui insuportabile: "Sa nu uiti niciodata ca cel mai important lucru intr-o casnicie reusita nu e fericirea, ci stabilitatea." in solitudinea vaduviei, ea a inteles inca de la inceput ca fraza aceea nu ascundea amenintarea meschina pe care i-o atribuisese atunci, ci piatra lunara care le prilejuise atatea ceasuri fericite petrecute impreuna.

În nenumaratele ei calatorii prin lume, Fermina Daza avea obiceiul sa cumpere toate lucrurile care o atrageau prin noutatea lor. Si le dorea dintr-un impuls primar pe care sotul ei se amuza sa-l tempereze, dar obiectele acelea, frumoase si utile atata timp cat se aflau in mediul lor natural, in vitrinele din Roma, de la Paris si Londra sau din trepidantul New York al charlestonului, unde incepeau sa se inalte primii zgarie-nori, nu rezistau confruntarii cu Strauss si jumarile de porc sau cu bataile cu flori la patruzeci de grade la umbra. Se intorcea acasa cu cateva cufere inalte, uriase, din metal lacuit, cu incuietori si coltare de arama, ca niste sicrie ornamentale, tronand in chip de suverana peste ultimele minunatii ale lumii, care nu-si justificau pretul in aur decat in clipa trecatoare cand cineva din lumea ei restransa le vedea pentru prima oara. Caci tocmai in acest scop fusesera cumparate: pentru ca ceilalti sa le poata vedea o singura data. Devenise constienta de frivolitatea propriei imagini publice cu mult inainte de a imbatrani si deseori putea fi auzita spunand: "Nici nu ne mai putem misca prin casa de atatea boarfe, ar trebui sa scapam de ele cumva." Doctorul Urbino radea de planurile ei inutile, stiind ca, foarte curand, spatiile eliberate aveau sa fie ocupate din nou. Dar ea nu capitula, pentru ca, intr-adevar, casa era intesata de lucruri inutile, de la camasile atarnate de clantele usilor, pana la paltoanele europene inghesuite prin dulapurile din bucatarie. In cate o dimineata, cand se scula mai plina de elan, ravasea sifonierele, rasturna cu fundul in sus cuferele, golea podurile, starnind un taraboï ca dupa o batalie, ingramadind de-a valma hainele vazute de-atatea ori de cine trebuia sa le vada, palariile pe care. nu le purtase niciodata pentru ca nu i se ivise prilejul cat timp fusesera la moda, pantofii confectionati de artistii Europei dupa modelul celor purtati de imparatase la incoronare, dar pe care. aici, domnisoarele de familie buna nici nu-i luau in seama, pentru ca erau la fel cu papucii cumparati de negrese din piata. Toata dimineata terasa interioara ramanea in stare de asediu, iar in casa nu se mai putea respira din cauza mirosului intepator de naftalina. Pacea se asternea insa din nou dupa numai cateva ore, pentru ca, pana la urma, ei i se facea mila de atata matase aruncata pe jos, de atatea brocarturi de prisos si resturi de pasmanterie, de atatea cozi de vulpe argintie condamnate sa fie arse pe rug.

- Ar fi pacat sa le ard, spunea, cand atata lume n-are nici macar dupa ce sa bea apa.

Asa incat arderea pe rug era amanata, a fost amanata mereu, iar lucrurile nu faceau altceva decat sa-si paraseasca locurile privilegiate de pana atunci si sa treaca in vechile grajduri, transformate in depozite de solduri, in timp ce spatiile eliberate, asa cum spunea si el, incepeau sa se umple din nou, sa se reverse de obiecte care traiau doar o clipa, ca mai apoi sa moara prin sifoniere: pana la urmatoarea ardere pe rug. Ea spunea: "Ar trebui gasita o solutie pentru lucrurile care nu mai sunt bune la nimic, dar pe care nici sa le arunci pe foc nu poti." Asa era: o ingrozea voracitatea cu care obiectele invadau treptat spatiile vitale, dandu-i la o parte pe oameni, inghesuindu-i prin colturi, pana cand Fermina Daza catadicsea sa le puna pe undeva ca sa nu mai poata fi vazute. Caci nu era chiar asa de ordonata pe cat se credea, avea, in schimb, o metoda personala si disperata de a parea astfel: ascundea dezordinea. In ziua mortii lui Juvenal Urbino, de pilda, au fost nevoiti sa scoata din birou jumatate din lucruri si sa le ingramadeasca prin dormitoare ca sa aiba unde-l veghea.

O data cu trecerea mortii prin casa a fost gasita si solutia. Dupa ce a ars hainele sotului, Fermina Daza si-a dat seama ca nu-i tremurase mana si, incurajata de aceasta constatare, a continuat sa aprinda cand si cand rugul, aruncand tot, fie ca erau lucruri noi sau vechi, fara sa se mai sinchiseasca de invidia bogatasilor sau de razbunarea saracilor care mureau de foame. In cele din urma, a hotarat sa fie taiat din radacina arborele *mango*, ca sa nu mai ramana nici o urma a nenorocirii in casa, si a donat papagalul viu noului Muzeu al Orasului. Doar atunci a putut respira in voie intr-o casa asa cum si-o visase: spatioasa, comoda si numai a ei.

Fiica ei, Ofelia, a ramas sa-i tina tovarasie trei luni, dupa care s-a intors la New Orleans. Fiul venea cu sotia, ca sa manance in familie, duminica si chiar in cursul saptamanii cand avea timp. Odata depasita perioada critica a doliului, au inceput s-o viziteze si prietenele mai apropiate, jucau carti pe terasa, in fata curtii golase, incercau retete noi la bucatarie, o puneau la curent cu viata secreta a lumii nesatioase care continua sa existe fara ea. Una din cele mai constante era Lucrecia del Real del Obispo, o aristocrata de moda veche cu care fusese totdeauna prietena, dar care ii devenise si mai apropiata dupa moartea lui Juvenal Urbino. Intepenita de artrita si spasita de viata dezordonata de pana atunci, Lucrecia del Real nu numai ca ii tinea de urat, dar o si consulta in privinta proiectelor civice si mondene care se puneau la cale in oras. dandu-i astfel prilejul sa se simta utila prin ea insasi si nu datorita umbrei protectoare a sotului. Cu toate acestea, tocmai atunci a fost identificata cu el mai mult ca oricand, caci si-a pierdut dreptul de a purta numele de domnisoara sub care fusese totdeauna cunoscuta, devenind vaduva lui Urbino.

Desi i se parea de neconceput, pe masura ce se apropia prima comemorare a mortii sotului, Fermina Daza simtea cum se afunda intr-o zona umbrita, de racoare si pace: dumbrava ireparabilului. Nu-si dadea seama, si au trecut multe luni pana cand a inteles, cat de mult o ajutau sa-si redobandeasca linistea sufleteasca reflectiile din scrisorile lui Florentino Ariza. Numai datorita lor a putut sa-si inteleaga propria viata si sa astepte cu seninatate hotararile batranetii. Intalnirea de la parastas a fost imprejurarea providentiala care i-a permis sa-i dea de inteles lui Florentino Ariza ca si ea, gratie scrisorilor lui de incurajare, era dispusa sa uite trecutul.

Doua zile mai tarziu, a primit de la el o cu totul alta epistola: scrisa de mana si cu numele expeditorului trecut foarte clar pe spatele plicului. Era acelasi stil inflorit din primele lui scrisori, aceeasi vointa lirica, dar aplicate unui simplu paragraf de gratitudine pentru deferenta salutului de la catedrala. Fermina Daza a continuat multe zile sa se gandeasca la ea cu nostalgie si cu constiinta atat de impacata, incat joia urmatoare, in timp ce vorbea cu Lucrecia del Real del Obispo, a intrebat-o din senin daca il cunostea din intamplare pe Florentino Ariza, proprietarul navelor de pe fluviu. Lucrecia i-a raspuns ca da si a adaugat: "Se pare ca e un pederast inrait." Si-i povesti tot ce se zvonea prin oras, anume ca nu i se cunostea nici o legatura cu vreo femeie si ca avea un birou secret unde aducea copii gasiti noaptea pe chei. Fermina Daza auzise povestea asta de cand se stia, dar niciodata nu-i daduse crezare si nici importanta. Dar auzind-o repetata cu atata convingere de Lucrecia del Real del Obispo, despre care se zvonise intr-o vreme ca ar avea gusturi cam indoielnice, n-a mai putut rezista nevoii imperioase de a pune lucrurile la punct. I-a povestit ca il cunostea pe Florentino Ariza inca din copilarie. I-a reamintit ca maica-sa tinea o mercerie pe Strada Ferestrelor, iar pe vremea razboaielor civile, cumpara camasi si cearsafuri vechi, pe care le destrama si le vindea in chip de vata. In incheiere, i-a declarat foarte convinsa: "E un om cinstit, care si-a croit drum in viata singur." A fost atat de vehementa, incat Lucrecia si-a retras spusele: "La urma urmelor, si despre mine umbla cam aceleasi zvonuri." Fermina Daza n-a avut curiozitatea sa se intrebe de ce ii lua apararea cu atata patima unui barbat care nu fusese decat o umbra in viata ei. Se gandea mereu la el, indeosebi cand venea posta si nu mai primea scrisori din partea lui. Trecusera doua saptamani, cand, intr-o dupa-amiaza, o servitoare o trezi din somn cu o soapta speriata:

- Doamna, a venit don Florentino.

Era, asadar, acolo. In primul moment, cuprinsa de panica, s-a gandit sa-i spuna ca nu putea, sa vina alta data, la o ora mai potrivita, sau ca nu era in stare deocamdata sa primeasca vizite, ori, mai bine, ca nu aveau nimic de vorbit. Dar si-a revenit imediat si i-a cerut servitoarei sa-l invite in salon si sa-i aduca o cafea pana cand se imbraca ea ca sa-l primeasca. In fata usii, sub soarele

infernale de la ora trei, Florentino Ariza astepta, fara sa-si piarda cumpatul. Era pregatit sa nu fie primit, fie chiar si cu o scuza amabila, iar aceasta certitudine il linistea. Mesajul insa l-a cutremurat pana in maduva oaselor, iar cand a patruns in umbra racoroasa a salonului, n-a mai avut timp sa se gandeasca la miracolul pe care il traia, pentru ca o explozie de spuma dureroasa i s-a revarsat pe neasteptate in maruntaie. S-a asezat pe un scaun, tinandu-si respiratia, asaltat de blestemata amintire a gainatului de pe prima lui scrisoare de dragoste, si a ramas nemiscat in penumbra, asteptand sa-i treaca primul val de frisoane, hotarat sa indure in acel moment orice alta napasta in afara de accidentul acela nenorocit.

Se cunostea bine: in ciuda constipatiei congenitale de care suferea, afurisita de burta ii facuse festa in public de vreo trei, patru ori si de fiecare data se vazuse nevoit sa capituleze. Numai in atare imprejurari isi dadea seama cat de mult adevar cuprindea fraza pe care o repeta in gluma: "Nu cred in Dumnezeu, dar ma tem de el." N-a mai avut timp s-o puna la indoiala: incerca sa-si aminteasca o rugaciune oarecare, dar n-a fost in stare. Pe cand era copil, un tovaras de joaca il invatase cateva cuvinte magice, ca sa poata dobori cu piatra o pasare: "Pasarica, rica, ri, de-oi tinti, te-oi nimeri." Cand s-a dus prima data la padure, i-a incercat puterea folosind o prastie noua, iar pasarea s-a prabusit ca fulgerata. Ii trecu vag prin minte ca intre una si alta exista o oarecare legatura si repeta formula, fara sa obtina insa rezultatul scontat. O durere ca un sfredel ii rasuci maruntaiele, obligandu-l sa se ridice de pe scaun, spuma tot mai densa si dureroasa din burta scoase un vaiet, iar el se trezi scaldat intr-o sudoare inghetata. Servitoarea, care tocmai ii aducea cafeaua, s-a speriat cand i-a vazut fata ca de mort. El suspina: "Caldura e de vina." Ea deschise fereastra, crezand ca asa o sa se simta mai bine, dar cum soarele ii cadea chiar pe fata, o inchise repede la loc. Simtea ca n-o sa mai poata rezista nici macar un minut, cand, deodata, aproape invizibila in penumbra, isi facu aparitia Fermina Daza, care se sperie cand il vazut in ce hal arata.

- De ce nu va scoateti haina? spuse ea.

El se gandea ca durerea ar fi fost si mai mare decat sfredelul ucigator daca ea ar fi auzit cum ii bolboroseau maruntaiele. Izbuti totusi sa supravietuiasca o clipa, atata cat sa-i poata spune nu, trecuse numai ca s-o intrebe cand il putea primi in vizita. Ea, in picioare, nedumerita, ii spuse: "Chiar acum, daca tot sunteti aici." Si-l invita pe terasa din curte, unde probabil nu era asa de cald. El refuza cu o voce care ei i se paru un oftat de durere:

- V-as ruga, daca se poate, maine.

Ea isi aminti ca maine era joi, ziua in care venea s-o vada Lucrecia del Real del Obispo, dar ii oferi o solutie fara drept de apel: "Poimaine, la ora cinci." Florentino Ariza i-a multumit, a schitat cu palaria un gest de salut si a plecat fara sa se atinga de cafea. Ea a ramas impietrita in mijlocul salonului, incapabila sa priceapa ceva din cele intamplate, pana cand pocnetele automobilului s-au stins in celalalt capat al strazii. Florentino Ariza incerca sa-si gaseasca o pozitie cat mai putin dureroasa pe bancheta din spate, inchise ochii, isi destinse muschii si se lasa in voia propriului corp. Se simti dintr-o data ca renascut. Soferul, care dupa atatia ani in slujba lui nu se mai mira de nimic, ramase impasibil. Dar odata ajunsi in fata casei, cand ii deschise portiera, ii spuse:

- Aveti grija, don Floro, sa nu fie cumva holera.

Totul se petrecea, asadar, ca de obicei. Vineri, la cinci fix, Florentino Ariza i-a multumit in gand lui Dumnezeu cand servitoarea l-a condus prin semiintunericul salonului pana la terasa din curte, unde Fermina Daza il astepta langa o masuta pregatita pentru doua persoane. Il intreba

daca dorea ceai, ciocolata sau cafea. Florentino Ariza ceru cafea, tare si fierbinte, iar ea ii spuse servitoarei: "Pentru mine, ca de obicei." Ca de obicei insemna o infuzie din tot felul de plante orientale, care o inviora dupa siesta. Cand ea a ajuns la fundul ceainicului, iar el si-a terminat cana cu cafea, vorbisera despre cele mai diverse subiecte, in afara de cele care ii interesau cu adevarat si pe care nici unul nu indraznea sa le abordeze. Amandoi erau intimidati si se intrebau nedumeriti in sinea lor ce faceau atat de departe de tineretea lor, pe o terasa ca o tabla de sah, intr-o casa a nimanui, inca mirosind a flori de cimitir. Pentru prima oara dupa o jumătate de veac, se aflau fata in fata si atat de aproape, putand sa se priveasca in voie, ca sa se vada asa cum erau: doi batrani pe care ii pandea moartea, neavand altceva in comun decat amintirea unui trecut efemer ce nu le mai apartinea lor, ci unor tineri de mult disparuti in negura vremii si care le-ar fi putut fi nepoti. Ea isi spunea ca, pana la urma, el o sa-si dea seama si singur cat de zadarnic ii era visul si astfel isi va putea rascumpara impertinenta comisa.

Incerand sa evite taceri stanjenitoare sau subiecte nedorite, i-a cerut mai multe amanunte despre vapoarele fluviale. Nu-i venea sa creada ca, desi era proprietarul lor, calatorise pe valea fluviului o singura data, cu multi ani in urma, cand n-avea nimic de-a face cu compania. Ignora adevaratul motiv, iar el ar fi fost in stare sa-si vanda sufletul ca sa i-l poata spune. Nici ea nu cunostea locurile strabatute de apele fluviului. Intocmai ca multi altii, sotul ei nutrea pentru tinuturile andine o adevarata aversiune, pe care incerca sa si-o disimuleze folosindu-se de cele mai diverse argumente: cat de primejdios era pentru inima aerul tare al inaltimilor, riscul unei pneumonii, fatarnicia localnicilor, samavolniciile comise de guvern in numele centralismului. Cunosteau jumătate din lume, dar nu-si cunosteau propria tara. De catva timp, un hidroavion Junkers zbura de-a lungul fluviului, dintr-o localitate intr-alta, ca o lacusta de aluminiu, avand la bord, in afara celor doi membri ai echipajului, sase pasageri si sacii postei. Florentino Ariza comenta: "Parca ar fi un cosciug zburator." Ea, care pe vremuri luase parte fara nici un fel de teama la primul zbor in balon, se minuna singura ca avusese curajul sa se lanseze intr-o asemenea aventura. Spuse: "Da. dar acum e cu totul altceva." De fapt, voia sa spuna ca nu mijloacele de transport se schimbaseră, ci ea.

De multe ori ramanea uluita cand auzea huruitul avioanelor care treceau pe deasupra casei. Le vazuse zburand foarte jos, executand acrobatii la centenarul Eliberatorului. Unul dintre ele, negru, ca un vultur urias, a trecut atat de aproape de acoperisurile caselor din La Manga, incat si-a lasat o bucata din aripa intr-un copac din vecinatate si, pana la urma, a ramas agatat de cablurile electrice. Cu toate acestea, Fermina Daza nu se putea obisnui cu existenta avioanelor. Nici macar nu avusese curiozitatea sa faca o plimbare pana la golful Manzanillo, unde amerizau hidroavioanele, nu mai inainte ca salupele pazei de coasta sa alunge din preajma luntrile pescaresti si barcile de agrement, tot mai numeroase in ultimii ani. Asa batrana cum era, ii revenise cinstea de a-l intampina cu un buchet de trandafiri pe Charles Lindbergh cand acesta ne-a vizitat intr-un zbor de curtoazie, dar tot n-a fost in stare sa inteleaga cum de era cu putinta ca un barbat atat de robust, de blond si de frumos sa se inalte in vazduh intr-o masinarie facuta parca din staniol mototolit, pe care doi mecanici au impins-o de la spate cand a fost sa-si ia zborul. Ideea ca niste avioane nu cu mult mai mari puteau transporta opt persoane nu-i intra cu nici un chip in cap. In schimb, auzise ca era o adevarata placere sa calatoresti cu vapoarele fluviale, care nu aveau rului, ca cele de pe mare, desi erau pandite de primejdii si mai mari, ca de pilda, bancurile de nisip sau atacurile banditilor.

Florentino Ariza i-a explicat ca toate acestea erau povesti de mult uitate: vapoarele din vremea lor aveau un salon de dans, cabine mari si luxoase, ca niste camere de hotel, cu baie proprie si ventilatoare electrice, iar odata cu ultimul razboi civil, se sfarsisera si atacurile armate. I-a mai explicat, cu satisfactia unei victorii personale, ca aceste progrese se datorau in mare parte

dreptului la libera navigatie, pe care el insusi il sustinuse si care stimulase concurenta: in loc de o singura companie, acum existau trei, deosebit de active si prospere. Cu toate acestea, progresul rapid al aviatiei reprezenta un pericol real pentru toti. Ea incerca sa-l consoleze: vapoarele n-aveau sa dispara niciodata, pentru ca nu erau multi nebuni dispusi sa se vare singuri intr-o masinarie care parea sa incalce toate legile firii. Florentino Ariza a profitat si a adus vorba de progresele inregistrate de posta in transportul si distribuirea corespondentei, incercand s-o determine sa spuna ceva si despre scrisorile lui. Dar incercarea n-a avut sorti de izbanda.

Pana la urma insa, prilejul s-a ivit singur. Se indepartasera mult de subiect, cand servitoarea i-a intrerupt ca sa-i inmaneze Ferminei Daza o scrisoare primita chiar atunci prin serviciul special al postei urbane, o inovatie de data recenta care utiliza sistemul de distribuire a telegramelor. Ca de obicei, ea nu si-a putut gasi ochelarii. Florentino Ariza nici macar n-a clipit.

- S-ar putea sa nici n-aveti nevoie de ei, spuse. Cred ca e chiar scrisoarea pe care v-am trimis-o eu.

Nu se insela. O scrisese in ajun, intr-o cumplita stare de deprimare, cu gandul la patania rusinoasa din timpul primei sale vizite ratate. Isi cerea scuza pentru indrazneala de a fi venit s-o vada fara s-o anunte in prealabil si renunta la vizita proiectata. O pusese la cutie fara sa stea pe ganduri, iar cand a chibzuit mai bine, era prea tarziu ca s-o mai recupereze. N-a gasit de cuviinta sa dea prea multe explicatii, a rugat-o insa pe Fermina Daza sa nu citeasca scrisoarea.

- Bineinteles, spuse ea. La urma urmei, scrisorile apartin celui care le trimite.

El se aventura si mai facu un pas apasat inainte:

- Aveti dreptate. Tocmai de aceea sunt inapoiate cand are loc o ruptura.

Ea s-a prefacut ca nu intelege aluzia si i-a intins scrisoarea spunand: "Ce pacat ca n-o pot citi, pentru ca celelalte mi-au fost de mare ajutor." El respira adanc, uluit ca ea marturisise cu un aer atat de firesc mai mult decat nadajduia, si-i spuse: "Nici nu va imaginati cat sunt de fericit s-o aflu." Dar ea a schimbat imediat subiectul, iar el n-a izbutit sa-l mai reia pana la sfarsitul vizitei.

Cand si-a luat ramas-bun, trecuse de sase, iar in casa incepusera sa se aprinda luminile. Se simtea mai increzator, dar nu-si facea prea multe iluzii, pentru ca nu uitase cat de schimbatoare era firea Ferminei Daza si cat de imprevizibile reactiile ei la douazeci de ani, iar pe de alta parte, nu avea nici un motiv sa creada ca se schimbasese intre timp. Abia a indraznit s-o intrebe cu o umilinta sincera daca mai putea veni si alta data, iar raspunsul primit l-a uluit din nou.

- Veniti cand doriti, i-a spus ea. Aproape totdeauna sunt singura.

Patru zile mai tarziu, era intr-o marti, a revenit pe neanuntate, iar ea n-a mai asteptat sa fie servit ceaiul ca sa-I vorbeasca despre scrisori. El ii marturisi ca nu erau scrisori in sensul strict al cuvantului, ci file razlete dintr-o carte pe care i-ar fi placut s-o scrie. Si ea le interpretase la fel. Chiar se gandeau, daca el nu i-o lua in nume de rau, sa i le inapoieze, ca sa le poata da o mai buna intrebuintare. I-a vorbit mai departe despre alinarea pe care i-o adusesera in cumpana grea prin care trecea si a pus atata entuziasm, atata recunostinta si poate chiar afectiune in spusese ei, incat Florentino Ariza a indraznit sa mai faca un pas: un salt mortal.

- Altadata ne tutuiam, spuse.

Rostise un cuvânt interzis: *altadata*. Ea simți cum falăia prin preajma ingerul himeric al trecutului și încerca să-l ocolească. Dar el merse și mai departe: "Vreau să spun, în scrisorile noastre de *altadata*." Ea s-a enervat și a trebuit să facă un mare efort ca să-și ascundă supărarea. El însă a simțit și și-a dat seama că trebuie să înainteze cu mai multă prudență, pentru că ea nu se schimbaseră, era la fel de reticentă și neprietenoasă ca în tinerețe, deși, între timp, învățase să se poarte cu mai multă amabilitate.

- Vreau să spun, continua el, ca aceste scrisori sunt cu totul altceva.

- Toate s-au schimbat pe lume, spuse ea.

- Eu nu. Dar dumneavoastră?

Ea rămase cu a doua ceașcă de ceai în aer și-l pironi cu o privire care rezistase timpului necrutător.

- Ce importantă mai are, spuse. Nu de mult am împlinit șaptezeci și doi de ani.

Florentino Ariza a primit lovitura drept în inimă. Ar fi vrut să găsească un răspuns rapid și bine tintit, ca o săgeată, dar povara vârstei l-a copleșit: niciodată nu se simțise așa de epuizat după o conversație atât de scurtă, îl durea înimă și fiecare lovitură îi răsună în vene ca un ecou metalic. Se simțea bătrân, trist, inutil, simțea nevoia să plângă și nu mai era în stare să spună nimic. Și-au terminat cea de-a doua ceașcă într-o tăcere străbatută de presimțiri, iar când ea și-a revenit, i-a cerut servitoarei să-i aducă mapa de scrisori. Prima lui reacție a fost să-o roage să le pastreze întrucât avea acasă copii făcute la indigo, dar imediat s-a gândit că o asemenea precauție putea trece în ochii ei drept o ticălosie. Nu mai aveau despre ce vorbi. Înainte de a-și lua ramas-bun, el i-a amintit că ar putea veni marțea următoare la aceeași oră. Ea se întreba dacă se cuvenea să-i arate atata bunăvoință.

- Nu vad ce rost ar mai avea atâtea vizite, spuse.

- Nici nu m-am gândit că ar avea vreunul, spuse el. Așa că a revenit marți, la ora cinci, și în toate celelalte

zile de marți care au urmat, fără să-o mai prevină, pentru că, după două luni, vizitele săptămânale deveniseră la fel de firești ca multe alte tabieturi ale lor. Florentino Ariza aducea biscuiți englezești, castane glasate, măsline grecești, tot felul de delicatese pe care le cumpăra de pe transatlanticele sosite din Europa. Într-o marți, i-a adus fotografia făcută împreună cu Hildebranda în atelierul belgianului cu peste o jumătate de veac în urmă, pe care el o cumpărase cu cincisprezece centime dintr-un vraf de ilustrate vechi vândute cu gramada în Portalul Copistilor. Fermina Daza nu înțelegea cum de ajunsese acolo, iar el nu-și putea explica întâmplarea decât ca pe un miracol al iubirii. Într-o dimineață, în timp ce tăia trandafiri în grădina, Florentino Ariza s-a gândit să-i ducă unul la următoarea vizită. Limbajul florilor făcea alegerea dificilă, mai ales că era vorba de o vaduvă recentă. Un trandafir roșu, simbol al unei pasiuni inflacrate, putea fi jignitor pentru doliul ei. Trandafirii galbeni, care, într-alt limbaj, erau aducători de noroc, exprimau în limbajul comun gelozia. Cineva îi povestise odată despre trandafirii negri din Turcia, care ar fi fost probabil cei mai indicați, dar el nu putuse face rost de un rasad ca să-i cultive în grădina. Până la urmă, s-a hotărât să-i ducă unul alb, deși trandafirii de acest soi nu-i plăceau deloc, pentru că erau insipizi și muti: nu spuneau nimic. În ultima clipă, de teamă că Fermina Daza ar putea face vreo remarcă rautăcioasă, s-a hotărât să-i rupă spinii.

A fost bine primit, ca un dar fara intentii ascunse, care a imbogatit, intr-un fel, ritualul zilei de marti. Cand el sosea cu trandafirul alb, pe masuta pentru ceai astepta intotdeauna o vaza cu apa. Intr-o marti, in timp ce pune trandafirul in vaza, el i-a spus ca din intamplare:

- Pe vremea noastra nu erau la moda trandafirii, ci cameliile.

- E adevarat, spuse ea, dar intentia era alta, dupa cum prea bine stiti.

Asa se intampla mereu: el incerca sa inainteze, iar ea ii pune stativele. De data aceasta insa, in ciuda raspunsului prompt, Florentino Ariza si-a dat seama ca nimerise tinta, pentru ca ea si-a intors fata ca sa nu i se vada roseata din obraji. O imbujorare arzatoare, juvenila, de sine statatoare, si a carei impertinenta i-a rascolit Ferminei Daza dezgustul pentru propria-i faptura. Florentino Ariza a incercat sa abata discutia spre alte subiecte mai putin stanjenitoare, dar gentiletea lui a fost atat de evidenta, incat ea a inteles ca se daduse de gol si asta i-a sporit furia. A fost o zi proasta. S-a gandit chiar sa-l roage sa nu mai vina, dar o posibila disputa ca intre logodnici i s-a parut atat de ridicola la varsta si in situatia lor. Incat a podidit-o rasul. Martea urmatoare, in timp ce Florentino Ariza pune trandafirul in apa, ea si-a facut un examen de constiinta si a constatat cu bucurie ca nu-i mai ramasese nici o urma de resentimente.

Foarte curand vizitele au inceput sa capete o incomoda amploare familiala, caci doctorul Urbino Daza si sotia lui isi faceau cand si cand aparitia, ca din intamplare, si ramaneau sa joace carti. Florentino Ariza nu stia sa joace, dar a fost de-ajuns o singura zi ca sa invete regulile de la Fermina Daza, asa ca amandoi le-au trimis in scris sotilor Urbino Daza o provocare pentru marta urmatoare. Erau intalniri atat de placute pentru toti, incat nu numai ca au fost oficializate la fel de repede ca si vizitele, dar au fost stabilite chiar si norme precise privind aportul fiecaruia dintre ei. Doctorul Urbino Daza si sotia lui, care era o excelenta gospodina, contribuiau cu prajituri si torturi delicioase, de fiecare data altele. Florentino Ariza aducea, ca si pana atunci, tot felul de minunatii cumparate de pe vapoarele venite din Europa, iar Fermina Daza se straduia sa nascoceasca in fiecare saptamana altele si altele surprize pentru invitatii ei. Turneele aveau loc in cea de-a treia marti din fiecare luna si intrucat nu jucau pe bani, cel care pierdea era obligat sa aduca la partida urmatoare, in chip de contributie, ceva cu totul deosebit.

Doctorul Urbino Daza era aidoma imaginii sale publice: un barbat cam marginit la minte si stangaci, care se emotiona din te miri ce, fie la bucurie, fie la necaz, si se inrosea tot pentru orice fleac, ceea ce te facea sa-i pui la indoiala puterea de discernamant. Era insa, si asta i se putea citi pe fata de prima data, ceea ce Florentino Ariza nu si-ar fi dorit in ruptul capului sa se spuna despre el: un om bun. Nevasta-sa. In schimb, era o femeie agera si plina de haz, iar vorbele de duh, oportune si prompte, dadeau distinctiei ei innascute un aer mai putin distant. Nu se puteau imagina parteneri mai potriviti la masa de joc, iar nesatioasa nevoie de dragoste a lui Florentino Ariza si-a gasit implinirea in senzatia iluzorie ca se afla in familie.

Intr-o seara, cand au plecat impreuna, doctorul Urbino Daza l-a invitat la masa: "Maine, la douasprezece si jumatate, la Clubul Social.". Era un local select, unde se serveau mancaruri excelente, stropite insa cu un vin otravit. Caci Clubul Social isi rezerva dreptul de a nu admite pe oricine, iar unul din impedimentele care atarnau cel mai mult in balanta era conditia de bastard. Unchiul León XII avusese experiente de-a dreptul ofensatoare in acest sens si chiar Florentino Ariza cunoscuse umilinta de a fi obligat sa paraseasca localul dupa ce se asezase deja la masa, invitat fiind de unul din asociatii sai. Desi Florentino Ariza intervenise deseori in favoarea lui, ajutandu-l sa-si transporte marfurile pe navele companiei, acesta n-a avut incotro si a trebuit sa-l duca in alta parte.

- Cei care facem regulamentul avem mai mult ca oricine obligatia sa-l respectam, i-a spus.

Infruntand orice risc, Florentino Ariza a acceptat invitatia doctorului Urbino Daza si n-a avut de ce sa se planga, deoarece a fost tratat cu o deosebita consideratie, chiar daca nu i s-a cerut sa semneze in cartea de onoare a invitatilor de vaza. Masa n-a durat mult, iar discutia a decurs pe un ton potolit. Temerile legate de acea intalnire, care il framantau inca din ajun pe Florentino Ariza, s-au risipit odata cu paharul de porto baut la aperitiv. Doctorul Urbino Daza voia sa discute cu el despre maica-sa. Din tot ce i-a povestit, Florentino Ariza a dedus ca ea ii vorbise despre el. Mai mult chiar: mintise ca sa-l puna intr-o lumina favorabila. Ii povestise ca erau prieteni si se jucasera impreuna inca din copilarie, de cand ea se mutase de la San Juan de la Ciénaga, iar, pe deasupra, el o initiase in primele ei lecturi, motiv pentru care ii pastra o vie si veche recunostinta. Ii mai spusese ca, dupa ce iese de la scoala, isi petrecea ore in sir la mercurie, brodand impreuna cu Tránsito Ariza, care era foarte priceputa la lucrul de mana, o adevarata artista, iar daca mai tarziu nu-l mai intalnise atat de des pe Florentino Ariza, faptul nu se datora propriei lor vointe, ci vietii care ii despartise.

Inainte de a ajunge la propunerile pe care avea de gand sa i le faca, doctorul Urbino Daza si-a permis cateva digresiuni pe tema batranetii. Era convins ca lumea ar putea inainta mai repede daca n-ar fi tinuta pe loc de cei varstnici. Si comenta: "Omenirea, intocmai ca ostirile pe campul de lupta, avanseaza cu viteza celui mai lent." Isi imagina un viitor mai uman si tocmai de aceea mai civilizată, in care oamenii urmau sa fie izolati in orase marginase, de unde sa nu poata pleca singuri, pentru a-i cruta de rusinea, de suferinta si de inspaimantatoarea singuratate a batranetii. Credea ca, din punct de vedere medical, putea fi stabilita drept limita varsta de saizeci de ani. Dar pana cand avea sa fie atins acest nivel de filantropie, singura solutie ramanea azilul, unde batranii se puteau consola unii pe altii, se puteau regasi in gusturile si aversiunile celorlalti, in mahnirile si tristetile lor, la adapost de neintelegerile firesti cu generatia urmatoare. Si adauga: "Printre batrani, batranii par mai putin batrani." In consecinta, doctorul Urbino Daza dorea sa-i multumeasca lui Florentino Ariza ca-i tinea de urat maica-sii in singuratatea vaduviei si-l implora, pentru propriul lor bine si pentru comoditatea tuturor, s-o faca in continuare si sa aiba intelegere pentru toanele ei senile. Florentino Ariza a ramas pe deplin satisfacut de rezultatul intrevederii. "Fiti fara grija, i-a spus. Sunt cu patru ani mai in varsta decat ea, si asta nu de ieri, de alaltaieri, ci inca inainte de a veni dumneavoastra pe lume." Dupa care, n-a mai putut rezista tentatiei de a-si descarca sufletul cu o aluzie ironica.

- In societatea de maine, a incheiat el, dumneavoastra ar trebui sa mergeti acum la cimitir, ca sa ne aduceti si ei, si mie, cate un buchet de anturii pentru masa de pranz.

Doctorul Urbino Daza, care nu realizase pana atunci cat de lipsita de tact si de neavenita era profetia lui, s-a grabit sa se justifice si, in cele din urma, s-a incurcat in propriile sale explicatii. Dar Florentino Ariza l-a ajutat sa iasa din impas. Radia de fericire, fiind convins ca, mai devreme sau mai tarziu, va trebui sa aiba o alta intrevedere cu doctorul Urbino Daza, ca sa indeplineasca o formalitate inevitabila: cererea in casatorie a Ferminei Daza. Pranzul a fost incurajator nu numai datorita motivului in sine, ci si pentru ca i-a demonstrat cu cata bunavointa avea sa fie primita acea solicitare inexorabila. Daca ar fi avut consimtământul Ferminei Daza, nici o ocazie n-ar fi fost mai nimerita. Mai mult chiar: dupa discutiile de la acel pranz istoric, o cerere in casatorie facuta dupa toate regulile etichetei parea de prisos.

Inca din tinerețe, Florentino Ariza urca si cobora scarile cu mare bagare de seama, fiind incredintat ca batranetea incepe cu o cadere fara importanta, iar moartea vine odata cu a doua. Scara abrupta si ingusta din cladirea companiei i se parea cea mai periculoasa dintre toate, asa

incat, inca inainte de epoca in care si-a dat seama ca incepuse sa-si targa picioarele, o urca privind atent fiecare treapta si tinandu-se de balustrada cu amandoua mainile. De nenumarate ori i s-a sugerat sa construiasca alta scara, mai putin primejdioasa, dar el sovaia sa ia o hotarare, amanand-o mereu pentru luna urmatoare, convins ca o astfel de solutie nu era decat o concesie facuta batranetii. Pe masura ce treceau anii, urca tot mai incet, dar nu pentru ca i-ar fi fost mai greu, asa cum se grabea el sa explice, ci pentru ca de fiecare data urca cu si mai multa bagare de seama. Cu toate acestea, cand s-a intors de la intalnirea cu doctorul Urbino Daza, dupa paharul de porto de la aperitiv si jumatarea de pahar de vin rosu din timpul mesei, dar mai ales dupa discutia triumfala, a incercat sa ajunga direct pe a treia treapta cu un pas de dans asa de tineresc, incat si-a sucit glezna stanga, a cazut pe spate si doar printr-o minune nu si-a rupt gatul. In clipa in care cadea, a mai avut destula putere sa-si spuna ca nu se putea sa moara dintr-o simpla poticneala, fiindca nu era cu putinta in logica vietii ca doi barbati care iubisera cu atata patima, vreme de atatia ani, aceeasi femeie sa moara in acelasi chip la un interval de un an de zile. Nu s-a inselat. Glezna i-a fost prinsa pana la pulpa intr-o platosa de ghips, ceea ce l-a obligat sa ramana nemiscat in pat, dar el se simtea mai plin de viata decat inainte de a cadea. Cand doctorul i-a prescris cele saizeci de zile de imobilitate, nu i-a venit sa creada ca putea avea atata ghinion.

- Nu-mi face asta, doctore, l-a implorat. Doua luni din viata mea valoreaza cat zece ani de-ai dumitale.

A incercat de cateva ori sa se dea jos din pat, ridicandu-si piciorul de statuie cu amandoua mainile, dar de fiecare data l-a invins realitatea. Cand, in sfarsit, a inceput sa umble din nou, cu glezna intepenita de durere si spatetele tot numai o rana, a avut suficiente motive ca sa-si spuna ca destinul ii rasplatise perseverenta cu o cadere providentiala.

Ziua cea mai grea pentru el a fost cea dintai luni. Durerea cedase, iar previziunile medicului erau incurajatoare, dar el refuza sa accepte fatalitatea de a nu o mai vedea pe Fermina Daza a doua zi, pentru prima data in decurs de patru luni. Pana la urma, dupa siesta, s-a simtit mai impacat cu situatia si i-a trimis Ferminei Daza un bilet, cerandu-si scuze. L-a scris de mana, pe o hartie parfumata, cu cerneala luminoasa, ca sa poata fi citit pe intuneric, si a dramatizat fara pic de jena gravitatea incidentului, incercand sa-i trezeasca un cat de mic sentiment de compasiune. Ea i-a raspuns doua zile mai tarziu, foarte impresionata, foarte amabila, dar fara nici un cuvnt in plus sau in minus, intocmai ca in marele zile ale iubirii de odinioara. El a prins ocazia din zbor si i-a scris din nou. Cand ea i-a raspuns pentru a doua oara, el s-a hotarat sa mearga mult mai departe decat in conversatiile cifrate din timpul vizitelor de marti si a pus sa-i fie instalat un telefon langa pat, pretextand ca trebuie sa supravegheze zilnic bunul mers al companiei. I-a cerut centralistei sa-i faca legatura cu numarul de trei cifre pe care il stia pe de rost inca de cand sunase prima oara. Vocea invaluablea, incordata din pricina misterului departarii, vocea iubita, a raspuns, a recunoscut cealalta voce si, dupa doar trei fraze conventionale de salut, si-au luat ramas bun. Florentino Ariza a fost dezamagit de indiferenta ei: se aflau din nou la inceput.

Doua zile mai tarziu insa, a primit de la ea o scrisoare, prin care il implora sa n-o mai sune. Motivele erau foarte intemeiate. Existau atat de putine telefoane in oras, incat legatura o facea o telefonista care ii cunostea pe toti abonatii, le cunostea viata si ispravile si nu renunta cand cei chemati nu erau acasa: ii gasea oriunde s-ar fi aflat. In schimbul acestei eficiente, era la curent cu toate convorbirile, descoperea tainele cele mai intime, dramele cele mai bine pazite si nimeni nu se mai mira cand intervenea in discutie pentru a-si expune punctul de vedere sau pentru a potoli spiritele. Pe de alta parte, in cursul aceluia an aparuse *Dreptatea*, un ziar de seara al carui unic scop era sa loveasca in familiile aristocrate, fara nici un fel de reticente, fara sa tina seama de nimic, ca represalii pentru ca fiii proprietarului nu fusesera admisi in Clubul Social. In pofida

vietii ei fara pata, Fermina Daza isi supraveghea mai mult ca oricand toate cuvintele si gesturile, chiar si fata de prietenii cei mai apropiati. Tocmai de aceea a continuat sa pastreze legatura cu Florentino Ariza prin firul anacronic al scrisorilor. Corespondenta dus-intors a devenit atat de frecventa si intensa, incat el a uitat de picior, de pedeapsa imobilizarii la pat, a uitat de tot, consacrandu-si in intregime timpul epistolelor, pe care le scria la o masuta portabila, asemenea acelora folosite de bolnavi in spital ca sa manance.

Au inceput sa se tutuiasca din nou, au reinceput sa schimbe impresii despre propria lor viata, intocmai ca in scrisorile de odinioara, numai ca Florentino Ariza a incercat inca o data sa inainteze prea repede: i-a scris numele cu acul pe petalele unei camelii si i-a trimis-o intr-o scrisoare. Doua zile mai tarziu, i-a fost returnata fara nici un comentariu. Fermina Daza nu se putea stapani: toate astea i se pareau niste simple copilarii. Si cu atat mai mult incercarile lui ulterioare de a evoca dupa-amiezile cu versuri melancolice din parculutul Evangheliilor, ascunzatoriile pentru scrisori pe drumul spre scoala, lectiile de broderie la umbra migdalilor. Desi o durea sufletul pentru el, l-a pus la punct cu o intrebare strecurata ca din intamplare printre alte comentarii banale: "De ce tii cu tot dinadinsul sa vorbești despre ceva ce nu mai exista?" Mai tarziu i-a reprosat incapacitatea sterila cu care refuza sa imbatraneasca in chip firesc. Doar asa isi putea explica infrigurarea si incoerenta cu care evoca mereu trecutul.

Nu pricepea de ce un barbat in toata firea, capabil sa faca reflectiile care o ajutasera sa se impace cu starea ei de vaduvie, se comporta ca un copil cand era vorba de propria lui viata. Rolurile se inversasera, asadar. De data aceasta, era randul ei sa-i dea curaj, ca sa poata infrunta viitorul, cu o fraza pe care el, in zapaceala si graba lui, n-a fost in stare s-o inteleaga: *Ai rabdare, lasa timpul sa freaca si-o sa vedem ce-o sa ne mai aduca*. Si asta pentru ca niciodata nu fusese un elev atat de silitor ca ea. Imobilitatea fortata, constiinta fugacitatii timpului, dorinta nebuna de a o vedea, totul dovedea ca teama lui de un accident fusese mai intemeiata si mai tragica decat prevazuse. Pentru prima data in viata lui, a inceput sa mediteze mai indelung la realitatea mortii.

Leona Cassiani il ajuta sa se spele si sa-si schimbe pijamaua din doua in doua zile, ii facea clisme, ii punea plosca, ii pregatea cataplasme cu amica pentru ranile de pe spate, ii facea masaj, asa cum recomandase medicul, pentru ca imobilitatea sa nu-i provoace suferinte si mai mari. Sambata si duminica o inlocuia América Vicuña, care in decembrie urma sa-si ia diploma de invatatoare. El ii promisese ca o va trimite sa-si continue studiile in Alabama, pe cheltuiuala companiei fluviale, in parte, ca sa-si inabuse mustrarile de constiinta, dar mai ales ca sa evite reprosurile pe care ea nu stia cum sa i le faca si explicatiile pe care el insusi i le datora. Niciodata nu si-a dat seama cat de mult suferea in insomniile ei de la internat, in sambetele si duminicile fara el, in viata ei fara el, pentru ca niciodata n-a inteles cat de mult il iubea. Primise o scrisoare oficiala de la scoala, prin care era informat ca de pe primul loc pe care il ocupase pana atunci ajunsese ultima din clasa si chiar risca sa piarda examenul final. Dar el a evitat sa-si faca datoria: nu le-a scris nimic parintilor, stingherit de un sentiment de vinovatie pe care incerca sa si-l inabuse, si nici cu ea n-a discutat nimic, temandu-se, si pe buna dreptate, ca l-ar putea acuza de esecul ei. A lasat, prin urmare, lucrurile asa cum erau. Fara sa-si dea seama, amana sa ia o hotarare, in speranta ca moartea va rezolva totul.

Nu numai cele doua femei care il ingrijeau, dar chiar Florentino Ariza insusi era uluit de schimbarea care se petrecuse cu el. Doar cu zece ani in urma, se napustise asupra unei servitoare si o posedase, imbracata si in picioare, in spatele scarii principale din casa, lasand-o in stare de gratie mai repede decat un cocos filipinez. A trebuit sa-i daruiasca o casa mobilata ca s-o convinga sa jure ca fusese dezonorata de un fel de iubit duminical, care nici macar n-o sarutase vreodata si pe care tatal si unchii ei, cunoscuti pentru dibacia cu care manuiiau cutitul *machete* la

recoltarea trestiei de zahar, l-au obligat s-o ia de nevasta. Parea cu neputinta sa fie unul si acelasi cu barbatul rasucit de pe o parte pe alta de doua femei care doar cu cateva luni in urma il faceau sa freamate de iubire si care acum il sapuneau de sus pana jos, il stergeau cu prosoape de bumbac egiptene, il masau pe tot corpul, fara ca el sa scoata nici cel mai mic suspin de tulburare. Fiecare dintre ele avea o alta explicatie pentru inapetenta lui. Leona Cassiani credea ca e vorba de preludiile mortii. América Vicuña ii atribuia o origine oculta, careia nu reusea sa-i dea de urma. Doar el cunostea adevarul, iar acesta avea un nume propriu. Oricum, nu era drept: mai mult patimeau ele ingrijindu-l decat el fiind atat de bine ingrijit.

Au fost suficiente doar trei saptamani pentru ca Fermina Daza sa-si dea seama cat de mult ii lipseau vizitele lui Florentino Ariza. E drept, se simtea bine cu prietenele ei, si chiar din ce in ce mai bine pe masura ce timpul o indeparta de tabieturile sotului. Lucrecia del Real del Obispo fusese plecata in Panama, ca sa vada daca nu putea scapa de durerile de urechi care nu cedau cu nici un fel de tratament, iar dupa o luna, cand se intorsese, se simtea mult mai bine, dar auzul ii slabise atat de tare, incat trebuia sa foloseasca un cornet acustic. Fermina Daza era singura prietena care ii tolera intrebarile si raspunsurile anapoda, fapt care o facea sa treaca aproape zilnic si la orice ora s-o vada. Nimeni insa nu-l putea inlocui pe Florentino Ariza si dupa-amiezile lui cu efect calmant.

Amintirea trecutului nu putea rascumpara viitorul, asa cum se incapatana el sa creada. Dimpotriva: Fermina Daza ramanea neclintita in credinta pe care o avusese dintotdeauna ca acea inflacarare de la douazeci de ani, oricat de minunata si de nobila, fusese orice, numai iubire nu. Desi era de o sinceritate brutala, nu avea de gand sa-i marturiseasca aceasta convingere nici prin posta, nici prin viu grai, n-o lasa inima sa-i spuna cat de false i se pareau sentimentalismele din scrisori, dupa ce cunoscuse minunata consolare a meditatiilor lui, cat de degradante erau minciunile lui lirice, cat de pagubitoare pentru cauza lui se dovedea insistenta obsesiva cu care incerca sa recupereze trecutul. Nu: nici un rand din scrisorile lui de odinioara, nici un moment din propria ei tinerețe detestata nu o facusera sa simta ca dupa-amiezile unei zile de marti pot fi atat de lungi, atat de insingurate, atat de insuportabile cum erau fara el.

Intr-unul din obisnuitele ei accese de simplificare, surghiunise in grajd radioul pe care sotul i-l daruise mai de mult de ziua ei si pe care amandoi aveau de gand sa-l doneze muzeului pentru ca fusese cel dintai din oras. Coplesita insa de umbrele doliului, se hotarase sa nu-l mai foloseasca, pentru ca o vaduva de rangul ei nu putea asculta nici un fel de muzica, nici chiar in intimitate, fara sa aduca o ofensa memoriei celui disparut. Dupa a treia saptamana insa, a pus sa fie adus inapoi in salon, nu pentru ca ar fi vrut sa se delecteze, ca mai inainte, cu cantecele sentimentale transmise la postul de la Riobamba, ci ca sa-si mai treaca de urat cu romanele lacrimogene difuzate de la Santiago de Cuba. A fost o hotarare binevenita, pentru ca, de la nasterea fetitei, incepuse sa-si piarda deprinderea de a citi pe care sotul ei i-o cultivase cu atata ravna inca din timpul voiajului de nunta, iar dupa ce i-a slabit vederea, si-a pierdut cu totul acest obicei, astfel incat uneori treceau luni in sir fara sa stie unde isi pusese ochelarii.

Facuse o adevarata pasiune pentru serialele radiofonice de la Santiago de Cuba si astepta cu nerabdare episoadele din fiecare zi. Cateodata urmarea stirile, ca sa afle ce se mai intampla pe lume, iar in rarele ocazii cand ramanea singura in casa, dadea radioul foarte incet si asculta, indepartate si clare, dansurile *merengues* din Santo Domingo sau *plenes* din Puerto Rico. Intr-o seara, la un post necunoscut, care a izbucnit pe neasteptate cu atata claritate de parca ar fi transmis din vecini, a auzit o stare sfasietoare: doi batrani care de patruzeci de ani isi repetau luna de miere in acelasi loc fusesera omorati cu vasla chiar de barcagiu, in timp ce-i plimba pe lac, ca sa-i jefuiasca de tot ce aveau asupra lor: paisprezece dolari. A ramas insa si mai impresionata

cand Lucrecia del Real i-a povestit toate amanuntele publicate intr-un ziar local. Politia descoperise ca batranii asasinati, ea de saptezeci si opt de ani, iar el de optzeci si patru, erau de fapt doi amanti clandestini, care isi petreceau vacantele impreuna de patruzeci de ani, desi fiecare dintre ei avea o casnicie reusita si o familie numeroasa. Fermina Daza, care nu plansese niciodata la seriarele radiofonice, a simtit un nod in gat si abia si-a putut stapani lacrimile. In scrisoarea urmatoare, Florentino Ariza i-a trimis, fara nici un comentariu, taietura din ziar cu stirea respectiva.

N-au fost ultimele lacrimi pe care Fermina Daza a trebuit sa si le stapaneasca. Florentino Ariza inca nu-si terminase cele saizeci de zile de reclusiune, cand *Dreptatea* a publicat pe prima pagina, impreuna cu fotografiile protagonistilor, un articol despre presupusa legatura amoroasa dintre doctorul Juvenal Urbino si Lucrecia del Real del Obispo. Se faceau speculatii in legatura cu amanuntele acestei relatii, cu frecventa intalnirilor si imprejurarile in care aveau loc, insistandu-se asupra acordului tacit al sotului, dat pacatului sodomiei cu negrii de pe plantatiile lui de trestie de zahar. Povestea, publicata cu litere mari, de culoarea sangelui, a cazut ca un trasnet peste zaharisita comunitate a aristocratiei locale. Cu toate acestea, nu exista nici o pista sigura: Juvenal Urbino si Lucrecia del Real erau prieteni buni inca inainte de a se casatori, dar niciodata nu fusesera amanti. Oricum, articolul nu parea indreptat impotriva doctorului Juvenal Urbino, a carui memorie se bucura de respectul unanim, cat mai degraba impotriva sotului Lucreciei del Real, ales doar cu o saptamana inainte presedintele Clubului Social. Scandalul a fost inabusit in cateva ore. Dar Lucrecia del Real del Obispo n-a mai calcat pragul casei Ferminei Daza, iar aceasta i-a interpretat gestul ca o recunoastere a vinei.

Foarte curand a devenit limpede ca nici Fermina Daza nu se afla la adapost de nenumaratele primejdii care ii pandeau pe cei din aceeasi clasa cu ea. *Dreptatea* a atacat-o exact in punctul ei cel mai slab: afacerile tatalui. Cand acesta a fost silit sa se exileze, ea a aflat un singur episod din afacerile lui tulburi, asa cum i l-a povestit Gala Placidia. Mai tarziu, dupa intrevaderea cu guvernatorul, doctorul Urbino i l-a confirmat, iar ea a ramas convinsa ca taica-sau fusese victima unor intrigi infame. Totul s-a intamplat in ziua cand doi agenti de politie s-au prezentat cu un ordin de perchezitie in casa din parcul Evangheliilor si, negasind ce cautau, dupa ce au scotocit peste tot, au ordonat sa fie deschis sifonierul cu oglinzi din fostul dormitor al Ferminei Daza. Gala Placidia, singura in casa si fara posibilitatea de a preveni pe cineva, a refuzat sa-l deschida, pretextand ca nu avea cheia. Atunci unul din agenti a spart oglinzile cu patul revolverului si a descoperit in spatele lor o ascunzatoare burdusita cu bancnote false de o suta de dolari. Aceasta a fost incununarea unui lant de cercetari care duceau la Lorenzo Daza ca ultima veriga a unei vaste operatiuni internationale. Era o escrocherie magistrala, pentru ca hartia bancnotelor avea filigranul original din fabrica: printr-un procedeu chimic care parea mai degraba o vrajitorie, fusesera sterse bancnote de un dolar, iar in locul lor fusesera imprimate bancnote de o sula. Lorenzo Daza a incercat sa se dezvinovateasca sustinand ca sifonierul fusese cumparat mult dupa casatoria fiicei sale si ca, probabil, banii se aflau deja in ascunzatoare cand l-au adus in casa, dar politia a dovedit ca dulapul era acolo inca de pe vremea cand Fermina Daza mergea la scoala. Numai el ar fi putut ascunde falsa avere in spatele oglinzilor. Acesta a fost singurul lucru pe care doctorul Urbino i l-a povestit sotiei lui cand s-a angajat in fata guvernatorului sa-si trimita socrul inapoi in tara de bastina, ca sa inabuse scandalul. Numai ca ziarul dezvalua si alte matrapazlacuri.

Povestea, de pilda, ca in timpul unuia din multele razboaie civile izbucnite in secolul precedent, Lorenzo Daza facuse pe intermediarul intre guvernul presedintelui liberal Aquileo Parra si un oarecare Joseph K. Korzeniowski, polonez de origine, care a ramas cateva luni bune in oras, impreuna cu ceilalti membri ai echipajului de pe cargobotul *Saint Antoine*, aflat sub

pavilion francez, incercand sa perfecteze o incalcita afacere cu arme. Korzeniowski, care mai tarziu avea sa devina celebru in toata lumea sub numele de Joseph Conrad, a intrat in legatura, nu se stie pe ce cale, cu Lorenzo Daza, care i-a cumparat incarcatura de arme in numele guvernului, cu acte in regula, platind cu aur curat. In versiunea ziaristilor de la *Dreptatea*, Lorenzo Daza a facut disparute armele intr-un atac cam dubios, dupa care le-ar fi revandute la un pret de doua ori mai mare decat cel real conservatorilor aflati in razboi cu guvernul.

Dreptatea mai povestea ca, pe vremea cand generalul Rafael Reyes a infiintat Marina de Razboi, Lorenzo Daza a cumparat pe mai nimic de la armata engleza o cantitate excedentara de bocanci si cu aceasta operatie si-a dublat averea in numai sase luni. Conform ziarului, cand incarcatura a ajuns in port, Lorenzo Daza a refuzat s-o ia in primire, pentru ca nu fusesera trimisi decat bocancii pentru piciorul drept, in schimb, a fost singurul participant la licitatie organizata, conform legilor in vigoare, de vama si i-a cumparat pentru suma simbolica de o suta de pesos. Cam tot atunci, un complice de-al lui a cumparat in aceleasi conditii incarcatura de bocanci pentru piciorul stang, care sosise la vama din Riohacha. Dupa ce incaltarile au fost puse in ordine, Lorenzo Daza s-a prevalat de legaturile lui de rudenie cu familia Urbino de la Calle si a vandut bocancii recent infiintatei Marine de Razboi cu un castig de doua mii la suta.

Articolul din *Dreptatea* afirma in incheiere ca Lorenzo Daza nu plecase de la San Juan de la Ciénaga in cautarea unui mediu mai potrivit pentru viitorul fiicei, asa cum ii placea lui sa spuna, ci pentru ca fusese prins vanzand tutun de import amestecat cu hartie tocata marunt, o afacere prospera si asa de bine pusa la punct, incat nici fumatorii cei mai avizati nu-si puteau da seama de inselatorie. Totodata erau date in vileag legaturile lui cu o organizatie internationala clandestina, care prosperase la sfarsitul secolului precedent introducand ilegal in tara chinezi din Panama. In schimb, indoielnicul comert cu catari, atat de injositor pentru reputatia sa, parea sa fie singura afacere curata de care se ocupase vreodata.

Cand Florentino Ariza s-a dat jos din pat, cu spatele tot o carne vie, sprijinindu-se pentru inceput intr-un baston, in locul nelipsitei umbrele, primul drum pe care l-a facut a fost acasa la Fermina Daza. N-a mai recunoscut-o, era descompusa la fata si atat de scarbita de toate, incat ii pierise orice chef de viata. In timpul exilului fortat al lui Florentino Ariza, doctorul Urbino Daza il vizitase de doua ori si-i povestise cat de consternata era maica-sa de cele doua articole din *Dreptatea*. Primul o facuse sa turbeze de furie cand aflase de infidelitatea sotului si de tradarea prietenei, iar din clipa aceea a renuntat sa se mai duca o dala pe luna la cimitir, asa cum facuse pana atunci, stiind ca, oricat si-ar fi iesit ea din fire, el tot nu mai putea auzi din cosciug insultele pe care ar fi vrut sa i le arunce in fata: s-a certat cu mortul. Lucreciei del Real i-a trimis vorba prin oricine ar fi vrut sa faca pe mesagerul ca cel putin, printre atatea persoane care-i trecusera prin pat, avusese norocul sa stranga in brate si un barbat adevarat. In ce priveste articolul despre Lorenzo Daza, nu se putea sti ce anume o afectase mai mult, daca articolul in sine sau descoperirea tarzie a adevaratei identitati a tatalui sau. Oricum, unul din articole sau amandoua laolalta o secatuiseră de puteri. Parul de culoarea otelului, care ii dadea un aer atat de nobil, arata acum ca niste calti galbui, iar minunatii ei ochi de pantera nu-si mai puteau recapata stralucirea de odinioara nici chiar in scapararile maniei. Fiecare gest al ei lasa sa se intrevada ca ii pierise cheful de viata. Desi renuntase de mult sa mai fumeze, inchisa in baie sau cum se nimerea, si-a reluat obiceiul, de data aceasta in public si cu o voracitate nestapanita, la inceput rasucindu-si singura tigarile, asa cum ii placuse totdeauna, iar mai apoi, cumparand cele mai proaste tigari pe care le gasea in comert, pentru ca nu mai avea nici rabdare, nici timp ca sa si le faca singura. Un alt barbat in locul lui Florentino Ariza s-ar fi intrebat ce mai puteau astepta de la viata un batran ca el, schiop si cu spatele jupuit ca spinarea unui magar, si o femeie care nu-si mai dorea alta fericire decat moartea. Dar el nu s-a dat batut. El a descoperit printre ruine o raza de speranta, lui

i se parea ca nefericirea o innobila pe Fermina Daza, furia o facea si mai frumoasa, iar ura impotriva lumii intregi ii rascolise incapatanarea greu de strunii de la douazeci de ani.

Ea avea un nou motiv de recunostinta fata de Florentino Ariza, pentru ca, dupa aparitia celor doua articole infame, el trimisese ziarului *Dreptatea* o scrisoare exemplara despre responsabilitatea etica a presei si despre respectul fata de onoarea semenilor. N-a fost publicata, dar autorul a trimis o copie redactorilor de la *Jurnalul Comertului*, cel mai vechi si mai serios ziar de pe tot litoralul caraibian, iar acestia i-au acordat un loc de cinste pe prima pagina. Era semnata cu pseudonimul Jupiter si atat de bine argumentata, incisiva si frumos scrisa, incat a fost atribuita unora din cei mai ilustri scriitori ai provinciei. A fost un glas solitar in mijlocul oceanului, dar a rasunat pana in adancuri si pana departe. Fermina Daza si-a dat seama imediat cine era autorul, fara ca nimeni sa-i spuna, pentru ca a recunoscut cateva idei si chiar o fraza intreaga din reflectiile morale ale lui Florentino Ariza. L-a primit, asadar, cu o afectiune reinnoita in starea de deprimare si deruta in care se afla. Cam tot atunci, intr-o sambata dupa-amiaza, América Vicuña s-a trezit singura in dormitorul din Strada Ferestrelor si, fara sa le fi cautat, din pura intamplare, a descoperit intr-un dulap descuiat copiile dactilografiate ale meditatiilor lui Florentino Ariza si epistolele scrise de mana ale Ferminei Daza.

Doctorul Urbino Daza s-a bucurat cand a aflat ca au fost reluate vizitele care ii aduceau atata alinare maica-sii. Nu tot astfel gandea insa Ofelia, sora lui, care a venit de la New Orleans cu primul vapor indata ce a aflat ca Fermina Daza intretinea o ciudata prietenie cu un barbat de o moralitate indoielnica. Ingrijorarea ei a ajuns la paroxism cand si-a dat seama cu cata familiaritate era tratat Florentino Ariza, de cata trecere se bucura in casa, cand a asistat neputincioasa la susotelile si ciorovaielile ca intre logodnici din timpul vizitelor care se prelungeau pana noaptea tarziu. Ceea ce pentru doctorul Urbino Daza era o salutara afinitate intre doi batrani singuri, pentru ea era o forma vicioasa de concubinaj secret. Asa a fost mereu Ofelia Urbino, atat de asemanatoare cu doña Blanca, bunica dinspre tata, de parca i-ar fi fost fiica, nu nepoata. Era distinsa ca si ea, trufasa si sclava, ca si ea, a prejudecatilor. Nu putea concepe inocenta prieteniei dintre un barbat si o femeie nici chiar la varsta de cinci ani, si cu atat mai putin la optzeci. Intr-o disputa aprinsa cu fratele ei, a indraznit chiar sa afirme ca tot ce mai lipsea ca Florentino Ariza s-o consoleze in sfarsit pe maica-sa era sa se bage in patul ei de vaduva. Doctorul Urbino Daza era prea slab ca sa-i poata tine piept, niciodata nu avusese curaj s-o infrunte, dar sotia lui a intervenit cu calm, explicand ca iubirea se poate naste la orice varsta. Ofelia si-a iesit din minti.

- Chiar si la varsta noastra iubirea e ridicola, i-a strigat, dar la varsta lor e o porcarie.

S-a ambitionat sa-l goneasca din casa pe Florentino Ariza cu orice pret si a facut-o cu atata zel, incat, pana la urma a aflat si Fermina Daza. A chemat-o in dormitor, asa cum facea totdeauna cand voia sa fie departe de urechile servitoarelor, si i-a cerut sa-si repete acuzatiile. Ofelia n-a crutat-o: avea convingerea ca Florentino Ariza, a carui fama de pervers nu mai era un secret pentru nimeni, urmarea o relatie echivoca, mai daunatoare pentru bunul renume al familiei decat escrocheriile lui Lorenzo Daza sau aventurile nevinovate ale lui Juvenal Urbino. Fermina Daza a ascultat-o fara sa scoata o vorba, fara sa clipeasca macar, dar la sfarsit era cu totul alta: se intorsese la viata.

- De un singur lucru imi pare rau, ca nu mai am destula putere sa-ti trag la fund o bataie buna, asa cum ai merita pentru obraznicia si intrigile tale. Dar chiar acum iti faci bagajele si pleci din casa asta, si-ti jur pe osemintele maica-mii ca n-o sa-i mai calci pragul atata timp cat eu o sa mai fiu in viata.

Nimeni n-a fost in stare s-o faca sa renunte. Intre timp, Ofelia s-a mutat acasa la fratele ei, de unde trimitea tot felul de rugaminti prin emisari de cel mai inalt nivel. Dar in zadar. Nici interventia fiului, nici interventia prietenelor n-au reusit s-o induplece. Nurorii, cu care intretinuse totdeauna o complicitate lipsita de fasoane, i-a facut in cele din urma o confidenta in limbajul suculent din anii ei cei mai buni: "Acum un secol mi-au facut de rahat viata cu omul asta, bietul de el, pentru ca eram, chipurile, prea tineri, acum vor s-o ia de la capat, pentru ca suntem prea batrani." Si-a aprins alta tigara de la cea pe care abia o terminase si a dat afara tot veninul care ii rodea maruntaiele:

- Sa-i ia dracu' pe toti. Om fi noi vaduve, dar cel putin ne mai ramane avantajul ca nu mai are cine sa ne bata la cap si sa ne spuna cum trebuie sa ne purtam.

N-a fost nimic de facut. Cand s-a convins, intr-un tarziu, ca toate caile de atac erau epuizate, Ofelia s-a intors la New Orleans. Dupa multe insistente, Fermina Daza a acceptat sa-si ia ramas bun de la ea, dar fara s-o primeasca in casa: jurase pe osemintele maica-sii, singurele care in acele zile innegurate mai ramasesera curate.

Intr-una din primele sale vizite, vorbindu-i despre vapoarele companiei, Florentino Ariza o invitase pe Fermina Daza sa faca o calatorie de agrement pe fluviu. Daca voia, putea ajunge, dupa o zi de mers cu trenul, chiar in capitala republicii, cunoscuta de ei, ca de altfel de majoritatea caraibienilor din generatia lor, sub numele pe care il avusese pana in secolul precedent: Santa Fe. Ea insa impartasea aversiunile sotului si nu tinea sa viziteze o capitala inghetata si mohorata, unde femeile nu ieseau din casa decat ca sa se duca la liturghia de la cinci dimineata si nu puteau intra nici in cofetarii, nici in birourile publice, unde la orice ora din zi pe strazi era o inghesuiala de cortegii funerare si taraia o ploaie necurmata de pe vremea lui Papura Voda: mai rau ca la Paris. In schimb, simtea o adevarata fascinatie pentru valea fluviului, i-ar fi placut sa vada cum se soreau caimanii pe tarm, voia sa fie trezita in miez de noapte de plansul ca de femeie al lamantinilor, dar ideea unui voiaj atat de anevoios, si cu atat mai mult pentru o vaduva singura si la varsta ei, i se parea fantezista.

Florentino Ariza i-a repetat invitatia mai tarziu, cand ea s-a convins ca merita sa traiasca, chiar in lipsa sotului, si de data aceasta calatoria i s-a parut realizabila. Dar dupa cearta cu fiica ei, dupa ce sufletul i-a fost otravit de infamiile cu care fusese improscat tatal ei, de ranchiuna pe care i-o purta sotului mort, de furia impotriva ipocriziei Lucreciei del Real, pe care atatia ani o socotise cea mai buna prietena, se simtea de prisos chiar si in propria-i casa. Intr-o dupa-amiaza, in timp ce-si sorbea infuzia din frunze universale, a privit spre baltoaca din curtea unde niciodata n-avea sa mai rasara copacul nenorocirii ei si a spus:

- Ce n-as da sa pot pleca din casa asta, sa merg drept inainte si sa nu ma mai intorc niciodata aici.

- Ai putea pleca pe un vapor, spuse Florentino Ariza. Fermina Daza il privi ganditoare:

- Stii ca nu e o idee rea?

Nu-i trecuse niciodata prin minte pana atunci, dar a fost de-ajuns sa admita o asemenea posibilitate ca sa se hotarasca. Fiul si nora au fost incantati. Florentino Ariza s-a grabit sa-i asigure ca Fermina Daza va fi un oaspete de onoare pe vapoarele lui, va dispune de o cabina speciala unde se va simti ca acasa, va avea tot ce-i trebuie, iar capitanul in persoana se va ocupa de siguranta si bunastarea ei. A adus harti, ca sa-i arate ruta si sa-i trezeasca interesul, ilustrate cu

amurguri de o frumusețe rapitoare, poeme închinat paradisului salbatic din valea La Magdalena, scrise de călători celebri sau care ajunseseră astfel datorită perfecțiunii desăvârșite a versurilor. Ea își arunca privirea peste ele când era bine dispusă.

- Nu e nevoie să mă duci cu zaharelul ca pe un copil, îi spunea. Dacă o să plec, o să-o fac pentru că așa am hotărât, și nu pentru că m-ar interesa peisajul.

Când fiul i-a sugerat să-o ia și pe soția lui, ea i-a tăiat-o scurt: "Sunt destul de mare ca să am grijă și singură de mine." Așa că s-a ocupat chiar ea de toate amănunțele călătoriei. A simțit o imensă ușurare la gândul că va putea trăi opt zile la dus și cinci la întors doar cu strictul necesar: șase rochii de bumbac, obiectele de toaletă pentru igiena personală, o pereche de pantofi pentru îmbarcare și debarcare, papucii de casă pentru restul călătoriei pe vapor, și nimic mai mult: visul ei de-o viață.

În ianuarie 1824, comandorul Juan Bernardo Elbers, întemeietorul navigației fluviale, înregistrase prima navă cu aburi care a strădat vreodată apele fluviului La Magdalena, o hodoară de patruzeci de cai putere care se numea *Fidelitatea*. Un secol mai târziu, în seara zilei de 7 iulie, la ora șase, doctorul Urbino Daza și soția sa au însoțit-o pe Fermina Daza la bordul vaporului care avea să-o poarte în prima ei călătorie pe fluviu. Era cel dintâi vapor construit la șantierele locale, iar Florentino Ariza îl botezase, în amintirea predecesorului său glorios, *Noua Fidelitate*. Fermina Daza n-a putut admite niciodată că acel nume atât de plin de talc pentru ei doi era, într-adevăr, o simplă coincidență istorică și nu una din nastrusnicele nașteri ale romantismului cronic de care suferea Florentino Ariza.

Oricum, spre deosebire de celelalte vapoare fluviale, mai vechi sau mai moderne, *Noua Fidelitate* avea lângă cabina capitanului o cabină suplimentară, spațioasă și confortabilă: un salon cu mobile de bambus în culori vesele, un dormitor matrimonial decorat în întregime cu motive chinezești, o cameră de baie cu cadă și dus, un fel de foisor ca o verandă cu geam, foarte mare, cu ferigi atârând în ghivece și vedere spre partea din față și spre cele două laturi ale vaporului, la care se adăuga un sistem de răcire silențios, care asigura un climat de primăvară perpetuă, împiedicând totodată să patrundă orice zgomot din afară. Aceasta locuință de lux, cunoscută drept Cabina Prezidențială, pentru că acolo călătoriseră până atunci trei președinți ai Republicii, era rezervată autorităților de rang înalt și unor invitați mai speciali. Florentino Ariza hotărâse să fie amenajată imediat după numirea sa ca președinte al C.F.C., nu numai în scop publicitar, ci și cu convingerea intimă că, mai devreme sau mai târziu, acela avea să fie cuibul fericit al călătoriei de nuntă cu Fermina Daza.

Într-adevăr, odată sosită ziua, ea a luat în stăpânire Cabina Prezidențială în calitate de suverană cu drepturi depline. Capitanul vaporului a făcut onorurile casei, primindu-i pe doctorul Urbino Daza, pe soția sa și pe Florentino Ariza cu sampanie și somon afumat. Se numea Diego Samaritano, purta o uniformă impecabilă de în alb, avea o ținută de o corectitudine desăvârșită, de la varful ghetelor până la insigna C.F.C. brodată în fir de aur pe șapcă, și, întocmai ca ceilalți capitanii de pe navele fluviale, era urias și vanjos ca o *ceiba*, avea un glas tunător și maniere de cardinal florentin.

La ora șapte seara, când sirena a dat primul semnal de plecare, Fermina Daza a simțit o durere ascuțită în urechea stângă. În noaptea dinainte avusese vise bantuite de presimțiri rele, pe care însă n-a îndrăznit să le interpreteze. În zori, s-a dus la cavoul de la cimitirul seminarului, cunoscut atunci drept Cimitirul La Manga, și s-a împacat cu răsosatul ei sot, stând în picioare în fața cripei, într-un monolog în care i-a insuflat toate reproșurile binemeritate, atata amar de vreme

inabusite. I-a povestit apoi despre calatorie si s-a despartit de el cu un *Pe curand*. N-a vrut sa mai spuna altcuiva ca pleaca, asa cum facea de cate ori calatorea in Europa, pentru ca dorea sa evite despartirile obositoare. Desi calatorise de nenumarate ori, se simtea de parca o facea pentru prima data, iar pe masura ce orele se rostogoleau una dupa alta, o cuprindea tot mai mult nelinistea. Odata ajunsa la bord, s-a simtit parasita si trista si ar fi vrut sa ramana singura ca sa poata plange in voie.

Cand sirena a dat ultimul semnal, doctorul Urbino Daza si sotia lui si-au luat ramas bun de la ea fara dramatism, iar Florentino Ariza i-a insotit pana la pasarela. Doctorul Urbino Daza a vrut sa-i faca loc sa treaca dupa sotia lui si abia atunci si-a dat seama ca si Florentino. Ariza pleca in calatorie. Doctorul Urbino Daza nu si-a putut ascunde nemul Dumirea:

- Dar parca nu asa ne-a fost vorba.

Florentino Ariza i-a aratat cheia cabinei lui cu o intentie foarte evidenta: o cabina obisnuita de pe puntea comuna. Doctorului Urbino Daza nu i s-a parut in sa o dovada suficienta de nevinovatie. S-a uitat la nevasta-sa ca un naufragiat, cautand descumpanit un punct de sprijin, dar a intalnit o privire inghetata. Ea ii spuse in soapta, pe un ton sever: "Si tu?" Da: si el, ca si sora lui, Ofelia, credea ca, de la o anumita varsta, dragostea incepe sa fie indecenta. A stiut sa se stapaneasca in sa la timp si s-a despartit de Florentino Ariza cu o strangere de mana mai degraba resemnata decat recunoscatoare.

Sprijinit de balustrada salonului, Florentino Ariza i-a privit in timp ce coborau. Asa cum se astepta si-si dorea, doctorul Urbino Daza si sotia sa s-au intors sa-l priveasca inainte de a se urca in automobil, iar el le-a facut un semn cu mana. Amandoi i-au raspuns. A ramas pe punte pana cand automobilul a disparut in praful de pe chei, apoi s-a dus in cabina sa se schimbe pentru prima cina la bord, care urma sa fie servita in sufrageria capitanului.

A fost o noapte splendida, pe care capitanul Diego Samaritano a condimentat-o cu povestiri din cei patruzeci de ani petrecuti pe fluviu, dar Fermina Daza a trebuit sa faca un mare efort ca sa para amuzata. Desi sirena daduse ultimul semnal de avertisment la opt, ora la care au coborat toti vizitatorii, iar pasarela a fost ridicata, vaporul nu s-a desprins de la tarm pana cand capitanul nu si-a terminat masa si n-a urcat la postul de comanda ca sa supravegheze manevrele. Inconjurati de multimea galagioasa a celorlalti calatori, care se amuzau sa identifice luminile orasului, Fermina Daza si Florentino Ariza au ramas pe puntea comuna, sprijiniti de balustrada, pana cand vaporul a iesit din golf, si-a croit drum pe canale nevazute, prin mlastini presarate de luminile tremuratoare de pe luntrile pescaresti si a rasuflat adanc in aerul liber al Marelui Fluviu al Magdalenei. Atunci orchestra a atacat o piesa populara la moda, in randul pasagerilor a rasunat o explozie de bucurie si toti au inceput deodata sa danseze.

Fermina Daza a preferat sa se refugieze in cabina. Nu scosese o vorba toata seara, iar Florentino Ariza a lasat-o sa se piarda in gandurile ei. A intrerupt-o numai ca sa-si ia ramas bun in fata cabinei, dar cum ei nu-i era somn, doar putin frig, l-a invitat in foisor, ca sa priveasca impreuna fluviul. Florentino Ariza a tras doua fotolii de rachita langa balustrada, a stins luminile, i-a pus Ferminiei o patura de lana pe umeri si s-a asezat alaturi. Ea si-a rasucit o tigara din cutia daruita de el, a rasucit-o cu o surprinzatoare indemanare, a fumat-o tacticos, cu capatul aprins in gura, fara sa scoata o vorba, dupa care si-a mai rasucit doua si le-a fumat una dupa alta. Florentino Ariza a baut in tot acest rastimp doua termosuri de cafea tare.

Luminile orasului disparusera in zare. Din foisor, fluviul neted, invaluit in tacere, si pasunile de pe cele doua maluri aratau sub razele lunii pline ca o campie fosforescenta. Cand si cand, se zarea cate o coliba de paie langa care se inaltau flacarile unor ruguri mari, semn ca acolo se vindeau lemne pentru cazanele de pe vapoare. Florentino Ariza pastra amintiri tulburi din calatoria facuta in tinerețe, dar in timp ce privea fluviul, le simtea reinviind in strafulgerari orbitoare, de parca ar fi fost din ajun. A incercat sa-i povesteasca si Ferminei Daza cateva, inchiuindu-si ca astfel o s-o mai invioreze, dar ea fuma in alta lume. Florentino Ariza a renuntat, lasand-o singura cu propriile ei amintiri, iar intre timp, s-a apucat sa rasuceasca tigari, pe care i le-a dat una cate una, gata aprinse, pana cand s-a terminat cutia. Muzica a incetat dupa miezul noptii, iar ea s-a risipit, faramitata in soapte adormite, iar cele doua inimi au ramas singure in foisorul cufundat in umbre, batand in ritmul rasuflarii gafaite a vaporului.

Dupa un lung rastimp, cand a privit-o pe Fermina Daza in scanteierea fluviului, Florentino Ariza a avut senzatia ca vede o fantoma cu profilul de statuie estompat de o lumina albastruie si si-a dat seama ca plangea in tacere. Dar in loc s-o consoleze sau sa astepte sa-i sece toate lacrimile, asa cum ar fi dorit ea, a intrat in panica.

- Vrei sa ramai singura? a intrebat-o.

- Daca as fi vrut, nu te-as mai fi invitat inapoi, i-a raspuns ea.

Atunci el intinse degetele inghetate prin intuneric, bajbaind dupa cealalta mana, si o gasi asteptandu-l. Amandoi au fost suficient de lucizi ca sa-si dea seama, in aceeasi clipa fugara, ca nici una, nici alta nu era mana pe care si-o imaginaseră înainte de a se atinge, ci doua maini cu oase batrane. Numai pentru o clipa insa, caci imediat au redevenit asa cum le visasera. Ea incepu sa vorbeasca despre raposatul ei sot la timpul prezent, de parca ar mai fi fost in viata, iar el intelese in acel moment ca si pentru ea sosise ceasul sa se intrebe cu demnitate, cu solemnitate, cu o neostoita pofta de viata, ce putea face cu dragostea care ii ramasese fara stapan.

Fermina Daza renunta la tigara, ca sa nu-si traga mana dintr-a lui. Se simtea descumpanita si cauta cu infrigurare o cale de a intelege. Nu-si putea imagina un sot mai bun decat cel langa care traise si, totusi, depanand intamplarile proprii sale vieti, descoperea mai degraba necazuri decat satisfactii, prea multa lipsa de intelegere de ambele parti, certuri inutile, aversiuni nicicand stinse pe deplin. El o auzi deodata oftand: "E de necrezut cum poti fi fericit ani la rand, in ciuda atator scandaluri si aiureli, fara sa stii, fir-ar sa fie, daca asta e dragoste sau nu." Cand si-a sfarsit spovedania, cineva stinsese luna. Vaporul inainta la pas, punand cu grija un picior inaintea celui alt: un animal urias la panda. Fermina Daza se intorsese de pe tarantul nelinistii.

- Acum poti sa pleci, spuse.

Florentino Ariza ii stranse mana, se apleca spre ea si incerca sa o sarute pe obraz. Dar ea il respinse cu glasul ei ragusit si bland:

- Nu, acum nu mai are rost: miros a baba.

L-a auzit iesind pe intuneric, i-a auzit pasii pe scari, l-a auzit incetand sa mai existe pana a doua zi. Isi aprinse alta tigara si, in timp ce fuma, il zari pe doctorul Juvenal Urbino, cu hainele lui impecabile din panza de in, cu rigoarea lui profesionala, cu cordialitatea lui cuceritoare, cu dragostea lui ceremonioasa, facandu-i un semn de adio cu palarea lui alba de pe alt vapor al trecutului. "Noi, barbatii, suntem robii prejudecatilor, ii spusese el odata. In schimb, cand o

femeie isi pune in cap sa se culce cu un barbat, nu exista zid care sa-i reziste, nici cetate pe care sa n-o darama, nici consideratii morale pe care sa nu fie dispusa sa le ocoleasca: nu mai tine cont de nimic, nici chiar de Dumnezeu.' Fermina Daza a ramas nemiscata pana tarziu, spre ziua, gandindu-se la Florentino Ariza nu ca la strajerul neconsolat din parculul Evangheliilor, a carui amintire nu-i mai trezea nici macar o luminita de nostalgie, ci ca la batranul ramolit si schiop, dar real, care o insotea pe vapor: barbatul care i-a stat mereu in preajma, gata s-o slujeasca, dar pe care n-a fost in stare sa-l recunoasca. In timp ce vaporul o tara gafaind spre cele dintai sclipiri trandafirii, ea se ruga fierbinte ca Florentino Ariza sa stie cum s-o ia de la capat a doua zi.

Si a stiut. Fermina Daza ii spusese stewardului s-o lase sa doarma in voie, iar cand s-a trezit, a gasit pe noptiera o vaza cu un trandafir alb, proaspat, cu petalele inca pline de roua, si o scrisoare de la Florentino Ariza, cuprinzand atatea pagini cate reusise sa scrie de cand se despartise de ea. Era o scrisoare calma, care nu-si propunea altceva decat sa dea expresie simtamintelor ce-i copleseau inima din ajun: la fel de lirica si la fel de retorica precum toate celelalte, dar intemeiata pe realitate. Fermina Daza a citit-o si s-a simtit rusinata de galopul desantat al propriei sale inimi. Se incheia cu rugamintea de a-l anunta pe *steward* cand va fi gata, intrucat capitanul ii astepta pe puntea de comanda ca sa le explice cum functiona vaporul.

A fost gata la unsprezece, imbaiata si mirosind a sapun de flori, imbracata cu o rochie de doliu foarte simpla, din etamina gri, si restabilita complet dupa furtuna ce-i ravasise sufletul in acea noapte. A comandat un mic dejun sobru *steward*-ului in costum alb impecabil, care se afla in serviciul personal al capitanului, dar n-a trimis mesajul solicitat. A urcat singura, orbita de stralucirea cerului fara nori, si l-a gasit pe Florentino Ariza stand de vorba cu capitanul pe puntea de comanda. Era de nerecunoscut, nu numai din pricina ca ea il vedea cu alti ochi, dar si pentru ca, in realitate, se schimbase. In locul vesnicelor sale vesminte funebre, purta niste pantofi albi foarte comozi, pantaloni de panza si o camasa cu gulerul rasfrant, cu maneci scurte si monograma lui brodata pe buzunarul de la piept. Pe cap avea o bereta scotiana tot alba, iar peste eternii lui ochelari de miop isi pusese un dispozitiv de lentile inchise la culoare. Toate aratau ca noi si era limpede ca fusesera cumparate special pentru acea calatorie, in afara de cureaua de piele maro, foarte uzata, pe care Fermina Daza a observat-o de la prima privire ca pe o musca in lapte. Vazandu-l asa, imbracat in mod vadit in cinstea ei, nu si-a putut ascunde roseata din obraji. S-a fastacit. cand l-a salutat, iar el s-a fastacit de fastaceala ei. Constienti ca se comportau ca doi logodnici, s-au fastacit si mai tare, iar cand si-au dat seama ca amandoi erau fastaciti, s-au fastacit pana-ntr-atata, incat capitanul Samaritano nu si-a putut stapani un tremur de compasiune. I-a scos din incurcatura explicandu-le timp de doua ore manevrele de comanda si mecanismul de functionare a vaporului. Inaintau foarte incet, pe un fluviu fara maluri, care se rasfira printre fasii de nisip pana in zare. Apele nu mai erau tulburi ca la varsare, ci domoale si stravezii, cu o stralucire metalica sub soarele necrutator. Fermina Daza a avut senzatia ca strabateau o delta presarata cu ostroave de nisip.

- Asta e tot ce ne-a mai ramas din fluviu, comenta capitanul.

Intr-adevar, Florentino Ariza era surprins de schimbari, iar a doua zi avea sa fie si mai uimit cand calatoria a devenit si mai anevoioasa, iar el si-a dat in sfarsit seama ca parintele vaii La Magdalena, unul din cele mai mari fluvii din lume, era doar o iluzie a memoriei. Capitanul Samaritano le-a explicat ca in doar cincizeci de ani defrisarile nesabuite distrusesera fluviul: cazanele de pe vapoare mistuisera jungla deasa, cu copaci uriasi, care i se paruse atat de apasatoare lui Florentino Ariza in prima sa calatorie. Fermina Daza n-avea cum sa mai vada animalele la care visase: vanatorii veniti sa caute piei si blanuri pentru tabacariile din New Orleans exterminasera caimanii care faceau pe mortii ceasuri in sir in viroagele de pe mal, pandind cu

falcile cascade fluturii ce roiau in jur, papagalii galagiosi si maimutele cu tipetele lor de nebune murisera incetul cu incetul, pe masura ce pierise vegetatia din jur, lamantinii cu mameloanele lor maternale, care isi alaptau puii si plangeau cu glas de femeie neconsolata pe tarmurile nisipoase, erau o specie decimata de gloantele blindate ale vanatorilor amatori.

Capitanul Samaritano nutrea o afectiune aproape materna pentru lamantini, despre care spunea ca sunt domnite aflate sub puterea unui blestem pentru cine stie ce pacate de iubire, si impartasea credinta atat de raspandita ca erau singurele femele fara masculi din regnul animal. Totdeauna i-a oprit pe calatori sa-i impuste de pe punte, asa cum era obiceiul, in ciuda legilor care interziceau acest lucru. Un vanator din Carolina de Nord, cu toate documentele in regula, ii incalcase ordinele si ochise cu Springfield-ul lui o mama-lamantin, zdrobindu-i capul, iar puiul, inebunit de durere, ramasese, tipand si plangand, peste trupul prabusit la pamant. Capitanul a urcat puiul la bord, ca sa-l ingrijeasca, iar pe vanator l-a lasat pe tarmul pustiu, langa cadavrul mamei ucise. In urma protestelor diplomatice, a fost pe punctul sa-si piarda licenta de navigator si a stat sase luni la inchisoare, dar a iesit hotarat s-o ia de la capat ori de cate ori i s-ar mai fi ivit prilejul. Oricum, acela era un episod istoric: lamantinul orfan, care a crescut mare si a trait multi ani in parcul de animale rare din San Nicolás de las Barrancas, a fost ultimul vazut de atunci pe valea fluviului.

- De cate ori trec pe acolo, spuse, ma rog la Dumnezeu ca nenorocitul ala de yankeu sa se imbarce din nou pe vaporul meu, ca sa-l mai pot lasa o data pe tarm.

Fermina Daza, care nu-l prea simpatiza, a ramas atat de impresionata de uriasul acela tandru, incat i-a rezervat numaidecat un loc privilegiat in inima. A facut bine: calatoria era abia la inceput si aveau sa se mai iveasca destule ocazii ca sa-si dea seama ca nu se inselase.

Fermina Daza si Florentino Ariza au ramas pe puntea de comanda pana la pranz, dupa ce au trecut prin dreptul orasului Calamar, insufletit, pana in urma cu cativa ani, de o sarbatoare perpetua, dar care acum era un port in ruine, cu strazi pustii. De pe vapor nu se zarea tipenie de om, doar o femeie in alb, care le facea semne cu batista. Fermina Daza nu intelegea de ce nu o luau la bord, din moment ce pareea atat de disperata, dar capitanul i-a explicat ca era naluca unei inecate, care ii amagea pe marinari si atragea vapoarele spre vartejurile periculoase de langa celalalt mal. Au trecut atat de aproape de ea, incat Fermina Daza a vazut-o foarte clar in lumina puternica a soarelui si nu s-a mai indoit ca, in realitate, nu exista, dar chipul ei i s-a parut cunoscut.

A fost o zi lunga si calduroasa. Fermina Daza s-a intors in cabina dupa masa, pentru siesta ei inevitabila, dar n-a putut dormi bine deoarece durerea din ureche a devenit si mai intensa cand vaporul a schimbat salutarile de rigoare cu o alta nava a C.F.C., cu care s-a incrucisat cateva leghe mai sus de Barranca Vieja. Florentino Ariza a motait asezat in salonul principal, unde cei mai multi dintre pasagerii fara cabina dormeau dusi, si a visat-o pe Rosalba foarte aproape de locul unde o vazuse imbarcandu-se. Calatorea singura, imbracata in hainele ei de momposina din veacul precedent, dar de data aceasta, ea, nu copilul, isi petrecea siesta in colivia de rachita atarnata de streasina. A fost un vis atat de enigmatic si totodata atat de amuzant, incat amintirea lui l-a urmarit toata dupa-amiaza, in timp ce juca domino cu capitanul si cu doi cunoscuti, aflati si ei pe vapor.

Caldura inceta la apusul soarelui, iar viata de pe vapor se insufletea. Pasagerii ieseau ca dintr-o letargie, proaspat imbaiati, imbracati cu haine curate, si se asezau pe fotoliile de rachita in asteptarea cinei, anuntata la ora cinci fix de un chelner care strabatea coverta de la un capat la

altul sunand dintr-un clopot de tarcovnic in aplauzele si hohotele de ras ale tuturor. In timpul mesei, orchestra incepea sa cante muzica de dans, iar petrecerea galagioasa se intindea pana la miezul noptii.

Fermina Daza n-a vrut sa cineze, din cauza durerii sacaitoare din ureche, dar a privit cum era imbarcata prima incarcatura de lemne pentru cazane dintr-o rapa golasa, unde nu se mai zarea altceva decat o gramada de busteni, aflatii in grija unui mosneag care se ocupa si de vanzarea lor. Nu pareau sa mai existe alte fiinte pe o distanta de multe leghe jur imprejur. Pentru Fermina Daza a fost o escaia lunga si plicticoasa, de neconceput pe transatlantice, iar zapuseala se simtea chiar si in foisorul cu aer conditionat. Dar cand vaporul a ridicat ancora, s-a starnit o adiere racoroasa, purtand mirosuri din strafunduri de paduri, iar muzica a devenit dintr-o data mai saltareata. In oraselul Sitio Nuevo era o singura lumina la o singura fereastră de la o singura casa, iar la birourile portului nimeni n-a dat semnalul convenit pentru imbarcarea de marfuri sau de pasageri, asa incat vaporul a trecut mai departe fara sa-si mai anunte prezenta.

Fermina Daza se intrebase toata dupa-amiaza la ce mijloace avea sa recurga Florentino Ariza ca s-o vada fara sa mai bata la usa cabinei, dar pe la ora opt n-a mai avut rabdare sa astepte. A iesit in culoar, sperand sa dea de el ca din intamplare, si n-a trebuit sa caute prea mult. Florentino Ariza statea pe o banca de pe culoar, tacut si trist, intocmai ca in parculul Evangheliilor, si se intreba de peste doua ore cum sa faca s-o vada. Amandoi au schitat acelasi gest de uimire, desi amandoi stiau ca se prefaceau, si au strabatut impreuna coverta de clasa intai, plina de tineri, majoritatea studenti galagiosi, care nu-si crutau fortele, profitand de ultimele zile ale vacantei ca sa-i mai traga un chef. Florentino Ariza si Fermina Daza au baut o limonada direct din sticla, asezati ca niste studenti la bar, iar ea, simtindu-se dintr-o data cuprinsa de temeri, spuse: "Ce ingrozitor!" Florentino Ariza o intreba ce anume o ingrijora.

- Ma gandeam la cei doi batranei, saracii, raspunse ea. Cei care au fost omorati cu vasla in barca.

Cand s-a terminat muzica, s-au dus la culcare, dupa o lunga si placuta conversatie in foisorul intunecat. Norii acoperisera luna, iar in zare se dezlantuiau fulgere fara tunete, care luminau pentru o clipa tot cerul. Florentino Ariza i-a rasucit tigarile, dar ea n-a fumat decat patru, chinuita de durerea care o lasa in rastimpuri, dar o apuca din nou, de cate ori vaporul suiera la intalnirea cu alta nava, in dreptul vreunei localitati adormite sau inaintand incet pentru a sonda albia raului. El i-a povestit cu cat nesat o privise de fiecare data la Jocurile Florale, in ziua zborului cu balonul sau cand se plimbase pe velocipedul de acrobat, si cu cata nerabdare astepta tot anul festivitatile publice, numai si numai ca s-o poata vedea. Si ea il zarise de nenumarate ori, dar niciodata nu-si inchipuise ca se afla acolo ca s-o vada. In urma cu aproape un an, dupa ce i-a citit scrisorile, si-a dat brusc seama ca el nu participase niciodata la Jocurile Florale: de buna seama ca ar fi castigat. Florentino Ariza i-a spus o minciuna: scria numai pentru ea, versuri pentru ea, si numai el le citea. Atunci a fost randul ei sa-i caute mana in intuneric, dar n-a gasit-o asteptand, asa cum o asteptase ea pe a lui, pentru ca l-a luat prin surprindere. Lui Florentino Ariza i-a inghetat inima in piept:

- Ce ciudate sunt femeile, spuse.

Ea izbucni intr-un ras gangurit, de porumbita tanara, si se gandi din nou la batranii din barca. Asa ii era ei scris: imaginea lor avea s-o urmareasca in veci. In noaptea aceea insa, o putea suporta, pentru ca se simtea bine si in siguranta, eliberata de orice sentiment de vina, ca de putine ori in viata. Ar fi ramas asa pana in zori, tacuta, cu mana lui, umezita de o sudoare rece, in mana

ei, dar n-a mai putut indura durerea din ureche. Cand ecourile muzicii s-au stins, iar mai apoi a incetat si vanzoleala pasagerilor de pe puntea comuna care isi atarnau hamacele in salon, ea a inteles ca durerea era mai puternica decat dorinta de a sta cu el. Stia ca ar fi simtit o alinare doar marturisindu-i ce o supara, dar n-a facut-o ca sa nu-l ingrijoreze. Avea senzatia ca il cunostea de parca ar fi trait cu el toata viata si-l credea in stare sa intoarca vaporul in portul de plecare, daca asta ar fi ajutat-o sa scape de durere.

Florentino Ariza prevazuse ca in noaptea aceea lucrurile se vor petrece asa si s-a retras. In pragul usii a incercat sa-si ia ramas bun cu o sarutare, dar ea i-a intins obrazul stang. El a insistat, cu respiratia intretaia, dar ea i-a intins celalalt obraz cu o cochetarie pe care nu i-o cunoscuse pe vremea cand era doar o scolarita. A insistat si a doua oara, iar ea i-a intins buzele si l-a primit cutremurata de o infiorare adanca, pe care a incercat sa si-o ascunda cu un ras de mult uitat, inca din noaptea nuntii.

- Dumnezeu mare! spuse. Ce aiurita pot sa fii pe vapoare.

Florentino Ariza era tulburat: intr-adevar, asa cum spusese chiar ea, avea mirosul acru al varstei. Cu toate acestea, in timp ce se indrepta spre cabina lui, croindu-si drum prin labirintul de hamace adormite, se consola cu gandul ca si el avea probabil acelasi miros, dar cu patru ani mai vechi, iar ea i-l simtise, poate, cu aceeasi tresarire. Era mirosul fermentilor umani pe care il remarcase la amantele lui mai varstnice si pe care si ele il simtiseră la el. Vaduva lui Nazaret, care nu-si putea tine gura, i-o spusese pe sleau: "Mirosim a hoit." Amandoi si-l suportau unul altuia, pentru ca, la urma urmei, erau chit: mirosul meu fata-n fata cu mirosul tau. In schimb, de multe ori se gandise preocupat ca poate América Vicuña, al carei miros de scutece ii trezea instincte materne, nu i-l suporta pe al lui: mirosul lui de crai batran. Dar toate astea apartineau trecutului. Important era ca, din dupa-amiaza cand matusa Escolástica isi lasase cartea de rugaciuni pe tejgheaua oficiului postal, Florentino Ariza nu mai cunoscuse o fericire atat de mare ca in noaptea aceea: atat de intensa, incat i s-a facut frica.

Era gata sa adoarma, cand contabilul de pe nava l-a trezit la cinci dimineata in portul Zambrano ca sa-i inmaneze o telegrama urgenta. Era semnata de Leona Cassiani, avea data din ajun si intreaga ei grozavie incepea intr-un singur rand: *América Vicuña moarta ieri motive inexplicabile*. La unsprezece dimineata, a aflat mai multe amanunte dintr-o convorbire telegrafica avuta cu Leona Cassiani, manipuland el insusi aparatul de transmisie, asa cum nu mai facuse de pe vremea cand era telegrafist. Prada unei deprimari mortale, din pricina ca fusese respinsa la examenul de diploma, América Vicuña bause o sticluta de laudanum pe care o furase de la infirmeria scolii. In adancul inimii Florentino Ariza isi spunea ca stirea nu era completa. Dar nu: América Vicuña nu lasase nici un bilet care sa permita invinuirea cuiva pentru hotararea ei. Instiintati de Leona Cassiani, parintii plecasera de la Puerto Padre si erau pe drum, iar inmormantarea urma sa aiba loc chiar in acea dupa-amiaza, la ora cinci. Florentino Ariza a rasuflat adanc. Ca sa poata supravietui, nu trebuia sa-si permita supliciu al acelei amintiri. Si-a sters-o din gand, desi. In restul anilor care i-au mai ramas de trait, o simtea cand si cand sagetandu-l din senin, ca o cicatrice veche.

Zilele care au urmat au fost calduroase si nesfarsite. Apele fluviului erau mai tulburi, albia se ingusta tot mai mult, iar in locul hatisului de copaci uriasi care il uluise pe Florentino Ariza in prima lui calatorie, se intindeau acum campii parjolite, cioturi si putregaiuri de paduri mistuite de cazanele de pe vapoare, ruinele oraselor uitate de Dumnezeu, unde apa baltea pe strazi chiar si pe vreme de seceta. Noaptea nu-i mai trezeau cantecele de sirena ale lamantinilor de pe maluri, ci duhoarea gretoasa a mortilor care treceau plutind spre mare. Nu mai erau razboaie, nici molimi,

dar corpurile umflate continuau sa treaca pe apa. Capitanul a lasat deoparte orice gluma si a adoptat pentru o clipa un ton grav: "Am primit ordine stricte sa spunem pasagerilor ca sunt inecati accidentali." Din larma papagalilor si harmalaia maimutelor nevazute, care altadata spo-reau arsita amiezii, nu mai ramasese decat vasta tacere a pamantului pustiit.

Erau asa de putine locurile unde se mai taiau lemne si atat de departate unele de altele, incat, intr-a patra zi de calatorie, *Noua Fidelitate* n-a mai avut combustibil. Vaporul a ramas acostat aproape o saptamana, in timp ce echipele de marinari rataceau prin mlastini de cenusa, in cautarea copacilor risipiti ici si colo. Nu mai aveau de unde cumpara: taietorii de lemne isi parasisera catunele alungati de ferocitatea mosierilor, alungati de holera nevazuta, alungati de razboaiele incipiente pe care guvernele se straduiau sa le inabuse cu decrete menite doar sa abata atentia opiniei publice. Plictisiti, pasagerii organizau intreceri de inot, plecau in expeditii de vanatoare si se intorceau cu iguane vii, le spintecau pe burta si le coseau la loc cu ace groase si sfoara de impachetat, dupa ce le scoteau ciorchinii de oua translucide si moi, pe care le puneau la uscat insirate pe balustradele vaporului. Prostituatele sarace din localitatile vecine au venit pe urma expeditiilor, au instalat corturi de campanie intr-o rapa de pe tarm, au adus lautari si bautura si au inceput chiolhanul in fata vaporului esuat.

Cu mult inainte de a ajunge presedintele C.F.C., Florentino Ariza primea deseori rapoarte alarmante despre situatia de pe fluviu, dar el abia daca le citea. Orbit cum era de pasiunea pentru Fermina Daza, niciodata nu si-a prea batut capul cu asta, iar cand si-a dat seama de dezastru, nu mai exista alta solutie decat sa fie adus un alt fluviu in loc. Noaptea, chiar si cand apele erau crescute, vasul trebuia tras la tarm, ca sa poata dormi si marinarii, iar atunci, pana si simplul fapt de a fi in viata parea de nesuportat. Cei mai multi pasageri, si indeosebi europenii, abandonau cloaca din cabine si-si petreceau noptile ratacind pe coverte, alungand ganganiile ce navaleau de peste tot cu acelasi prosop cu care isi stergeau broboanele de sudoare, iar zorii ii prindeau sleiti de puteri si umflati de intepaturi. Vorbind despre calatoria in canoe si pe spinarea catarilor, care uneori putea dura chiar si cincizeci de zile, un calator englez de la inceputul secolului al XIX-lea, scrisese: "Este unul din pelerinajele cele mai anevoioase si mai incomode pe care le poate face cineva." Afirmatia lui isi pierduse orice temei real in primii optzeci de ani de existenta a navelor cu aburi, dar si-a redobandit actualitatea o data pentru totdeauna cand caimanii au mancat ultimii fluturi, cand au pierit lamantinii maternali, au pierit papagalii, maimutele, orasele: cand a pierit tot.

- Nici o grija, radea capitanul, peste cativa ani, o sa strabatem albia secata in automobile de lux.

In primele trei zile, Fermina Daza si Florentino Ariza si-au gasit un refugiu in dulcea primavara din foisorul inchis, dar cand au fost rationalizate lemnele, iar sistemul de racire n-a mai functionat, Cabina Prezidentiala s-a transformat intr-o cafetiera cu aburi. Ca sa poata supravietui noaptea, ea lasa sa patrunda prin ferestrele deschise adierea starnita dinspre fluviu si alunga tantarii cu un prosop, pentru ca pompa de insecticid nu avea nici un efect cand vaporul era oprit. Durerea din ureche devenise insuportabila, dar intr-o dimineata, cand s-a trezit, i-a disparut brusc si definitiv ca taraitul unui cosas strivit sub picior. Si-a dat seama ca nu mai auzea cu urechea stanga abia spre seara, cand Florentino Ariza i-a spus ceva si ea si-a intors capul ca sa-l poata intelege. N-a povestit nimanui ce i se intamplase, resemnandu-se in fata unuia din nenumaratele betesuguri iremediabile ale varstei.

Si totusi, oprirea vaporului a fost pentru ei un incident providential. Florentino Ariza citise undeva: "Adevarata dragoste devine mai trainica si mai generoasa in nenorocire." Umezeala din

Cabina Prezidentiala i-a cufundat intr-o letargie ireala, in care le era mai usor sa se iubeasca fara sa-si puna intrebari. Asezati in fotoliile de rachita, langa balustrada, traiau ceasuri inimaginabile, tinandu-se de mana, sarutandu-se, lasandu-se ametiti de mangaieri, nestanjeniti de exasperare. In a treia seara de toropeala, ea l-a asteptat cu o sticla de rachiu de anason, acelasi rachiu din care bea pe furis cu ceata verisoarei Hildebranda, iar mai tarziu, cand era deja maritata si avea copii, inchisa intr-o camera cu prietenele din lumea ei de imprumut. Simtea nevoia sa se ameteasca putin, ca sa nu se gandeasca la propria soarta cu prea multa luciditate, dar Florentino Ariza si-a inchipuit ca o facea ca sa prinda curaj pentru pasul final. Incurajat de aceasta iluzie, a indraznit sa-i exploreze cu varful degetelor gatul vestejit, pieptul blindat cu vergi metalice, soldurile cu oasele macinate, coapsele de caprioara batrana. Ea l-a primit cu bunavointa, dar fara sa se infioare, fumand cu ochii inchisi si sorbind cand si cand din paharul cu rachiu. Intr-un tarziu, cand mangaierile i-au alunecat pe pantec, avea destul rachiu in inima.

- Daca tot e sa facem prostii, spuse, macar sa le facem ca oamenii mari.

Il duse in dormitor si incepu sa se dezbrace fara falsa pudoare, cu luminile aprinse. Florentino Ariza se intinse in pat, cu fata in sus, incercand sa-si vina in fire, nestiind nici de data asta ce sa faca cu blana tigrlui pe care tocmai il omorase. Ea ii spuse: "Nu te uita." El intreba de ce, privind insa mai departe in tavan.

- Pentru ca n-o sa-ti placa, raspunse ea.

Atunci el o privi si o vazu goala pana la brau, intocmai asa cum si-o inchipuse. Avea umerii zbarciti, sanii cazuti, iar pielea de pe coaste era palida si rece, ca de broasca. Ea isi acoperi pieptul cu bluza si stinse lumina. Atunci el se ridica si incepu sa se dezbrace pe intuneric, azvarlind hainele peste ea, in timp ce ea i le arunca inapoi printre hohote de ras.

Au ramas mult timp intinsi pe spate in pat, el din ce in ce mai naucit, pe masura ce i se risipeau aburii betiei, ea, linistita, aproape abulica, dar rugandu-se sa n-o pufneasca rasul din senin, asa cum i se intampla ori de cate ori dadea pe gat mai multe pahare de rachiu decat se cuvenea. Ca sa le treaca timpul mai usor, au inceput sa vorbeasca despre vietile lor atat de diferite, despre faptul neverosimil ca se aflau goi in bezna unei cabine de pe un vapor esuat, cand mai firesc ar fi fost sa se gandeasca la moarte. Ea nu auzise niciodata vorbindu-se despre eventualele lui aventuri cu vreo femeie, despre nici una macar, intr-un oras unde se stia totul chiar inainte de a se fi intamplat cu adevarat. A comentat toate astea in treacat, iar el i-a raspuns fara nici un tremur in glas:

- Am vrut sa-mi pastrez fecioria pentru tine.

Chiar daca ar fi fost adevarat, ea tot nu l-ar fi crezut, pentru ca scrisorile lui de iubire erau alcatuite in intregime din astfel de fraze, care nu convingeau prin continut, cat prin puterea lor de seductie. Dar i-a placut curajul cu care o spusese. La randul sau, Florentino Ariza si-a pus brusc o intrebare la care n-ar fi cutezat sa se gandeasca pana atunci: ce fel de viata tainica dusesse ea in umbra casniciei. Nu l-ar fi mirat nimic, stia ca femeile se comporta la fel ca si barbatii in aventurile lor secrete: aceleasi stratageme, aceleasi inspiratii subite, aceleasi tradari lipsite de remuscari. A procedat totusi bine nepunand nici o intrebare. Intr-o perioada in care relatiile ei cu Biserica erau destul de deteriorate, duhovnicul a intrebat-o din senin daca isi inselase vreodata sotul si ea s-a ridicat fara sa raspunda, fara sa-si duca pana la capat confesiunea, fara sa-si ia ramas bun, iar de atunci nu s-a mai spovedit nici la el, nici la alt preot. In schimb, prudenta lui Florentino Ariza a primit o rasplata neasteptata: ea a intins mana in intuneric, i-a mangaiat

pantecele, flancurile, pubisul aproape fara par. Spuse: "Ai o piele de bebelus.' Apoi facu pasul final: il cauta acolo unde nu era, il cauta din nou fara iluzii, si-l descoperi dezarmat.

- E mort, spuse el.

I se intampla mereu prima data, cu toate, dintotdeauna, asa incat invatase sa convietuiasca cu fantasma aceea: de fiecare data trebuia sa invete din nou, de parca ar fi fost prima oara. I-a prins mana si si-a pus-o pe piept: Fermina Daza i-a simtit batrana inima neostenita batand grabita, cu vigoarea si neastamparul unui adolescent. El spuse: "In chestia asta dragostea prea multa e la fel de rea ca lipsa de dragoste.' A spus-o insa fara convingere: ii venea sa intre in pamant de rusine, era furios pe el insusi si ar fi vrut sa gaseasca un motiv oarecare ca s-o poata invinui pe ea de esecul lui. Ea stia si tocmai de aceea a inceput sa provoace corpul lipsit de aparare cu mangaieri rautacioase, ca o pisica jucausa si tandra care gaseste placere in cruzime, pana cand el, nemaiputand indura martirajul, a plecat in cabina lui. Ea a continuat sa se gandeasca la el pana in zori, convinsa in sfarsit ca o iubea, dar pe masura ce aburii alcoolului o paraseau in valuri lente, o cuprindea teama ca el se suparase si nu se va mai intoarce niciodata.

S-a intors, totusi, in aceeasi zi, pe neasteptate, la ora unsprezece dimineata, proaspat si reconfortat, si s-a dezbracat in fata ei cu oarecare ostentatie. Ei i-a facut placere sa-l vada in plina lumina asa cum si-l imaginase pe intuneric: un barbat fara varsta, cu pielea smeada, neteda si lucioasa ca o umbrela deschisa, cu par lins si rar la subtiori si pe pubis. Avea arma inaltata, gata de atac, iar ea si-a dat seama ca si-o etala dinadins ca pe un trofeu de razboi, ca sa prinda curaj. Nici macar nu i-a lasat timp sa-si scoata camasa de noapte pe care si-o pusese cand incepuse sa adie briza din zori, iar graba lui de incepator a induiosat-o. N-a deranjat-o, pentru ca intr-o imprejurare ca aceea nu-i era usor sa deosebeasca intre compasiune si dragoste. Dar la sfarsit, s-a simtit goala pe dinauntru.

Era prima data ca facea dragoste in ultimii douazeci de ani si murea de curiozitate sa vada cum putea fi la varsta ei, dupa o pauza atat de indelungata. Dar el nu-I lasase ragazul sa afle daca si corpul ei il dorea. Totul fusese atat de rapid si de trist, incat ea se gandi: "Acum s-a dus dracului tot.' Se insela: in ciuda dezamagirii lor, in ciuda reprosurilor pe care si le facea el pentru stangacia de care daduse dovada, in pofida remuscarilor ei pentru ideea nebuneasca cu rachiul de anason, in zilele urmatoare nu s-au mai despartit nici o clipa. Abia daca ieseau din cabina ca sa manance. Capitanul Samaritano, care descoperea din instinct orice taina de pe vasul lui, le trimitea trandafirul alb in fiecare dimineata, iar intr-o seara le-a facut o serenada cu valsuri de pe vremea lor si i-a dat ordin bucatarului sa le pregateasca in gluma mancaruri asezonate cu mirodenii excitante. N-au mai incercat sa faca dragoste decat mult mai tarziu, cand inspiratia le-a venit fara s-o caute. Le era suficienta fericirea simpla de a fi impreuna.

N-ar mai fi iesit din cabina daca n-ar fi primit un bilet de la capitan, care ii anunta ca in sfarsit, dupa unsprezece zile de drum, urmau sa ajunga la pranz in portul final La Dorada. Privind din cabina promontoriul cu case luminate de un soare palid, Fermina Daza si Florentino Ariza au inteles motivul pentru care orasul se numea "cel aurit", dar li s-a parut mai putin evident ceva mai tarziu cand au simtit rabufnind aerul care clocotea ca un cazan si au vazut fierband asfaltul pe strazi. In plus, vaporul a acostat pe celalalt mal, unde se afla capatul liniei ferate spre Santa Fe.

Si-au parasit refugiul imediat ce au debarcat pasagerii. Fermina Daza a respirat aerul placut al impunitatii in salonul gol si amandoi au contemplat de pe punte multimea agitata care isi cauta bagajele in vagoanele unui tren ca o jucarie. S-ar fi zis ca veneau din Europa, mai ales femeile,

cu paltoanele lor nordice si palariile din veacul precedent, atat de lipsite de sens in zapuseala si praful din jur. Unele purtau in par minunate flori de cartof, care incepeau sa se ofileasca de caldura. Tocmai sosisera de pe inaltele platouri andine, dupa ce strabatusera o zi intreaga cu trenul o savana de vis, si inca nu avusesera timp sa-si puna alte haine, mai potrivite pentru clima Caraibilor.

In forfota din piata, un mosneag amarat si pricajit scotea in pumni puisori de gaina din buzunarele paltonului de cersetor. Se ivise ca din pamant, croindu-si drum prin multime, in haina lui zdrentaroasa, prea lunga si prea larga pentru el. Isi luase palaria de pe cap, o pusese cu fundul in jos pe chei, in asteptarea monedelor pe care i le-ar fi putut arunca trecatorii, si incepuse sa scoata de prin buzunare puisori plapanzi si albiciosi, care pareau sa prolifereze printre degetele lui. Intr-o clipa cheiul s-a umplut de puisori speriasi, puiind printre picioarele calatorilor grabiti care-i calcau fara sa-i simta. Fascinata de spectacolul mirific care parea dat in cinstea ei, pentru ca numai ea il privea, Fermina Daza n-a observat ca pe vapor incepusera sa urce pasagerii pentru calatoria de intoarcere. Toata bucuria i s-a spulberat dintr-o data: printre cei sositi a zarit multe fete cunoscute, chiar si cativa prieteni care pana de curand veneau s-o consoleze si sa-i impartaseasca durerea, asa ca s-a grabit sa se refugieze din nou in cabina. Florentino Ariza a gasit-o incremenita de spaima: prefera sa moara decat sa se afle printre ai ei ca plecase intr-o calatorie de agrement la scurt timp dupa moartea sotului. Impresionat de starea ei de deprimare, Florentino Ariza i-a promis sa gaseasca o modalitate mai placuta de a o proteja decat cabina ca o carcera.

Ideea i-a venit brusc in timp ce mancau in sufrageria privata. Capitanul era preocupat de o problema pe care voia de mult s-o discute cu Florentino Ariza, dar pe care acesta o evita mereu cu argumentul lui obisnuit: "Leona Cassiani se pricepe la treburile astea mai bine decat mine." De data aceasta insa, a avut rabdare sa-l asculte. Era vorba despre faptul ca vapoarele transportau marfuri numai la ducere, dar se intorceau goale, in schimb pasageri aveau tot timpul. "Cu avantajul ca marfurile aduc mai multi bani si, in plus, nu cer de mancare", adauga. Fermina Daza manca fara chef, enervata de discutia plictisitoare dintre cei doi barbati despre oportunitatea de a stabili tarife diferite. Florentino Ariza l-a ascultat pana la capat si abia atunci a pus intrebarea care capitanului i s-a parut prevestirea unei idei salvatoare:

- S-ar putea face oare, e doar o ipoteza, un drum direct, fara marfuri si fara pasageri, fara opriri in nici un port, fara nimic?

Capitanul raspunse ca, intr-adevar, era doar o ipoteza. C.F.C. avea angajamente pe care Florentino Ariza le cunostea mai bine ca oricine, avea contracte pentru transportul marfurilor, al pasagerilor, al postei si multe altele, in majoritate imposibil de anulat. Singurul motiv care putea justifica nesocotirea acestor obligatii era un caz de epidemie la bord. Atunci vaporul intra in carantina, era inaltat steagul galben si se putea naviga fara teama cu toata viteza. Capitanul Samaritano o facuse de multe ori in viata din cauza nenumaratelor cazuri de holera care apareau pe fluviu, desi autoritatile sanitare ii obligau pe medici sa scrie pe certificate ca era vorba de dizenterie banala. In plus, de multe ori in istoria fluviului pavilionul galben era inaltat pentru a nu plati impozite, pentru a nu lua la bord un pasager nedorit, pentru a evita perchezitii inoportune. Florentino Ariza intalni mana Ferminai Daza sub masa.

- Ei bine, spuse, sa facem si noi la fel.

Capitanul ramase incremenit, dar imediat, cu instinctul lui de vulpoi batran, intelese totul.

- E adevarat ca eu comand pe vas, dar si noi, comandantii, primim ordine de la dumneavoastra, spuse. Asa ca, daca vorbiti serios, dati-mi un ordin in scris si plecăm chiar acum.

Bineinteles ca vorbea serios si ca atare, a semnat ordinul pe loc. La urma urmei, nu era un secret pentru nimeni ca vremea holerei nu se sfarsise, in ciuda calculelor optimiste ale autoritatilor sanitare. Cat despre vapor, lucrurile au mers cum se poate mai usor. Putinele marfuri deja incarcate au fost coborate pe chei, iar pasagerilor li s-a explicat ca era o defectiune la sala masinilor si au fost imbarcati pe nava altei companii. De vreme ce astfel de aranjamente erau facute din motive imorale si chiar marsave, Florentino Ariza nu vedea de ce n-ar putea proceda la fel din iubire. Capitanul nu-l ruga altceva decat sa-i permita o escala la Puerto Nare, ca sa ia pe cineva care urma sa-l insoteasca in calatorie: avea si el inima lui ascunsa.

Asa se face ca *Noua Fidelitate* a ridicat ancora in zorii zilei urmatoare fara incarcatura, fara pasageri, dar cu flamura galbena fluturand vesel in chip de pavilion. Spre seara au luat din Puerto Nare o femeie mai inalta si mai robusta decat capitanul, de o nemaivazuta frumusetate, careia nu-i mai lipsea decat barba ca sa fie angajata la circ. Se numea Zenaida Neves, dar capitanul ii spunea *Tartorita Mea*: o veche prietena pe care obisnuia s-o ia dintr-un port ca s-o lase într-altul si care a urcat pe vapor aducand cu ea un suflu de fericire si de voie buna. In vagoana aceea dezolanta, unde Florentino Ariza a retras nostalgia pentru Rosalba cand a vazut trenul de Envigado urcand cu greu pe vechea poteca a catarilor, s-au rupt norii si s-a pornit o ploaie potopitoare, ca in jungla Amazonului, care avea sa tina, cu scurte intreruperi, pana la capatul calatoriei. Dar ce mai conta: serbarea pe valuri isi avea propriul acoperis. In aceeași seara, Fermina Daza a coborat la bucatarie in ovatiile echipajului si si-a adus contributia personala la zaiafet pregatind pentru toti o mancare atunci inventata, careia Florentino Ariza i-a gasit in inima lui un nume mai potrivit decat vinete la cuptor, si anume, vinete la iubire.

In cursul zilei jucau carti, mancau pana plesneau, si dupa pranz dormeau bustean, trezindu-se din somn vlaguiti, iar la apusul soarelui puneau orchestra sa cante si se cinsteau cu rachiu de anason si cu somon pana dincolo de satietate. A fost o calatorie rapida, vaporul aproape gol inainta pe fluviul umflat de rapaiala din cer, dar si de viiturile care se pravaleau dinspre izvoare, unde a plouat toata saptamana la fel de mult ca pe intreaga vale. In unele localitati, cand ii vedeau trecand, li se facea mila de ei si trageau cu tunul ca sa indeparteze holera, iar ei le multumeau cu un suierat trist. Vapoarele cu care se incrucisau pe drum le trimiteau semnale de condoleante. In orasul Magangué, unde s-a nascut Mercedes, au incarcat lemne pentru restul calatoriei.

Fermina Daza s-a speriat cand in urechea sanatoasa a inceput sa-i tiuie sirena vaporului, dar dupa doua zile de rachiu, auzea mai bine cu amandoua. Descoperi dintr-o data ca mirosul florilor era mai intens ca inainte, ca pasarile cantau in zori mai frumos si ca Dumnezeu crease un lamantin pe care il lasase pe plaja de la Tamalameque special ca s-o trezeasca pe ea. Cand l-a auzit, capitanul a dat ordin sa fie schimbata directia vaporului si asa au putut, in sfarsit, s-o vada pe matroana enorma alaptandu-si puiul in brate. Nici Florentino, nici Fermina nu si-au dat seama cat de mult se identificasera vietile lor: ea il ajuta sa-si faca clisme, se scula inaintea lui ca sa-i spele cu periuta proteza, pe care el o lasa in pahar in timpul somnului, si a rezolvat pana la urma problema ochelarilor pierduti, pentru ca se putea folosi de ai lui si ca sa citeasca si ca sa teasa ciorapii. Intr-o dimineata, cand s-a trezit, l-a vazut in semiintuneric cosandu-si un nasture la camasa si s-a grabit s-o faca ea, ca sa nu-l auda repetand fraza rituala ca avea nevoie de doua neveste. Ea, in schimb, nu a avut nevoie de ajutorul lui decat o singura data, cand l-a rugat sa-i puna ventuze pentru ca o durea spatele.

La randul sau, Florentino Ariza s-a apucat sa rascoleasca vechile nostalgii cu vioara din orchestra, iar dupa o jumatate de zi a reusit sa cante pentru ea valsul *Zeita Incoronata* si i l-a cantat ore in sir, pana cand l-au oprit cu forta. Intr-o noapte, pentru prima data in viata ei, Fermine Daza s-a trezit brusc sufocata de un plans care nu mai era de furie, ci de tristete pentru soarta batranilor din barca, omorati de vaslas. In schimb, ploaia necurmata n-a mai deranjat-o si s-a gandit prea tarziu ca poate Parisul nu era chiar asa de lugubru cum i se paruse ei si nici pe strazile din Santa Fe nu erau chiar atatea inmormantari. Gandul la alte calatorii viitoare cu Florentino Ariza se inalta la orizont: calatorii bune, fara atatea cufere, fara obligatii sociale: calatorii pline de iubire.

In ajunul sosirii au organizat o mare petrecere, cu ghirlande de hartie si becuri colorate. Spre seara s-a inseninat. Capitanul si Zenaida au dansat strans lipiti primele bolerouri care incepeau in anii aceia sa sfarme inimile. Florentino Ariza si-a luat inima in dinti si i-a propus Ferminei Daza sa danseze impreuna valsul lor confidential, dar ea a refuzat. Toata noaptea insa a batut tactul cu capul si cu tocurile, iar la un moment dat, a dansat asezata pe scaun, fara sa-si dea seama, in timp ce capitanul se contopea cu tandra lui tartorita in penumbra boleroului. A baut atata rachiu incat n-a putut urca scarile decat ajutata si a podidit-o un ras cu lacrimi care i-a alarmat pe toti. Cand a reusit sa si-l stapaneasca in linistea inmiresmata din cabina, s-au iubit fara graba, cu seninatatea unor batrani trecuti prin multe, iar aceea avea sa ramana pentru ea cea mai frumoasa amintire din calatoria lunatica pe fluviu. Contrar presupunerilor capitanului si ale Zenaidei, nu se mai simteau ca niste tineri indragostiti si cu atat mai putin ca niste amanti tarzii. Era ca si cum ar fi sarit peste lungul calvar al vietii conjugale si-ar fi ajuns de-a dreptul in miezul iubirii. Treceau in tacere, ca doi soti batrani caliti de viata, dincolo de capcanele pasiunii, dincolo de fetele brutale ale iluziilor si de mirajele dezamagirilor: dincolo de iubire. Caci traisera destul impreuna ca sa-si dea seama ca dragostea era dragoste oricand si oriunde, dar cu atat mai intensa cu cat se apropia de moarte.

S-au trezit la sase dimineata. Ea, cu o durere de cap inmiresmata de anason si cu sufletul tulburat de senzatia ca doctorul Juvenal Urbino se intorsese, mai gras si mai tanar decat atunci cand alunecase din copac, si o astepta la intrarea casei, asezat in balansoar. Isi pastra totusi destula luciditate ca sa-si dea seama ca nu era efectul rachii de anason, ci al iminentei intoarcerii.

- O sa fie totuna cu moartea, spuse.

Florentino Ariza incremeni, pentru ca ea daduse glas gandului care il framanta inca de cand incepuse calatoria de intoarcere. Nici el, nici ea nu se mai puteau imagina locuind in alta parte decat in cabina, mancand altfel decat pe vapor, ducand o viata care li s-ar fi parut pe veci straina. Intr-adevar, era totuna cu moartea. N-a mai putut dormi. A ramas intins in pat, cu mainile la ceafa. La un moment dat, amintindu-si de América Vicuña, s-a chircit de durere si n-a mai fost in stare sa amane adevarul: s-a inchis in baie si a plans in voie, pana la ultima lacrima. Doar atunci a avut curajul sa-si marturiseasca deschis cat de mult o iubise.

Cand s-au sculat si s-au imbracat, pregatindu-se pentru debarcare, trecusera de canalele si mlastinile pe unde navigasera odinioara spaniolii si-si croiau drum printre epavele si petele de ulei ars din golf. Peste turlele poleite ale orasului viceregilor se inalta o stralucitoare zi de joi, dar Fermine n-a mai putut suporta pestilenta maretiei lui, semetia citadelor profanate de iguane: oroarea vietii reale. Fara sa si-o spuna, nici unul dintre ei nu se simtea capabil sa capituleze cu atata usurinta.

L-au gasit pe capitan in sufragerie, intr-o stare care nu se potrivea deloc cu eleganta lui obisnuita: nebarbierit, cu ochii injectati de nesomn, cu aceleasi haine din ajun, cu vorba impleticita de ragaielile alcoolului. Zenaida dormea. S-au asezat la masa si au inceput sa manance in tacere, cand o salupa a serviciilor sanitare din port a dat ordin ca vaporul sa fie oprit.

De pe puntea de comanda, capitanul raspundea strigand in gura mare la intrebarile patrului inarmate. Voiau sa stie ce boala aveau la bord, cati pasageri se aflau pe vapor, cati erau bolnavi, daca existasera posibilitati de contagiune. Capitanul le-a raspuns ca nu erau decat trei pasageri si toti aveau holera, dar fusesera complet izolati. Nici calatorii care urmau sa se imbarce in portul La Dorada, nici cei douazeci si sapte de membri ai echipajului nu venisera in contact cu ei. Nemulțumit probabil de raspuns, comandantul patrului le-a ordonat sa iasa din golf si sa astepte in mlastina Las Mercedes pana la ora doua, cand aveau sa fie definitivat formalitatile necesare pentru ca vaporul sa intre in carantina. Capitanul a tras o injuratura de birjar si i-a facut semn pilotului sa intoarca spre mlastini.

Fermina Daza si Florentino Ariza auzisera tot de la masa, dar capitanul nu parea sa-i bage in seama. A continuat sa manance in tacere, dar iritarea i se oglindea chiar si in felul cum incalca regulile buneii cuviinte pe care se intemeia legendara reputatie a capitanilor de pe fluviu. A zdrobit cu varful cutitului cele patru oua prajite din farfurie si a inceput sa inmoaie in ele bucati de banana pe care si le baga intregi in gura, mestecandu-le cu o placere salbatica. Fermina Daza si Florentino Ariza il priveau fara sa spuna nimic, asteptand ca niste scolari cuminti sa le fie citite notele finale. Nu schimbaseră nici un cuvânt cat timp durase dialogul cu patrula sanitara si habar n-aveau ce se va alege de viata lor, dar amandoi stiau ca, oricum, capitanul gande pentru ei: se vedea dupa cum i se zbateau venele de la temple.

In timp ce el isi termina portia de oua, platoul cu banane, cana cu cafea cu lapte, vaporul iese din golf cu cazanele potolite, isi croi drum pe canale, despica stratul de *tarulla*, lotusi fluviali cu flori liliachii si frunze in forma de inima, si se intoarse in mlastini. Apa era irizata de puzderia de pesti care pluteau pe-o parte, omorati cu dinamita de braconieri, iar pasarile pamantului si ale apei se roteau deasupra lor scotand tipete metalice. Vantul dinspre Marea Caraibilor patruse pe ferestre o data cu larma pasarilor si Fermina Daza simti in sange bataile inebunite ale liberului sau arbitru. In dreapta, estuarul Marelui Fluviu al Magdalenei isi intindea apele tulburi si molcome pana in cealalta zare a lumii.

Cand n-a mai ramas nimic de mancat in farfurii, capitanul s-a sters pe buze cu coltul fetei de masa si, nemaitinand seama de nimeni, icni pe nerasuflete un potop de sudalmi si vorbe asa de spurcate ca praful si pulberea s-a ales de bunul nume al capitanilor de pe fluviu. De fapt, el nu se adresa cuiva anume, ci incerca sa ajunga la o intelegere cu propria sa furie. Dupa ce s-a usurat injurand ca la usa cortului, a incheiat marturisind ca nu stie cum sa iasa din buclucul cu holera.

Florentino Ariza l-a ascultat fara sa clipeasca. Apoi, privind pe ferestre cercul complet al cvadrantului cu roza vanturilor, orizontul neted, cerul de decembrie fara nici un nor, apele pe veci navigabile, spuse:

- Sa mergem drept inainte, drept inainte si sa ne intoarcem iar in portul La Dorada.

Fermina Daza se cutremura cand recunosc glasul de odinioara prin care vorbea insusi Sfântul Duh si imediat se uita la capitan: el era destinul. Dar capitanul nici nu o lua in seama, pentru ca era naucit de inspaimantatoarea putere de inspiratie a lui Florentino Ariza.

- Chiar vorbiti serios? il intreba.

- De cand ma stiu, raspunse Florentino Ariza, n-am spus decat lucruri serioase.

Abia atunci se uita capitanul la Fermina Daza si vazu sclipind intre genele ei primele boabe de chiciura. Apoi il privi pe Florentino Ariza, calmul lui imperturbabil, iubirea lui de neinfrant, si-l infiora banuiala tarzie ca nu moartea, cat viata e fara de margini.

- Si pana cand dracu' credeti ca o sa ne putem fatai de colo-colo? il intreba.

Florentino Ariza avea raspunsul pregatit de cincizeci si trei de ani, sapte luni si unsprezece zile cu noptile lor.

- Toata viata, spuse.
